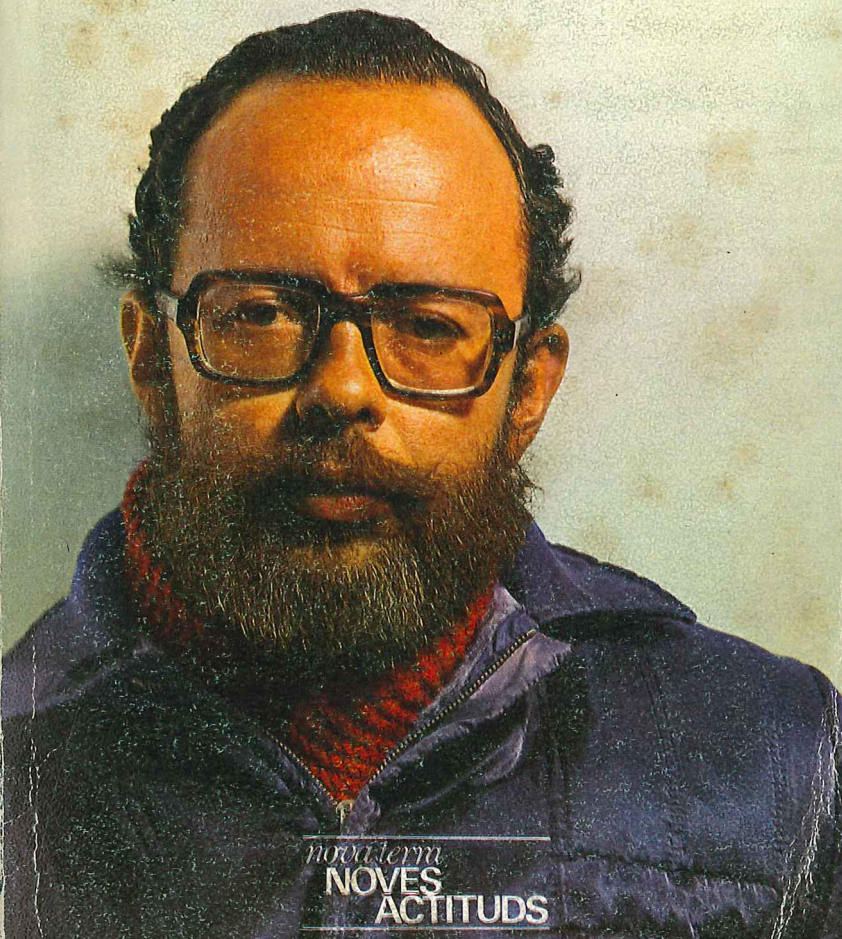

ENTRO EN EL GRAN BUIT

DIARI DE PRESÓ, II / 1975

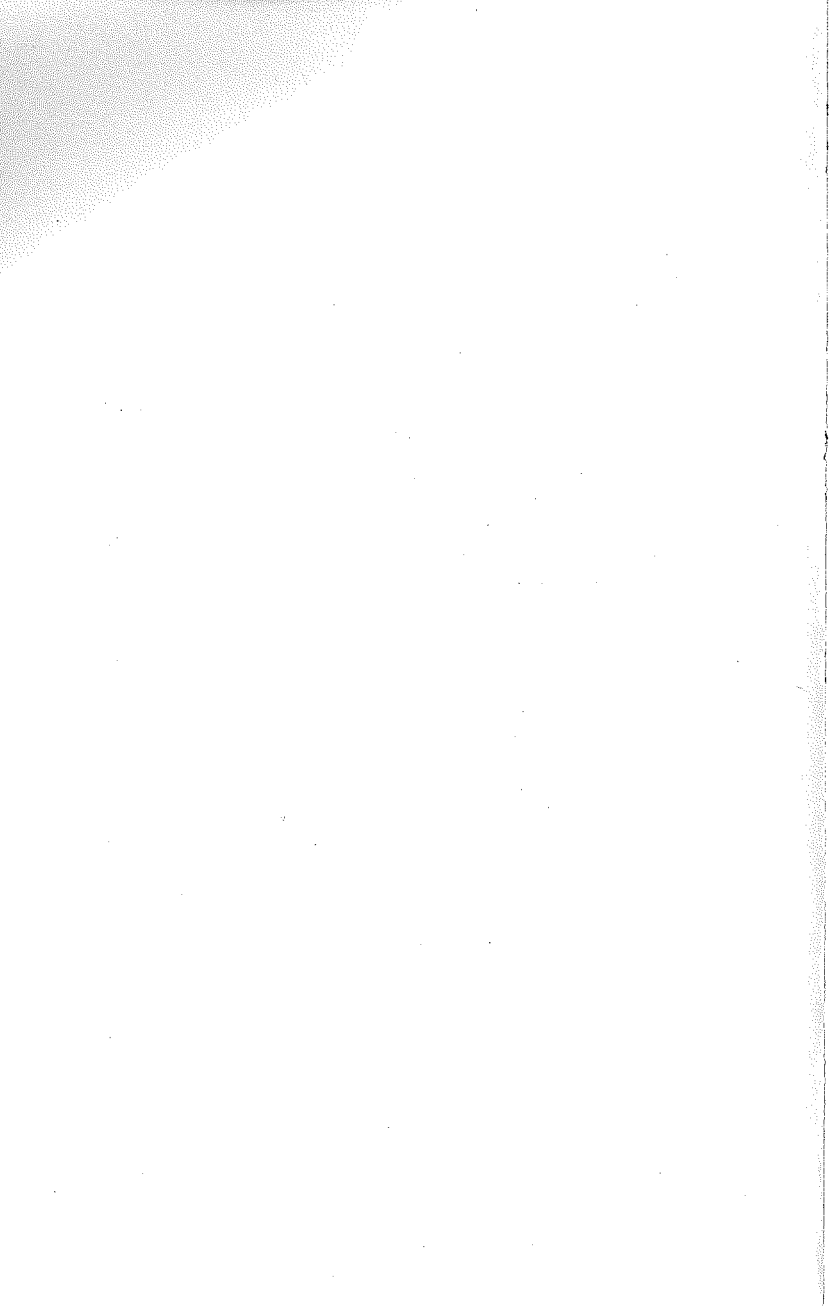
LLUÍS M. XIRINACS

nova terra
**NOVES
ACTITUDS**

noves actituds

8

Lluís M. Xirinacs

Entro en el gran buit

DIARI DE PRESÓ-II/1975

editorial nova terra
canalejas, 65 barcelona-14

© Lluís M. Xirinacs
Primera edició, juliol de 1976

© Editorial Nova Terra
Coberta dissenyada per Jordi FORNAS
Reservats tots els drets

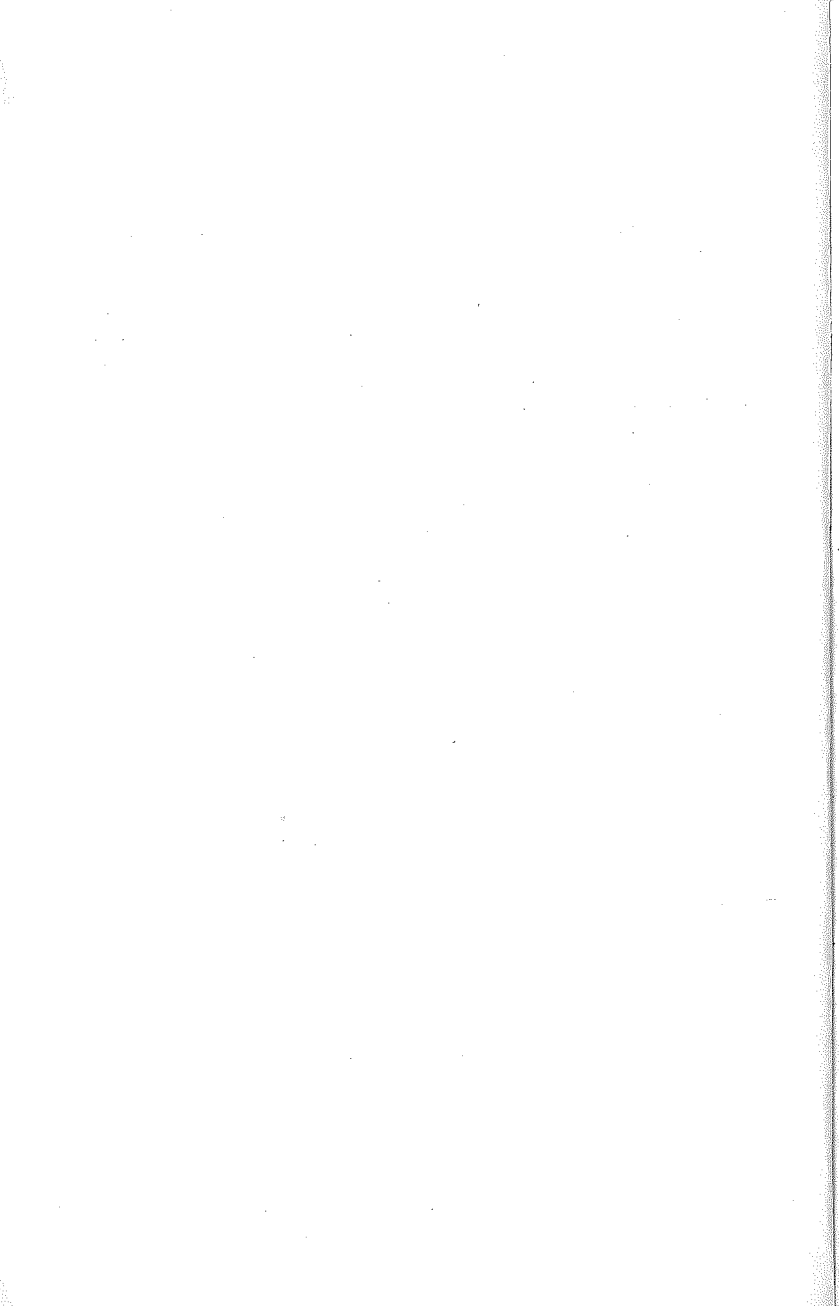
Dipòsit legal: B. 29610 - 1976
ISBN de l'obra completa: 84-280-0859-0
ISBN d'aquest volum: 84-280-0581-8
Printed in Spain

Gràfiques Diamant, Zamora, 83, Barcelona

NOTA EDITORIAL

Aquest segon volum del *Diari de presó* de Lluís M. Xirinacs acaba el dia 6 d'octubre de 1975. Representa, doncs, el testimoni d'uns mesos que havien de cloure una època. Les últimes paraules que l'autor hi consigna resulten, llegides ara, especialment significatives: *Jo, fort, m'he salvat, de moment. ¿Què hauré de fer amb la meua llibertat, nova de trinca?* Al cap d'un mes i escaig, el país entrava en un nou tombant de la seva història. Molts, com Xirinacs, se sentien salvats, de moment. A la llibertat, però, només ens hi apropàvem a través d'un passadís molt llarg. Encara no en som al capdavall, però cada dia que passa hi guanyem una mica més de claror. Quan finalment l'hurem estrenada, la llibertat, n'hurem de fer moltes de coses. Una d'elles, recordar la lliçó d'aquest diari i de tants altres diaris de presó possibles, que mai no han passat de la vivència al paper, i treure'n conseqüències. Són el negatiu de la llibertat. Pel que fa a l'edició, no hem oblidat l'anunci que fèiem, al primer volum, d'uns apèndixs documentals. Només que són prou amplis i sap prou greu haver-los de presentar incomplets per pensar en la possibilitat d'un altre volum. El temps dirà.

N. T.

Dimarts, 4 de febrer de 1975. Tancat el 31 de desembre de 1974 per raó de l'inici de la meva vaga, avui reemprenc aquest diari de presó. ¿Com resumir el que ha passat en aquests dies de silenci? I, què hi puc posar si no tinc gens assegurada l'exempció de censura i la forma de sortida d'aquest manuscrit? Però amb l'ai al cor per una cosa o una altra sempre hi estem i, si posàvem com a condició la seguretat prèvia, mai no fariem res. Sempre el que verament em fa més por és de comprometre terceres persones. En sóc, de comprometedor, jo! Pel que fa a mi, poc m'importa. No sé si resta quelcom sense comprometre! Però el meu camí afecta tantes altres persones! Mirarem d'anar despistant. — Estic sol tot el dia i ara tinc ganes d'anar-me estenent en la descripció dels dies passats, sense esforç ni massa ordre, tal com vagi venint. El sopar de *Noche Vieja* fou el darrer. Després, a tancar l'estómac sota set claus. Abans de sopar havia firmat la carta a Franco, l'havia tancada, l'havia ficada en un sobre amb la instància al director, en què li explicava les dues vagues que iniciava, i tot plegat i tancat a la bústia, no sense una certa emoció. Em semblava que la carta a Franco em podia fer mereixedor d'un judici

militar sumaríssim. No pensava en l'omnipotent privilegi del fur eclesiàstic, de la negativa dels bisbes a un altre possible processament meu. No em puc acostumar a això dels privilegis. — Aquella nit estava de cap de servei aquell a qui jo havia atacat tan fort i que era el més democràtic dels tres. Vaig creure'm en l'obligació d'avisar-lo anticipadament. Li vaig llegir una còpia de la instància. Es posà molt seriós. — A les 9 començava un programa monstruós de cinc hores, *Señoras y Señores* d'en Lazarov. Em vaig instal·lar davant la «tele», de cos present i vaig aguantar físicament fins a tres quarts de dotze, en què es tallà el programa per enfocar la Puerta del Sol i els raïms. Em vaig alçar, vaig acomiadar-me dels companys i vaig dirigir-me a l'habitació. En passar davant «Jefatura», tota la guàrdia, excepte els que vigilaven a baix, i tots els presos destinats a serveis de «jefatura» bevien i estaven alegres-tristos. Em van entretenir uns minuts. El cap de servei m'observava. Dos minuts abans de les dotze entrava a l'habitació i em ficava al llit. A les dotze en punt entra el cap de servei amb un got de whisky amb gel. «L'he preparat expressament per a vostè.» ¿Què havia de fer jo? Totes les begudes alcohòliques estan rigorosament prohibides en aquest Centre. El cap de servei és el primer responsable de fer complir la llei. I justament ell me n'ofereix, amb el detall del gel. Jo començava justament ara una doble vaga de fam i d'incomunicació amb els funcionaris. Més contradiccions en menys temps? A més, a mi no m'agrada gens, el whisky. Vaig beure. Ell anava dient coses, i va marxar després d'invitar-me a veure el fi de festa de *Señoras y Señores* a una «tele» particular dels «enxufats». Vaig declinar. A les dues de la nit, em va dur a l'habitació tota la colla de funcionaris i presos de categoria, alegres, a donar-me la bona nit i el bon any nou. Ja sabien quelcom. El contrast era

gran. Entremig de les terboleses de l'esperit de vi se'ls infiltraven fulguracions de la veritat del que jo feia. Així començà la vaga. Inici meravellós. Whisky amb gel de mans del primer funcionari! Una ampolla de contraban val ara en aquesta presó 800 pessetes. Quan se n'anava, l'home, a soles, em digué: «Bé, això de no menjar, no s'ho prengui a la punta de l'espasa. No sigui *tonto*». (Ell ja hi era en la vaga de fam de l'any anterior.) Em temptava? ¿Ho deia de cor, com a un amic? Jo li vaig fer: «Això sí que no. No prendré absolutament res després d'aquell glop de whisky. I li prego que no em vingui a veure, perquè no parlaré més amb vostè». I així fou. Canvi de guàrdia. El nou cap de servei: el revers de la medalla. Entra tot seriós acompanyat de tres altres funcionaris. Vol endur-s'ho tot i deixar-me sense res, segons mana el reglament per a vagues de fam i, en general, càstigs a «celles de càstig». Tinc l'armari ple de llibres, carpetes, fitxes i roba. Què fer? Després de molt barrinar, opten per instal·lar un cadenat, sense tocar res. L'installen. Resto buit. Ni bolígraf. Ni paper. Ni un llibre. Marxa satisfet, sense dir ni un mot. Tenen ordres de no comunicar amb mi. Aquest i el següent cap de servei no em diran res en tot el temps. El primer vindrà a saludar-me, m'obrirà el cadenat, em deixarà treure de l'armari algun llibre per llegir, i prou, i marxarà discretament. Quan m'arribarà un paquet d'Alemanya, enviat per Amnesty Internacional (secció Mülheim) (Ürsula Koerner), me l'ensenyaran i jo diré que el lliurin als companys sacerdots. Això serà tot. Les relacions han estat decididament trencades. Alguna vegada entra un funcionari, per cerciorar-se que estic bé, pregunta si he de menester quelcom. Dic, simplement, «no». També una vegada ve el director, don Francisco. Fa la mateixa pregunta i rep igual resposta. Un dia passa el Director General i l'Inspector General

de visita a la presó. «Com se troba?» Responc amb un posat indefinit i marxem envoltats d'un seguici nombrós i nerviós. — Els capellans de la presó, molt discrets, no es presenten. La monja, indiscretíssima i pallassa, ve gairebé cada dia a fer el ximple. Traïdora com ella sola, amb esperit de policia, amagat sota capa de caritat, no faltava mai per turmentar-me. Jo he respost amb el silenci. No volia conflictes. He hagut de retenir-me molt. Fingint descaradament, volia donar, de portes enfora, al corredor, la sensació que amb ella sí, que parlava, que era l'única que em vencia. Això devia indignar els companys de fora, als quals potser sí que ella aconseguí enganyar. Jo no podia defensar-me'n de cap manera, més que clavant-li una *patada* al cul, cosa que no vaig fer. Organitzava uns *shows* que, des de fora, semblava que a dins tots parlàvem. Parlava ella, els funcionaris, els metges. Jo, com una mòmia enmig d'un sarau.

Els metges, un altre capítol. Els joves de torn ja em coneixien de la vaga de l'any passat. Havíem parlat llargament. Ara, discrets, callaven. Només un, indignat, perquè es temia que l'obligarien a prendre'm el pols i la temperatura em vingué a dir que aleshores exigiria que es prenguessin igualment als altres malalts de l'hospital, cosa que per desídia no es fa mai. — El dia 2 ja es presentà el doctor Salvany, suplent del doctor Salces, metge-cap de l'hospital que succeí al doctor Castellón, que m'atengué en la vaga de fam de l'any passat i de qui tan bon record tinc. Tractant-se del primer dia el vaig fer seure. Li vaig explicar tot. Li vaig dir que prenia sobre meu tota la responsabilitat. Que ni jo estava obligat a acudir a ell, ni ell a vigilar-me contra la meva voluntat. Semblava convençut, però no va servir de res. Va continuar venint cada dia. Em preguntava coses que sabia que no li respondria, espiava

tots els detalls visibles de la meva fesomia per si hi descobria indicis. Em temptava contínuament per tal d'obtenir informació per descurança meva. Totes les trapelleries imaginables. Esperit molt estret. Por? Coacció dels de dalt, inconfessada? — També va venir l'Inspector-Metge de Sanitat, em penso de Madrid. Em van dir que era psiquiatre. També la primera vegada vaig parlar, però endebades. Va venir una altra vegada, amb la mateixa actitud del doctor Salvany. Sempre venien a l'hora pitjor, quan després de lluitar tota la nit i matí, a migdia conciliava el son. Doncs a mig son em despertaven amb les seves intervencions impertinents i inútils, sense cap mena de respecte a la meva situació, amb brometes de mal gust i deixant-me de nou desvetllat per a un dia més. Però mai no els vaig engegar. Un dia el doctor Salvany em digué: «Que fa campionat? Que vol batre la seva pròpia marca?». No vaig poder estar-me de respondre-li secament: «No faig campionats. Aguantaré fins que pugui i prou». «Dispen-si. No volia molestar-lo», em féu. Un dia em digué que el doctor Jordi Gol l'havia vist. Li havia donat la seva adreça per a un cas de necessitat i li havia aconsellat que em deixés fer i respectés el meu camí. Però tot continuà igual. Jo li tenia dit, per a la seva tranquil·litat, que quan em sentís en perill, o menjaria o faria avisar el doctor Gol. Però ell no es fiava de mi.

Quina diferència el dia que va aparèixer el doctor Sopena, al qual havia telefonat la mare! Serios, amb un respecte immens. Coneixedor de la tragèdia del càncer de la meva germana. Em vingué a prendre el pols. M'hi vaig negar. És membre de la Junta de Govern de l'Hospital Penitenciari. Em recriminà suau-ment: «¿No em deixa a mi, que he de telefonar aquesta nit a la seva mare?». Però no insistí. «Digui-li que no pateixi. Que no es mogui del costat de la

meva germana, que això seu no té remei i la meva "malaltia" sí, que en té.» M'avisava que havien sortit dos llibres meus. M'encoratjà. Després veurem que ho necessitava.

5 de febrer de 1975. Dimecres. En començar, tant la vaga de fam com la d'incomunicació, el dia 1 de gener, jo sabia que tant o més greu que la vaga de fam, ho era la d'incomunicació. Havia deixat dit clarament als amics que quan el perill greu de mort fes acabar la meva vaga de fam no faria acabar l'altra vaga, que per la seva naturalesa es podia mantenir fins que arribés l'amnistia. Però em penso que no ho devien pas entendre gaire bé, màxim quan aquest aclariment no consta en cap escrit. La vaga era dita «d'incomunicació». De fet, era un eufemisme per suavitzar la realitat d'una vaga radical de desobediència cívica a totes les autoritats del règim. I això és més punyent per al règim que la vaga de fam, a la qual ja està acostumat i que és una cosa menys agressiva per al règim i més agressiva contra l'opositor que fa la vaga. L'altra pren un caire de desafiament difícilment tolerable per a un règim que es vana d'autoritarisme. Les autoritats de la presó, posat que en la instància al director suavitzava al màxim i eximia les concretes autoritats de la presó, ho van deixar passar com una bajanada meva més que duraria —es pensaven— el que durés la vaga de fam. Per part meva, com que no m'agraden les actituds teatrals, vaig dulcificar al màxim les situacions conflictives. En comptes de callar del tot i sempre quan em preguntaven quelcom, somreia, deia un «no» curt i simple i si es tractava de coses d'elemental humanitat responia breument. Però jo no vaig demanar mai res i no vaig permetre cap exploració mèdica. Amb algú que es mereixia una explicació em vaig limitar a deixar-li llegir una còpia de la ins-

tància al Director en què li explicava la forma i motius de la meva vaga.

No he demanat ni que em rentessin la roba bruta, ni que em netegessin l'habitació, ni que em buidessin la paperera. Tot ho havia previst. Havia comprat suficient paper higiènic, pasta de dents, sabó, detergent, etc. Tot m'ho feia jo, àdhuc en els dies de màxima feblesa. Escombrava l'habitació. Llençava les escombraries al wàter. Treia la pols. Rentava. Netejava wàter, lavabo, mirall. M'aixecava a cercar-me l'aigua cada tres hores fins al darrer dia. Em feia el llit... hi passava mitja hora, a poquet a poquet per no desmaiar-me, durant les llargues hores desvetllades de la nit. Un dia, la monja, sense jo demanar-l'hi, em portà un llençol del damunt. Me'l vaig canviar sense dir res. Encara avui, després de 36 dies, ningú no m'ha dit per canviar el llençol de sota o la coixinera. Tampoc no m'ha dit ningú per dutxar-me. Em rento com puc a l'habitació.

I, com va anar la vaga de fam? Doncs, malament, molt malament. Fou una autèntica sorpresa per a mi. Potser, per a ésser una mica objectiu, abans d'escriure'n res, fóra millor consultar algun metge. Però no el tinc a mà. Exposo, doncs, les meves impressions subjectives. D'una banda, hi havia entrat amb la seguretat que, si la darrera vegada vaig començar amb 73 quilos, en vaig perdre 21 —mig quilo diari durant 42 dies— i vaig arribar als 52 quilos, ara que començava amb 82 quilos, per a arribar als 52 en podia perdre 30, que, a mig quilo diari, representaven 60 dies de vaga. I si estalviava esforços, cosa molt factible degut a la incomunicació, que m'evitava discussions i disgustos, encara més. I així fou. Jo notava que, bàsicament, m'anaven quedant reserves; que no m'aprimava al ritme de l'altra vegada. Àdhuc el metge comentava la persistència de les meves galtes colrades. Talment que, quan, al cap

de 31 dies, vaig plegar, tot just havia consumit glúcids i lípids (molta acetona, que minvà els darrers dies), i els pròtids del cos, els músculs, etc., encara estaven pràcticament intactes. Era tot just a mig camí! Per què vaig plegar?

És que, d'altra banda, malgrat aquest optimisme, alguna cosa no va funcionar bé des del principi. No vull dramatitzar. Senzillament, deixar constància de les coses tal com les vaig sentir, ara que em vaga de fer-ho. Primerament, vaig entrar en vaga amb un gran disgust al cor. Les darreres cartes de casa, la visita del germà, el 28 de desembre, i de la mare i Vicenta, el 31, m'assabentaven de la recaiguda de la meva germana Lourdes en el càncer. Estava desnodada. La mare venia disposada a fer l'impossible per aconseguir-me una sortida excepcional i es trobà amb la meva acció a contrapèl. L'acceptà, però... jo... Durant els dies de la vaga, els metges, que ho saben, i la monja, que se n'assabentà, em feien el xantatge contínuament. Fins avui encara no sé com està la meva germana, a qui he portat en el cor tots aquests dies. — Un disgust d'una altra mena fou el fet de llançar-me a la vaga de fam en solitari. Des del juny havia somniat i lluitat per la vaga de fam conjunta dels presos polítics. (I jo proposava continuar-la indefinidament per la vaga d'indisciplina fins a l'amnistia.) Vaig fer, el juny, un paper molt pensat, que arribà a Carabanchel. Quan, finalment, es féu la gran vaga de 150 presos, amb gran dolor no hi vaig participar perquè era més vaga d'uns partits (ETA) del nord que de presos polítics. Culpa? En part, per l'orgull dels partits del nord contra el PCE, i en part per l'orgull del PCE de retirar-se després d'haver promès participar-hi. Els primers haurien volgut que jo participés en llur vaga, i, amb dolor, no ho vaig fer. Però el PCE hauria volgut que no en fes cap, de vaga, i, amb gran dolor, no els n'he fet

cas. I fet i fet, sembla que el que cerco és fer les coses jo sol; distingir-me i singularitzar-me. Sí, reconec que si he fet la vaga tot sol ha estat un acte de repulsa contra les baralles LCR-ETES-ORT-MC, etc., d'una banda, i PCE-PCI, etc., de l'altra. En aquestes baralles no cerquen el bé dels presos polítics, sinó un augment de prestigi del propi grup polític. Els partits es mengen el poble. Tampoc els demòcrata-cristians, avisats de la meva vaga, no la volien. — Això no obstant, l'he feta convençut que calia que la fes. I pels resultats que en conec, n'estic, a posteriori, encara més satisfet. — Les dues tendències, tant a Madrid com al Nord, mantenen posicions totalment irracionals i passionals. Per sort, a Catalunya les coses van per diferents camins. I, que jo sàpiga, Catalunya ha estat l'únic lloc on la meva vaga ha estat acollida de debò i en profunditat. Estan més enllà d'aquestes picabaralles de barri, que són greus traïcions a la vera causa proletària. N'estic molt satisfet i molt agraït. En aquests dies amargs, Catalunya ha estat el meu sòlid consol. Però també m'estimo els altres pobles de l'Estat espanyol i em dol l'endarreriment que representen llurs dissensions per a la lluita conjunta. — I tot això abans de donar a conèixer la carta a Franco. Imagineu-vos la reacció davant d'una cosa tan explosiva. I en concret, suposo que la Jerarquia haurà rebut la carta com una *patada* a la boca de l'estómac. La Jerarquia estava preparant molt lentament un document sobre la reconciliació per a aquesta quaresma-1975. Suposo que un document tou, que vol dir alguna cosa sense que ho sembli i que calla el nus fonamental de la qüestió: la gravíssima agressió al poble de la República espanyola, agressió molt més greu que la perpetrada per l'emperador Teodosi contra la ciutat de Salònica, que li valgué l'excomunió pública d'Ambròs, bisbe de Milà, capital de l'Imperi,

i que produí una autèntica retractació pública i penitència per part de l'emperador. Penso, doncs, que la carta no haurà estat de la devoció de la jerarquia. A més, és fàcil que generi un intent de processament contra mi i que la jerarquia, seguint la seva norma actual de conducta, hagi de negar el permís per a processar-me, amb la qual cosa haurà d'assumir davant l'Estat el contingut de la meva carta. Quins embolics! — També cal pensar que és absurd que la jerarquia demani a Franco allò que Ambrós demanà a Teodosi, perquè ella, la jerarquia, excepte el nostre Vidal i Barraquer i Múgica de Vitòria, en la famosa carta colectiva, es posà a favor de Franco. Jo, per no complicar més les coses, en la carta no he fet cap al·lusió a l'Església, ni li he demanat — a la jerarquia — cap retractació pública ni penitència per la famosa carta colectiva de l'episcopat. Però en estricta lògica, en aquest any de reconciliació, caldria que la jerarquia comencés per ací. Pensava dir-li-ho així mateix a Tarancón si m'hagués vingut a veure, però no ha vingut. A part d'aquest pes moral, he entrat en vaga de fam amb un fort llast físic. El menjar d'aquest hospital és abundós, però horriblement insà. El pobre Nikola Telleria se'ns moria, amb aquest menjar. La llet no es veu pràcticament mai. L'enciam no l'he vist mai. Bullits simples (patates, col i patates, arròs, peix, mongetes tendres, etc.) amb oli cru, no els he vistos mai. Sembla que tot això hauria d'ésser normal en un hospital; doncs, no. Tot, supercarregat de greix. La sopa, amb mig dit de greix al damunt. Sempre el pebre vermell. Les sopes, amb un brou carregadíssim. Salses espesses. Moltes, massa proteïnes. Sobretot, greix pertot arreu, i greix cuit. Evidentment, en pateixen el pàncreas, el fetge, el cor. Tinc colesterina al cor. Ja fa dies que me'n queixo, del cor. Els 82 quilos no són gaire bons, estan plens de verins. Si a això s'ajunta que aquests

dies de Nadal família i amics han abocat un sac de menjar temptador, caldrà convenir que l'1 de gener estava empatxat i, jo crec, amb una infecció al ventre. La cosa es devia complicar amb el fet de tallar de menjar tan en sec, després de menjar tant.

Els cinc primers dies foren terrorífics. Mal de ventre, d'estómac, de fetge, de ronyó, de cor, de cap. Nàusees gegantines. Mareig profund i febre intensa. Vaig resistir els cinc dies per principi, fent un esforç contrari a totes les lleis de la prudència. En aquesta lluita boja crec que vaig perdre coses que no havia d'haver perdut. Segurament, em vaig buidar de vitamines i potser de ions (Na, K). Alguna cosa del meu cos restà desequilibrada. El dia 5, a la nit, no vaig poder resistir més i vaig decidir plegar l'endemà al matí. Però vet aquí que a mitja nit vaig arrencar un son fort, com no l'havia tingut cap dia, i l'endemà em trobava força millorat. ¿Havia matat els microbis de fam? — Fins a mig mes les coses continuaren bastant normals. Em deixaren alguns llibres i vaig tenir esma d'estudiar sis o set hores diàries, aquests dies. De tota manera, hi havia més sensació de fàstic, més pudor d'acetona i més insomni que en altres vagues. El cor també anava més fluix i s'espantava més aviat. En canvi, cames i braços responien bé. Les dificultats les arreglava bevent aigua més sovint del normal, fiat en el doctor Medina, que l'any passat m'assegurà que l'excés d'aigua no feia cap mal. Jo en dubtava. Temia pels ions i per les vitamines hidrosolubles. Ell argüïa que el glomèrul del ronyó recull de l'orina tot el que el cos ha de menester i no vol deixar-s'ho escapar.

Així, cada hora i mitja bevia un got d'aigua. En total, uns quatre litres diaris. Seguia el ritme dels canvis de guàrdia en les garites de la muralla. Adhuc de nit calia despertar-se cada hora i mitja, altrament m'agafava un mareig i un fàstic tan forts que em

semblava morir. De fet, tot això ja eren solucions desesperades, que en la vaga anterior només vaig emprar entre els dies 30 i 42. Ara ja les emprava de ple el dia 15. — Des del 15 fins al 31 la cosa anà empitjorant tant, que cada dia resultava un autèntic martiri, solament superat pel martiri de l'endemà. No van valer exercicis de ioga, ni meditacions sublimes. Si alguna vegada, per una estona, aconseguia evadir-me de l'infern, anestesiar-me psicològicament, després encara em trobava pitjor. Era qüestió, únicament, d'aprendre a patir cada dia una mica més i prou. I tot això sense que absolutament ho veiés ningú. El metge només descobrí que se'm pelaven molt intensament els llavis. No veia que em queia la pell de les mans perquè les tenia amagades. La pell de les cames semblava unes mitges de dona, amples, formava arrugues i d'una textura de pell de serp amb escates poligonals. La caspa queia com neu, però també ho dissimulava amb rentades. Vaig perdre tota la pell del cos escandalosament. A l'hora d'escombrar, escombrava pells. Darrera les parpelles no hi havia color. Però el pitjor fou les mucoses interiors.

Boca, gola, cornets nasals, esòfag i estómac anaren cremant-se gradualment. Llur pell s'anava fent blanca, anava caient a trossos i s'anava encetant, alhora que formava nafres. Les genives, d'un vermell vivíssim, completament blanques a la base, s'inflaven entre les dents, fins que esclataven en sang. Tot el dia tenia gust de sang a la boca. Per darrera el nas, les pells em feien venir fàstics i intents de vòmit, i es complicava amb la baixada de mocs. També del nas, ressec de l'aire sec de Madrid, baixava sang. Però tot plegat, malgrat ésser molestíssim a nivell psicològic, jo pensava que no era cap cosa greu. «Encara tinc reserves per a molts dies.» Aquests dies començaven a arribar-me, per camins de fades, no-

ves tan consoladores que em donaven impuls per anar resistint: «S'ha publicat el llibre de París i el de Nova Terra.» «Un dejuni a Santa Isabel.» «Un dejuni i telegrama a Sant Andreu.» «A Terrassa, sermons amb trossos de carta, multa, arrest.» «A Sabadell, campanya a les misses.» «A Sant Francesc de Sales, dejuni, collecta a les misses.» «A Madrid, petició d'amnistia a les esglésies.» «Tarancón, delegat per la Comissió.» Un metge estava veint la «tele» i baixa com un esperitat a donar-me l'enhorabona: «Proposat per al Premi Nobel de la Pau». Més tard: «Acceptat per l'Acadèmia de Noruega com a candidat». No hi podia haver un contrast més gran entre la meva prostració física i l'exaltació d'aquestes noves, que superaven de bon tros totes les meves previsions. Sóc una persona que quan sento que he de fer una cosa, malgrat que no ho sàpiga ningú, la faig. Sense aquestes noves, sense que ningú se n'assabentés, jo hauria fet igualment el dejuni, però els amics sempre em diuen que avisi, i així ho faig per si pot ésser útil per a algú. Però... tan, tan útil no m'ho pensava. Tampoc no em pensava poder assabentar-me tan de pressa de les repercussions exteriors. No sé si restaran gaires coses que no sàpiga del que ha passat. He tingut un àngel de consolació enmig de les amargors.

Però a les nits ja no dormia gens. Estava espantat, dia i nit despert, sense tenir son. Com si m'haguessin enverinat els nervis amb amfetamines. Només el cor en patia. Els darrers dies començà un dolor somort continuat al fetge i fiblades als ronyons. I, finalment, a les sis del matí del 31, la pitjor hora del dia, em vingué un mal al cor tan fort que em semblava que m'hi quedava. Veient-me en perill de mort, a les dotze del migdia, quan va venir el metge, li vaig comunicar que a l'hora de sopar abandonaria la vaga de fam. Somrient, em digué: «Vostè vol

fer 31 dies exactes». Jo li vaig pregar que comunicés oficialment al Director «que plegava de la vaga de fam, però que continuava la vaga d'incomunicació amb funcionaris i autoritats». M'ho prometé. No vaig menjar fins a les vuit del vespre del 31 de gener. Havia acabat el darrer sopar a les vuit del vespre del 31 de desembre. El dia 31 de gener, des de les sis del matí fins a les vuit del vespre, fou un dia horrible. Tot estava desgavellat. Però ningú no va notar res. A més, patia perquè l'àngel consolador feia quatre dies que callava sense donar-ne el motiu. Després de la nova de la candidatura del Premi Nobel, va emmudir. Trobava el Premi una cosa massa ambigua, només apta per a tranquil·litzar consciències burgeses. És per això que callava? ¿Estava enfadat per alguna cosa?

6 de febrer de 1975. Dijous. Incidències de la recuperació material. Tenia en contra els següents elements: 1) No hi havia el doctor Castillón, ensinistrat per la meva mare en l'art de la recuperació; 2) Havien passat per ací 21 vaguistes de fam i els havia tractat en llur recuperació el doctor Salvany. Els va deixar en massa llibertat, eren joves, es van afartar i van sofrir després greus irregularitats. Si més no, així ho deia el doctor. És possible, pel que veurem, que abans de la «fartanera», la dieta del metge ja fos totalment equivocada. 3) El doctor Salvany no tenia ni idea del que és una recuperació de vaga de fam. (Reconegut per ell: «No hi ha quasi bé gens de literatura sobre el tema». «Vostè ens haurà d'ensenyar, als metges». Però després no em volia fer cas de res.) 4) Degut a la meua vaga d'incomunicació, no sabia el meu estat concret, caminava a cegues completament. (Jo, en el seu cas, hauria abandonat en el pacient la responsabilitat de la recuperació.) 5) Però ell no ho féu així; potser subconscientment,

com una «revenja» pel meu tancament anterior, ara que ell tenia la paella pel mànec, la va agafar ben forta. El mateix cal dir, amb alguna excepció, de la monja. 6) El burocratisme de la presó, que el doctor Castellón i la superiora se saberen saltar, l'any passat, enguany va empresonar el doctor Salvany, la germana Teresa i tothom. Per fer qualsevol cosa calia un paper firmat pel metge. Si el metge feia un paper per al meu dinar, però degut a l'atabalament no el feia per al sopar, per al berenar o per a un ajut a mitja nit o a mig matí, doncs, no sopava o no rebia cap ajut. Però el metge no tenia temps per puntualitzar tant. Per consegüent, tot restà enlaire, llevat d'alguna trapelleria de la monja per mirar de subsanar tal desori. Aquesta vegada, la meva recuperació, la més delicada de totes, ha estat tan desgraciada que he temut, de debò, restar tarat per tots els dies de la meva vida.

Primer aliment, 31 de gener de 1975, a les 20 hores (tot manat pel metge): un ponx d'ou batut amb la clara crua i tot (dos dits del cul d'un got), (proteïnes pures). Segon aliment, a les 22 hores: el mateix (més proteïnes).

A continuació ve la monja (sempre ordres del metge) amb una cosa que em penso es deia «Gebra»: 60 % de proteïna pura, 0 % de greix, 20 % d'hidrats de carboni (glúcids) i 20 % d'una barreja de totes les vitamines imaginables (més proteïnes), un mínim de glúcids i una allau de química pura que rosegava despietadament les parets cremades del meu estómac i faria patir indeciblement el fetge malmès. El prenia en tres vegades (a les dotze, a les quatre i a les vuit) alternant amb l'ou (a les dues i a les sis). Jo estava ple de proteïnes i només feien que donar-me proteïnes. La proteïna és el que costa més de pair; jo portava 31 dies sense pair; la proteïna exigia el funcionament «immediat» de les

glàndules de l'estómac (àcids, pepsina), del pàncreas (tripsina), i del fetge (bilis). Mentre que si m'hagués donat glucosa, de la qual no tenia ni un centímetre cúbic de reserva, hauria entrat a la sang sense necessitat de pair res i hauria donat força a estómac, pàncreas, fetge, etc. A més, jo arrencava la glucosa de la destrucció de les proteïnes amb el consegüent desaprofitament energètic d'aquesta «mala» reacció, i la natural producció de trossos verinosos d'aminoàcids (ureats) que em marejaven, em feien vomitar, i forçaven el ronyó a treballar més del compte. En canvi, subministrant glucosa, aquesta «mala» reacció s'estroncava en sec. Vaig tractar d'explicar-ho a la monja —trencant la meva comunicació, però era qüestió delicada de salut—; hi eren presents un parell de practicants. Em donaven la raó. Però no hi havia glucosa (mel). Li vaig insinuar «Glucodulco», un preparat farmacèutic que, a la infermeria, sempre n'hi ha. «El metge no ho ha receptat.» I no ho volgué. «Demà jo li portaré mel de l'economat.» Em va posar dues culleradetes de sucre al preparat «Gebral» i a l'ou, i prou. El sucre (sacarosa) costa més de pair perquè cal desdoblar-lo en dues glucoses, però més val això que res. I vaig resignar-me —impotent— a empassar-me quantitats ingents de proteïnes enmig de mareigs i nàusees. Aquella nit vaig dormir una hora. Em vaig despertar a la una de la matinada amb una sensació insuportable. Tanta proteïna de cop havia despertat massa sobtadament la producció d'àcid a l'estómac, disposat a destruir proteïnes o el que calgués. Acabada la feina amb la primera presa de «Gebral», l'àcid començà a pujar esòfag amunt a la recerca de més matèries a desmuntar. Entrà per tota la boca i pujà fins a dalt de tot del nas, acabant de cremar tot el que tocava. Des d'aquell moment em feia l'efecte que jo, per dintre, era de cartó. Malgrat tot,

vaig continuar prenent «Gebral» i l'ou. L'ou amorosia una mica les coses. A les vuit del matí, després de la darrera presa, ho volia vomitar tot. Estava francament revoltat. Entrà la monja. Portava llet. Li vaig dir peremptòriament que volia glúcids o li llençaria tot per la finestra.

L'any anterior vaig exigir, a les dotze hores —i ara ja les feia—, una sopeta. Com que no va venir a temps, ho vaig vomitar tot per excés d'acidesa. Ara, recordant una brometa de les monges de dies anteriors, vaig demanar una sopeta d'all. Jo pensava en el pa (midó-glúcid, complicat i difícil, però glúcid al capdavant). Una sopeta de pa, innocentona. La monja, esverada pels meus crits, es va espavilar i a les deu arribava la sopeta d'all. Però quina sopeta, fillets de Déu! Tres o quatre minsos trossets de pa nedant en un mar d'oli o greix, i una quantitat exagerada d'all!

Malgrat tot, me la vaig empassar. I ja teniu el meu estómac, batallador nocturn contra les proteïnes, batallant a ple sol contra els greixos. Recordo, per contrast, la professora francesa de dietètica de l'hospital de la Creu Roja de Barcelona. Només 21 dies, sense complicacions i, tanmateix, quina delicadesa, quin sentit de la responsabilitat, quin coneixement tècnic: primer, glucosa-suc de taronja; segon, glúcids; tercer, lípids; quart, proteïnes. Ara, en canvi, tot al revés. En les dotze primeres hores, les més delicades, ni glucosa, ni suc de taronja; proteïnes! Es comprèn que els pobres nois d'ETA estiguessin desfets. Jo penso que necessitava una dieta per a engreixar i el pobre doctor Salvany em donava una dieta típica per a aprimar! Potser ell tenia problemes en aquest sentit! Quan li ho vaig dir, se'm defensava dient que en vaga de fam també se'n perden, i moltes, de proteïnes. Li vaig contestar, enfadat, que també es gastaven pijames, però que no

era el més urgent. Aquelles hores estava enfurismat, fora de mi.

(Continua 6 de febrer de 1975, dijous.) Em trobava tan remalament! Temia que, per una imprudència, tot se n'anés en orri. A les dotze, la monja tingué un acudit intelligent. Es presentà amb dos gots de suc de taronja natural amb sucre, diluït en aigua. Arribava amb setze hores de retard, però arribava. Vitamines naturals. Fàcils per al fetge, i em digué: «Vitamina C antiescorbútica per a la seva boca». Glòria! Això sí que era encertar. Ho vaig aprofitar per dir-li: «Avui, per dinar, en aigua pura, amb sal, sense greix, posi a bullir dues patatetes, una ceba, dues pastanagues i una mica de col, que ajuda a anar de ventre. L'aigua no la llenci, que me la beuré, és molt bona per amorosir els budells i estimular-los. La verdura amb unes gotes d'oli cru i prou». «Ja ho diré al metge.» A la una arribava el metge. S'enfada perquè no he continuat prenent «Gebral» en tot el dia. S'enfada perquè m'han donat la sopa d'all sense el seu permís. Prohibeix el meu projecte de dinar. Mana per al dinar de l'endemà (diumenge, ell no hi seria) un puré de llegums (llegums difícils abans que patata i verdura fàcils). «Avui només líquids.» I se n'anà, gairebé tan enfadat com jo. Jo prou vaig suavitzar-me i vaig tractar de fer-lo entrar en raó. No hi va haver manera. Va deixar escrit el que ell volia. A les dotze i a les dues vaig prendre el suc de taronja. I a les tres es presenta la monja, com d'amagat. M'omplí dos gots de brou vegetal i portava un plat amb una mica de col, per cert bastant dura, i una pastanaga. «I les patates?», li vaig fer. «No veu que la col no alimenta, només és per fer baixar la patata?» «Calli, calli, que ho he fet d'amagat del metge.» «Doncs, si més no, doni'm una mica de pa.» «No, no; avui té prohibit tot aliment

sòlid.» Total, que vaig patir més gana que si fes encara la vaga. A les quatre un got de brou vegetal. A les sis, un altre. I jo m'anava enfonsant físicament. Potser pel neguit vaig perdre més en aquell dia que en un dia de vaga de fam. Em moria de gana. L'acidesa augmentava, l'àcid de la taronja, i em penso que també de la col, hi collaboraven. Ho havia comentat amb el metge i aquest —amb horror per part meva— ordenà a la monja: «Doni-li pastilles antiàcid (“Nembutal”)?»! Potser té problemes amb el seu estómac! Jo li vaig fer: «No, senyor metge, no cal. Això s'arregla més fàcilment, per a l'estómac, el fetge i el ronyó, bevent un bon got de llet». Ell callà, empipat. Durant tot el dejuni, ell i l'Inspector m'havien estat reconeixent a tort i a dret que jo en sabia més que ells: «Quan acabi, ens farà una conferència». Però a l'hora de la veritat no volia cedir. Tanmateix, no van venir les pastilles antiàcid, però tampoc, de moment, la llet. Així que vaig passar tota la tarda recremant-me per dintre. Però aquella tarda fou transcendental per a mi. Vaig meditar a fons la meva situació. Feien el que volien. Doncs, que ho fessin. Jo resistiria com podria, sense dir res més.

7 de febrer de 1975. Divendres. A les vuit de la tarda del dia 1, a les 24 hores de començar a alimentar-me, es presenta la monja: «Com se troba?». «Molt bé. Tot es va posant molt bé.» «Aquest vespre haurà de prendre el “Gebral” i el ponx d'ou!» «D'acord. Els prendré.» A les vuit el «Gebral», tot d'un cop, fins a les dotze. I a les dotze, l'ou d'un cop, fins a les quatre. I si l'estómac gemega, que s'aguanti. I si no anem tan de presa, anirem més a poc a poc. Havia arribat a una gran feblesa. Les cames no m'obeïen. Els ulls sortien de les conques. Molt serà que un dia o altre no em pugui refer. Aquella nit, de tota manera, la monja deixà dos gots de llet

de propina. Un consol gran! Un per a les quatre i l'altre per a les sis del matí. Tranquil d'esperit per la decisió presa, vaig dormir força. I l'endemà, al matí, diumenge, realment em trobava millor.

No continuaré detallant les originals incidències de la meva «recuperació». Com a resum: a migdia, un puré de llegums, barrejats amb verdura (col). Al vespre, un tall de peix guisat (no bullit) i suc de verdura. Va aparèixer el pa. La monja anava promettent un pot de mel que no acabava de venir mai. L'endemà pollastre amb salseta greixosa i verdura (col). Al vespre, verdura (col). Mai, ni una patata. Proteïnes-col. Al quart dia, un tall de carn i verdura. Molt suc de taronja. Llet al vespre. Al tercer dia ja em vaig llevar i em vaig posar a treballar, de manera que quan vingués el metge em trobés en ple funcionament. Em marejava i, sobretot, no m'anaven les cames. Encara ara tinc la cama esquerra inservible. Sembla com si tingués un esquinç en el tou de la cama. Un dolor vivíssim m'impedeix de fer-la servir. Però, d'això i altres cosetes, ningú no en sap res. «Tot va bé?» «Tot va perfectament bé, senyor metge.» Amb tanta verdura, al segon dia ja havia anat de ventre. Jo em combinava el menjar. En feia trosos petits i menjava poc i sovint. Al quart dia, a migdia, el metge em digué: «Bé, doncs, el dono d'alta», i se n'anà d'una revolada. «Adéu!» Ara sí que haurien anat bé unes vitaminetes, etc. Però ara res de res. S'havien acabat els extrems, la llet al vespre. Ni menjar de règim. Res de res. Tot com tothom. Ja no era un malalt. La monja es quedà parada. Duia a les mans el pot de mel! Finalment! El deixà damunt de la tauleta. «Si més no, tingui això.» Més tard vaig tastar la mel. Tenia un gust molt estrany. Vaig mirar la tapadora: «*Miel Los Soldados. Valencia. Sucedáneo de miel fabricado con azúcar de la mejor calidad*». Després de quatre dies d'esperar-la, quan ja

no calia, arribava i... falsificada. Quina diferència de l'any passat! De tota manera, si he d'ésser just, he de dir que la principal causa del desgavell de la meva recuperació ha estat degut al meu mutisme davant dels metges. M'està bé! Ara vaig batallant amb menjars difícilíssims i amb hores buides que reclamen alimentació extra que no ve.

Voldria lleteta, però no es veu enlloc. Voldria bullits i tampoc no es veuen enlloc. Però, fora de la cama, em vaig enfortint lentament. De cara a fora ja estic plenament normal.

Un altre capítol és la meva situació de lluita. Els periòdics donaren la nova que havia acabat la vaga de fam, sense dir que continuava l'altra. Vingué el doctor Sopena. Em deixà cartes de la mare, retalls de diaris on es parlava de mi i un «Ya» de l'1 de febrer de 1975. Veié que menjava i no li vaig dir que tot estava acabat. En ocasió de la recuperació em vaig veure obligat a parlar massa amb el metge i la monja. En resum, potser es pensaven que abandonava la segona vaga. — El dia 4, al matí, don Miguel, el cap de servei, em presentà la resolució de càstig dictada per la Junta, celebrada l'1 de febrer de 1975 contra meu per la meva vaga de fam i d'incomunicació. Dintre de la duresa era «benèvola». Quaranta dies de celles, amb incomunicació total, a comptar des de l'1 de gener de 1975 fins al 9 de febrer de 1975. No podia usar de diners. No podia comprar menjar extra. Perdia la redempció. No podia rebre visites ni rebre o escriure cartes, etc. M'estalviaven la degradació, perquè la meva vaga no anava contra la presó. Vaig tenir un moment de feblesa i d'ofuscació. En veure l'esforç que feien per suavitzar el càstig en comptar-lo des de l'1 de gener de 1975, no vaig ésser prou valent per no firmar l'«enterado». Vaig firmar. Greu equivocació. Encara donava més peu a creure que no continuava la vaga

d'incomunicació i que acceptava la finalització de la lluita. Al cap de cinc minuts ja tornava a cridar el cap de servei i li ho vaig dir. «Jo no he faltat en res —deia ell—; jo l'hi he deixat prou temps perquè reflexionés.» «No, si la culpa és meva. ¿No es podria estripar aquest paper i fer-ne un de nou?» «No, no pot ser. Ja està fet.» «Bé, doncs, notifiqui al Director que la meva voluntat és continuar la incomunicació. Que no s'enganyi al respecte.» «Faci-ho per escrit, això.» En el càstig, se'm permetia baixar a passejar, sol, al pati, una hora diària. Havent dinat vingué el funcionari a preguntar-me: «¿Vol baixar al pati a passejar?». «Digui al cap de servei que no és que no vulgui baixar, és que “no em dono per assabentat”.» I he restat a la cella sense moure-me'n mai. Altres dies s'ha repetit l'operació amb altres caps de servei, però sembla que ells pensen que això s'acabarà el 9 de febrer de 1975. No sé si és que no s'ho creuen o que tracten de dissimular-ho per dissuadir-me'n, temptant-me amb una fàcil normalització de la meva situació. Un cap de servei em va dir: «Segur que per Pasqua donaran un indult, però si vostè està sancionat, tal volta no se'n pugui beneficiar».

Si surto de cellès de càstig el 9 de febrer de 1975 «armaré» uns incidents de desobediència flagrant que es veuran obligats a tornar-me a tancar cuita-corrents. — També els companys sacerdots arrestats —ara són molts, vuit o nou— sembla que no es fan a la idea de la continuació de la meva vaga. En un moment que passà Patxi, em cridà des del corredor: «Aviat estaràs amb nosaltres!». Jo li vaig fer que no amb el cap. No sé si ho entengué. La mateixa escena es repetí ahir amb Josep Ricart. Finalment, per aclarir les coses, vaig adreçar al Director, en sobre tancat, la següent instància:

«Sr. Director:

Luis María Xirinachs Damians, de 42 años de

edad, recluso en este Establecimiento de su digna dirección, a V. S. respetuosamente

EXPONE: Que a las 20 horas del día 31 de enero del corriente año, por estar en peligro su vida, puso fin a su huelga de hambre, iniciada el 1 del mismo mes y año, pero que no puso fin a la huelga indefinida de incomunicación con personal penitenciario de todo orden y con cualquier otro representante oficial hasta tanto se conceda amnistía para los presos, perseguidos, procesados y exiliados por delitos de intencionalidad política, excluyendo expresamente cualquiera reivindicación carcelaria, huelga que también comenzó el día 1 de enero, y así lo expuso el día 31 de enero, a las 12 del mediodía, al Dr. Salvany, en presencia del funcionario D. Israel, y el citado doctor se comprometió a transmitir a V.S. esta notificación con toda exactitud, por lo que

SOLICITA: Tenga a bien considerarse debidamente informado y tomar las medidas pertinentes en evitación de posibles incidentes con el personal penitenciario u otras autoridades que el firmante sería el primero en lamentar.

Es gracia que espera alcanzar del recto proceder de V.S. cuya vida guarde Dios muchos años.

Madrid, 5 febrero 1975

Firmado:

LUIS MARIA XIRINACHS

SR. DIRECTOR DE ESTE HOSPITAL GENERAL PENITENCIARIO.»

Sí, ja sé que em torno a embrancar molt, molt. Però, què hi farem? Estava previst així des del juny passat. És la guerra. Tremolava mentre escrivia la instància. Tremolava en lliurar-la al funcionari. «Alea jacta est!» un altre cop. Però jo no estic ací per triar «això m'agrada i això no». No lluito per tenir el Pre-

mi Nobel, sinó per obtenir l'amnistia per a tots. És el meu objectiu militar. ¿Com volen que per conveniències rebaixi l'angle de tir de la meua artilleria a fites més properes? Quan vindrà, l'amnistia? Sembla que s'allunya. Però jo, que firmant l'«*enterado*» em vaig omplir de confusió i d'angoixa, després de firmar i lliurar la instància em sento tranquil, feliç, en pau al fons, malgrat que aparegui el tremolor a la superfície. Mesos, anys, d'incomunicació?

El cert és que després d'una eufòria mai no vista, engrescada i engrescadora, de la Comissió Justícia i Pau, secundada per la jerarquia i per la Democràcia Cristiana envers l'amnistia sense palliatius, ara han agafat por. L'any passat ningú no gosava parlar d'amnistia. La jerarquia ni tan sols gosava parlar d'indult. Sempre es deia «una àmplia mesura de clemència». Els tancats a la Nunciatura (tardor del 1973) forçaren només una vegada, i amb retractació immediata, un bisbe auxiliar de Madrid a parlar públicament d'amnistia. I prou. Però amb el retorn de Perón, amb el cop de Portugal i amb el retorn de Karamanlis a Grècia, sembla que es trencaren tots els dics de contenció. Només a Espanya mancava l'amnistia-campanya internacional d'Amnesty International. Prec del papa en l'anunci de l'Any Sant i campanya de recollida de firmes de la Comissió Nacional de Justícia i Pau: 160.000 firmes que demanen sense embuts amnistia per a tots els delictes d'intenció política. Més clar, l'aigua. Ruiz Giménez lliurà les firmes al cardenal Tarancón i féu unes declaracions sense ambigüitats. Els comissionats feien sessions populars pertot arreu parlant clarament d'amnistia, malgrat les prohibicions i persecucions de la Direcció General de Seguretat. — Certament, amnistia vol dir amnistia i no una altra cosa. Vol dir «tornem a començar» i esborrar el que estava escrit. Esborrar-ho del tot, sense reserves. Certament,

es tracta d'una mesura de molta importància, impensable sense un canvi substancial en el règim. És tan important, que, tot i estar prevista en la legislació (està reservada únicament al Cap de l'Estat), mai no s'ha concedit en tota la llarga història del règim. Ja ho sé, sí, que amnistia i règim franquista són incompatibles. Per això, en la meua carta, en la qual demano clarament amnistia, parlava de l'autoanihilació del règim. Però això ho sabem tots. Per això abans ningú no gosava parlar-ne. I per això, el parlar-ne fou fruit d'una explosió popular incontenible, propiciada pels esdeveniments internacionals i pels moments d'instabilitat interior que s'han succeït en el darrer any a partir de la mort de Carrero Blanco. A més a més, pràcticament tots els partits i l'Assemblea de Catalunya tenen inscrita la reivindicació d'amnistia en llurs programes. L'amnistia i les llibertats consegüents són la *vox populi* ara en tot l'Estat espanyol.

Què ha passat, de sobte, que ja no interessa parlar d'amnistia? No estic gaire ben informat, però, per les coses que sé, hi ha motiu per almar-se.

1. — Tarancón rep les firmes a finals de desembre del 1974 i se les guarda a la butxaca en comptes de lliurar-les ràpidament al cap de l'Estat. (A mi em cremarien els dits tantes firmes.) A finals de gener consulta amb la Comissió Episcopal.

2. — Arriben a la conclusió que ells no demanaven amnistia. Raons?: a) hi ha delictes (la bomba al Cafè) que no poden ésser amnistiats, i b) volen demanar també per als presos no polítics (és una excusa, perquè una cosa no treu l'altra). Jo tampoc no aprovo la bomba al Cafè, però me l'explico. És un típic cas d'un grup «desesperat» (a alguns d'ells els conec personalment), desfet de nervis després de 39 anys de dictadura absurda. I qui en té la culpa, d'aquest desesper? ¿No és cent vegades més culpable

qui anihilà la República legal, fent un milió de morts? I estan servits amb tots els honors? ¿No són ells els «causants» d'aquesta desesperació? ¿No desapareixeria la desesperació si desapareixia la dictadura? Hipòcrites!

Els del Cafè, mentre hi hagi aquesta dictadura, són «totalment» dignes d'amnistia. Sembla mentida que tan altes jerarquies siguin tan curtes (?) que no entenguin què vol dir amnistia. ¿O és que encobreixen els lligams polítics (carta col·lectiva de l'episcopat a favor del Gran Dictador) i econòmics (contínua ajuda financera i accions i propietats protegides) amb el règim?

Bé, de tota manera, la jerarquia és ben lliure de demanar «una amplia medida de indulto» com diu ara. El que no pot fer és destruir les firmes o tergiversar-ne la finalitat. Si és cert que la jerarquia, o en Ruiz Giménez, han destruït les 160.000 firmes pro amnistia, es mereixen que els afusellin. Mai més, mai més no confiar-hi. On és la democràcia?, ¿i cristiana, de més a més? M'agradaria, si pogués entrar en la premsa pública, fer un article periodístic titulat «Un cardenal es passa 160.000 firmes pels collons». Potser sóc injust i estic mal informat. Potser sí que el cardenal presentarà, d'una banda, les 160.000 firmes amb la petició d'amnistia, i de l'altra, la petició de «l'àmplia mesura» de part de la Comissió episcopal. Ja ho veurem.

Entretant, jo continuo lluitant per l'amnistia i, amb greus dificultats, així ho he fet saber als amics. Encara no en tinc cap reacció. A mig matí ha vingut el cap de servei don Octavio, el tou. «Apa, aquesta tarda el trauré per força a passejar. Li enviaré un funcionari que el porti per força. Perquè, suposo que li convé passejar, oi? El Director m'ha dit que no li diguem res, però jo sé que li convé passejar.» «¿Ja dirà al funcionari que dugui pistola a la butxaca?

Si no és per força no hi aniré. Faré una esceneta.» «No. Si quan vingui el funcionari vostè s'hi nega, no l'enviaré. No vull quedar en ridícul.» «Per això l'avisó anticipadament.» Entenc la seva bona voluntat. Per això vaig tenir la feblesa de firmar el càstig. Veia la bona voluntat de la Junta. Però no pot ser. Es presta a equívocs! «Però el dia 9 em toca a mi de guàrdia i li deixaré la porta oberta. ¿Vostè vol parlar amb els companys?» «Sí, jo vull parlar amb els companys, vull passejar i vull la llibertat. Però si deixa la porta oberta li crearé greus conflictes. I honradament l'avisó abans per estalviar-li uns mals moments.» «Què pot fer? Si no ens fem amb vostè no pot passar res... Bé, suposant que a l'hora del recompte estigui en el seu lloc...» «No hi seré.» «Home! —diu, veient-se acorralat—. Aquesta segona vaga no és seriosa. Sembla un nen que fa rebequeries.» «Si és seriosa o no, no ho sé. El que sé és que la tinc pensada serenament des del juny, que la vaga de fam no era més que un pròleg i que la important és aquesta. Coses així les han fetes abans que jo altres homes: Gandhi, Luther King, etc. I en diuen: desobediència cívica no violenta.» «...Bé, si jo manés, ho tindria arreglat molt de pressa. El deixaria fer. Encara que no hi fos, al recompte, el comptaria igual i li tancaria l'habitació perquè s'hagués de quedar a dormir al mig del corredor...», i d'una revolada se n'ha anat. Havia vingut per explorar les meves intencions i el sentit dels «possibles incidents». Se n'anà.

8 de febrer de 1975. Dissabte. Joia! Després de dues setmanes d'un silenci per a mi angoixant, que em feia barrinar les coses pitjors, avui ha tornat a rajar la font del consolador. Ha respost a les noves que jo havia aconseguit treure amb penes i treballs. No sabia si li arribarien. Doncs, sí. Han arribat i

han estat escoltades, meditades i discutides per la «Comunitat de capellans pelegrins a l'Hospital Penitenciari de Carabanchel». Són 9: Nikola Telleria (Sopelana), Patxi Altuna (Donostia), Josep Ricart (Terrassa). Quatre sacerdots de Pamplona, i dos de Madrid, del transport. La nova volarà enllà, enllà. Fins sembla que, tard o d'hora arribarà el meu record intens fins a la meva germaneta desnonada, a qui tant he après a estimar en aquests dies difícils.

— El meu cor vessa agraïment. — Una nova molt important per a mi és que malgrat que sembli que la jerarquia obstaculitzi la petició d'amnistia dels 160.000, la Comissió Justícia i Pau, valenta i insubornable, es fa responsable de dur endavant la petició fins al Cap de l'Estat, sigui com sigui. Senten massa la responsabilitat de tanta adhesió amb número de Carnet d'Identitat i tot. Amb el poble no s'hi juga! — Jo no desitjo res més. Amb les meves reivindicacions no vull distreure de llurs propis programes els diversos grups que lluiten. Si els convé donar-me suport, que ho facin, si no els convé, que segueixin llur propi camí. No exigeixo res. Només volia informar, perquè els amics sempre em critiquen que m'aïllo massa i m'aconsellen que comuniqui sempre el que vagi fent. És que sempre m'ha fet por imposar-me als altres, fer ombra a ningú. Mai no he exigut res a ningú, i així sempre tinc el consol que totes les adhesions, col·laboracions i suport són espontanis i neixen de la llibertat interior de les persones. Així, tot esdevé gratuït, un do generós, una propina inesperada, una sorpresa meravellosa i hom va descobrint la grandesa d'ànima del poble amb el qual es lluita. El consol d'avui ha estat tan bell i esplèndid que dono per ben passades totes les angúnies. — Encara tinc la cama esquerra completament inservible. L'esquinç —?— no es cura i fa molt de mal. Em sembla que hauria de romandre al llit amb

la cama quieta i horitzontal (que és quan no em fa mal), però no vull cridar l'atenció, no vull provocar noves intervencions mèdiques, que semblen el joc dels disbarats. — Aquest esquinç em devia venir per voler posar-me dret massa de pressa (al tercer dia de recuperació). L'altra cama tampoc no està forta del tot i els braços, coll i esquena encara no m'aguanten gaire estona. No puc anar massa de pressa. Prudència. Però avui estic tan content que no sé on tinc la cama. — Silenci total de part de la Direcció. Em sembla que amb les explicacions d'ahir, ja comencen a comprendre de què va.

9 de febrer de 1975. Diumenge. Pel que fa al físic, tot continua igual. La cama esquerra, inútil i dolorosa en extrem, sense notar gens de millora en els sis dies que porto en aquest estat. Tot el pes gravita sobre la cama dreta i de vegades tinc por que també aquesta se m'esquinci. Ahir, la mirada perspicaç del funcionari don Zoilo, descobrí la meva «pota ranca». «És per la vaga de fam, oi?» — «Sí.» — «¿Dificultat de circulació sanguínia?» — «No. Una petita luxació. Ja es curarà aviat.» — Jo no volia que ho veiessin, no fos cas que tornés a venir el metge. Vaig badar i em van sorprendre. — Avui, dia 9, s'havia d'acabar el meu càstig de 40 dies, si és que no feien cas de la continuació de la meva vaga. Normalment, al canvi de guàrdia —9'30 del matí— ja deixen la porta oberta. Avui, no. Tot resta tancat. Sembla, doncs, que accepten la continuació de la vaga: comunicació indefinida! A això volia jo dur-los i efectivament han entrat en el joc: comunicació perpètua. A veure com hi faran front quan l'opinió pública comenci a assabentar-se'n i a reaccionar. Em sembla que no saben què fer, que la cosa els ha agafat per sorpresa i no estan avesats a aquesta mena d'accions. Cal resistir. — Es veu que al «Telediari» de divendres passat

(9 vespre) van fer referència al fet de la presentació de la meva candidatura al Premi Nobel de la Pau. Li van treure tota la importància. A l'Acadèmia noruega accepten tots els candidats degudament avalats per un nombre determinat de professors universitaris. Qualsevol s'hi pot presentar. El que compta, no és l'acceptació de la candidatura, sinó la selecció per a la concessió del premi, que es fa per la tardor. — La cosa els dóna un respir, malgrat que indirectament acusen el cop i, sense voler, n'han fet la propaganda pel mitjà més popular: la «tele». — Ara resulta més oportú que mai fer córrer la continuació de la vaga de desobediència al règim. (Idea de l'àngel). — Continua essent tràgic el paper de la jerarquia en l'afer «amnistia» i continua ferma la posició de Ruiz Giménez i la comissió Justícia i Pau. — És evident que cal resistir, fermes, encara que em podreixi de viu en viu ací, tancat entre quatre parets. — Hi ha en joc la llibertat dels polítics de tot Espanya i les llibertats de la classe treballadora, que les llibertats de reunió, expressió, associació, sindicació i vaga (locaut) de la classe explotadora sempre les han tingudes! — ¿Aniria jo a estalviar-me unes insignificants incomoditats, podent, com puc, amb la meva acció, ajudar a una empresa de tanta transcendència? I el Premi Nobel, malgrat la seva ambigüitat, pot ajudar a donar el cop de gràcia que no vol donar la jerarquia! La qual està convertint l'Any Sant en un any de desgràcia i discriminació.

Són dos quarts de dotze del matí. Un funcionari ha entrat a l'habitació a dir-me que no tragués el cap per la finestra, que la policia tenia ordres severíssimes de disparar. Això ha picat la meva curiositat. He mirat el carrer. Molta gent. Demanaven carnets per entrar a visitar els presos de Carabanchel. Molta policia pel carrer. Policia muntada a cavall amb casc antimanifestació i les porres desembeina-

des. El camió-tanc-manguera per ruixar la gent, etc. Després m'he assabentat que hi havia una gran concentració-manifestació perquè demà passat hi ha la revisió del procés 1001, i aprofitant les visites hi havien acudit advocats, periodistes, obrers, etc. Algú —sense confirmació— diu que s'ha ferit un policia. Dos cotxes cellulars han marxat plens de gent detinguda. El barri estava acordonat. L'Avinguda de los Poblados, embussada de cotxes.

A dos quarts d'una, un funcionari m'ha deixat oberta la porta i m'ha dit que s'havia acabat la meva comunicació. He volat a les habitacions veïnes. Hi he trobat en Telleria. Hem xerrat. Després els altres. I ha començat el calvari dels incidents previstos. A l'hora del recompte, jo no era al meu lloc, m'havia ficat a la cambra de les dutxes i m'he posat en un recambró a rentar la paperera. No em trobaven, el cap de galeria cridava com un boig el meu nom pels corredors. Finalment m'ha trobat. El cap de servei, don Miguel, s'ha posat a escridassar-me. Jo no li he fet cap cas. M'ha manat anar a la cella i no l'he obeït. M'ha amenaçat amb tornar a tancar-me, i com si res. Han tocat a baixar a dinar. Don Lucas, sempre tractant de posar pau, em deia: «Apa, ara baixi a dinar». No l'he obeït, de moment. Després, quan ja tots eren al menjador, tranquil·lament, a poquet a poquet, arrossegant la poteta ranca, he anat al menjador. Entre capellans i polítics omplen tres taules. Tot ha estat veure'm i s'han vessat les efusions d'afecte. He dinat amb ells. Tenia Izco de la Iglesia a la meva dreta. Quan he acabat de dinar, sense esperar el senyal, m'he aixecat i he pujat lentament cap al dormitori. Hora de tancar la gent a l'habitació a fer la migdiada. Jo, ni he entrat a l'habitació. M'he posat a passejar corredor amunt i corredor avall. Don Lucas, tractant de suavitzar, em deia, com a un nen petit: «Ara és hora d'estar-se a l'habitació. Des-

cansi una mica i després ja podrà passejar». Com si no em sabés de memòria l'horari que he seguit durant tot un any. Jo, ni cas. I ell tornava: «Fiqui's a l'habitació; si no, els altres veuran que li faig una excepció i li tindran ràbia». Jo he continuat amunt i avall. Ell se n'ha anat a dinar. El cap de servei, don Miguel, sembla que ha anat a Direcció, potser a consultar amb el Director per telèfon. Avui no devia ser a la Direcció. El cap de servei estava molt neguitós. Al cap d'una hora de passejar he entrat a l'habitació i m'he estirat al llit. El cap de galeria m'ha tancat, com a tots. En acabar la migdiada m'ha obert, com a tots, i, abans de passar el recompte, he agafat el jersei i, tot passant per davant del despatx del cap de servei, m'he escolat cap a baix a la sala i al pati. M'ha vist passar don Lucas i ha sortit darrera meu dient-me: «No, encara no. Ara cal passar el recompte. De seguida podrà baixar». Però jo he baixat i he restat a baix. El funcionari del menjador m'ha vist fora de lloc, però, com a l'hora de dinar, no ha gosat dir-me res. Aquesta vegada no hi ha hagut crits. Però segons m'han dit, don Miguel està esverat. Ha fet baixar obligadament tothom i ha tancat les portes de les celles. Per què? A baix hem xerrat molt. He parlat amb el cap de galeria, amargat contra els polítics i una mica contra meu: «El que vostè fa retardarà l'indult. A més a més, vostè només demana per als polítics, i el cardenal Tarancón demana per a tots». Si l'agafa l'indult, ell va al carrer. Altrament, té sis anys de presó, encara. Tarancón ha aconseguit dividir-nos, ell queda com un senyor i de passada s'estalvia el mal *trago* de demanar l'amnistia! — Els companys m'han explicat el resum del consell de ministres del divendres en què el ministre d'Informació parlà de mi, minimitzant l'afer del Premi Nobel. L'important és que veuen el règim a l'aigua i fins ho diuen. Sembla que el govern vol liquidar el règim.

Però també es deixa veure l'oposició del fort grup conservador. Qui podrà més?

Al vespre tampoc no he pujat al recompte, abans de sopar. M'he quedat tan fresc llegint el diari a la porta del menjador, tot esperant el sopar. Durant el sopar, l'Izco ha atacat molt fort la meva actuació. Bé, un altre dia en parlarem amb calma. És molt interessant el canvi que ell està fent, pel que m'havien dit i pel que ell deia avui. Vol fer-me fer el mateix camí que ell. Hi veig la mà de l'Emili Salinas. — També he marxat abans d'acabar. No he baixat al futbol. Estava cansat. La cama em fa mal. M'he estirat al llit. A més a més, aquest migdia he menjat poc, degut al nerviosisme. A l'hora de sopar em desfeia de mal de cor. He menjat poc perquè l'Izco no m'ha deixat. I he estat tota la tarda passejant pel pati, mig coix, xerrant amb els amics, molt inquiets i simpàtics. — Al recompte darrer els he fet anar al wàter per trobar-me. — Ara he escrit una carta a casa, en català i tancada. Demà, que no em toca, la tiraré a la bústia a veure què passa. I prou per avui.

10 de febrer de 1975. Dilluns. Un altre dia ben difícil i ben amargant. Al matí, per al recompte del canvi de guàrdia (surt de cap de servei don Miguel, entra don Octavi), he fugit a la torre de dalt de l'escala. Han trigat deu minuts a descobrir-me. Don Miguel estava fora de si. Don Octavi el tranquil·litava. Aquest ha anat prenent les coses amb intel·ligència i les està fent derivar a una mena de joc ridícul, del gat i la rata. M'ha tancat l'habitació quan jo n'era fora, de manera que no podia entrar. He passejat pel pati. Tenia un llibre i he llegit a la sala de baix. I a dos quarts de dotze hi havia reunió de treball de tots els polítics. Per cert que l'he trobada molt instructiva, malgrat que hi havia representades tendències bastant oposades, amb perill d'en-

frontaments lamentables. Cap a les dotze ha aparegut el doctor Sopeña i m'ha donat el gran disgust: la meva germana està entrant a la fase final de la seva malaltia, a punt de morir. Ell telefonarà: «Què li vol dir, a la seva germana?». Em deixa trasbalsat. No sóc bo per pensar res. Li dic dues paraules i se'n va. Els ulls se m'enaigüen. Trigo una mica a tornar amb els amics, quan ja he recuperat la serenitat. Jo no puc ara demanar per veure-la. Així ho he dit al metge. Però he oblidat de dir-li que si la mare vol, que sigui ella qui demani la meva sortida circumstancial. A dalt, assegut en un banc, don Octavi em fa: «Vol que li obri l'habitació?» «No em dono per assabentat del que em diu.» «Anirà a veure la seva germana?» «Jo prou que ho vull, però no puc demanar-ho. Llàstima que he oblidat dir-li al doctor Sopeña que digués a la mare que ho demani ella.» «Ja li ho diré jo, al doctor Sopeña. Té el telèfon de la seva mare?» Pregunta perillosa, però contesto: «Sí.» Després trobo la porta de la cella oberta. Em donen una carta de la mare (del 10 de gener de 1975) i una de Vicenta (del 2 de febrer de 1975). La mare pinta un quadre pèssim de la malaltia de la Lourdes. Vicenta es refereix al Premi Nobel, a un paquet que m'envia i a l'estat fatal de la Lourdes, i m'aconsella que escrigui una carta directament a ella. Se'm posa malament el dinar. En pujar de dinar, m'entra don Octavi amb el paquet de casa (una bata i unes sabatilles), me'l dona i em diu que he de firmar el llibre oficial conforme rebo el paquet. Li dic que no, que jo no firmo cap més cosa oficial de la presó: «Aleshores, no l'hi puc donar.» «Doncs, quedi-se'l.» «Home, així jo faig el ridícul, perquè el tenien retingut i he estat jo qui els ha parlat de donar-l'hi, puix que ja no estava sancionat.» «Ho sento, quedi-se'l. Jo no m'enfadaré.» «Però, home, no sigui així.» «No hi ha res a fer.»

«Bé, firmaré jo per vostè. Suposo que després no em denunciarà per usurpació de firma.» «No, jo no denuncio res. Però tampoc no firmo res. Vostè sabrà el que fa.» Firma ell, deixa el paquet i se'n va. — Al cap de poca estona torna esverat: «He parlat, amb l'administrador, del tema de la seva germana i diu que li posa un cotxe a la porta perquè pugui anar immediatament a veure-la, si vol, *i si sollicita aquest favor*» (!!). En sentir això, la meva impressió ha estat tremenda. Puc sortir immediatament a veure morir la meva germana! Tot són facilitats! Però hi ha el xantatge de la condició: «Ho he de demanar a l'autoritat penitenciària». He de trencar la meva, de moment, difícil i costeruda vaga d'incomunicació. Ells s'aprofiten del meu punt flac: el fatal estat de la meva germana. La decisió interior, malgrat que sigui la més dolorosa de la meva vida, ha brollat clara, segura, diàfana... devastadora, com són sempre les decisions profundes... «Jo, encara que això em deixi destrossat, no demanaré res. Si la mare vol demanar-ho, que ho faci. Jo no puc demanar res.» Ell no ha afegit ni una paraula més. Ha sortit en silenci. Jo he agafat un foli i m'he posat a escriure l'adéu definitiu a la meva estimada, ara més que mai, germana Maria Lourdes, en la vigília del seu sant i en vigílies de la seva mort. Una carta d'una plana, que m'ha sortit fins gairebé al final d'una tirada. M'ha calgut fer un gran esforç per no pensar en ningú més, ni en Joan, el marit, ni en Jordi, el fillet petit, ni en la mare, ni en els germans, ni en ningú. L'assistència als moribunds està sempre viciada de respectes humans. Tot es fa més de cara als qui resten que de cara al qui se'n va. Aquest, *in mente*, ja és mort. Costa de pensar realment en ell. Se sol pensar en el consol dels qui es queden sense el que s'està morint. Es comet la gravíssima injustícia de mentir al qui se'n va per consolar els qui es queden.

Aquesta carta ha estat la meva primera actuació sincera davant d'un moribund. Hauré fet mal als vius. Que no la llegeixin. No va per a ells. La diferència entre els qui es queden i el qui se'n va és massa gran. La riquesa d'uns i la pobresa radical de l'altre massa escandaloses perquè em decanti pel cantó dels vius. Avui he mort amb un mort... potser sacrílegament. La mare somniava amb la intervenció del germà sacerdot... Però, quan arribava al final de la carta, no sé perquè, li he volgut dir, a la germana, que m'han ofert de poder veure-la per darrera vegada, en notificar-li la meva negativa, he arrencat a plorar de tal forma que no hi havia manera de parar. Després, al cap de mitja hora, he acabat les darreres ratlles. La carta era escrita en català. L'he ficada dins el sobre; l'he tancat. A fora he posat nom i adreça de la germana (en les altres cartes sempre només escric a la mare). Molts segells. La paraula «Urgent». Remitent: jo. Tothom encara estava en plena migdiada. He sortit de l'habitació, que havia quedat oberta, i amb la carta al dits m'he arribat fins al despatx del cap de servei. A dins se sentia la remor d'una conversa divertida i rialles. He trucat. «Endavant!» Obro i veig a prop de la porta l'ajudant-pres Llompart i al fons el cap de servei don Octavio i l'altre cap, don Amador. Llàstima d'aquest segon testimoni! Lliuro la carta al pres perquè la doni a don Octavio. «Passi, passi.» No passo. Tanco la porta i em retiro a la cella, on m'estiro sobre el llit per tranquil·litzar-me una mica. Al cap de pocs minuts ve don Amador, tot suat: «Així, què li he de dir, al doctor Sopeña? Perquè jo, ara, el veuré». Li torno a repetir: «Si vol dir-li que avisi la meva mare que jo no puc demanar res, però que ella, si vol, sí que pot fer-ho». I se'n va. De seguida ha acabat la migdiada. He baixat a passejar per esbandir la boira. La cama, segons com, encara

em fa molt de mal, però tot passejant se m'escalfa i ja no me'n fa tant. Em canso de passejar perquè encara estic feble. Tanmateix, la recuperació va endavant. Els companys m'han portat molta fruita, galetes, llet, codonyat, dextrina, xocolata. I vaig completant la dieta i les vitamines. La companyia dels capellans, molt simpàtica, i llur actitud, molt ferma. Aquest matí m'he barallat molt amb l'Izco. És difícil. Busca brega. He llegit el diari. Després m'ha arribat un «Cambio 16», de sota mà, del 3 de febrer de 1975 en què, entre una infinitat de coses interessants, també parla de mi. Un cop a l'habitació, ha entrat don Octavio. «Hem de parlar seriosament. Mai més no em doni una carta tancada.» «Doncs, pensi que d'ara endavant totes les cartes les donaré tancades.» No s'esperava una resposta tan contundent. Ha quedat aturat. I jo li he dit: «M'ha sabut greu que hi hagués l'altre davant, però la carta era urgent. A més, jo no li he exigit res. Li he donat la carta en silenci perquè vostè fes el que volgués». «Bé. Jo, per cobrir-me, li he dit al Director: "Consta en el llibre com a censurada". M'he fiat de vostè que en la carta no parlava de res més que del problema de la seva germana. He pensat que era urgent i l'he dipositada al correu a les quatre de la tarda. Però això no passarà mai més.» «Doncs, aquest matí he deixat a la bústia una altra carta tancada. Se la trobarà aquesta nit. És per a la mare.» «A mi, aquesta altra carta, no em preocupa. La donaré a la censura i que en facin el que vulguin.» I ha marxat, després que li he agraït el gest. Tot és bonic, però sempre es veu un fons d'ambigüitat. No saps si és amistaat o astúcia, si serveix l'amic o neutralitza l'enemic, si cerca ajudar o protegeix la fama del règim davant un possible Premi Nobel... Per la presó es comenten —exageradíssims— els incidents d'ahir i d'aquest matí. Ara jo no faig

coses espectaculars, però no cedeixo absolutament en res. He pensat el cas —no gaire probable— que la mare demani la meva sortida i tingui èxit. Aleshores, ¿m'hauré de posar a les ordres dels funcionaris per al trasllat? ¿Hauré de trencar una vaga que ells faran tots els possibles perquè sigui trencada? De moment he decidit, si arriba el cas, de fer-los una doble proposta: 1) Que m'obrin la porta i jo pugui anar a casa la germana, a Barcelona, i tornar lliurement: 2) Altrament, que em fiquin al cotxe coactivament, tant a l'anada com a la tornada. Voluntàriament, no col·laboraré a anar amb ells. —De vegades temo, en tot aquest planteig, ésser poc humà—. Al vespre, una repugnant ració de televisió: religió, futbol, política del règim. I m'he quedat llegint i fent fitxes de «Cambio 16», fins a les dotze de la nit... mentre el cor volava carretera nacional 2 enllà, enllà, arribava a la Diagonal, Rosselló, Maragall, Borbón, Pi i Molist, avinguda de la Guineueta, prolongació Fabra i Puig... fins a adormir-me.

11 de febrer de 1975. Dimarts. Sant de la germana Lourdes. He estat tot el dia en pensament al seu costat i amb el cor amatent per si arribava algun avís per marxar a veure-la. No m'agrada gens malpensar, però, com a possibilitat alternativa, contínuament ho estic fent (colom-serp) i aquesta vegada em sembla possible que l'oferta d'anar-la a veure fos realment un xantatge i que, vist el fracàs, s'hagi retirat l'oferta. Tant de bo que no sigui cert aquest pensament! El que sí és cert és que ha passat un dia més, dels pocs que li queden, a la germana, sense cap signe positiu per a poder-la veure.

Aquest matí m'han invitat a l'esmorzar que fan els capellans a les deu. M'han fet exposar la meva

situació. Han trobat molt bé la meva actitud. Un d'ells, davant el perill que el meu acte sigui interpretat com excessivament dur i inhumà, m'ha dit que, a aquestes altures, la gent ja sap veure que hi ha exigències superiors als lligams familiars. Després hem discutit si enviàvem una carta col·lectiva a Vicente Enrique i Tarancón, per fer-lo reflexionar sobre les seves despectives i evasives declaracions a propòsit de les 160.000 firmes amb petició d'amnistia. Jo ja em delia per fer una cosa així. Després de discutir-ne els extrems, hem quedat que es faria i que es donaria a conèixer al poble (carta oberta) Temes: 1) Retard en el lliurament de les firmes. 2) Intent d'evitar l'amnistia general. 3) Crida a la retractació pública de la carta col·lectiva dels bisbes a favor de la croada. — Tothom fugia de redactar-ne l'esborrany. Finalment, me l'han encolomat a mi. L'únic que em sembla que patia per aquesta designació era en Patxi Altuna. Temia per les meves «estridències». Bé, he fet l'esborrany aquest matí. I durant la tarda corria d'un en un. Demà ja l'esmenarem entre tots. Al Ricart li ha agradat. L'Altuna m'ha dit que cal «llimar». Els altres encara no han dit res. — He llegit «Mundo Social», del gener del 1975. És força interessant. — He parlat amb un noi que estava malalt dels nervis, sobre domini dels nervis. I he descobert un pres que havia estat de la FAI (Columna Durruti) i m'ha estat explicant durant una hora un seguit de coses de guerra i postguerra molt interessants. Ell m'ha cercat conversa perquè estava assabentat de la candidatura del Premi Nobel de la Pau. Aquesta candidatura fa que la gent em tracti millor. És una pena. Fora dels polítics esquerrans, que em tracten pitjor. Don Jesús Marco m'ha explicat que parlà de mi amb en Lluís Apostúa. Aquesta suavització de relacions amb mi, de tota manera, em dona l'oportunitat de prémer fort, d'avançar els

peons endavant. L'enemic es veu obligat, una vegada més, a afluir la coacció per mor del que diran. És l'hora, doncs, d'engrandir l'esquerda. — Respecte a les «plantades» espectaculars que feia als funcionaris, he decidit prescindir-ne. Ja han pogut veure que continuo la incomunicació. Ara aniré fent el meu camí, independent, sense fer coses estranyes que, massa repetides, podrien degenerar en pura comèdia.

12 de febrer de 1975. Dimecres. Tot està encal·mat. Em fa patir molt aquesta calma. La germana es va morint. — Ahir se'm va desgavellar estómac i ventre. Avui no he pres res fins a l'hora de dinar. Sembla que, a la tarda, el ventre s'estabilitza. — Aquest matí ens hem reunit els capellans per discutir la carta a V. Enrique Tarancón. El meu text «estrident» deia així:

«A Vicente Enrique y Tarancón, como Presidente de la Conferencia Episcopal Española y de la Comisión Permanente de dicha Conferencia:

Los abajo firmantes, todos ellos sacerdotes internados en el Hospital Penitenciario de Carabanchel en cumplimiento de arrestos gubernativos y sentencias del TOP y de Tribunales Militares, se dirigen a Vd. gravemente afligidos por una serie de declaraciones tuyas aparecidas en la prensa de los últimos días, aflicción que viene a sumarse a la que de suyo lleva ya la privación de libertad que padecemos.

Frases sobre la celeridad de su presentación al Jefe del Estado de las 160.000 firmas pro amnistia, como: "No tan pronto como muchos piensan ni tan tarde como otros creen", dirigidas a esposas de presos políticos, ansiosas por la suerte de sus maridos, son de una frialdad y desfachatez tales que

resultan impensables en la boca de un pastor de la Iglesia de Jesús. Máxime cuando dichas firmas llevan ya en su bolsillo un mes, habiendo dejado pasar con desidia inconcebible la ocasión de la Navidad o Año Nuevo para ser presentadas. Recuerde que la medida correspondiente al Año Santo de 1950 fue concedida en la Navidad de 1949.

Un pequeño grupo de eclesiásticos, de un modo totalmente antidemocrático, se hace responsable de entretener esas firmas, que debieran quemarles en sus manos y que son una acumulación de voluntad popular expresa como quizá nunca hasta el presente habían Vds, tenido y que por la forma de manipular el mero servicio de intermediarios que se les ha pedido, quizá nunca más vuelvan a tener. Además, con ello han dado el mal ejemplo de provocar una escisión de actitudes entre la jerarquía y la comisión eclesial de Justicia y Paz.

Pero hay más. Quieren escamotear la realidad de la amnistía postulada por los firmantes. Con excusas de pedir cosas más amplias que nadie niega, dividiendo ignominiosamente y enfrentando a presos políticos y a presos comunes, como hemos podido observar en esta misma cárcel, como si nosotros no quisiéramos un indulto, el más amplio posible, para ellos, y constituyéndose en jueces de buenos y malos presos políticos, con esas excusas lo cierto es que están Vds. huyendo de enfrentarse con la petición de amnistía —tan bíblica, tan patristica y tan posible jurídicamente dentro de la ley española— y están ayudando al Estado, ahorrándole la responsabilidad de negarla, mientras crece la represión y mientras los actos desesperados, tildados de terrorismo, no son nada comparados con la causa de desesperación que es la permanente explotación que los motiva. Siempre la hipocresía ha sido la tentación dominante de los altos jerarcas: rasgarse las vesti-

duras por el exceso ocasional y callar el exceso permanente e institucionalizado. (La paja y la viga.)

Quede claro que si apoyamos plenamente la petición de amnistía política, también apoyamos plenamente el indulto para los presos comunes. Quede claro que si la jerarquía u otros grupos quieren pedir otra cosa, son muy libres de hacerlo, pero el servicio de presentar, meramente como intermedarios, las 160.000 firmas con la clara petición de amnistía no debe ser escamoteado ni atrasado ni un minuto más.

Y, finalmente, no podemos callar otra reflexión cristiana, visto que avanza el Año Santo y tal reflexión no brota espontánea de quien debiera brotar. Es una reconvención dura, pero obligada entre hermanos. Es imposible honradamente que la jerarquía pida reconciliación al pueblo y autoridades civiles, si antes ella no da el ejemplo necesario de pedir perdón públicamente por haberse puesto pública y conjuntamente, salvo dos honrosas excepciones, a favor del franquismo vencedor, desde el principio. Fue una gravísima equivocación que es preciso retractar explícitamente para conseguir una paz verdadera. Y es preciso hacer penitencia pública por ello. La mínima penitencia sería, desde ahora, no sacrificios y holocaustos, sino retirar definitivamente el apoyo al sistema contrario al pueblo y asumir la defensa clara de un pueblo castigado, envilecido y explotado durante 39 años.

¿Nos van a privar de ver el testimonio de esta retractación ejemplar y valiente que en nombre de Jesús, el humilde servidor del pueblo, les pedimos con todo nuestro sentido de responsabilidad en un momento crucial de la historia de nuestro país, unos pobres sacerdotes que sufrimos persecución por causa de la justicia? ¿O van a seguir contribuyendo a ahondar ese gran foso que ya separa el sacerdocio

al servicio del faraón del sacerdocio al servicio de la redención del esclavo?

Nosotros estamos en la cárcel, Vds. están libres. Jesús lo planteaba al revés: "Cogedme a mí. A éstos (los discípulos) dejadlos ir libres". ¿Cuál es la mejor prudencia pastoral, las eternas componendas para arrancar los mendrugos de la mesa de los poderosos o aquel "cuando sea exaltado sobre la tierra (crucifixión) atraeré todas las cosas a mí"? ¿No sería hora —Año Santo 1975, Cuaresma de la Reconciliación— de abandonar la diplomacia y abrazarse al amor sin regateos? ¿Cuál es la verdadera religión?

Dolorosas reflexiones de la uva prensada en el lagar. Misericordia quiero y no sacrificios. Le podemos asegurar de corazón que es nuestra responsabilidad ministerial la que nos impulsa a hablar de la forma en que lo hacemos.

“¡Ah!, si en este día hubieses comprendido, tú también, el mensaje de paz” (Lc 19, 42).

*12 de febrero de 1975, Año Santo
Inicio de la Cuaresma»*

De la discussió han sortit moltes millores; supressió d'expressions incorrectes, etc. Alguns veien el perill de noves multes i un allargament del sojorn en presó. Finalment s'ha fet una comissió per al redactat definitiu. Hi ha algú, molt ferm, que vetlla.

A la tarda he parlat amb un pres vintgut d'Ocaña. Tristíssim, igual o pitjor que el Port de Santa Maria. Només hem tingut temps de prendre unes breus notes. — Els deu encartats en el procés 1001 han començat una vaga de fam en demanda d'amnistia per als presos polítics. En molts altres llocs: Universitats, Collegis de llicenciats, d'advocats, etc., també la demanen juntament amb un canvi de le-

gislació. Sembla mentida que una campanya tan «subversiva» hagi pogut saltar al carrer. Realment, com reconeix el govern, és un *reto* polític. La repressió creix. La Universitat de Valladolid, tancada.

13 de febrer de 1975. Dijous. M'ha vingut a veure el pare provincial dels Escolapis de Catalunya, Josep Almirall. Ha fet el viatge expressament. Ha trobat moltes dificultats per aconseguir el permís a la Direcció General de Presons. En canvi, ací tot han estat facilitats. M'ha avisat un pres. He parlat sempre en català. El funcionari que vigilava ha tancat la porta (amb vidre) i ell ha restat a fora. Nosaltres comunicàvem per «jutges». He explicat al provincial la meva situació.

M'ha parlat de la germana. Li he donat instruccions per a la mare. Ell està meravellat de la volada que pren la campanya meva. No es creia que la carta a Franco fos redactada per mi, per causa de certes expressions, totes ben meves, siguin bones o dolentes. Ja sé que sóc molt matusser en algunes expressions! Si sabessin les que em callo! He anat perdent els miraments burgesos, els petits encants de la burgesia. No em reprimiran massa per ací. Ho sento. Ell voldria també que a tot arreu constés que sóc escolapi... i no en sóc, ¿com li ho faré entendre? Diu que els que sempre ho fan constar en llurs escrits clandestins són els del partit comunista (PSUC).

A les dotze, don Octavio, radiant de felicitat, m'ha donat la gran nova. «Prepari's, que va a Barcelona a veure la seva germana.» El cor m'ha fet un salt. Li he dit: «O em deixen lliure d'anar i tornar des d'ací, o no hi vull anar, si no és per força». «No pateixi —m'ha fet amb un deix d'ironia—, ja el durem per força. Crec que un cop sigui a Barcelona, ja el deixaran anar lliure.» Fico en una bosseta el

pijama, la pinta, el raspall de les dents, la tovallola i un parell de llibres. Em donen 300 pessetes del meu peculi. Els deixo el paper del peculi perquè me les descomptin. M'agafen —jo ben passiu— el polze per marcar l'empremta digital i cap a fora. El furgó ja espera. Els civils m'apunten amb la metralleta. Vaig emmanillat, amb unes manilles estretes i juntes que impedeixen tenir les mans separades una de l'altra més de 3 centímetres. M'he mudat. Vaig amb una certa elegància. No vull augmentar la tristesa de la família amb posats carceraris. Els companys guaiten des de les finestres l'espectacle depriment de la persona emmanillada i del cercle de metralletes apuntant-la. Pujo al furgó. Tot per a mi sol. Divuit seients. Una certa comoditat. És una presó ambulant. Dos guàrdies civils-xofers que s'aniran tornant per fer el viatge més ràpid. Tots dos porten pistola. També al davant, separat per una reixa d'on estic jo, seu el sergent amb la metralleta i darrera, separats també per una reixa, una parella més de guàrdies amb metralleta. Total cinc per a mi tot sol, en un autocar. Pels costats no es veu res. Les petites finestres són massa altes. Només es veu per davant, entre les reixes. Sortim a dos quarts d'una del migdia. — Cinturó de ronda (pel sud) — Nacional 2—. Havia esmorzat a les vuit. A l'hora de dinar, mengen en ruta el que es porten. Jo, res. A les cinc de la tarda demano menjar. A les sis, passat Saragossa, em compren un entrepà, pagant jo!, i me l'he de menjar emmanillat. Ni el jersei no em puc posar. Nou hores i mitja sense moure'm, emmanillat i amb fred, acostumat com estava a la calefacció de l'hospital. Arribem a Barcelona. I cap a la Model. Allà m'escorcollen molt a fons i vaig a «període d'observació», aïllat, a la segona galeria. Malgrat que és una situació molt depriment comparada amb la de l'hospital, no man-

quen alguns petits privilegis; si més no, així m'ho sembla a mi. Habitació jo sol. Llençols al llit. Matalàs de goma-escuma. Jo pensava que aniria corrent a veure la germaneta, tal volta ja morta. I res. A sopar i a dormir. Jo no deia res. Estic en vaga d'incomunicació. La fitxa la van fer copiant la que ja tenien de l'any anterior. Els diners me'ls canviaren per cartronets, com si m'hagués de passar un any allí. Però vaig dormir com un soc.

14 de febrer de 1975. Divendres. Al matí, trompeteria. El menjar, molt dolent, comparat amb el de l'hospital, però, segons diuen els presos, molt millor que abans. L'aigua, horrible. No sabia com rentar els plats. He fregat el terra, que ha quedat lluent. Passejo dins la cella. Encara tinc les cames fluixes. A les deu del matí m'avisen que em duen a veure la meva germana. Res de llibertat. Les màximes mesures de seguretat. Per força. Nou escorcoll. Nova empremta dactilar. Nou cercle de metralletes, aquesta vegada de la policia armada. Nou emmanillament. M'esperen quatre policies secretes, un dels quals restarà emmanillat amb mi, la seva esquerra amb la meva dreta. Tots cinc dins d'un cotxe. I darrera, un altre cotxe, amb quatre policies armats. — Els de la secreta saben tota la meva història. Comenten molt amargs la carta meva a Franco. Diuen que és molt dura. Jo només els dic monosíl·labs. No és moment d'explicar la vaga d'incomunicació. Arribem a casa de la meva germana. Emmanillat fins a dins del pis. Efecte pèssim per a la família i veïns. Que en són, de maldestres, aquesta gent! O potser ho fan per espantar? Més tard es queixarien que el govern no actua políticament i tot el pes cau sobre la Direcció General de Seguretat. També es queixarien que així tot el poble es posa en contra d'ells. — Els quatre secretes entren dins del pis. Els quatre

armats resten al replà de l'escala davant la porta. Tot un espectacle. Un cop dins: abraçada a la mare, que es posa a plorar. Abraçada a la Vicenta. Abraçada a la Montserrat. Quan em duen a l'habitació de la Lourdes malalta, em diu el secreta emmanillat amb mi: «*Mire, voy a confiar en usted y le voy a soltar.*» «*Eso podía haberlo hecho desde la puerta de la prisión.*» Em deixa anar. Són tres quarts d'onze. Em donen una hora de temps, que esdevindrà una generosa hora i mitja. Entro a l'habitació. La Lourdes dorm. La cara és d'una morta. Les arrugues, després de tant patir, s'han enfondit. La pell és cèria. Els llavis, sense color. La desperten, em coneix amb penes i fatigues i arrenca a plorar. Jo també. La mare i la germana Montserrat i la Vicenta també. Tots plorem. El guàrdia que havia entrat es retira discretament al corredor. Se'n va al corredor tot vigilant l'habitació. Els altres tres són al menjador. La Lourdes demana perdó per plorar. Li dic que també jo ploro. Ella diu que no plora de pena, sinó d'alegria de veure'm. Jo no l'entenc. Parla pèssimament. La mare li caça el sentit per alguna que altra paraula que li agafa. No sé si hi veu. M'ha conegut perquè li hem dit que era jo. La tinc agafada per la mà. La té ben calenta. La meva carta reposa en una lleixa de la llibreria. Arribà, però no li l'han llegida. No està en condicions. Vaig fer tard! Els metges l'han desnonada. Des de fa dies li han retirat les medecines; només pren miques d'aliment i calmants. La mare vol protagonitzar la vetlla de la malalta. Dorm en un sobresalt continuat. La veig molt cansada i m'entra la por que no caigui ella també. Té setanta anys. Però vol ajudar i està resultant imprescindible. La Vicenta renuncià a les classes de rus per venir, els vespres, a ajudar. Si la mare està sola s'espanta. L'altre dia es trobà la Lourdes caiguda a terra entre un toll de

sang. Perquè ja no controla els seus moviments. Tampoc els seus esfínters. Cal canviar-li els llençols i netejar-la tot sovint. Quin trasbals! Jo, fent la figura de fira, estic també trasbalsat. No els puc ajudar gens. Al contrari, només he donat maldecaps a la mare per aconseguir la meva vinguda. Però ara ella està plena de satisfacció per haver-ho aconseguit. La germana Montserrat, monja carmelita de clausura, té permís àdhuc per quedar-se a dormir. Aquestes monges s'han portat molt bé. M'han sorprès. Han negat la seva regla davant d'un cas extra. Això és vera llibertat d'esperit. L'Anna Maria, l'altra germana carmelita de clausura, no és a Barcelona, sinó a Vilafranca del Penedès. És natural que no vingui cada dia. Però també l'han deixada sortir a veure la germaneta moribunda. — Entretant, el policia ha passat al menjador, on tots quatre llegeixen articles de revistes sobre un tal Lluís Maria Xirinacs, candidat al Premi Nobel de la Pau. Es veu que hi ha un recull abundós. I ens deixa sols. Tots em travessen amb preguntes de com estic, de com em trobo, de quina és la meva situació. També m'expliquen com van les coses. Em donen ànims. Diuen que tot va tan bé... La germaneta dorm una altra vegada sota els efectes dels calmants. Jo més m'estimo no molestar-la. Jo sé que ella frueix molt amb la companyia dels estimats quan està desperta. Però també sé que en situacions tan extremes la son és una benedicció de Déu. Telefonada a en Joan —el marit de la Lourdes. Telefonada a en Carles, el germà que treballa a Sabadell. No podrà venir. Parlo amb ell per telèfon. Avui no sóc bo per gran cosa. M'estic al costat de la germaneta. Força callat. Tranquillitzo la família respecte al meu estat. Explico alguna cosa. No els puc dir si restaré a Barcelona gaires dies. La mare posa un telegrama al ministre de Justícia demanant que pugui restar més temps. —

Finalment arriba en Joan, ens abracem. Arrenca a plorar. I quan s'asserena, dues paraules i ja és un quart d'una. Mitja hora de propina. — El policia m'indica que cal tornar a la presó. De nou emmanillat. En Joan ens acompanya fins al carrer. Pobret, està destrossat. El fillet, en Jordi, viu a casa de la tia Pilar. — Retorn sense novetat. Empremta. Escorcoll. Recompte. Dinar. Una hora de passeig solitari pel pati. I tancat a la cella, la resta del dia. Al vespre em crida el Director de la presó. Vol saber com està la germana. Em diu que he vingut per quaranta-vuit hores (dues visites d'una hora, una cada dia), com es fa en aquestes ocasions. Però que és a la seva mà allargar-ho. Vol que demà li transmeti les impressions. Li dic que jo no he demanat res. Que la mare, sí. Que ha enviat el telegrama. Ella desitja —i jo també— que m'estigui ací fins al final, fins a l'enterrament, fins al funeral. Però jo, no demano res. «Vostè veurà.» «El difícil és encertar», diu ell. Aprofito l'ocasió per avisar-lo que estic en vaga d'incomunicació. Li faig: «Espero que no passi cap incident. De part meva, ací tracto d'evitar-los. Però li ho explico perquè si passava quelcom no se n'estranyés». «Això, ara, no ho ha de fer. Primer és la germana. Faci una treva aquests dies. Faci-ho per la mare. Per damunt de tot.» «Vostè ja sap prou bé que hi ha coses més importants que els llaços de sang...» «No ho faci, no ho faci.» S'acomiada i se'n va. Jo em cruspeixo el silenci, la soledat, la incomunicació de la cella. Sopar. Dues horetetes més i a dormir.

15 de febrer de 1975. Dissabte. Aquesta vegada surto més aviadet. Són les deu del matí. Sense escorcoll. Sí, l'empremta. Sense manilles. En silenci. A casa. Són uns altres policies. Però, en canvi, aquesta vegada el policia secreta entra a l'habitació i tota

l'estona, sense faltar ni un minut, seu enganxat al meu costat, mentre un altre vigila des de la porta. Pitjor que emmanillat. Entro. És dissabte. Hi ha, a més dels d'ahir, en Saixa, el fill de la Vicenta. Em mira amb els seus ulls profunds que parlen més que la seva boca. Està vibrant. Però no diu res. Només somriu. També hi ha en Joan, actiu, incapaç d'estar-se un moment sense fer res, trafiqueja amunt i avall. Espanta el seu dolor profund amb una febrils activitat. — Aquesta nit he dormit poc pensant en els de casa, en la Lourdes, en la mare, en en Joan, en en Jordi... Aquest matí he estat pensant de fer a casa una Eucaristia. Em temo que s'acabi la cosa aviat. He estat pensant uns cants. Cantava sol:

«Unim nostres veus ans d'emprendre el camí
Jo vaig a conèixer altres llocs.
La vida és tan dolça i l'amor és tan bell
diguem per darrer cop: "Adéu!"
Jo vaig amb ma joia pel món avant
amb mes cançons per bagatge.
Jo canto l'amor i jo canto la fe,
jo marxo per un llarg viatge.»

I sol, a la cella, plorava, plorava. He estat una hora seguida plorant. A casa, tanmateix, estava serè. He preguntat si la Lourdes havia llegit la meua carta. No. També he preguntat si havia vingut el cosí Josep Oriol, sacerdot. Sí. Diverses vegades. Li havia administrat la Penitència i el Viàtic. I havia celebrat algunes Eucaristies. Ella conscient. Adhuc s'havien gravat paraules d'ella en magnetòfon. ¿Què més calia fer? Ara ella dormia i dormia. L'oli dels malalts, d'acord amb en Joan, no el veia —ella— necessari. Malgrat que a en Carles li semblava que sí. — Arriba en Carles i la Gabi amb la tercera filleta, l'Úrsula, que jo encara no coneixia. Em parlen tots plegats.

Decidim deixar-la en pau. Jo estic molt nerviós d'haver de parlar d'aquestes coses tan íntimes davant del policia. És que no té sentit de la vergonya, de la discreció, davant d'un quadre com aquest? Ja ahir, quan va arribar en Joan —l'únic home de la casa que van veure—, els policies es posaren a vigilar escandalosament. Potser es pensaven que en Joan em passaria una pistola. I el Joan només era bo per a plorar! Avui hi ha hagut un moment que he estat a punt de fer una escena. Tot explicant-ho, dies després als companys, algú diu que ell no ho hauria tolerat. Però, per què entristir més, encara, els adorits familiars? M'he dominat. Hem decidit avui no fer res.

He informat del perill que sigui el darrer dia i, tràgicament, hem preparat el funeral: les lectures: «Carta a Diognet», I Joan sobre l'amor fratern. Evangeli del gra de blat, que si no mor no dóna fruit. Cuita-corrents, he deixat escrites unes paraules, poc inspirades, per si volen llegir-les. No me les han censurades. He donat una benedicció a la Lourdes, que tota l'estona ha estat adormida i respirant molt fluixet (semblava que s'aturava). Un petó al front. Em penso que el darrer. A la porta del pis, abraçades a tots. Fins quan? I a la presó de nou. Ni empremta, ni escorcoll. Al cap d'una estona ha vingut el cap de servei a preguntar per la germana. Li he dit la meva impressió. Dinar. I a les tres se m'han endut cap a Madrid. La mateixa gent de la Guàrdia Civil. Les mateixes metralletes. El mateix furgó. Havien estat esperant-me aquests dos dies. Però sense emmanillar-me. Quin descans! La mare telefonaria al director de la Model a les set de la tarda, quan l'ocell ja hauria volat. Es comprèn. A Barcelona jo els feia por. S'acabaven els dies de «període d'observació» i jo hauria de poder comunicar amb els polítics de la presó. Al capdavant feien amb mi

el que era normal en aquests casos. Vés a saber quan moriria la meva germana: unes hores?, unes setmanes? Mentre marxava, tenia els ulls serens i el cor destrossat, presoner de la tragèdia familiar, i de la gran tragèdia del país. Els guàrdies civils, distants, freds, totalment estranys al meu problema. N'hi ha tants, de problemes! Només, en pujar al furgó, el sergent gras em féu: «Com està la seva germana?» «A punt de morir.» «Ho sento.» Això fou tot en nou hores. Els de casa m'havien preparat, cuita-corrents, una bossa amb llet, magdalenes, xocolata, pomes, plàtans i mandarines. Aquesta vegada no vaig patir gana durant el viatge. M'oferiren diners i els vaig dir que ja en tenia i no n'havia de menester més. — Dissabte, tarda, corrues inacabables de cotxes i camions per tota la «província» de Barcelona i per la de Lleida. Els guàrdies de tràfic, amb sirena, davant nostre, obrint-nos pas. Els vehicles de totes dues direccions eren desviats cap als marges laterals, amb greu perill d'accidents. Nosaltres passàvem pel mig, trepitjant tota l'estona la ratlla divisòria, com uns llamps, a més de cent per hora. Només paràrem uns minuts, passat Saragossa, perquè els guàrdies compressin llurs entrepans. Travessàrem Madrid pel mig en un obrir i tancar d'ulls. Feia fred, però anava més abrigat que a l'anada. I a l'Hospital General Penitenciari una altra volta! Eren les dotze de la nit.

Surt el cap de servei don Miguel, ensonyat: «Vostè per ací? Tan aviat? No l'esperàvem pas. Àdhuc pensàvem que no tornaria. Li hem enviat tots els diners a Barcelona». El vaig veure disgustat. L'havia fet patir molt, pobre home, amb les meves desobediències intempestives. De seguida vaig notar l'escalfor reconfortant de la calefacció. Tenia el fred ficat als ossos. I sense escorcoll ni empremtes, a l'habitació i al llit, mentre el cap de servei omplia

papers per a la Guàrdia Civil, mig adormit. Era la una de la nit.

16 de febrer de 1975. Diumenge. Els amics d'ací! Tots encuriosits, fent preguntes. Els funcionaris i molts presos pregunten per la germana. Tots, molt estranyats de la meva ràpida tornada. Jo, amb el còr pres a l'habitació de la germana moribunda. Penso contínuament: «Ja deu haver mort», però el silenci de la família em fa creure que continua sense variació. Entretant, Tarancón ha anunciat que demanarà l'indult ampli a Franco i transmetrà la petició d'amnistia de Justícia i Pau. No lliurarà les firmes. — La nostra carta per a ell ha sortit després d'una laboriosa reelaboració, firmada per tots per a Tarancón, sense firma per al poble (?) per evitar represàlies de l'autoritat. El contingut resta molt ferm. Jo continuo la vaga d'incomunicació, només responc als funcionaris per raons humanitàries, quan s'interessen per la meva germana. El país, molt inestable. Han reduït més de dos terços les penes del procés 1001. El Suprem s'ha portat bastant bé, malgrat que el judici que ha emès sobre les Comissions Obreres continuï essent tancadíssim. Quatre dels del 1001 ja són en llibertat. Als qui més, els han posat sis anys (abans vint).

Relació de sacerdots presos amb mi:

Josep Ricart (jesuïta-Terrassa)

Patxi Altuma (jesuïta-Sant Sebastià)

Nikola Telleria (Sopelana-Biscaia)

Els 4 sacerdots navarresos multats que són ací:

Bernat Maisterra 100.000 ptes.

Alexandre Aguirre (flac.)

Josep M.ª Jiménez (gras.)

Miquel M.ª Andueza (caputxí)

Es parla que la dreta vol depositar Arias Navarro i desfer l'associacionisme. Pertot arreu es demana amnistia i obertura de lleis sobre drets humans i polítics. Fins el Consell General de l'Advocacia. — La meua projecció pública ha esclatat —suposo que per la candidatura del Premi Nobel de la Pau— d'una forma bastant ridícula i artificial, com també el tracte de molta gent, abans adust, ara llefiscosament suau. Surto a «Cambio 16», a «Posible», a «Pueblo» i fins a «As». Tothom s'apunta sense massa claredat, per si les mosques. Potser la millor referència que he llegit ha estat a la revista «Possible».

17 de febrer de 1975. Dilluns. Hem tingut reunió de discussió política sobre la composició de classes, situació econòmica, incidència feixista a Espanya. — Molts paquets de menjar per als companys. — A la tarda he començat un curs de ioga que m'han demanat els capellans navarresos. — De fora, d'un grup de metges, ens arriba la nova que Franco torna a estar gravíssim, que s'ha instal·lat al Pardo un ronyó artificial per a ell i que ja no té retenció de les seves necessitats. — Avui he fet fitxes del «Ya» i de «Cambio 16». Tinc molta cosa endarrerida per llegir. Però des que he tornat de Barcelona, entre l'estat de la meua germana i la pena de veure tants presos en unes condicions molt inferiors a la meua, sembla que no estigui centrat on realment sóc. Sembla que estic fora de mi i fora d'ací. — M'he passat molta estona escrivint tot això. I aprofito el sol per passejar pel pati, puix cal enfortir unes cames que encara em fan figa. Avui hi havia una pilota. Hem jugat a futbol. Jo he fet... de porter! una estona i malgrat el poc moviment, les cames em fallaven i he hagut de plegar. Què els passa, a les meves cames? — Els del 1001 han cessat en llur vaga de fam ini-

ciada per l'amnistia, si no recordo malament, el dia 11, perquè ha sortit la sentència del Suprem. Estan bé de salut.

18 de febrer de 1975. Dimarts. Tot continua en calma absoluta. No arriba cap nova de casa. La meva carta a la mare no la hi deuen haver enviat. Continua la incomunicació amb els funcionaris, però sense frecs ni incidents. — Vaig posant al dia el fitxer. — Segona sessió de ioga amb els sacerdots navarresos. S'engresquen. — Què deu fer la meva germana? — El diari fa la impressió que Espanya va a la deriva. «Cambio 16» també. La dreta es tanca en el «bunker». Fraga es va desillusionant de fer una associació de centre dreta. — Per salvar-se del desprestigi polític de la seva col·laboració amb el règim moribund, ha radicalitzat en algun punt el seu programa. I aleshores ha perdut el suport d'Arias Navarro, que ha hagut de prendre les seves distàncies de Fraga, per salvar-se de perdre la presidència del govern, acusat d'anticonstitucional. S'ha refugiat en la imparcialitat més absoluta davant de les associacions. Mentre que abans afavoria el centre dreta.

Acabo de llegir un llibre d'un pres, editat sota la protecció d'en Candel. Trist i depriment i queixós, és, tanmateix, un bon document-testimoni d'un marginat social. Me l'ha deixat en Josep Ricart, a qui l'ha dedicat l'autor, amic seu de presó.

19 de febrer de 1975. Dimecres. Tot sense novetat, excepte un petit incident. M'ha arribat un paquet de Vicenta i Saixa. Segurament, és un anorac. M'ha sabut greu que fos precisament en la guàrdia de don Octavio. M'han cridat a baix, on els reparteixen, i he dit al funcionari, Josep Tobar, que no firmaria cap llibre oficial. Ell ha contestat que ja m'entendria amb el cap de servei. Inmediatament abans de

dinar ha vingut a la cella i li he deixat anar de cop que estava enfadat amb ell, perquè sota l'aspecte d'amistat en coses petites, era el cap de servei que més boicotejava i anul·lava la vaga d'incomunicació. «Jo no sé l'interior i les intencions de la seva consciència. Però des de fora sembla un home que vol afavorir el règim estalviant-li la contradicció de la meva actitud de protesta, cosa que fa amb intel·ligència perquè apareix com un seguit de favors que em fa, tot arriscant-se vostè.» «No, no i no. Que quedi clar que si li ho faig és per amistat, i si vostè no ho vol, jo comunicaré al Director que guardi el paquet perquè vostè no vol firmar.»

Durant el dinar, s'ha assegut en el meu cap de taula i anava repetint, preocupat, les mateixes idees. «Jo ho feia per vostè. Però si vostè no ho vol...» — De manera que ja no rebo paquets de la família, perquè no firmo, ni la família cartes meves, perquè són en català i tancades. — Algú del PNV es belluga cap a Barcelona, per col·laborar a la promoció del meu Premi Nobel de la Pau. Realment, és una institució burgesa. ¿Seria, jo, prou valent per injectar en l'acte d'una possible concessió el sentit que això té en mi? — La germaneta deu anar allargant la seva trista agonia. — Hem tingut cercle d'estudis polític-socials. M'he picat amb el de l'ML. Són tan dogmàtics! — Hi ha nerviosisme en alguns. — Amb en Ricart, ahir i avui hem anat a visitar un català operat de cataractes (Carles de Madrid Valbuena). — Continuen amb interès les classes de ioga. — Fitxes de «Cambio 16» i «Desarrollo». — El diari i la «tele» (diari), anodins fins a l'extrem. S'exalça a Joan Carles.

20 de febrer de 1975. Dijous. Fitxes de premsa. — *L'amarretako* (esmorzar a les deu) amb els capellans euskalduns. — Passeig per anar recuperant la força

de les cames. En la vaga de fam anterior, als vint dies, havia recuperat vint quilos. En aquesta, al cap de vint dies, n'he recuperats nou. La diferència és gran. Tot ha anat molt malament. De tota manera, em vaig trobant millor. — Visita al Carles de Madrid Valbuena, barceloní operat de cataractes, amb en Josep Ricart. — Classe de ioga. — Li escric una carta a la família al Carles de Madrid. — Passeig. — Llargua conversa amb un pres comú, molt llest: Joan Vilà Reyes no és culpable, no accepta indult, no pica l'ham de fugir a l'estranger, té un dossier fabulós anti-Fraga. En Fariñas, de l'oli de Redondela, que tenim ací, sí que és còmplice, malgrat que sigui el peix petit. L'actual ministre de Justícia està fent d'encobridor dels principals responsables tant d'un cas com de l'altre (en el primer cas: dels inventors en l'afer; en el segon cas, dels responsables altíssims de l'afer). També segons ell, testimoni privilegiat, don Octavio és responsable de deixar morir el xicot de Carabanchel. La família, perdut el plet, ha elevat el cas al Suprem. La corrupció dels funcionaris de presó no té límits. I tot es vol tapar comprant els presos-testimonis amb favors o amb pors i amenaces. Els metges negocien amb radiografies i anàlisis de l'hospital. Molts presos han mort perquè els metges no vigilen el postoperatori. Mai no es prenen, de forma regular, temperatures, pols, tensió sanguínia, control d'orina. El xicot és viu com una centella. Té còpies mecanografiades, dipositades en mans d'un advocat, del treball particular que un funcionari fa fer a presos als quals explota per al seu lucre particular. Té gravacions magnetofòniques. Té guanyat per a ell un funcionari que li treu i li entra el que vol, que li deixa diners i després no tolera que els hi torni. Tanta llestesa em fa recelar. Ens deixa revistes als polítics. Ell sembla de dretes. Diu que és l'única manera que té de defensar-se. Al

final de la conversa, confús i nerviós, tot dubtant, m'ha demanat de fer-me un interviu amb magnetòfon. Jo li he dit que quan vulgui. (El Premi Nobel pressiona). També m'ha dit que li faria gràcia fer-n'hi a l'Izco de la Iglesia, que està amb nosaltres encara. Sembla que vol, a fora, fer un llibre.

21 de febrer de 1975. Divendres. Fitxes. *Amarretako*. — He rebut carta de la Vicenta. La hi he agrait molt. L'esperava amb ansietat. La Lourdes continua igual. — Suposo, com em promet, que em continuarà escrivint, tot i que les meves cartes no li arribin. No diu res d'haver rebut la meva primera. Estic incomunicat, doncs, però només en la direcció centrífuga, de mi cap a fora. — Aquesta tarda, la lliçó de ioga ha esclatat amb tota la seva força. En Josep Ricart, que passava per casualitat, s'hi ha afegit. Al pati li he fet un resum del tractat en dies anteriors. Li sembla que també pot interessar els tòxics. Amb ell i amb en Felip (el sacerdot madrileny) hem parlat de la relació entre revolució social i control personal, occident-orient, socialisme-anarquisme. Molt interessant. També de la relació de tot això amb la religió, amb la Bíblia. — El «telediari», anodí completament, mentre el país, d'extrem a extrem, bull de protestes, manifestacions...

22 de febrer de 1975. Dissabte. Dos militars arrestats a Barcelona, per solidaritat amb un tercer, que es negà a espigar les inclinacions polítiques d'uns subalterns. — També es diu que en consell de ministres d'ahir hi havia sobre la taula l'indult, que no es concedí per la revolta dels estudiants. Sembla que volen celebrar el judici contra Tupa, Tanque, etc. El Tupa ha estat sotmès durant una hora a revisió psiquiàtrica. — L'operat de cataractes té perill d'infecció. El metge —havent-lo tingut abandonat cinc

dies un cop operat— l'ha mirat durant un minut i se n'ha anat. — Aquest vespre, després de visitar els quatre sacerdots navarresos, el fill de Ruiz Giménez, també advocat, ha demanat per veure'm. M'han consultat si jo el volia veure. «És clar que sí!» — Ell m'ha dit que havia vingut moltes altres vegades i sempre li deien que jo no el volia veure perquè feia vaga d'incomunicació!! — Ha entrat don Neftalino. L'advocat, semiamistosament, l'ha tractat de mentir. Don Neftalino ha fet cara de sorpresa. Jo li he explicat que consta per escrit al Director (dues instàncies: 31 de desembre de 1974 i primers de febrer de 1975) la vaga d'incomunicació, limitada a funcionaris i representants de l'autoritat. Ell ha dit que el Director ho deu haver entès malament. I ha passat al contraatac: «On és el funcionari per vigilar aquesta comunicació?». Jo obro la porta (amb vidre) i li assenyalo don Josep Tovar, que havia tancat i discretament estava una mica més enllà. Don Josep Tovar treu el nas i fa: «Què passa?». Don Neftalino li diu: «Com pot escoltar el que diuen?». Jo intervinc: «Si aquest funcionari escolta el que diem, s'ha acabat la comunicació! Vull secret en la comunicació amb advocat». Don Neftalino m'ensenya el volant del permís de comunicació. Al marge superior diu: «Comunicació intervinguda». Tanmateix, se'n va. Don Josep Tovar torna a tancar la porta i ens deixen sols. Bescanvi d'informacions. S'apunta mèrits excessius, com la plena responsabilitat de la campanya, àdhuc a Catalunya, per al Premi Nobel de la Pau, quan ja està preparada pels meus amics de Catalunya des de fa més d'un any. Però ha pres la cosa a pit. Entén —ja era hora!— la meva actitud actual i l'encoratja. És realment curiós que abans de l'1 de gener de 1975 només hi posaven taps! Escriuré al seu pare i li demanaré els serveis d'advocat.

23 de febrer de 1975. Diumenge. Matí tranquil: treball, passeig, visita a l'operat de cataractes. Tarda: escric la carta demanant a l'advocat Joaquim Ruiz-Giménez Cortés els seus serveis i la carta a la mare, en català i tancada, amb la música i lletra de la cançó «Unim nostres veus ans d'emprendre el camí». — Al pati, llarga conversa amb un ML molt obert, però finalment esclata la incompatibilitat. Una altra conversa amb Felip Domingo, més suau, però també difícil de fons. Al vespre, un funcionari em deixa llegir l'editorial de «Cambio 16»: «Fraga, naufraga». No hi ha sortida per al mínim evolucionisme. Strauss veu a Arias, i en el sopar hi ha Díez Alegría. Els prínceps veuen a Giscard i hi assisteix Rothschild. Els pares del príncep ronden a prop. Dos militars, políticament avançats, són arrestats a Barcelona... — Nikola Telleria està desfet de salut. No sé si resistirà els dos mesos que li falten. S'ha avisat que es facin pressions.

24 de febrer de 1975. Dilluns. A les sis del matí, sobtadament, amb engany, s'han endut Izco de la Iglesia a Còrdova. Li havien dit que avui l'odontòleg li acabaria d'arreglar la boca. La tenia a mig arreglar. Ell anava, doncs, confiat. Quan l'han despertat i li han dit que havia de marxar, ha protestat que no havia acabat el seu tractament mèdic. Els funcionaris li han dit que aquesta era cosa del cap de servei. Se n'hi ha anat vestit amb pijama. Ja no l'han deixat tornar a l'habitació. Els companys polítics d'habitació haurien volgut protestar, si ell hagués estat a dins, estacant la porta amb els llits, però l'ocell ja l'havien caçat! Astúcia! Podeu comptar amb quantes precaucions l'hauran dut a Còrdova! Li han assegurat (??) que allà ja li acabaran el tractament de les dents. Com a anècdota curiosa, han volgut encolomar al funcionari Jesús Marcos,

de la galeria de baix, el trist ofici de donar la cara per arrencar l'Izco del llit. Ell s'ho ha vist venir, perquè sempre el fan servir per a oficis desagradables. S'ha tancat per dins, s'ha refugiat a la cuina i s'ha tret l'aparell que sempre duu a l'orella, perquè és sord. S'han fet uns farts de trucar-li el timbre. Però ell no ha sentit res i no hi ha anat. Un altre ha carregat amb el mort. — Els polítics, no capellans, estan nerviosos, desequilibrats. Els efectes de la despiadada repressió sobre ells, sobre llurs familiars, etcètera, es fa sentir molt. Tenen un aspecte depriment. Algú parla de suïcidi. A més a més, la llarga estada a presons fa forat. Aquest migdia ha arribat un altre d'ETA (Araquistain) que ve de la presó de Martutene. — El company català operat de cataractes ja està en una habitació particular, per a evitar infeccions, perillosíssimes per a ell, molt malalt dels ronyons. M'ha dictat una carta per a casa seva. — El cap de servei m'ha tornat la carta de casa: «Mentre les lliuri tancades no les hi cursarem», m'ha dit don Miguel. De manera que ja no cal escriure més. No passaran les cartes. — En canvi, la carta demanant a Ruiz-Giménez Cortés, que l'havia dipositada oberta, segons don Miguel, s'ha cursat. — Continua el ioga amb afició. — Conversa amb Eugeni Conde per a fer un llibre (ell hi posa la matèria, jo la redacció) sobre la seva participació com a mercenari en la Bahía Cochinos. Ell es presenta molt antiianqui, però em sembla que també calcula el negoci. Li sembla que sortirà cap al 21 de març. Voldria endur-se l'original. Diu que algú de l'editorial Altamira, amb seu a Tànger, és amic seu i li editarà. M'ha preguntat quan concedeixen el Nobel de la Pau. Li he dit que cap al novembre. Suposo que calcula llançar-lo aleshores, negoci!, negoci! M'ha parlat d'unes 400 planes. Molta feina per un mes. Començarem demà. A mi m'interessa el tema. Ja fa

temps que el vaig sondejar. Ara, amb això del Nobel, tot són facilitats. Em prendrà el número, econòmicament? Ell diu que és un delinqüent noble. Amb els companys no fa males jugades.

25 de febrer de 1975. Dimarts. Fitxes. — El mercenari vol dur el treball molt a la seva manera. Dubto que en sortim, perquè la feina llarga la tinc jo. Ell vol donar-me quatre dades i que jo hi posi la palla. Jo no ho accepto així. Res de palla. Avui ja hem perdut un dia, dels pocs que tenim. — Raja Ioga (animació). — Rumors insistents, que apareixen a la premsa: Licinio de la Fuente, tercer vice-president i ministre de Treball s'enfada en el *Consejillo* del dijous (no vol que acomiadin un obrer d'una empresa per haver participat en una vaga), no assisteix al consell decisorí del divendres, ni, després, va al seu despatx. ¿Nou reajustament ministerial amb sortida d'«aperturistes»? «Aperturisme» inviable! — Al català operat de cataractes —molt nerviós— li explico tècniques de relaxació. Diu que les practicarà. Li han robat 900 pessetes i un encenedor que en val més! — Vaig suggerir a Patxi Altuna que aconseguís unes ulleres per a Cèsar Fernández. Hi treballa amb eficiència. — Don Octavio em porta «Cuadernos para el Diálogo», on figura una recensió meva bastant exacta, malgrat que calli tot allò que no es pot dir. Només em deixa llegir això.

26 de febrer de 1975. Dimecres. Conversa política sobre el comunicat de la Junta Democràtica (Madrid, 29 de juliol de 1974): Discussió difícil (PC-ORT-LCR) entre aquestes tres posicions i altres indefinits (algun burgès). Ha estat molt instructiva. S'han aclarit les posicions, ens hem insultat molt cavallerosament! Sense voler, ens hem informat mútuament de punts de vista desconeguts dels al-

tres. Demà continuarem. Però les posicions són molt dividides. També hi ha un ML, però ha hagut de marxar aviat. — Aquest vespre, l'horrible «discurs» de Carlos Arias Navarro. Una paròdia de roda de premsa. Sembla desesperat, a punt d'enfonsar-se. Menys «aperturista» que altres vegades. Més règim que altres vegades. — A la nit, fins les dues de la matinada: he treballat en la síntesi de l'organització nerviosa de l'home (Esquema bàsic: Sistemes neurovegetatiu i nerviós central).

27 de febrer de 1975. Dijous. Aquest matí hem acabat la discussió política iniciada ahir. Acabat sense, aparentment, cedir, ningú, posicions. Però n'hem sortit satisfets. Ens hem escoltat mútuament. Tots hem après algunes coses. Ens hem entrenat a respectar-nos una mica més i a flexibilitzar les nostres posicions sense trair-les. Hi havia alguns novençans que sobretot callaven i escoltaven. Aquests són els que hi han guanyat més. En el contrast d'opinions han pogut veure les coses des de diferents angles amb la llibertat del qui encara no ha pres partit. — A les hores d'habitació sobretot he treballat en l'aprofundiment del Raja-Ioga. — A la tarda, les lliçons de Ioga, teòriques i pràctiques, són un èxit. Especialment dos dels sacerdots assistents s'ho estan prenent seriosament. És un consol i una alegria. Jo no sé promocionar els innombrables avantatges que he tingut la sort d'acumular. D'altres, amb molt menys, campen molt més. Sempre faig un posat de desmenjat o d'home que dubta, que no sap ben bé el que té. Si jo pogués escampar tot el que tinc! I no és que ho vulgui retenir egoísticament, no. Tot al contrari. Estic molt segur de l'enorme riquesa acumulada en mi. Estic segur de la utilitat que en resultaria, del seu expandiment. I sempre tracto d'aprofitar tota ocasió per fer-ho. El que crec,

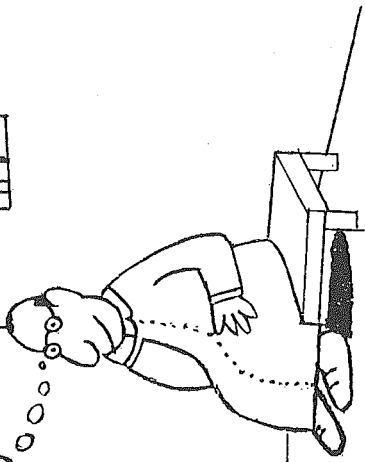
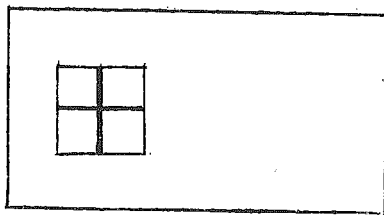
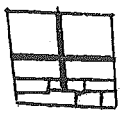
sincerament, és que n'hi ha massa i la gent s'espan-
ta. La gent —ho he notat moltes vegades— em re-
butja perquè li faig por. Pot semblar petulància, tot
això que dic. Però jo sé l'esforç que he de fer con-
tínuament, des de petit, per «retenir» ferament la
força interior que malda per sortir. Si la deixava
anar tal com pressiona per sortir, ho cremaria tot.
Alguna vegada ja m'ha passat. M'he d'estar vestint
sempre de vulgaritat. Cal que contínuament, en el
meu tracte exterior, estigui perdent el temps, apre-
ciant com a bones, horribles barbaritats que si jo
les contradigués provocaria desànim i ensorrament
en qui les fa o les diu. En la discussió del matí tenia
tecles per tocar, carregades de dades molt precises
i totalment desconegudes dels interlocutors que hau-
rien decantat decisivament la controvèrsia, però les
he callades del tot. Una vegada les vaig esmentar a
un LCR («trotsko») i el vaig deixar desfet. Em va
fer tanta pena! La gent està avesada a menjars
d'infant. Aleshores és comprensible que en bona
part jo resti molt tancat i que, quan estic sol,
acumuli encara més i més. A la classe de Raja-Ioga,
estic dubtant d'entrar a fons o no. El tema hi mena
de dret... «L'home superior.» Gairebé no goso ni
dir-m'ho a mi mateix. Però la realitat no es pot
negar. Orgull infinit? Ho sento molt, però no puc
negar que existeix el superhome i que si no s'ha
estabilitzat encara sobre la terra és perquè no té
estabilitat a nivell individual. La seva estabilitat és
a nivell col·lectiu, i encara porta molt de retard la
seva maduració a aquest nivell. La sobrehumanitat
espanta terriblement el reial orgull de la humanitat,
que se'n defensa amb totes les seves forces, matant,
desfent, reprimint...

28 de febrer de 1975. Divendres. Licinio de la
Fuente s'acomiada del Govern. Ha estat llest. Se'n

va «cobert de glòria», caigut en la «lluïta a favor del dret de vaga dels obrers». — Els companys riuen d'un acudit de Summers a «Sábado Gráfico», que es refereix a mi. L'he copiat a la plana 161 d'aquest diari. — També en un full clandestí d'ORT surten els trossos de la meva carta que més s'adiuen amb la seva mentalitat antiimperialista, antioligàrquica i partidària d'una democràcia popular. Aquest fet ha estranyat al company d'ORT, que en les discussions m'ha vist defensar certes posicions del PCE perquè ningú no les defensava, gairebé tothom les atacava i d'una manera apassionada, dogmàtica i cega. Jo els vaig dir que a l'hora de la discussió doctrinal jo no era de cap partit, ni defensava cap partit —si de cas alguns partits es defensaven a través meu—, sinó que cercava, amb actitud oberta, el màxim rigor científic tant si el trobava ací com allà. No s'ho van creure. Avui, aquest d'ORT, n'ha vist una prova pràctica. — El ioga va endavant, la gent, engrescada. I també, en una llarga conversa al pati amb dos sacerdots de Pamplona, ha esclatat la dimensió bíblica. Hem estat parlant dues hores. I s'ha vist la possibilitat d'estendre, en castellà, el meu llibre *Comunitat Cristiana de Base*, en la premsa del poble. I, si cau bé, preparar un curset bíblic a Pamplona. — He rebut carta de la Vicenta. La Lourdes continua baixant, però encara, a estones, coneix. *Subjecte* sortirà aviat. Em demana destí per als vint exemplars disponibles per l'autor. Ella avança una llista de dotze-catorze. L'altre reportatge «de París» ja ha sortit. — Tenen molta feina amb el Premi Nobel de la Pau. Ella està afònica i encostipada.

LA UVA DE SUMMERS
a «Sábado Gráfico»
de mitjan febrer del 1975

*iy con lo que me
den del Nobèl me
vòy a comprar un
jarrón! ¡Que no veas!*

1 de març de 1975. Dissabte. En el «Ya», Luis Apostúa anuncia remors fundats d'un ampli indult, probablement per Setmana Santa, que, segons diu ell, no afectarà els reincidents. Si la primera part de la nova ha alçat onades d'esperança en els presos, la segona part ha precipitat en la desesperació els reincidents. Ha calgut trobar raons per a «reinterpretar» aquesta clàusula i així consolar «piadosament» els tristos i desconsolats. — Jo començo a pensar seriosament que convé trobar una acció colpidora per al dia que sigui concedit l'indult i —tàcitament— denegada una amnistia d'Any Sant, tan desitjada pel poble en tot l'Estat espanyol. De moment no se m'acut en què podria consistir aquesta acció. Resistir-se a sortir de la presó, per part dels polítics afectats per l'indult, en solidaritat amb els companys que hi resten, és cosa que es pot fer, però té poca incidència. En un moment, a la força, seran al carrer i s'haurà acabat tot. — Sembla que farem una reunió per pensar entre tots què es pot fer. — Aquesta tarda he començat un segon curset, de ioga per a tres tòxics: Rodolf, Paco i Alexandre. — He après la cançó basca «Eusko gudariak» que cantaren els acusats del procés de Burgos en la seva darrera i tumultuosa sessió pública, i l'he posada

en solfa. — Aquest vespre ha vingut Joaquim Ruiz-Giménez (jr.). Es fa responsable que contínuament surtin notes a la premsa referents a mi. El seu pare rebé la meua carta en què demanava una visita seva. Vindrà, si pot, la setmana que ve. ¿El deixaran passar? — En Rofes, de Terrassa, ha tingut la bona pensada de venir a veure en Ricart, de la seva parròquia, acompanyat i «introduït» pel provincial jesuïta d'Espanya. Ha portat noves bones, segons el nostre pensar, malgrat que algunes siguin amargants. Per exemple, a instàncies del Cap de Policia de Terrassa, en Ricart, tot i ésser enllaç sindical, ha estat acomiadat del seu lloc de treball (Fàbrica de teixits). Encara no els ha arribat la carta a Tarancón. En canvi, ja està expandida la nova de la meua vaga de desobediència cívica. En Daura i un altre tornen a ésser a Terrassa. El bisbe Jubany els ha encomanat una parròquia. Això treu de polleuera al Cap de Policia, que es salta el governador i lliga directament amb el Director General de Seguretat. Ha dit: «volen guerra?, doncs, la tindran!» Mossèn Josep Bardés és Vicari Episcopal de Terrassa! — Al Seminari de Barcelona hi ha hagut una tancada de més de 700 universitaris. La policia no hi ha intervingut. Sembla que tant el bisbe Jubany com el governador Martín Villa són dues hàbils autoritats molt complementàries per a evitar incidents evitables i disminuir hàbilment l'alta temperatura conflictiva.

2 de març de 1975. Diumenge. A l'hora de l'*amarretako* hem discutit l'oportunitat i el contingut de possibles accions de protesta per la no concessió d'amnistia, quan vingui l'indult, si ve. No hem arribat a cap conclusió, però han sorgit algunes idees: 1) Separació de casos individuals (el meu, possiblement) i col·lectius. Col·lectivament es presenten opi-

nions oposades. Uns creuen que sempre cal aprofitar-ho tot per tal que surtin els presos polítics al carrer. Són més útils al carrer que a la presó. Per consegüent, res de renunciar a l'indult. Al màxim, sortir i des de fora fer campanya per a l'amnistia. D'altres, més sensibles a la trista i llarga situació dels qui restaran dins, veuen que és convenient solidaritzar-se amb els qui es queden per aconseguir sortir tots al carrer. En aquest cas, es tractaria de refusar l'indult per mitjà d'escrit personal a les autoritats, i, en cas que no acceptessin el refús, resistir-se, físicament i moralment, a sortir al carrer. — En el meu cas individual s'accepta que és útil el risc de la meva permanència a la presó en solidaritat amb els no indultats i en recerca de l'amnistia. Per tant, document de refús i resistència a sortir, són dues idees útils per a mi. Tanmateix, penso que no n'hi ha prou. És molt possible que malgrat tot em posin al carrer per força. Altrament, sí que n'hi hauria prou. Algú suggereix que si malgrat tot em posen al carrer, puc a fora fer alguna (homilia?) ben sonada que els forci a tornar a detenir-me. No està malament. — Avui, tot el dia, hi ha un desplegament formidable —més que aquell diumenge del 1001— de força pública ací a la presó. Han estat prohibides les visites. Piquets de policia armada ronden tot el perímetre exterior i obliguen els visitants a tornar-se'n. Han passat 60 cavalls amb els policies guarnits per a la «batalla». Cosa rara, els funcionaris de presó són al pati del carrer i al seu lloc hi han posat policia secreta. També hi ha abundància de *jeeps* i autocars de policia i el tanc-manguera antimanifestacions. Sembla que a la presó provincial hi ha amenaça de motí. Circula que algun dels alliberats del 1001 ha denunciat a l'exterior mals tractes d'algun funcionari i que s'han imprès octavetes i que des de l'exterior s'han llançat a l'interior.

També circula que entre els presos, tant comuns com polítics, que són reincidents hi ha molt males-tar, després de l'anunci de Luis Apostúa a «Ya» que l'indult no els afectarà. — Han continuat les classes de ioga. — He estat fent companyia a l'operat de cataractes Carles de Madrid Balbuena mentre la gent contemplava a la TV el partit Gijón-Real Sociedad. Sempre es fan apostes amb diners, molt pujades, i al final hi ha disgustos i fins baralles. Hi ha gent que roba els companys de presó per pagar deutes d'apostes o de joc. — He après la bella cançó basca *Isil Isilik*.

3 de març de 1975. Dilluns. Continuen inflant-se els rumors dels disturbis d'ahir a la provincial de Carabanchel. Ara es diu que són deguts a l'entrada de tots els multats (estudiants) de la tancada a la catedral de Sant Isidre de Madrid. Són més de cinquanta. S'insisteix en la mala maror a causa que l'indult no afectarà els reincidents. Al periòdic es llegeix que el cardenal Tarancón ha presentat la petició d'indult al cap del govern, no al cap de l'Estat, perquè l'elevi a les més altes autoritats de l'Estat. D'amnistia, res! De la petició de les 160.000, res. Aquesta presentació sembla que fou feta divendres passat (28 de febrer de 1975). Els diaris («Pueblo») parlen que l'indult serà aprovat el 21 de març de 1975, divendres de Passió, en el darrer consell de Ministres decisor, abans de les festes pasquals i aplicat el Dijous Sant, dia litúrgic de la reconciliació en els temps antics, quan hi havia l'orde dels penitents. També es diu en els diaris que les converses Estat-Vaticà sobre renovació del Concordat estan trencades. La tensió Església-Estat és gran. L'Estat concedirà un indult, perquè no té altra sortida en aquest Any Sant, però hi afegeix la limitació contra els reincidents per demostrar el seu mal

humor i la seva autoritat inflexible. Tota la presó clama contra aquesta discriminació. En les eleccions a la presidència de la Conferència Episcopal ha tornat a sortir president el cardenal Tarancón, la primera vegada (concentració de vots), per més de 50 vots. El cardenal González Martín, de Toledo, n'ha trets més de 20. El bisbe de Cuenca, Guerra Campos, un vot. — Jo torno a posar-me trist. Ja ahir pressionava per reaccionar davant del fet de la negativa de l'amnistia. Avui he tornat a fer-ho. La major part de capellans volen anar al carrer i prou. Un, fins i tot boicoteja la conversa cada vegada que s'enceta el tema. Els únics que responen són en Ricart, que tanmateix sortirà abans del 27 de març de 1975, i en Nicoka Telleria, que, després de més de sis anys de presó, quan només li falta un mes i mig de condemna, es mostra clarament partidari de renunciar a l'indult per solidaritat amb els companys. — També s'ha tractat de preguntar el parer als altres polítics, i se n'han rigut, uns perquè opinen que és utòpic demanar amnistia, d'altres perquè només veuen, en aquesta campanya pro amnistia, una manipulació del PCE. Així és que, probablement, una vegada més, em tocarà fer el camí tot solet. Farem preguntar als advocats què es prepara en altres presons, però amb la gran desunió que hi ha al respecte, dubto que es faci res. I el règim, una vegada més, haurà imposat la seva mà de ferro sense resposta adequada per part nostra. — El funcionari del pis de dalt m'ha barrat el pas quan anava a visitar un malalt (Carles de Madrid) i a dur-li un pot de conserva que havia demanat. M'ha exigit (don Israel) que demanés permís al cap de serveis. Li he dit que no podia demanar-l'hi. El malalt s'ha quedat sense la fruita en almívar, que realment necessitava. A mi m'ha envaït la ira. Més tard, en Ricart li ha portat la fruita i la melmelada. — El ioga

continua endavant amb força èxit. — Mossèn Josep Assens, de Reus, vell consiliari de la JOC, ha vingut a veure en Josep Ricart, també reusenc, i ha aconseguit de veure'm a mi uns moments. Ha preguntat per la meua salut. M'ha dit que han corregut per Reus les meves paraules a propòsit del Memorial Joan XXIII i el llibret biogràfic i que a Barcelona unes deu entitats s'han adherit a la petició per a mi del Nobel de la Pau. Me n'ha esmentat: Justícia i Pau, Agermanament i Drets Humans. Tenia molt gust de dir-me aquestes coses. Li he dit que tenia oncles de Reus (els Benavent) i ell coneixia l'arquitecte Pere Benavent, a més a més, mestre en gairebé tot. Se n'ha anat feliç. Qui no era feliç era el cap de serveis. Ell ha donat el permís, demanat per en Ricart, per poder parlar mossèn Assens amb mi. Però s'ha queixat: «Després en Xirinacs m'acusarà que boicotejo la seva campanya d'incomunicació». De fet, no li acaba d'entrar al cap que la incomunicació només és amb representants del règim, no amb els amics. Don Octavio està dividit: l'amic i el funcionari es donen bufetades dins de la mateixa persona i àdhuc l'amic, com a tal, també sofreix contradiccions: «com a amic vol evitar de boicotejar la campanya». En rigor, hauria de prohibir la comunicació perquè és funcionari (i com a amic, sap que vull la prohibició, que afavoreix la campanya). Però com a amic també li sap greu prohibir-me el consol de la comunicació amb els amics. Tot el dia ha restat seriós. No m'ha dit, però, ni una paraula.

4 de març de 1975. Dimarts. Dia trist, plujós. Circulen tota mena de rumors sobre la provincial: motí de la tercera (polítics), motí de la setena (comuns reincidents). Un fugat per la porta principal, quatre intents de fuga per la muralla, dels quals han resultat dos morts i dos ferits. — La crisi ministerial,

després de la dimissió de Licinio de la Fuente, no es resol. — He parlat amb un amic a fons sobre l'opunitat de reaccionar davant la no concessió d'amnistia. — El planteig a nivell col·lectiu provoca un fredor total. — Amb l'amic també he parlat del perill que el Nobel de la Pau sigui recuperat per la classe capitalista. Si es vol —potenciant la meua llarga campanya de refús de la illegalitat del règim—, pot tenir un clar signe antifeixista. El que serà més difícil és que resulti a favor de la classe treballadora. — Avui, tot intentant ajudar en Carles de Madrid Balbuena, he pogut veure de prop l'horrible desgràcia que és aquest hospital. Uns metges que no hi són, que no vigilen el postoperatori, que operen sense responsabilitat amb l'excusa que no tenen els mitjans adequats per tractar-se d'una presó, que recepten a distància, per telèfon, a ull, que recepten medecines còmodes per a ells, que droguen sense cap discerniment, que resolen totes les crisis amb «Valium», que s'obliden d'apuntar-ho tot (cal apuntar fins els detalls més mínims de la dieta de tots els menjars) perquè van de pressa i per consegüent que tot sovint deixen els malalts sense menjar. Uns funcionaris que només posen dificultats per a les visites i per a l'ajuda dels companys al company malalt. Sense ajudar mai en res. Pensant només a cobrar. Unes monges posades i pagades per a fer d'infermeres i que només fan de *vedettes*, fent el ximple, xerrant i rient, mentre abandonen els malalts a la més sòrdida brutícia, a arrossegar-se per atrapar el que necessiten, a estar-se en un llit mal girbat, sense coixins adequats, sense aigua, sense timbre per avisar (tot i que està instal·lat, el tenen desconnectat). En el millor dels casos, les monges fan «apostolat», recomanen el *Camí* d'Escrivà de Balaguer... Els infermers, presos, i, per tant, no interessats en res, la majoria dels quals no se'n cuiden o se'n cuiden

poc. Barregen les injeccions, trafiquen en mercat negre amb medicaments i semidrogues, quan no ho fan descaradament amb drogues. Cobren per traslladar un malalt d'una habitació comuna a una d'individual. Les altes cauen a mig tractament si el malalt no és «dòcil» a l'infermer. L'infermer pot robar diners i altres coses al malalt. Pot decretar que un malalt «ja» està curat i treure'l de l'hospital. No es pren la temperatura, ni la pressió, ni els pols, quan s'ha de prendre. No es fan les anàlisis, o es fan mal fetes, i algú s'embutxaca la diferència. S'abandona a llur sort fatal els malalts que ingres- sen amb malalties greus, que moren com conills. Les ferides s'infecten. Els enguixaments mal fets s'han de refracturar. Es perden membres i òrgans sense cap necessitat. Hi ha metge que ha deixat morir d'infart de miocardi un malalt, per mantenir el punt (diagnòstic equivocat), davant el diagnòstic encertat d'un metge de la provincial. Quan un moribund necessita un metge, aquest no hi és. Ni el de guàrdia. I mor sense cap auxili. Sovint el capellà tampoc no hi va «*porque apesta mucho*»... De debò és depriment!

Avui en Carles delirava de tants antibiòtics, administrats tots de cop; es marejava, vomitava... i jo estava sol amb ell mentre els infermers —al capdavall, presos— passaven de llarg. Només entra a veure'l un, en Juli, un xicot que fa ioga, que viu apartat de tots els altres, i és un autèntic àngel per als malalts. Ell ha d'anar suplint deficiències sense fi ni compte. No sé com ho resisteix. I sempre està serè i optimista.

5 de març de 1975. Dimecres. Renovació ministerial: cinc ministres nous: Suárez, de Treball i tercer vice-president, directament pujat per Arias, Ceron, de Comerç, i Álvarez, d'Indústria, directa-

ment del gust de Cabello de Alba i indirectament d'Arias, no sé la història del de Justícia, i del Movimiento, un del Movimiento, Herrero Tejedor. També sembla que Suárez és d'ANEPA. Així supleix en Pio Cabanillas; n'hi resten, doncs, quatre com al principi. Qui ha guanyat ha estat l'Arias. Una vegada més es trampeja la crisi, però sense resoldre res. Tot resta igual. — Creix el fervor pel ioga. Continuen les dues classes teòriques i una de pràctica. Tots prenen notes i practiquen pel seu compte. Nou aprenents. — Estic llegint a hores perdudes *La Piel*, de Curzio Malaparte. — Vaig llegir un llibre de poemes del poeta peruà Hinostroza, premiat a Barcelona per un jurat on hi havia en Castellet i l'Octavi Paz i editat per Barral. És d'un «tòxic», en Tito, que avui ha marxat a la llibertat. Aquest poeta és deixeble poètic de l'Octavi Paz. Diuen que van contra El Poder i combaten —diuen— tant el capitalisme com el socialisme. Són utòpics i anarquistes. Això m'ha possibilitat una llarga conversa amb en Tito. Em sembla que he aconseguit fer-li veure la maniobra capitalista de recuperació d'aquesta mena d'anarquisme que és el hippisme, la droga, la contracultura, l'antipsiquiàtric... En Barral s'engreixa a fons.

6 de març de 1975. Dijous. No ha ocorregut res d'especial. Fitxes. Ioga. He llegit «Cambio 16». He passejat i fet exercici per recuperar forces, car encara tinc els músculs fluixets. Penso contínuament en la germaneta malalta i el silenci i la manca de noves, se'm fan especialment penosos, però tracto de viure la vida que em toca amb serenitat, «moment a moment». Aquest és el títol de la pel·lícula —llarg metratge del dijous a la TV— que hem vist aquesta nit. Els capellans navarresos envegen la meva formació intel·lectual. Els he explicat que fou justament a Navarra, sota la direcció del pare Rafael

Pérez Azpeitia, on va arrencar el secret de la meua formació «extra». La unió i especialització, primer dels 65 del curs, i després, ja a Albelda de Iregua (Logroño), dels 300 dels quatre cursos produí uns efectes espectaculars. Tots els qui per sort hi vam participar n'hem viscut de renda per tota la nostra vida. Fou la realització de la Utopia en els millors anys de la nostra adolescència, certament amb greus limitacions, que ens esperonaven encara més en comptes d'atuir-nos. Hem parlat de la importància de resoldre bé l'adolescència. Tots es queixaven d'una mala adolescència. És una cosa comuna. Tanmateix, jo vaig ser molt feliç en aquells temps. Potser d'ací em ve l'optimisme i un cert idealisme irrenunciable: «La Utopia és possible!» Sembla que contínuament senti en el meu interior «perquè en un bell temps passat la vam tastar». — També amb altres (el català i el madrileny) hem discutit que als adolescents tendres no se'ls ha de polititzar estrictament. Cal que de primer vegin i visquin la Utopia i més tard ja comprendran el camí dur per arribar-hi. Igual com la humanitat que ha viscut abans el socialisme utòpic que el científic. El socialisme científic és antiidealista, l'utòpic, no. I l'adolescent és, necessàriament, idealista. Altrament, es crema. Quants de cremats!

7 de març de 1975. Divendres. César Fernández ha pogut parlar mitja hora amb la seva dona i la seva filla, que encara són a la presó, i en veure-les àdhuc més bé de salut que no pas ell mateix, s'ha animat. Ja porta tres o quatre dies parlant amb tothom, passejant pel pati, etc. Tanmateix, encara té un pessimisme profund i un perill de recaure en l'horrible depressió que l'ha posseït fins ara. — Carles de Madrid-Balbuena encara està en el fons de la seva depressió. Avui se m'ha presentat Fran-

cesc de Sales..., de Cruz Ibèrica, que ocupa el lloc clau de secretari, abans ocupat pel famós Gaspar, i m'ha demanat que anés a animar en Carles de Madrid perquè el veia molt ensorrat. «Jo no sé fer-ho, perquè sóc d'una altra manera —m'ha dit, com si volgués dir-me: “Jo ho faig tot a cops”, malgrat que m'ho estava dient amb una delicadesa exquisida—, però vostè sí que sap donar ànims.» Són les primeres paraules que m'adreça des que és ací, farà uns sis mesos. Participà en l'atrancament al Banc Atlàntic de Madrid; diuen que no era per robar, ans per treure a llum una fuga de capitals oculta. En entrar a l'hospital, venia de la provincial amb «enchufe», duia el catecisme del Concili de Trent i *La Historia de un alma*, de Santa Teresina de l'Infant Jesús. Jo hauria volgut xerrar amb ell, però em sabia greu disgustar els companys polítics, que ho veien molt malament. Explicaven que ell, amb els del seu grup, a la provincial havien provocat els polítics, i un capellà de Biscaia el coneixia —Francesc de Sales és casat amb una bilbaïna— per haver participat en un apallissament fet contra sacerdots. La seva conducta externa ací és correctíssima i fins i tot delicada. Sembla que ha agafat aquest càrrec compromès per descobrir les irregularitats de l'hospital i combatre-les. Tanmateix, s'està deixant atrapar per la xarxa. Beu whisky amb els funcionaris. Va carregant-se de privilegis (got especial, TV especial...). Els funcionaris són llestos i només li van descobrint trapelleries a mesura que el van embolicant en aquestes mateixes trapelleries. — Aquest matí, com que demà marxa Patxi Altuna Bengoechea, jesuïta, a la llibertat, hem fet una solemne xocolatada, acompanyada amb una enorme capsa de «ros-cos», tot obsequi de Vicenta Camacho i les seves Dones Democràtiques de Madrid que, a més a més, continuen enviant quantitats industrials de fruita, i

ahir també una bona amanida, que feia molt de temps que no vèiem. L'*amarretako* de xocolata ha aplegat uns setze polítics. En acabar, la nombrosa majoria *euskaldun* ha encetat una llarga cantada de melodies del seu país amb tota mena de polifonia, com saben fer ells. La música es devia sentir de molt lluny. Nikola Telleria en sap un sac ple i canta amb una fruïció que el fa reviure i el fa sortir del seu greu estat de salut. Per una estona li llueixen els ulls, li tremola la veu i canta amb un geni i una passió que el transfiguren, amb aquells típics ritmes sincopats de les danses de la seva terra. «Euskadi», «Aberria», «Euskal Erria» «Gudari», són paraules que se'n destaquen. Els xicots d'ETA V (Tanque i Tupa) canten les seves cançons de guerra...

8 de març de 1975. Dissabte. A primera hora ha marxat Patxi Altuna Bengoechea. S'ha acomiadat molt emotivament. L'ha vingut a recollir molta gent. L'hem saludat per les finestres i hem cantat a ple pulmó *Agur Jaunak, Eusko Gudariak*, etc. — A l'habitació dels *pamploners* s'ha descabdellat una densa conversa bíblica, sobretot referent al Nou Testament, dividit en Jesús, Eucaristia, Resurrecció, violència i no violència. Algun es manifestava molt lliure, algun altre molt temorós. — M'ha arribat carta de Montserrat García, la petita Rut m'envia un dibuix amb presó, pres que treu el cap per la finestra, gent al peu que li ofereix flors i un bosc exuberant. — Carta de la mare, en què incomprendiblement em comenta punt per punt la meva carta enviada sota corda. Sembla que la censura no se n'ha adonat. Lourdes continua la seva davallada interminable. Com pateix, com fa patir, especialment a la mare, i com deu patir de fer patir els altres, ella que era tot esperit de servei! La mare em diu que no es pot publicar el primer llibre sobre *Els*

origens de la Bíblia si l'editorial no té la seguretat que escriuré el segon llibre *Història d'Israel* i el tercer *Nou Testament*. El treball sobre aquests dos llibres el tinc una mica encallat degut a la «trepidació» de la meva situació penitenciària, que no és gens fàcil, a causa de la vaga de fam mal resolta, els conflictes entre les diverses faccions polítiques dels molts presos polítics que hi ha a l'hospital, per la difícil vaga de desobediència cívica que mena contra el règim des del primer de gener i per la possible proximitat de l'indult. — També em diu que no pot moure's del costat de la Lourdes per venir a veure'm. Malgrat que jo li hagi dit que no vingui, pateix i té el cor partit al costat de la germana i es deleix per venir a veure'm. Pregunta si seria possible que vingués la Vicenta i si podria veure'm per jutjes. Què puc contestar, pobre de mi! Jo no puc demanar res. Que ho demanin elles, ja veurem què responen. — També pateix perquè l'anorac que m'enviaren està bloquejat i, certament, al pati, aquests dies, fa un fred que pela... Aquesta tarda han deixat a Joaquim Ruiz-Giménez (pare), acompanyat del fill homònim, visitar-me. Li he comunicat, en la seva condició de President de la Comissió Nacional de Justícia i Pau, que estic en vaga de desobediència cívica a les autoritats del règim i, en concret, als seus representants a la presó des del primer de gener de 1975, que persistiré en aquesta actitud fins que no vingui l'amnistia sol·licitada i que si arriba l'indult de l'Any Sant, renuncio a gaudir dels seus beneficis. També, mentre no arribi l'amnistia. Ho troba molt bé. Em comunica que Justícia i Pau continua la campanya de l'amnistia, tot lluitant ara perquè es canviï l'ordenament jurídic espanyol de forma que permeti l'exercici dels drets fonamentals. — Ha fet cridar els sacerdots navarresos per saludar-los. — M'ha comunicat que

com a president de Justícia i Pau ha firmat la petició del Nobel de la Pau per a mi. I ha anat a visitar el seu «client» Marcellí Camacho (procés 1001), que estan a punt d'enviar a un penal per acabar-hi de complir condemna.

9 de març de 1975. Diumenge. He escrit una atapeïda carta a casa per enviar-la «sota corda». Els comunico la meua pena d'estar tan lluny de la malalteta i els atribolats estimats que l'envolten. Els explico la meua situació i el projecte de negar-me a acceptar els beneficis de l'indult proper. — Voldria avançar el treball de la Bíblia. — Als companys, les meves escomeses en el terreny polític, religió (bíblic) i de ioga se'ls fan temibles. Començo a notar que els resulta un menjar difícil de pair i els desperta un inconscient instint de defensa. Es cuirassen contra mi. Ho fan dissimuladament, però van prenent llurs distàncies. Per tant, em toca frenar, callar, esperar, perquè de la darrera culle-rada subministrada encara en tenen la boca plena i els costa empassar-se-la.

10 de març de 1975. Dilluns. Totes les hores de cella dedicades a datar els textos del llibre dels Jutges de la Bíblia. — El Raja Ioga arriba a moments culminants: «el jo inconscient» del diencèfal. — L'altre dia vingué el bisbe Añoberos, de Bilbao, a veure en Nikola Telleria. — Avui ha vingut el bisbe Méndez, de Pamplona, a veure els quatre navarresos. Li han dit que feien ioga. — Un pres comú, molt interessant, del qual ací no convé donar la identitat, m'està fent un interviu molt llarg, com ha fet a altres presos, per treure, en el seu moment, un llibre sobre presons. M'he ofert —si m'agrada el llibre— de fer-hi un pròleg. Ell ha acceptat, encantat. Tal com m'ha dit, serà amb tots els ets i uts.

11 de març de 1975. Dimarts. Continua pujant la marea d'emocions a propòsit de l'indult. La major part dels presos, polítics i comuns, es fan il·lusions. Els trobes amb els ulls fixos perduts en la llunyania, llarga estona immòbils, tot somiant en el futur. Projectes substituïts per projectes millors es descabdellen sense parar i suren a flor de llavis quan t'acostes a un d'aquests embadalits i li encetes la conversa sobre l'indult. «Sembla que també afectarà els reincidents.» «Sembla que sí, que serà molt ampli.» «I més ara que han bandejat tant el ministre de Justícia, com el fiscal general.» En contrapunt: «Els delictes de sang no en seran afectats». Els alludits tenen els ulls foscos, la cara fosca, el posat trist. Per a ells no hi ha més solució que l'amnistia. «Quan caigui el règim és segura.» «Però el règim encara és molt fort.» «Ja veurem què passa quan mori Franco... Si més no, hi haurà amnistia en pujar Joan Carles al tron.» El militarista mou el cap, dubitatiu. — Mentre els funcionaris estan suaus, la disciplina s'esfuma com un fantasma. Tothom fa bastant el que vol. — He llegit d'una tirada *Icària, Icària...* d'en Benguerel, premi Planeta, traduïda al castellà. — A part de les catalanades innumbrables i escandaloses, és un tràgic llibre interessant. Pinta ensems l'utopisme no violent de la *Icària* de Cabet de mig segle passat i l'utopisme violent de l'anarquisme barceloní dels anys vint. És clar. És dur amb els opressors, monarquia dictatorial capitalista. Sembla apuntar a la necessitat de substituir les utopies pel socialisme marxista revolucionari i no s'està de tirar una indirecta penetrant envers el franquisme contrarevolucionari al final del llibre. És, doncs, un llibre valent, publicat de miracle en l'era Cabanillas i un autèntic *bestseller* en el mercat espanyol del llibre. — Estem culminant el Raixa Ioga.

2 de març de 1975. Dimecres. He acabat de datar (aproximadament) els textos del llibre dels Jutges. — Estic llegint *Los Tarahumara*, d'Antonin Artaud. Ed. Barral. Hi trobo, malgrat certes aparences originals, un fons comú amb totes les experiències profundes dels altres pobles i amb experiències interiors viscudes per mi abans que jo en conegués l'existència en altres persones. L'experiència «oceànica», «transcendental», «mística» és comuna a tots i accessible a tota la humanitat. Ahir i avui arribem, en els dos cursets de Raixa Ioga, al fons de la ment humana. Els components dels cursets van obrint uns ulls astorats, com unes taronges. Psicologia, Sociologia, Filosofia, Ciència, Teologia, Mística. Tot conflueix i sembla que es tracta d'un mateix poema traduït a diferents llengües. Amb el grup dels tòxics —molt joves, al voltant dels vint anys, i molt desperts—, hem divagat, després de la lliçó, sobre la mort i l'ultravida. Semblava que estiguéssim drogats, perquè hem «viatjat» lluny, lluny. Un sentiment de felicitat fonamentada en una plenitud interior ens amarava. «*Bonum est nos hic esse...*» Quan han marxat, he continuat en aquest estat dolç, serè, madur, una llarga estona. Havia sortit del meu cos i era llum, vent, pins, nit, roca i Lluís... — He rebut carta dels Bordés, de la Torre de Claramunt: el dibuix de Rut amb la pregunta de si m'ho passo bé ací —com es pot veure pel que dic abans: Sí! Sí! —i unes breus lletres de sa mare. — Sembla que hi ha hagut un cop d'estat frustrat a Portugal. Els indicis són que darrera hi ha la mà de Spínola i els seus. Ell ha fugit a Espanya. Espanya ha cuitat a anunciar que no hi té part. D'ací, a l'hora de l'*amarretako*, ha sorgit una llarga discussió sobre reformisme i esquerranisme.

13 de març de 1975. Dijous. Gran emoció davant

dels esdeveniments portuguesos. Aquesta vegada l'oligarquia ha fallat. Tothom parla que darrera hi ha la CIA. Les relacions Lisboa-Washington, tensíssimes. El poble demana armes. El partit comunista i el moviment de les forces armades extremen la prudència envers el poble, la vigilància envers l'enemic, el gran capitalisme. El poble encara està massa posseït de la propaganda de la dictadura. Els pronòstics donen encara un 55 % dels vots a la dreta o centredreta. Els grans capitalistes, recolzats en molts militars de l'antic règim, poden tornar a atacar, com passà a Xile. Es va a una democràcia popular, tot i que tàcticament només es parla de democràcia a seques per no espantar excessivament els petits burgesos de dins i els grans burgesos europeus i americans, que retirarien massivament llurs capitals. Sembla que Portugal vol demanar a Espanya —que vist el fracàs, fingeix una neutralitat estricta— l'extradició de Spínola. Hi ha un vell tractat (1877). D'altra banda, a la seu del Parlament Europeu d'Estrasburg, representants de la Junta Democrática (Calvo Serer, Carrillo, Tierno Galván, Alfonso de Cossío...) convencen els parlamentaris europeus de boicotejar tot possible acord entre Mercat Comú i règim de Franco. — Arias Navarro passarà la Setmana Santa a Ciutat de Mallorca i coincidirà amb els prínceps. — El president de l'INI, que fa poc havia substituït el dimissionari Fernández Ordóñez, també acaba de dimitir. En dos anys, quatre presidents! — En conjunt, gran nerviosisme. S'accelera la constitució d'Unión Democrática Española, associació de Silva Muñoz, on va entrant tot «aperturista» que encara «creu» en aquesta «legalitat». — El TOP es desentén del procés carrer Correu, de Madrid. S'insinua que també se'n desentengui la jurisdicció militar. — El cap de policia Sainz, que tenia plens poders, que va «muntar» tota la *mise en scènè*

del carrer Correu, ha estat destituït... — Aquest vespre ha continuat la gravació del dilluns, amb dues fotos. — Ricardo de La Cierva es carrega públicament el continuisme. — El bisbe auxiliar Guix, de Barcelona, es carrega públicament el capitalisme i critica les implicacions capitalistes de l'Església. — He acabat el curset de ioga amb els capellans, una mica disgustat amb alguns per la lleugeresa amb què se l'han pres i content d'altres que, no solament l'han entès i practicat, sinó que fins i tot ja l'ensenyen a altres. He obtingut bibliografia de l'infermer Juli i l'he servida als capellans. També els he recomanat la llibreria «Arc de Santa Maria», de Barcelona.

14 de març de 1975. Divendres. Don Miguel avui està furiós. Ens ha trobat, els sacerdots, tots plegats en una habitació a l'hora del pati i no ha gosat manar-nos que sortíssim. A continuació ha trobat els polítics, no sacerdots, tots plegats a l'habitació veïna. I els ha manat de baixar al pati. No han obeït. La conseqüència —venjança— ha consistit que el Tupa i el Tanque han perdut la cella individual i els han posat en una habitació col·lectiva. — Ahir vingué a veure el seu defensat Fariñas (oli de Redondela) l'advocat Gil-Robles. Li digué que l'indult seria publicat el dilluns 17 de març de 1975 i perdonaria fins a quatre anys. La nova ha corregut tota la presó com un llampec. — Continuem les classes de Ioga amb els tòxics. — He tingut una llarga conversa amb César Fernández, l'asturià processat pel fet del carrer Correu de Madrid. Darrerament ha sortit de la seva perillosa depressió i està més animat, malgrat que li restin ombres denses en l'horitzó. — M'ha arribat carta de la Vicenta. Sembla que la meua primera carta, que vaig dipositar tancada, ha arribat. L'Altuna els va telefonar en sortir a la llibertat. Avi-

sa que amb en Saixa vindrà a Madrid i intentarà veure'm, els dies 22-23. La germana continua el seu interminable calvari. M'escriu sobre problemes editorials. Al final, unes lletres de Saixa en què m'anima a tirar endavant. — Avui he treballat en la datació del llibre de Rut i he descobert els esforços tardans per fer a David de la tribu de Judà. — Bona nova, malgrat que sigui arriscada i perillosa: «Portugal nacionalitza la banca». A poc a poc va assemblant-se més a la revolució cubana i va fugint dels perills de la via xilena. Parteixen d'una posició molt més sòlida que Allende. D'una banda, bona part de l'exèrcit actua com a protagonista de la revolució, mentre que a Xile era una minoria i encara potser d'estil «spinolista», com el general Prat. D'altra banda, han dissolt les cambres i controlen les més altes instàncies de l'estat, mentre que Allende només controlava el govern. La pressió moral d'aquests esdeveniments en el país veí sobre Espanya és impressionant. Hi ha una psicosi d'inestabilitat que es respira pertot arreu, fins a la presó, on la disciplina està per terra.

15 de març de 1975. Dissabte. Aquesta matinada, a les quatre, han passat una quarantena de carros blindats amb uns canons enormes, i camions militars per l'Avenida de los Poblados en direcció a la carretera de Toledo, provinents de Campament-Aluche. Mitja presó s'ha despertat. Com a mínim s'han sentit unes cinquanta descàrregues d'armes. La primera impressió és que teníem cop d'estat. Es veu que a la provincial de Carabanchel també s'ho han cregut. Tanmateix, només es tractava de tubs d'escapament al descobert. El fet ha omplert les converses de tot el matí. Quina psicosi de crisi! — Ha vingut el «conguito» de Port de Santa Maria. N'han canviat el director. Diu que és millor que l'anterior.

Tanmateix, hi continua un gran rigor, com sempre. També, primer de tot, pregunta per l'indult. — L'advocat Castells demana per a la seva defensada Mari Luz Fernández, filla de César, la llibertat provisional. Encara no té accés al seu expedient! Andueza i Ricart avancen en la pràctica del ioga. — S'ha fet un bell dibuix, l'hem firmat i l'enviem a Vicenta Camacho en agraïment per tot el que ella i les «dones democràtiques» de Madrid estan fent contínuament per nosaltres. Alguns polítics més esquerrans —al meu entendre, fent el ridícul— no han volgut firmar. Però, bé que es mengen el que les «demos» ens envien! — He suggerit que també caldria agrair el que fan per nosaltres els cristians de l'«església popular» de Madrid. En Ricart proposa de fer-los una carta. — He continuat treballant en la Bíblia. Rut, acabada de datar. Començo la batalla de les dates dels textos dels llibres de Samuel. — Spínola ha sortit d'Espanya. — El d'ORT atacava de petit burgès el PC portuguès. Ara que s'ha anunciat la nacionalització de la banca, franca mesura antimonopolista, el d'ORT calla. Veu que no tenia raó. Veu que el PC portuguès duu la revolució amb molt d'encert, però calla. No ho vol reconèixer perquè té el cervell molt dogmatitzat, i els sentiments molt apassionats en un odi sord contra el partit. Jo no he fet ni un comentari perquè, d'alguns dies ençà, aquest odi inconscient va contra mi, que m'identifica amb posicions PC, perquè no pot entendre la meva llibertat.

16 de març de 1975. Diumenge. Continua el treball sobre els llibres de Samuel. Parlo amb el taxista de Madrid, Felip Domingo, sobre l'anàlisi crítica de la Bíblia. — Acaba d'ésser prohibida per l'autoritat governativa espanyola l'Assemblea Cristiana de Vallecas (Madrid), que havia de presidir el carde-

nal Tarancón. — A Portugal es nacionalitzen les companyies d'Assegurances. — Aquest vespre hi ha hagut un «pugilat» entre un funcionari amic i un pres amic per calcar un acudit de Summers a «Sábado Gráfico» sobre la meva candidatura al Nobel de la Pau i fer-me'l arribar primer. Ha guanyat el funcionari. — He començat a llegir *El exorcista*, de William Peter Blatty (Ed. Plaza i Janés). — En Llompart s'empenya que faci una *quiniela*. He tret onze resultats, sense entendre-hi gens.

17 de març de 1975. Dilluns. Esborrany de carta d'agraïment per l'ajut que ens subministra l'Església Popular de Madrid. L'ha fet en Ricart. És rebut pels capellans amb una certa prevenció. Avui no estan, alguns d'ells, per cartes. S'ajorna la decisió per a demà. — Treballo en la Bíblia (Samuel). — Acabo *El exorcista*. El diabòlic no és el protagonista, sinó l'autor. Interessant. — Al vespre, en el curset de ioga amb els «tòxics», s'ha desenrotllat ocasionalment la típica conversa, atropellada, entre el planteig polític dels trotskos i el del PCE. Es veu que un dels «tòxics» té un bombardeig del trotsko que hi ha entre nosaltres. Diu que vol continuar la conversa amb calma. En tot avui no hi ha hagut res de l'indult anunciat.

18 de març de 1975. Dimarts. Després de l'*amarretako*, s'ha discutit la carta a l'Església Popular de Madrid. S'ha aprovat amb lleugers retocs. I ha provocat una discussió transcendental sobre cristianisme-marxisme-ateisme-sacerdots-pastoral-etc., que ha remogut els fonaments més profunds. Discussió ben menada, fertilíssima, que ha deixat la gent (els capellans) meditant per tot el dia. S'ha prolongat al pati amb els tres navarresos del clergat secular. S'ha tocat fons. S'ha discutit allò que fa por de dis-

cutir i que tothom pensa. La gent tremolava. Les darreres seguretats han estat somogudes! Les columnes del firmament trontollaven i les estrelles queien. *Eskhaton!* No exagero gens. L'oportunitat s'ha presentat impensadament. Que terrible és la llibertat! Quin infantilisme més gran traginem! Estem lluitant per l'alliberament i la desalienació i nosaltres som esclaus i estem alienats! Considero que, malgrat el que ha passat, només s'aprofiti un 25 %, avui és un dia gran. — En Carles de Madrid-Balbueva continua aclofat al llit, sense reaccionar. — A la tarda, el caputxí navarrès Josep Miquel Andueza ens ha citat, a Josep Ricart, jesuïta, i a mi, per ajudar-lo amb vista al seu proper capítol provincial. Ha estat molt més encertada la idea de Ricart que les meves suggerències: augmentar els pisos, enfocar-los cap a la Missió Obrera, estendre-la a les altres províncies i des d'aquesta plataforma fer força davant les comunitats tradicionals ubicades al centre de les ciutats. — La prohibició, dissabte passat, per a la celebració del ple de l'Assemblea dels cristians de Vallecas (Madrid) està causant una mini revolució. Trenta parròquies han cessat de dir misses, diumenge passat, en solidaritat. Innumerables declaracions de protesta. Tensió Església-Estat. — Aquest vespre hem acabat el curset de ioga amb els «tòxics». També hem acabat aquella conversa sobre política amb ells mateixos. — Arribo al vespre verament cansat. Tot va corrent. Uns ho escampen a altres. Discuteixen entre ells. Amb els joves «tòxics» hem discutit d'adolescència i partits polítics.

19 de març de 1975. Dimecres. Neix el dia tot nevant. — Es podrà passejar unes hores al matí, i a la tarda torna a nevar. Sant Josep passa entre blanc i gris. — La nova del matí ha estat la presa de posició del cardenal Tarancón davant l'afer de l'Assemblea

de Vallecas. — Es desentén de qualsevol connivència amb la prohibició dictada per les autoritats, però clava una bona bastonada als sacerdots que van suspendre la celebració de misses, diumenge passat, com a protesta. Aquests sacerdots amenaçaven amb tornar-les a suspendre per Sant Josep (avui) si continuava la prohibició. Veurem, davant l'homilia del cardenal, què faran. — El «Pueblo» d'ahir vespre feia córrer el rumor d'ajornament de l'indult. Desànim general. — Aquesta tarda donen per TV el partit de la recopa d'Europa: Real Madrid-Estrella Roja (iugoslau). Tota la presó està pendent de les pantalles. Els funcionaris també. Quasi tancats al despatx del cap de serveis davant d'un televisor portàtil, no vigilen gens. N'he fet la prova. Les portes del carrer són tancades. La resta és lliure. M'he passejat per tota la presó. Des de dalt de la torre he estat contemplant el paisatge, tranquil·lament, una bella estona. Cap entrebanc. La pilota és el centre del món. Josep Ricart celebra avui el seu sant. Està encarat davant el finestró contemplant extasiat les volves de neu. Xerrem una estona. — Al vespre, tot sopant, m'enganxo en una densa discussió amb els navarresos sobre si acceptar o no acceptar, els capellans, la paga de l'Estat. Rodolf Alonso, el nebot d'Alonso Fariñas, em deixa *Los demonios de Ludun*, d'Aldous Huxley. Ed. Círculo de Lectores. Barcelona. — De nit, el començo a llegir. — Aquest Sant Josep ha passat una mica tristoi. Tot fent encàrrecs a Josep Ricart, que marxa demà passat, m'he posat trist. Crec que la causa és que vol anar a veure la mare a casa de la meva germana moribunda. I no sé què dir, què fer..., la distància..., una tragèdia tan llarga, tan monòtona. El contrast d'anar vivint la vida quotidiana i saber que allà, lluny, ella va morint amb tanta lentitud i la mare i el Joan i el petit Jordi i els germans i amics vivint aquesta davallada inacabable

gota a gota... També se'm fa llarga i pesada, aquesta vaga de desobediència. D'esquena a la disciplina de la presó, els motius de fricció són continuats. Però els funcionaris ho toleren tot. M'ho dissimulen tot. De tant en tant em pregunten si encara estic en vaga. I davant de la resposta afirmativa s'aparten de mi amb respecte. Sembla que em vulguin ajudar a fer la vaga més planera. No els puc demanar res. M'haig d'estar de tot. Però crec que ells la comprenen perfectament. Fins el director em tracta amb tots els miraments. Gairebé ni gosen preguntar per l'estat de la meva germana.

20 de març de 1975. Dijous. He acabat de datar els llibres de Samuel. — La novetat d'avui és la quasi certesa de l'indult. L'«ABC» diu que demà entra a consell de ministres decisoris. El «Pueblo», de la tarda, diu que ha entrat en *consejillo* d'avui i entra en consell de demà. Un particular diu que a ell l'afecta pels quatre anys que té, segons li han dit. Efervescència general. Nerviosisme. — Al «Ya» apareix un despatx de l'agència Logos (Barcelona, 19) en el qual avisa que «les juntes directives de set institucions catalanes han constituït una "Comissió pro Nobel de la Pau Xirinacs" per tal de promoure i potenciar la candidatura de Lluís M. Xirinacs per tot Espanya. Es tracta de les següents institucions: Pax Christi, Pax Romana, Secretariat de Justícia i Pau de Barcelona (amb l'adhesió de la Comissió Nacional de Madrid), Institut Catòlic d'Estudis Socials (ICESB), Agermanament, Franciscàlia i Grup Cristià de Promoció i Defensa dels Drets Humans. Amb aquest motiu les entitats en qüestió han fet una crida a tot tipus d'entitats i de persones en general perquè s'adhereixin i secundin activament la citada candidatura».

21 de març de 1975. — Divendres. Amb més fred que mai ha vingut la nova primavera. Enguany és molt trista. En Josep Ricart, l'àngel consolador de la meva darrera vaga i un company excellent fora mesura, ha complert el seu arrest de dos mesos i ha marxat aquest matí. Ens hem acomiadat amb abraçades i cants. Hem saludat per les finestres a parents i amics que l'esperaven fora. Ha marxat amb una pintura d'agraïment per a Vicenta Camacho i les «dones democràtiques» de Madrid que tant ens ajuden i amb la carta a l'Església Popular de Madrid pel mateix motiu. Ambdues firmades pels companys. La tristesa en aquest cas és accidental, al fons hi ha l'alegria de la seva llibertat. — La tristesa fonda ve d'una tragèdia, entre tantes com ocorren en aquest hospital (?), esdevinguda aquesta nit. Ja ahir un pres foradà una porta, cremà llençols, mantes, matalàs i ensorrà el sostre d'un lavabo. Se l'endugueren emmanillat, suposo que cap al Psiquiàtric (?). La pudor de l'incendi omplí l'hospital. Hi hagueren d'intervenir amb un extintor de foc. El cap de serveis don Miguel, ple de por, estimulava don Israel, un funcionari amb fama de brutal, que tractava de fer sortir l'incendiari, tancat al lavabo, tot dient-li: «Quan surti, dóna-li un cop a la cara amb l'apaga-focs». I ho anava repetint. — Això fou el pròleg. Aquest matí, un quart després d'haver marxat en Ricart, Francesc de Sales González, el pres de Cruz Ibérica que fa de secretari, ha vingut a l'habitació a comunicar-me que Carles de Madrid-Balbuena havia mort aquesta nit. M'he quedat sense paraula. Després d'una estona de silenci per part meva, mentre ell m'anava explicant que no sabien de què havia mort, li he donat les gràcies i ha marxat. Al cap d'una estona, un infermer m'ha vingut a cridar per si el volia veure. He pujat a la seva habitació i m'han dit que ja l'havien portat al dipòsit, a la

planta inferior. Els de l'habitació deien que si havia mort durant la nit i ningú no se n'havia adonat fins a l'hora del desdijuni. Estava sempre tan arraulit i endormiscat! Jo, per dins, estava fora de mi, indignat sense límits. Per fora no deia absolutament res. He baixat cap al dipòsit per veure'l. Don Víctor m'ha deturat. «No pot passar.» He tornat al meu pis. A un infermer que passava li he dit, davant de don Amador: «Com s'entén? Em dieu que el vagi a veure i quan hi vaig no em deixen passar». Don Amador ha cuitat a arreglar-ho. Finalment m'han deixat passar. La mala sort ha fet que coincidís amb la germana Teresa, la pallassa. Tot donant-se importància, li ha destapat la cara. Tenia els ulls oberts. Ella se n'ha queixat. I ha intentat tancar-los-hi. Jo he fet: «Ja és tard. Està fred. L'ha tingut hores abandonat». «No, si encara està calent. Toqui.» «Aquesta mica d'escalfor és la pròpia de l'ambient amb calefacció forta.» «No, no, si acaba de morir.» He callat, fent un esforç sobrehumà. Les monges tenen un terç de la culpa d'aquesta i de tantes altres morts. Sí, és una acusació molt greu, però n'estic segur. De sobte, amb un to imperatiu, mig histèrica, m'ha dit diverses vegades, secament: «¡Rece!», «¡Rece!», «¡Rece!». Jo, a punt d'explotar, m'he contingut. He resat un parentostre. En acabar, ella anava xerrant com excusant-se de mil coses. L'he deixada a mitja peroració amb la paraula a la boca i he marxat precipitadament. La versió oficial que corre és que havia quedat molt bé de l'operació de cataractes a l'ull esquerre i que havia mort perquè «no tenia voluntat de viure». Aquesta teoria anava madurant de dies. Jo he estat tot aquest temps amargament coaccionat per la meua pròpia vaga d'incomunicació amb funcionaris, metges, monges, capellans de la presó! Anar-lo a veure jo sol em resultava impossible perquè el funcionari de la planta no em deixava passar sense demanar

permís i jo no el podia demanar. Un dia que anava tot sol i li portava una melmelada que li feia gràcia (tan poquets menjars li feien gràcia!), don Israel em barrà el pas. Jo, indignat, em vaig posar a cridar al mig del corredor: «Funcionaris inútils!, que només serviu per cobrar i per posar dificultats a l'ajuda a un pobre necessitat, de part d'un altre company pres, quan us paguen perquè els ajudeu vosaltres, i no moveu mai el cul de la cadira! Anava a dur-li aquesta confitura i per culpa seva es quedarà sense!». No em deixà passar. Una intensa amargor m'omplí tot el dia. Per evitar aquestes dificultats, pujava sempre acompanyat d'en Ricart, que s'encarregava de demanar permís. — Per una operació de cataractes, morir-se! Estava molt delicat dels ronyons. A Barcelona el cuidaven molt bé. Ací, no. D'una banda, els metges tenien molta por que se li infectés la ferida de l'operació de cataractes i li donaven molts antibiòtics. D'altra banda, temien que els antibiòtics li bloquegessin el ronyó. Jo crec que l'excés d'antibiòtics fou el que li provocà uns deliris fortíssims al cap de pocs dies de feta l'operació. Li suprimiren els antibiòtics. Després li receptaren «Valium» per aplacar-li els nervis, perquè dormís, cosa que no podia fer. Finalment, com que no menjava gairebé gens i no es podia alçar del llit sense que li vingués un vòmit automàtic, li receptaven estimulants, que no feren cap efecte. Només bevia aigua. Els darrers dies no tenia forces ni per aguantar la tassa amb la mà. Els metges no es preocupen gairebé gens del postoperatori. Després d'operat, trigaren cinc dies a veure'l i encara només uns pocs minuts. Jo sóc testimoni que s'ha anat morint dia a dia a la vista de tots. La tesi que era culpa seva, que feia rebequeries d'infant fou escampada amb tanta força que finalment féu impacte en en Ricart i en mi. Calia tractar-lo durament. Abandonar-lo a la seva sort per provocar

la seva reacció... S'anava morint, més sol que mai, més trist que mai, sense un consol. «Tota la culpa era seva!» «No volia viure.» — Mentre cal dir que el seu infermer, als pocs dies d'operat, sembla, per tots els indicis, que li robà nou-centes pessetes i un encenedor, record de la seva promesa, que potser en valia mil i un afecte incommensurable. Aquest infermer, com tots els altres, és un pres. Ve d'Ocaña, que, junt amb Puerto de Santa Maria, és el pitjor penal d'Espanya. En aquests dos penals només s'ho passen bé els més corromputs. Ell hi vivia, segons pròpia confessió, millor que en aquest hospital. Allà el furt està a l'ordre del dia. — Se sap que ací molts infermers (presos) roben «Vàlium» i altres drogues, especialment els estimulants, per autoadministrarse-les o revendre-se-les a altres que les esperen com el més gran tresor, sobretot els toxicòmans. Els darrers mesos ja s'han expulsat dos infermers per aquesta causa, després d'innombrables denúncies. La primera nit que administraren «Vàlium» a en Carles, l'infermer, davant meu, fou (com és sempre) l'encarregat de fer-ho. «Amb aquesta dosi —digué— es pot adormir un cavall.» Jo vaig pensar: «Això si no te l'has venuda i ací només hi ha aigua». Però no vaig dir res. Prou angúnies passava el pobre Carles. L'endemà al matí en Carles em deia: «No he dormit gens. Em sembla que només m'injectà aigua destil·lada». — Els darrers dies, jo veia que en Carles es moria. Malgrat que jo mateix anava cedint a la idea que en Carles es planyia massa ell mateix. Vaig escridassar l'infermer davant d'en Ricart per si de cas estafava medicaments. Em digué que en Carles estava perfectament bé de l'ull, dels ronyons, de la pressió sanguínia, que tot era culpa de la seva mandra. Jo li vaig oposar que els metges tenien maneres de reanimar-lo i de fer-li venir gana. Em respongué que se li administraven vitamines i estimulants sufi-

cients «per fer botre un cavall». — I jo pregunto, ¿com un metge responsable pot deixar en mans d'un pres, que pot ser un delinqüent irresponsable, sovint sense cap coneixement ni per donar una injecció, l'administració d'aquests medicaments tan perillosos i tan llameners? El que passa en aquest hospital és tràgic de debò. Les monges, o no s'acosten als malalts o només ho fan superficialment, xerrant de tot menys del que cal. Ell requeria atencions sobre l'alimentació. Ningú no l'atenia. En Francesc de Sales es comprometé a pujar-li taronges, se'n descuidà i trigà dos o tres dies a pujar-les-hi. En Ricart i jo suplíem com podíem. — Jo li vaig escriure dues cartes a la família. — Quan al final tothom deia que era culpa seva el seu estat de prostració, jo, convençut, el coaccionava dient-li que no li escriuria cap més carta si no s'alçava del llit i tractava de passejar. Això fou per a ell una nova ganivetada al cor. Es resignà a no escriure. Ara la ganivetada la porto jo al meu cor. També tothom m'aconsellà no omplir-li la tassa d'aigua quan me la demanava. «Que s'alci ell a omplir-se-la.» Degué morir de set quan ja no pogué alçar-se a omplir la tassa... Morí envoltat de la fredor més glacial, a la matinada de la primavera del 1975. Estimat Carles, reposa en pau i perdona'm! — No tinc cap prova concreta. El que he escrit és una greu sospita, molt probable. Metges, monges, infermers! — A migdia s'ha presentat don Norberto, el capellà de l'hospital. Molt greu era el motiu de la seva visita, puix que des de l'inici de la meva vaga de fam i d'incomunicació amb funcionaris, capellans, etc., no m'havia dit mai res. «Xirinacs, tu visitaves sovint el difunt?» «Sí.» ¿Saps quins problemes tenia?» Jo alço una mica una cella i no li responc. El mort anterior a aquest, un mort de càncer que morí sense metge, també morí sense capellà, senzillament perquè don Norberto deia que feia mol-

ta pudor. Així que la conversa mor. Ell no sap què més dir. «Mira que morir-se...» «Jo l'havia anat a visitar, però no em pensava que es morís.» Com si en tingués la culpa. Quina ocurrència d'anar-se a morir! Jo tenia aquest diari damunt de la taula. Des-caradament, tractava de llegir-ne el contingut, fins que la meua mirada severa feia moure els seus ulls en una altra direcció. Finalment, després de dir una bestiesa qualsevol, ha marxat. Estava intrigat i pot-ser enviat per sondejar-me. Els funcionaris m'havien vist molt seriós i mut. Però, què puc fer jo? Han deixat marxar en Ricart abans d'escampar la novetat perquè ell no xerrés per fora tot allò de què ell era testimoni. Un home com tants altres predecessors ha mort per pura deixadesa, d'inanició en aquest ¿hospital? *Stop*.

Aquesta tarda, un avançat estudiant de dret m'ha assegurat que la gràcia d'indult no és d'aplicació forçosa. Jo puc renunciar a l'indult com es pot renunciar a la redempció pel treball o a la llibertat condicional. Ell creu que és suficient no sol·licitar-lo. Un altre estudiant creu que cal fer un escrit —millor en paper timbrat— amb el segell de la casa en la còpia a retenir, renunciant-hi, adreçat al president del TOP. — Aquest dret simplificaria molt la meua lluita. Altres diuen que malgrat tot em posaran al carrer. Sembla que les dues ETA volen fer vaga de fam per protestar per la no concessió d'amnistia. De fet, només la seguirien els que es queden. S'estimen més que surtin al carrer indultats al més possible de gent. Em sumaré a llur vaga de fam? ¿Un altre calvari? — Mentre potser caldrà avisar un advocat perquè ell faci el paper de renúncia a tota gràcia mentre no vingui l'amnistia. Aprofitaré la visita de Vicenta i Saixa de demà. Si els puc arribar a veure! — El tema de l'indult està en el seu clímax. A l'hora del «Telediari» tota la presó s'ha congregat

davant del televisor. Referència del consell de ministres, decisiu. Ni una paraula de l'indult. Desinflada. Potser, com que és cosa del cap de l'Estat, encara no s'ha pogut dir res i, tanmateix, ja estigui pràcticament aprovat. Qui sap?

22 de març de 1975. Dissabte. Esperava amb nerviosisme la vinguda de Vicenta i Saixa. ¿Els deixaran passar?, si més no a ella? Finalment, els he vistos tots dos per la finestra. Al control han impedit el pas a Saixa. Vicenta ha seguit endavant, però per a ella faltava encara el control decisiu. M'he quedat contemplant en Saixa. Quina alegria de veure'l! Ha fet el viatge de Barcelona a Madrid només per veure'm, breus instants, a través d'una finestreta enreixada i per a permetre'm el goig de veure'l a ell al cap d'un any i mig de separació. Després ha marxat. Jo he restat en vigilància per si veia sortir la Vicenta, amb la visita refusada. — De sobte criden el meu nom. «Ja l'han deixada passar!» Però era per a una altra cosa. El cap de serveis em lliura un full de Direcció adreçat a mi amb data 22 de març de 1975 que diu: *«A las 10'05 de hoy, han llamado por teléfono de Barcelona, diciendo que se informe a usted que la noche pasada había fallecido su hermana, de la que ya tenía conocimiento de su gravedad, por haber ido a verla. — Que vendrán a verle. Transmito a usted dicha noticia, reciba mi sentido pésame. El Director Accidental»*. Potser el cap de serveis esperava que jo demanaria assistir a l'enterrament i funeral. M'ha dit: *«Si quiere hablar con D. Vicente, el Director Accidental, puede hacerlo»*. *«Bien. Ya lo pensaré.»* M'ha donat, també ell, el condol i he marxat. Finalment ha esdevingut; el sagrament de la mort d'una persona decididament aimant de la vida concreta i profundament arrelada en el Fonament de l'Univers. Ara juga en tot l'Univers. Entra en el meu

cor per la portella del fons i s'installa per fer-hi estada perpètua. — Ho he comunicat als capellans que estaven a l'*amarretako*. — Després d'una bona estona m'han cridat a comunicar. Allí hi havia la Vicenta amb tot un permís de ministeri. No sabia la mort de la Lourdes, però se la temia i ha vist xiuxiueigs i enraonies entre els funcionaris. Un devesall de noves de Barcelona. Preguntes sobre forma concreta de la meva vaga de desobediència civil. No acaben de fer-se càrrec de la duresa i incomoditat que representa per a mi aquesta vaga que els funcionaris tracten de desdibuixar al màxim. Ara tinc les sabates foradades i no puc substituir-les. Avui no tindrè comunicació extra, ni paquet, perquè no puc demanar ni firmar res. No puc demanar d'anar a enterrar la germana estimada... i tantes altres coses. La presó se m'allargarà molts mesos més. Li vaig explicant tot això. Ella m'explica la gran volada que pren la campanya Premi Nobel de la Pau. M'ensenya el llibre clandestí: *28 dies de fam per Catalunya*, i el públic: *Subjecte*, que ja han sortit i es venen bé. Els 1.500 exemplars del primer ja s'han exhaurit. L'edició, a través de reixes i vidres, sembla bonica. No em creia que arribessin a sortir cap dels dos. Especialment, esperava un veto administratiu per al segon. A la Vicenta li han fet fer, a la Sagrada Família, una conferència sobre el meu cas. Li ha sortit bé, malgrat la seva por. Treballa de ferm, simultanejant el treball per guanyar-se la vida amb tantes operacions extres. Li he dit si podia avisar en Ruiz-Giménez Aguilar perquè vingués aquesta tarda. I després d'una hora de diàleg cenyit ha marxat, encara amb el pap ple per a demà. — Després he redactat dues cartes. Una per a l'advocat: «*Sr. D. Joaquín Ruiz-Giménez Aguilar, abogado. — Apreciado amigo: Deseo solicitar tus servicios como abogado para el asunto siguiente: En primer lugar quiero informarte*

de mi firme voluntad de ejercer, en un caso concreto, el derecho general que tiene toda persona a renunciar a derechos y gracias que a ella se refieran: mientras no sea concedida la Amnistía, solicitada por tan amplios sectores en los diferentes pueblos del estado español, para los presos, exiliados, perseguidos y procesados por motivos de intencionalidad política y laboral, yo renuncio a toda gracia de indulto, libertad condicional, redención por el trabajo, concesión de grado penitenciario y similares. En segundo lugar, a efectos de no aplicación, supongo que crearás conveniente o incluso necesario para su constancia elevar escrito formalizado al Presidente del TOP, Sr. D. José Francisco Mateu Cánoves, que dictó sentencia n.º 43, en Madrid, a 30 de enero de 1974, en el Sumario contra mí, n.º 83 de 1971 (Juzgado n.º 1 de Orden Público, rollo n.º 83 de 1971). Si así lo crees, te doy libertad para que actúes en consecuencia informando de esta mi libre decisión a ti libremente manifestada en este escrito firmado de mi puño y letra.

Agradecido de antemano, queda tuyo...»

Aquesta carta és per evitar que, si donen indult, automàticament em posin al carrer. ¿Arribarà a temps? Serà eficaç? De moment, Ruiz-Giménez no ha vingut avui.

La segona carta ha estat una explosió. Em pesava dins del pit i he buidat el pes sobre el paper. Una carta a la mare, germans, parents i amics sobre la mort de la Lourdes. Així, a més, he estat una estona amb ells. Els arribarà? Quan? Com? — He passejat una estona al pati; la mort de l'amic, ahir, i la mort de la germana, avui, encara graviten damunt meu. Justament, aquell pres que prepara quelcom sobre presons està indignat sobre la mort d'ahir. Aquesta nit hem fet fotos amb *flash*: a mi amb el cuiner; a ell, amb tres dels sacerdots navarresos. A la tarda,

al pati, també m'han fet fotos. Tot dissimulatet, com qui no fa res. — He quedat atrapat a la «tele» i he hagut de suportar sense humor el festival de la cançó d'Eurovisió. Tanmateix, alguna cançó m'ha plagut — Arribo a la nit tot estrany, trist, feliç, adolorit, en pau, tot barrejat. I m'adormo tot seguit després d'un quartet de passeig dins de la cella, tancada i barrada amb pany, clau i forrellat.

23 de març de 1975. Diumenge. Un any i quatre mesos de presó! Tinc l'ànim tou i foradat com un formatge de Gruyère. Tot avui sóc a l'enterrament de la germaneta a Barcelona, a 600 quilòmetres d'ací. D'una banda, estic vivint les emocions dels familiars i amics; d'una altra, sento el pes d'eternitat de «Maria Lourdes segons l'esperit» que ha posat fonaments indestructibles en el meu interior. — Abans de la visita de la Vicenta, m'ha cridat el Director Substitut, don Vicente. En presència del cap de serveis don Miguel m'ha preguntat si el coneixia. «Sí», li he fet secament. Fou el qui en nom de la Junta de Règim em comunicà, al cap de trenta dies de vaga de fam, el gener de 1974, que podia venir a veure'm la mare. Després la coaccionarien per fer-me'n desistir, abans de veure's amb mi. Fou cridada a presència del ple de la Junta. Però ella, sense avis previ de part meva, resistí totes les coaccions admirablement. I no em pressionà gens. Tenia aleshores 68 anys. — Ara don Vicente, molt seriós, molt autoritari, em vol coaccionar perquè firmi en el llibre de paquets. «*Es una cosa meramente burocrática.*» «Estic compromès en consciència i no ho faré.» Ell volia aparentar que ho feia per humanitarisme, perquè jo pogués rebre el paquet. La realitat és que volia evitar el mal efecte públic del paquet retornat. Volia desvirtuar la meua vaga de desobediència. Alçant la veu m'ha dit diverses vegades:

«¡Firme usted!». No hi ha hagut res a fer. El paquet ha tornat intacte a la Vicenta. — La visita ha estat bastant curta. Mala guàrdia! Represàlies! La Vicenta amb febre. Treballa massa. Massa neguits. L'advocat està malalt i fins Dissabte Sant no reapareixerà. Li he dictat el contingut de la notificació de renúncia a l'indult. El dictat ens ha consumit força temps. Ella m'ha comunicat unes quantes noves més sobre la campanya a favor meu del Nobel de la Pau. Com treballa la gent amiga i amb quina eficàcia! Un enorme pes de responsabilitat m'aclapara. Estaré jo, pobre de mi, a l'altura de les circumstàncies? — La Vicenta telefonà a casa. La mare demana a Pre-sons que em deixin assistir a l'enterrament. Penso, endebades. Ella ja sap i accepta que jo no demanaré res, tot i resultar-me extremament dolorosa aquesta actitud. Poc es pensa la gent el que m'està costant la vaga de desobediència cívica. — Aquesta nit ha vingut la monja Teresa on hi havia els capellans. Jo he restat mut com una pedra. Els altres es meravellaven. Em costa molt, però cal mantenir el que s'ha promès. Aquesta tarda hi ha hagut un incident que m'ha produït una gran amargor.

Jo tinc la línia de parlar, d'entrada, amb tothom, fins i tot amb els qui em puguin semblar els més enemics. Però la línia més corrent entre els polítics és contrària a aquestes «efusions». Jo ho faig per conèixer com pensen, per donar-los una oportunitat, a nivell personal, per corregir els meus modes de pensar, sovint deformats pel tancament degut a preses de posició militants i per dur progressivament la nova relació a aclariments que desemboquin en crítica radical, judici sense contemplacions, una definició clara de la nostra relació i àdhuc una influència (lluïta ideològica) d'efectes retardats, en bé o en mal, en l'interlocutor, segons el resultat del judici. Els polítics temen el meu emmetzinament, l'ús que

pugui fer l'enemic de la meva relació per als seus fins, el col·laboracionisme per part meva, etc. Bé, aquesta tarda, a la vista de tothom, he estat una hora parlant amb Roderic Alonso Fariñas, el principal condemnat (dotze anys) en l'afer de l'oli de Redondela. Segons un polític m'ha dit després, «un home que hauria d'ésser afusellat». La conversa ha estat fluixa, educada i prou. La primera conversa, segons el meu pla. Ell m'ha estat afalagant, excessivament per al meu gust. Ha ensenyat, ocasionalment, el seu lligam amb les més altes instàncies del règim (Nicolás Franco Bahamonde). Es considera enganyat, jutjat injustament, cap de turc. M'han disgustat els seus lligams, però ja els suposava. Jo tenia un pla de converses fins a dur-lo a plantejar-se la seva actitud en la vida. Però a l'hora de sopar, alguns polítics, especialment un, estaven tan indignats, jo diria, tan fonament escandalitzats, que he decidit no parlar més. Alguns em defensaven, d'altres m'atacaven. Algú deia que hi havia un acord tàcit entre tots nosaltres de no dirigir-li la paraula. Com que tot això es gestà quan jo estava en vaga de fam, n'era totalment inconscient. Ara, vist el mal efecte, més m'estimo de deixar córrer aquesta relació. Serà difícil liquidar-la, però ho faré. Tanmateix, m'han dolgut moltes coses que s'han dit.

24 de març de 1975. Dilluns. Es descabdella la Setmana Santa amb un sol radiant. Cal aprofitar les estones de pati per devorar sol. Anàvem passejant i un polític ens avisa: «Han vingut els quatre de la plana major de la Investigació de la Guàrdia Civil de Donostia i volen interrogar el Tupa». Entre polítics seglars i capellans som dotze. Pugem tots al primer pis. Al despatx del cap de serveis hi ha els interrogadors. Per què tindran tan mala presència? El Tupa es vesteix a la seva cella, molt lentament,

amb moviments descoordinats. La seva terrible ferida del cap l'ha deixat pertorbat en l'harmonització dels seus moviments per tota la vida. Don Amador, el cap de serveis està molt neguitós. Ens veu, als polítics, tots junts i amb posat amenaçador. La Guàrdia Civil, segons diu, porta permís del Jutge instructor. Ell surt garant que ací dins no el tocaran. Només unes preguntes. No l'escarceraran. No se'l poden endur. Totes aquestes garanties ens les va donant acorralat per les nostres preguntes. Nosaltres hem dit al Tupa que si el toquen que cridi. Fem guàrdia discreta, per torns, davant del despatx on l'interroguen. La resta estem concentrats a la seva cella. Després d'una hora d'incertitud torna el Tupa. Tremola exageradament. El fem estirar al llit. No l'han tocat. No ha contestat res, ni ha firmat res. Li preguntaven sobre participació seva en diverses accions passades a Euskadi. Es destensen els ànims. — Espero una carteta de la mare. Vindrà? La meua, amb la de l'advocat, surt avui sota corda. — He batallat tot el dia datant els escrits sobre Salomó en I Reis. — He acabat de llegir *Los Tarahumara* d'Antonin Artaud de Barral Editors, Barcelona 1974. — L'infermer de Carles Madrid es diu Francesc Cano. — El cafeter es diu Juli Cano Sánchez. — L'adreça de Josep Ricart i Oller és carrer Valira, 2, 1er, 6a. Terrassa. — Marià Gamo té el 274 24 64 de telèfon. — Agustí de Semir, Diputació, 305, 4a.

25 de març de 1975. Dimarts. Estic una mica engripat i amb una incipient infecció de ventre. Si passo tot aquest llarg temps en aquest hospital, sense cap condició d'asèpsia, sense agafar cap malaltia serà un miracle. Els metges, les monges, els infermers em fan terror. Tinc una mena de defalliment general. No tinc esma per a res. No ho he dit a

ningú. Tots es queixen que el menjar és poc higiènic. Els gots i els plats són bruts. I hi menja gent amb tota mena de malalties. Hi ha gent tuberculosa, gent amb malalties de pell...! Tot infermer que amortalla un mort té quinze dies de redempció extraordinària!... Els infermers posen injeccions i no tenen cap títol. Ningú no controla el que injecten. Podria parlar d'una llarga història de xinxes, però avui no en tinc ganes. Potser estic deprimat per les dues morts successives d'aquests dies. Pot ser que ja em comença a pesar la presó. Potser l'indult que s'allunya, si més no per a mi. Potser les festes pasquals, per segona vegada passades a la presó. Potser un cansament del fanatisme dels polítics. Potser la tristesa que m'ocasionen les converses amb els joves «tòxics», tan passius, tan deixats anar, tan convençuts de la droga, tan superficials i aimants de l'evasió. Quin futur ens espera amb aquest jovent? Sort que el dia ha estat esplèndid i he passejat molt, tot prenent el sol. Llarguíssima conversa amb en Cèsar Fernández Fernández, que després d'una interminable i perillosa depressió sembla que s'estabilitza en la seva franca recuperació.

26 de març de 1975. Dimecres. Dia tranquil. He estat tot el dia serè, centrat en mi, tractant de recuperar l'equilibri de la meua salut. He fet una sessió de ioga, ben completa. — He treballat en la Bíblia establint les dates del primer llibre dels Reis fins a la mort d'Elies. — No m'arriba la carteta de la mare. Tant que m'agradaria!

27 de març de 1975. Dijous Sant. He viscut gairebé tot el dia en contemplació pura. Després de molts anys d'experimentar-la i de voler-la expressar i explicar als altres, m'estic adonant que la part principal no pot ésser expressada: com que ve de

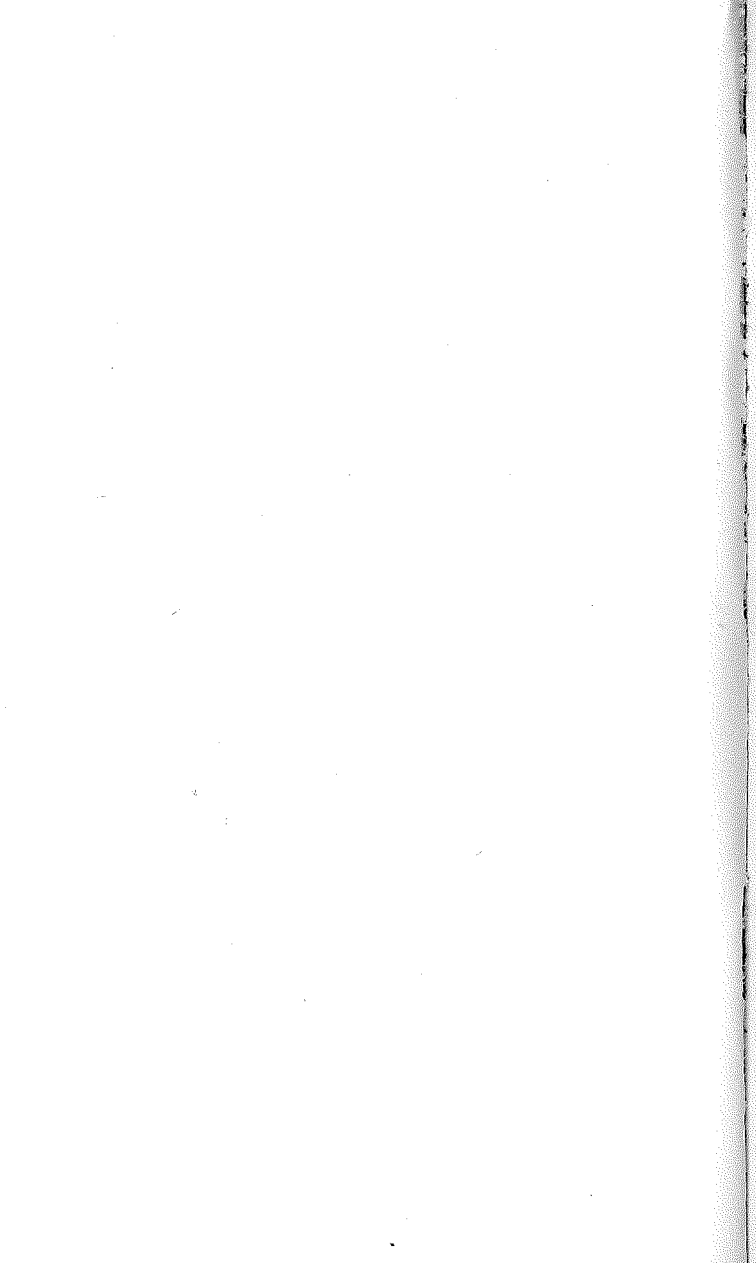
«més enllà» de nosaltres mateixos per la via interior, no pot anar «més enllà» de nosaltres mateixos per la via exterior. Així es confirma la doble independència, la doble àrea d'autonomia. El món exterior pot envair la subjectivitat des de fora, però no transcendir-la per dins. No pot envair el món místic o interior. I viceversa, el món interior pot envair la subjectivitat des de dins, però no pot transcendir-la cap a fora. No pot envair el món exterior. Així tenim dins de nosaltres una zona, més íntima a nosaltres mateixos que nosaltres mateixos, impertorbable davant dels esdeveniments externs. Hom, refugiament allà dins, és inatacable, inexpugnable, però esdevé ahistòric o metahistòric. Els àngels et porten en les seves mans perquè no ensopeguis en cap pedra. Allà tinc la meua Roca i el meu Refugi, de qui temeré? Quan m'encerclen com gossos famolencs per devorar-me, allí tinc el meu Recer i el meu Abric. Cap policia no podrà mai descobrir aquest «forat subterrani, ple d'armes i d'explosius, lloc del judici i presó del poble», perquè per a entrar en aquest Racó amagat cal passar per damunt de dragons, serps i basiliscs, cal purificar-se de tot. Només hi pot entrar i continuar vivint aquell que és lliure de tot. A la seva frontera, unes duanes insubornables et despullen de tot, àdhuc de l'amor al teu propi cos, de l'amor al teu propi esperit i a la teua pròpia persona. Tothom és sotmès a un judici total i implacable i tot allò que no és tu mateix t'és arrencat violentament. En una d'aquestes operacions dràstiques, en una d'aquestes requises despiadades, si estàs massa lligat a allò que t'arrabassen, hi pots deixar la pell. Només el desinterès integral pot habitar aquestes regions. I, què hi ha allà dins? Res no diré. Si ho vols veure, entra-hi. — Avui he acabat la datació d'Elies i Eliseu, els dos grans vidents de l'Antic Testament. — Espero que la meua carteta a

la família a propòsit de la mort de Maria Lourdes els hagi arribat avui. Ha estat pensada expressament per a aquests dies pasquals. Ella ens va deixar just el dia abans de la gran setmana pasqual, perquè tinguéssim aquests grans dies ocasió d'acompanyar-la a la gran Roca definitiva amb tota profunditat. De bell antuvi el seu cos abandonà el món exterior. Fou enterrat el dia dels Rams i s'ha anat corrompent en els dies següents. En aquest dijous sant se'ns dona com a menjar espiritual «preneu i mengeu-ne tots, perquè aquest és el meu cos lliurat per a vosaltres i per a tot el món». Dissabte, dia de buidor total. El no-res. I Diumenge, darrera del nostre jo ressuscita per a no deixar-nos mai més Maria Lourdes espiritual. Alleluia!

28 de març de 1975. Divendres Sant. Després de tant esperar m'ha arribat una carta amb lletra de la mare, en l'adreça. L'he oberta amb gran illusió. Hi havia el recordatori de la mort de la germana. Molt bonic. I res més. El dia d'avui ha estat un dia completament buit. He treballat de ferm en la datació dels llibres dels Reis i els he acabat. Demà encetarem els difícils llibres de les Cròniques. — El dia 25 o 26 vaig explicar a Rodrigo Alonso Fariñas que ja no parlaria més amb ell per no crear entre els polítics tensions innecessàries. S'ho va prendre molt malament. Ara contraataca. Avui m'ha arribat en secret la nova que es prepara un «cacheo» (escorcoll) extraordinari, principalment adreçat contra els polítics, entre els quals dominen els d'ETA, en ocasió del proper *Aberrri Eguna*. Cerquen alcohol (per celebrar la diada) i propaganda política subversiva. Al País Basc han esclatat vuit bombes, han tombat dos repetidors de TV i en pocs dies han estat detinguts 25 activistes. Sembla que hi havia projecte de segrest. — El «Pueblo» d'ahir escampava el rumor

d'ajornament de la concessió de l'indult fins a l'1 de juny.

29 de març de 1975. Dissabte Sant. Dia buit com ahir. Com un cadàver en el sepulcre. Tota la meua vida he tingut tendència a esdevenir centre d'atenció dels altres. Jo veig quants i quants homes passen per la vida totalment desapercebuts sense fer res que cridi l'atenció sobre la seva persona. D'un quant temps ençà em plau de passar dies sense cridar l'atenció en res. Un pres qualsevol. Com un mort en el sepulcre, que aviat s'oblida. Renunciar a gratificacions. Acontentar-se amb existir i prou. Un entre milions. Avui no tinc res a dir.

1 d'abril de 1975. Dimarts. Aquest matí ha mort un altre pres, d'una forma denigrant. Tot jugant al parxís. Del cor. Li havien prohibit llevar-se, fumar, prendre cafè. Però no tenien cap control sobre ell. Aquest matí s'ha alçat, ha baixat, ha fumat tot el que ha volgut i ha pres tot el cafè que li ha passat pel cap. I li ha esclatat el cor. Per casualitat hi havia el metge de guàrdia. Els comentaris són: «El metge hi era perquè es tracta d'un metge nou que encara no sap que pot faltar a la guàrdia impunement». Però res de res. No s'ha intentat cap massatge de cor. Ací hi ha quiròfan, practicants, monges, infermers i tots els estris. No s'ha fet res. Un mort més. — Jo he temut per un altre xicot que està gravíssim del cor. Efectivament, està trasbalsat. Té molta por de morir-se per deixadesa de l'hospital. Ha estat dues vegades a la «Francisco Franco» per operar-se, però d'allà el tornen perquè li cal un preoperatori que s'ha de fer ací. I ací no l'hi fan. L'envien de nou a un penal i torna a recaure. Ara li volen ficar al cap que no es pot operar. Tot plegat una actitud criminal que l'està empenyent a la

desesperació. — Remarcable coincidència: estic llegint *Un estudio sobre la depresión. Fundamentos de antropología dialéctica*, de Carles Castilla del Pino, Ed. Península. Barcelona, 1972 (6.ª ed.) i una de les patografies d'estats depressius dibuixa, calcat, el cas de Carles de Madrid-Balbuena, que morí després d'una operació de cataractes. «Un home de 57 anys fou operat de cataractes. Està profundament afectat, "Tinc un acovardiment molt gran". S'hi ajunta la torpitud que manifesta. La consciència de solitud és gran. Somia amb bèsties grans que es barallen. Dorm molt poc. Tota la nit pensant coses absurdes. Pèrdua de contacte amb la realitat. Els oftalmòlegs saben amb quanta freqüència es presenten quadres depressius de tonalitat molt anguniosa en el post-operatori d'intervencions oculars en persones d'edat, en ocasions, acompanyats d'angúnia paranoide, delirant. Aquest home s'ha enfonsat del tot, no pot estar sol, cal estar sempre amb ell, es porta com una criatura» (ps. 81-83). Calcat. La diferència rau en el fet que en Carles de Madrid morí abandonat a ell mateix!

No ha arribat carta de la mare, però n'ha arribat de la Vicenta. Ha estat bàlsam per a mi. Estava molt preocupat pel silenci de la mare. Em resultava inexplicable aquest silenci després de la mort de la germana. L'arribada del recordatori sense carta encara m'anguniejà més. Fins i tot havia arribat a pensar que la mare estava disgustada amb mi perquè no havia demanat de poder assistir a l'enterrament i funeral. Pocs endevinaran el dolor que ha representat per a mi d'abstenir-me de demanar res. Malgrat que en altres nivells sigui molt lliure davant la mort de la Lourdes, a nivell afectiu sóc molt més sensible del que es pugui pensar. He patit molt i he evocat i encara evoco contínuament els imaginats estats d'ànim de la mare, germans, nebots i especial-

ment del Joan, el seu espòs, i Jordi, el filllet. — La Vicenta, en la carta, em diu que és poc explícita envers la descripció de l'enterrament perquè «ja abans, a la tornada del cementiri, la mare m'escriví una llarga carta». Aquesta carta, no sé per què, no m'ha arribat (escrita el 24-3-75) i en canvi, m'ha arribat la de la Vicenta (escrita el 29-3-75). Potser anava amb el recordatori? M'ha entrat una pruija incontenible d'heure-la. Tanmateix, la referència de la Vicenta m'ha donat la pau. Ara estic tranquil. La mare m'ha escrit a la tornada del cementiri, com jo suposava. — Com m'agradaria escriure'ls a tots en aquests dies plens de records i d'enyorances! Però no ho puc fer. Què hi farem! També són dies de festes per a la Vicenta i Saixa, i he de romandre calladet. I s'acosten les festes catalanes de Sant Jordi i la Mare de Déu de Montserrat i he de romandre calladet. I vindrà la gran festa dels treballadors del món i hauré de romandre calladet. A mig mes marxarà a la llibertat Nikola Telleria, després de sis anys de presó. A final de mes marxaran els quatre navarresos, i a principis del mes vinent marxarà el sacerdot taxista, Felipe Domingo, de Madrid. I tornaré a restar solet i calladet. — Però en la carta ja parla la mare de tornar a fer les visites a Madrid. Que batalladora que és! Tinc por que no ho pugui resistir! No em puc pas queixar gens d'abandó dels meus. M'han estimat, m'han ajudat i m'han animat sempre fora mesura. Ni una reconvenió davant de la meva línia dura. Tot servei, tot ajuda, tot escalf. No crec que jo sol hagués pogut resistir d'embrancar-me en la llarga campanya que duc endavant des del 1970 (procés de Burgos) sense l'àmplia ajuda i col·laboració de què generosament sempre he pogut disposar. He caminat molt, però sempre molt ben acompanyat i equipat. Així dóna gust lluitar! — En Saixa, en la postdata, sempre tan

ferm, amb les seves frases curtes, lacòniques, lapidàries, que es claven com ganivets! Vint-i-tres anys avui!

3 d'abril de 1975. — Dijous. Ahir em van lliurar una carta. «Serà la de la mare?» No. Era una carta d'Olga Xirinachs, llunyana parenta meva tarragonina, casada amb Vicenç Roca, molt activa en l'escoltisme, professora de llengua catalana i ficada en la lluita cultural a favor de la nostra pàtria. Ens havíem escrit algunes vegades i els havia visitat a Tarragona una vegada, a casa del seu pare Òscar Xirinachs, molt coneixedor de les diferents branques de la petita nissaga dels Xirinachs. M'escriu una carta molt ferma. M'anima molt i em manifesta la seva sòlida personalitat. Ella ni sap si la rebré. Si la puc avisar d'haver-la rebuda, em promet una poesia dedicada. Un bell consol de primavera! L'escrigué el 19 de febrer de 1975 i no ha arribat fins ahir, per culpa d'una adreça poc exacta. — Aquest matí he tingut una llarga i profitosa conversa-consulta amb un polític, molt fi com a polític i com a home, d'ORT, madrieny, sobre l'enfocament que caldria donar a la possible concessió del Nobel de la Pau. — La «Comissió pro Nobel de la Pau Xirinachs», constituïda per les Juntes directives de Pax Christi, Pax Romana, Secretariat de Justícia i Pau de Barcelona, ICESB, Agermanament, Franciscàlia i Grup Cristià de Promoció i Defensa dels Drets Humans anuncien la subscripció d'un document d'adhesió a la candidatura de part de: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics, Amics de la UNESCO, Amics de la Ciutat, Col·legi d'Enginyers Industrials i Col·legi de Doctors i Llicenciats. Totes, entitats de Barcelona («Ya», 3-4-75). — Aquest migdia, finalment, ha arribat la carta de la mare, datada del 24-3-75. Firmada per tots els germans. No gaire llarga. Es cospa la per-

torbació causada per la malaltia i mort de la germana. Esmenes, lletra a estones difícil, laconisme. Però perfecta de fons. M'ha colpit que, seguint un desig de la Maria Lourdes, es queda a viure amb en Joan per atendre el petit Jordi «*hasta que otro corazón femenino pueda suplir o compensar*» la mare que ha mort. Quanta magnanimitat amaga aquesta simple ratlla! Estic molt content que el pare Llimona assistís a la pregària d'enterrament i el pare R. Nogués participés en el funeral. — També m'ha arribat carta de la Montserrat amb dues belles estampes amb el dibuix del cap de Maria Lourdes bo i morta. L'un, fet per la Montserrat, i l'altre, per Carles Grenzner. Ella i l'Anna Maria consolaven a tots en els pitjors moments. Em diu —cosa que no sabia— que la Maria Lourdes oferí els seus patiments a les intencions de la meva lluita. Una valerosíssima col·laboració més, ben gratuïta i desinteressada. Meravelles de l'amor! Aquesta tarda ha vingut Ruiz-Giménez (fill). Li ha semblat què la seva intervenció no tenia força si no s'autenticava la meva voluntat de renúncia a l'indult davant del tribunal TOP. Fet i fet, la millor mesura és que jo presenti escrit directament al TOP. No és trencar la meva comunicació. És afirmar-la en una nova ocasió. Així, he demanat paper timbrat de l'Estat, per a fer-la. — M'ha arribat, «sota corda», una carta molt ferma d'encoratjament de mossèn Josep Bardés i un reportatge de la revista «Contrastes» —18-3-75, número 8—, molt valent; relaciona el meu refús del règim amb la petició del Premi Nobel per a mi. Exposa els motius d'aital petició i fa un llarg i gairebé sempre exacte resum de la meua vida. — M'ha cridat perquè pugui a veure'l un xicot d'ETA V, Josep Maria Larrea Mugica, vint anys. Poca estona hi he pogut parlar. Escena impressionant. Destrossat. Crec que ha rebut nou bales en el seu cos. Cama,

braç, mà, desfets. Cara pallidíssima. Molt jove. Per tot arreu benes, sang, guix, claus, ferros que li travessen els dits pel mig. Horrible. Ell, sereníssim, pregunta per mi. Vol comentar la carta meva a Franco, que va llegir, abans de caure, fa un mes. Pregunta pel ioga. — Al vespre pujo a veure un altre malalt, Fèlix, el «conguito». L'han operat de carnots al nas. Una destrossa. Per poc se'ls mor. Una hemorràgia imparable després de ració doble d'anestèsia. Tres injeccions antihemorràgiques. Cara inflada com una pilota de futbol. Al seu voltant els altres presos expliquen coses horribles. Si no hagués estat pels companys presos, es dessagna. El que passa en aquest hospital no té nom. — Bona nit, fins demà.

6 d'abril de 1975. Diumenge. En paper de l'Estat, classe 14.ª M 12621218 en Francesc de Sales m'ha passat a màquina —amb còpia— el següent escrit:

«Al Tribunal de Orden Público:

Yo, Luis M.ª Xirinachs Damians, condenado en el sumario n.º 83, año 1971, seguido contra mí por el delito de propagandas ilegales, por el que se me condena a tres años de prisión menor y multa de diez mil pesetas, sentencia que es firme al no haber sido apelada, ante el Tribunal comparezco y digo que,

Teniendo noticia de que se prepara una gracia de indulto con ocasión del Año Santo de la Reconciliación o por cualquier otro motivo, vengo, por medio del presente escrito a renunciar expresamente a que se me aplique cualquier gracia de indulto, libertad condicional, redención por el trabajo, ascensión de grado penitenciario y similares a partir de la fecha de 1 de enero de 1975, estando dispuesto a cumplir el resto de la condena que me quede;

que, sin embargo, aceptaría gustoso y con verdadera alegría un gesto de auténtica reconciliación, cual sería el otorgamiento de la amnistía para los presos, exiliados, perseguidos y procesados por motivos de intencionalidad política y laboral, lo que vengo a solicitar también por medio del presente escrito.

Por lo expuesto

Suplico al Tribunal que, habiendo por recibido el presente escrito, se sirva admitirlo, y tener por rechazada cualquier gracia de indulto o de otro género y aceptando solamente la amnistía arriba referida.

En Madrid, a 6 de abril de 1975

Firmado:

Luis M.ª Xirinachs»

He lliurat l'original, una còpia perquè me la certifiquin i me la retornin i una instància al Director perquè cursi l'escrit.

7 d'abril de 1975. Dilluns. En tres dies he llegit les 700 pàgines de *El Premio Nóbel* (novella) d'Irving Wallace. Ed. Martínez Roca, S. A. Barcelona. Onzena edició, octubre del 1971. Me'l va recomanar un company i és illustrativa del rerafons de la concessió d'aquests premis. Llàstima que exclou quasi del tot les referències al premi de la Pau.

8 d'abril de 1975. Dimarts. Un testimoni presencial m'ha explicat que el qui va morir del cor fa pocs dies, va interpellar el metge que l'havia d'atendre i no l'atenia. El metge demanà el seu historial. Hi mancava l'informe del cardiòleg. No el volgué aten-

dre fins que no l'hi portessin. Entretant es mor! —
Finalment, avui ha començat el judici Matesa. Es
diu que portaran en Joan Vilà Reyes a l'hospital.

9 d'abril de 1975. Dimecres. He reclamat al cap
de serveis don Amador la còpia de l'escrit al TOP,
certificada. Ha consultat amb don Vicente, subdirec-
tor en funcions de Director, perquè ja s'ha retirat
don Francisco, i li ha dit que jo tingui paciència,
sense cap més explicació.

10 d'abril de 1975. Dijous. Aquest vespre don
Lucas, funcionari de la nostra galeria, abans de so-
par m'ha lliurat la meva instància amb tots els
marges plens d'anotacions. En reconstrueixo con-
jecturalment la història: Don Vicente llegeix la instàn-
cia al Director i l'escrit al Tribunal, el molesta la
renúncia, l'indigna la petició d'amnistia, llegeix la
petició de la instància i, irracionalment, la nega.
Estampa al marge «*No procede*», seguit de la firma.
Després es repensa. Ell no pot impedir de donar
curs a l'escrit. (Certament, jo estava disposat a cri-
dar un jutge). D'altra banda, en la instància de-
mano a més que es doni curs a l'escrit, que se'n
«*certifiqui oficialment la còpia, perquè en resti cons-
tància a l'interessat*». Dubta de si davant d'un es-
crit tan provocatiu convé lliurar-me'n una còpia cer-
tificada. Decideix discutir-ho en Junta. (Tot això el
dia 7). «Junta 10 abril», posa també al marge. Sub-
ratlla en vermell el que he subratllat en negre. Avui
es reuneix la Junta, discuteix el cas i ningú no sap
què fer. «*La Junta de Régimen y Administración de
este establecimiento, en sesión celebrada en el día
de hoy, ha acordado elevar a los Servicios Técnicos
y Jurídicos de Instituciones Penitenciarias, la ins-
tancia a que se refiere la presente, para que con su
superior criterio, decida si procede su curso. El*

Director. Rúbrica sense firma. Segell: Hospital Penitenciario. Madrid. Dirección.» Hi ha, en vermell, el número de Registre: «R-N.º 178». I també «A su Expediente». I una rúbrica. Cal esperar, doncs, a veure què diuen els de més amunt. — Aquesta nit, per tercera vegada des que sóc ací, ve detingut Marià Gamo, amb 500.000 pessetes de multa (tres mesos d'arrest substitutori) per homilies del diumenge «in Albis», dia 6 d'abril. Subversiu. Idees regionalistes (??). L'hem acollit amb tot l'afecte. Ens ha explicat les incidències. Abans havien cridat a declarar a Joan Fernández Poncini pels sermons de Pasqua. Diu que ha notat a la Direcció general un canvi important. Més educats. Por que es giri la truita. Rumors que Franco es retira al Pazo de Meirás. La família prepara refugi a Filipines. Aires revolucionaris a la baixa oficialia de l'Exèrcit. Ha fet un comentari impertinent, homologant-me gratuïtament amb la Junta Democrática. Jo no li he contestat res. Sempre que parla del PCE ho fa amb un odi concentrat.

11 d'abril de 1975. Divendres. M'ha arribat una carta reconfortant de la germana Anna Maria, carmelita. Delicadíssima. M'explica els detalls de la mort de Maria Lourdes. Em repeteix que la malalta oferí la seva vida per reforçar la meua actitud, el meu gest. També explica el funeral. Diu que té el *Subjecte* i *Els 21 dies*. Les germanes de comunitat em desitgen bona Pasqua. Ella em diu que la necessitat d'evangeli pur està remonent la seva comunitat. — En Fèlix el «conguito», està millor de l'operació, però té la ferida infectada. És molt bon company. M'ha deixat una revista amb la llista dels Premis Nobel de la Pau, amb detalls d'aquest premi i dels premiats. Quan va saber que havia sortit el meu llibre *Subjecte*, escrit a la presó, aprofità

la visita d'un germà i li encarregà que en comprés un a Barcelona, el dia 2, en arribar, i l'hi enviés per correu certificat. El llibre arribà el 4 d'abril. La censura, o la Direcció, de moment no li digueren res. El dia 7 intentaren donar-lo d'alta quan tenia la cara inflada com una pilota i infectada: «*Que diga el doctor Andrés Sánchez Rodríguez si ha de ser dado de Alta. El Director*». Segell (a la instància) —«R-N.º 180»— (dos després de la meva). Avui, al cap de set dies, al marge d'una carta on la família li diu que ja li van enviar el llibre, veient-se perduts, han posat: «*recibido un libro, pasa a censura*». Ja veurem com acaba la trista història d'un pobre malalt que volen treure de l'hospital, perquè vol un llibre meu, de curs legal al carrer. — Aquests dies faig moltes visites a Nikola Telleria. És la seva darrera setmana després de sis anys de presó. Per una vaga de fam (la que disparà la nostra de Santa Cecília de Montserrat, en solidaritat) el van processar, *judici militar* (!). El bisbe Cirarda va donar el permís. I *sis anys de presó!* Fins on ha arribat l'odi repressiu contra el poble èuscar! — Nikola, que ha passat gravíssims estats de manca de salut, ara està molt animat. Entre ell i Marià Gamo, a l'hora de l'*amarretako*, ens han estat explicant la vida i miracles dels companys de Zamora. Simpatiquíssim!

12 d'abril de 1975. Dissabte. Durant la migdiada m'han avisat que en Marià Gamo sortia al carrer. Li han pagat la multa de 500.000 pessetes. Sorpresa. L'han vingut a buscar Carles, Josep Jiménez de Parga. No sabem qui ha pagat. Ens acomiadem. Jo m'havia fet la idea de tenir un company per tres mesos, puix que Nikola marxa el dimecres, els navarresos d'ací a catorze dies i Felip, el taxista madrileny, d'ací a vint-i-un dies. Nikola li ha dit: adéu!, una mica sec. A Nikola no li agrada gens que

es paguin les multes. Considera que és abaixar el cap davant de les autoritats. A la tarda, al pati, s'ha encès una forta controvèrsia sobre la conveniència o inconveniència del pagament de les multes. En els set capellans hi havia tota la gamma de tendències. Nikola, no, del tot; Miquel Maria Andueza, no; Josep Maria Jiménez, més aviat no; jo, segons; Alexandre Aguirre, més aviat sí; Bernat Maizterra, sí; Felipe Domingo, sí, del tot. S'han esgrimit arguments en pro i en contra molt fermes. Exemplar ha estat Felipe. Per què a Marià Gamo sí i a ell, que també és de Madrid i de la mateixa tendència, no? Malgrat aquesta discriminació, ha defensat amb exquisit altruisme la «redempció» de Marià, mentre ell quedava ací, complint els tres mesos. — Fèlix González López, el «conguito», ha anat al mestre per demanar el llibre *Subjecte*. El mestre no en sabia res. «El deu tenir aturat el cap de serveis.» Però el cap de serveis tampoc no en sabia res. Li ha promès investigar demà al matí.

16 d'abril de 1975. Dimecres. Fa dos dies que marxà Fèlix González López, el «conguito», el «pistolín». Li van dir que el llibre *Subjecte* és al ministeri de Justícia (!!), i que quan l'hagin censurat li enviaran allà on ell es trobi. ¿Els cou que s'hagi editat, sense la seva censura, un llibre escrit a la presó? Prendran alguna mesura judicial o administrativa contra mi? Els convé? Com a mínim, han volgut evitar que m'arribi el meu llibre i ho han aconseguit de moment. — Dies passats es digué que la multa de mig milió de pessetes contra Marià Gamo fou pagada pel bisbat de Madrid. La nota periodística era ambigua. Deixava lloc al dubte de si era pagada pels amics. Ahir el periòdic digué taxativament que no fou pagada pel bisbat, sinó pels seus amics. D'ací es dedueix que el bisbat no és

amic de Gamo i que el bisbat té molta por de semblar enemic del règim ajudant en Marià. El bisbat s'estima més enemistar-se amb en Gamo que amb l'Estat espanyol. Vergonyós! Com van perdent les oportunitats! — També es diu que finalment sortirà el document sobre la reconciliació, però rebaixat. — Un pres que havia demanat indult particular i que està jutjat per Tribunal Militar (5.ª Regió-Saragossa), ha rebut de Capitanía General de la 5.ª Regió Militar de Saragossa, un document on consta que se li denega l'indult particular perquè el mes que ve es concedirà un indult general. De nou, puja la temperatura entre la població penitenciària. Alguns ja deien que seria concedit aquest divendres vinent, 18 d'abril. — Ahir al vespre vam fer un magnífic sopar tots els polítics junts: Arruabarrena, Garmendia, Yarza, Telleria (Koldo), César Fernández, Aguirre, Maisterra, Jiménez, Andueza, Domingo i jo, com a comiat de Nikola Telleria. A Larrea, que no es podia moure del llit, li vam portar el sopar a l'habitació. Feia goig de debò. Una bona amanida. Entrepans de pernil. Macedònia de fruita. Molt bon ambient. Nikola, emocionat. Condemnat a deu anys per un tribunal militar, per una vaga de fam! Ha patit molt. Surt extremament flac. Només té pell i ossos. Una bona estona —durant el sopar— s'ha hagut d'ajeure al llit. Pateix molt de l'aparell digestiu. Després s'ha anat animant. Cap al final ha fet un bon paper. Ens ha parlat una llarga estona de tota la seva trajectòria religiosa i política. Té una cinquantena d'anys. Sembla que en tingui 65. — Aquest matí, a les vuit, han deixat anar Nikola. Ens n'hem acomiadat entre abraçades. Feia angúnia abraçar-lo de tan prim que està. Des de dos quarts de vuit ja l'esperaven a fora unes deu persones. He conegut Pablo Ruiz Peña i Patxi Altuna. Més tard ha arribat Marià Gamo a peu. Venia del suburbà

d'Aluche. Mentre sortia Nikola funcionaven dues màquines de filmar. Li hem fet «adéu!» per la finestra. Bona sort, estimat Nikola, home brau i irreducible, que has sortit amb el cap ben alt, igual com quan vas entrar al fosc congelador de la presó! El teu cos ha estat martiritzat, han intentat deshonorar-te i humiliar-te, però surts ben íntegre, sencer, d'una peça. Bona sort, company! — Aquesta tarda ha arribat una carta de la Vicenta, datada del 13 d'abril. Em dóna la nova falaguera del triomf del llibre *Subjecte* a Catalunya. S'ha esgotat la primera edició en menys d'un mes. És veritat que ignoro el nombre d'exemplars d'aquesta primera edició. El costum és de 2.000 a 3.000 exemplars. Tanmateix, és un triomf, un rècord de rapidesa, un motiu de satisfacció. Malgrat que tingui abundància de penes, no puc pas queixar-me de l'abundància de consols. Quanta gent ha mort sense tastar el gust dolç de la reeixida. A mi no em manca aquest gust. Tot i que en el fons del meu ésser no treballo per cobrar aital compensació, a nivell de superfície la gratificació s'accepta en tot el seu valor. El poble ressona! He encertat la vena, el nervi, la problemàtica vivent del poble. El poble ressona perquè no he dit el que jo volia, ans he servit el seu voler, el seu sofriment, la seva esperança. No haig d'embriagar-me de triomfalisme. Aquest «poble» són encara minories insignificats, perquè la majoria del poble està adormida i bressada en la inconsciència per obra de la massiva propaganda alienadora de l'enemic. Són els pocs desperts del poble els qui aprecien les meves paraules. Estic content, no pel meu triomf, sinó pel servei fet al seu triomf. Tant de bo sigui això veritat! — També s'ha esgotat els *21 dies de fam*. El reediten en català i l'editen en castellà. — Sobre el *Subjecte*, penso que pot fer un bon servei a la gent ignorant de la problemàtica social profunda, intro-

duint-la d'una forma gradual i insensible en aquests temes prohibits. M'avisen que vindran a veure'm el 26-27. — La reeixida es deu en bona part a tantes col·laboracions espontànies d'amics en la difusió. Sento aquest corrent impalpable de corresponsabilitat a través de les parets de la presó, a través de la distància de centenars de quilòmetres que em separen dels meus. Quanta companyia enmig de la meua soledat! Em diu la carta que s'aprecia l'aspecte científic del llibre. En realitat, toca molts aspectes científics, però des d'una perspectiva molt general interdisciplinària. Ací sobreïx la meua vella afició a la «teoria de la ciència», que no vaig poder seguir per via acadèmica per manca de suport dels escolapis, als quals vaig plantejar la meua inclinació quan tenia vint-i-cinc anys. — També m'avisen que estan preparant una presentació social de la segona edició del llibre. Suposo que volen aprofitar la propera festa del llibre (23 d'abril). — Si aquests dies passats he escrit menys que altres vegades és degut al fet que m'he trobat malament. Tragino una infecció al ventre que sembla que se m'ha fet crònica. Ja s'arrossega des de finals de desembre passat. Desaparegué amb la vaga. Però tot seguit tornà. Crec que és a causa de peix, conserves i embotits en mal estat. Això em provoca una lassitud, una manca de forces... I també molts granets amb pus, per on s'expulsen les toxines que envaeixen la sang des del ventre. — No tinc diners disponibles, perquè per treure'ls del full de peculi cal firmar i no firmo res, la qual cosa em crea un sens fi de petits problemes.

17 d'abril de 1975. Dijous. Ahir, a la tarda, vaig estar parlant de socialisme amb dos presos comuns molt antisocialistes. Fou una conversa llarga i fecunda. Per part d'ells, les objeccions: intervencions

molt intelligents i ajustades. Es va arribar a una clarificació com mai no havia aconseguit en converses amb comuns. — Aquest matí el diari diu que ha caigut Phnom-Penh, i per tant Cambotja, en mans dels comunistes. — Don Evaristo és el sacerdot capellà principal d'aquesta presó. Té dret a assistir a la Junta de Règim. Avui ha parlat amb els capellans navarresos presos. Mai no ha parlat amb mi, ni m'ha saludat, ni jo a ell. Jo estava temptat de pensar que no em coneixia. Pel que ha dit als companys, em coneix a la perfecció. Els ha explicat que els funcionaris volien sancionar-me per la desobediència continuada que representa la meva vaga d'incomunicació. Ell els ha estat convençant que, de moment, no em castiguin i em deixin fer. Diu —és totalment fals— que jo vaig aparèixer un dia a l'hora del recompte amb la paperera ficada al cap. Recomanava als funcionaris que vagin fent llista de totes les meves faltes de disciplina. Què prepara? — Abans d'ahir arribà ací un nou polític: Joan Josep Garayar Elizondo, de Renteria (Guipúscoa), de vint-i-sis anys, que pertany al ML-FRAP. Ve a operar-se de les dues orelles. Sembla que no li falten gaires mesos per sortir. Ve de la provincial de Carabanchel amb les característiques fòbies contra certs partits. Fora d'això, és fermot. No hi he pogut parlar gaire. — Es veu que ha vingut la Vicenta Camacho, bastant recuperada de la seva operació. Encara no pot portar bosses pesants com feia abans. Ha volgut dipositar 1.000 pessetes per a mi. L'encarregat, molt hàbil, l'ha convençuda d'inscriure-les a nom d'un altre company. Altrament no podrien entrar, perquè no firmo res. Després ens ho ha dit. Aquests diners resoldran les més preemptòries necessitats meves per un temps.

19 d'abril de 1975. He tingut una sorpresa molt

agradable. Marcellí Camacho, presentat al Premi Nobel. Penso que juntament amb mi. Quina companyia més encertada i més plaent! Al costat dels obrers lluitadors de l'Estat espanyol! Ho crec un gran honor per a mi i queda encaixadíssim dins de la línia que m'havia traçat en tot aquest afer del Premi Nobel. La nova del «Ya» d'avui diu així: «*Más nominaciones de españoles para el Nobel*». «Según “*Cambio 16*”, además de las nominaciones ya conocidas para el Nobel de Camilo José Cela, escritor; doctor José Trueta, cirujano; y Luis María Xirinachs, sacerdote, hay otros dos españoles que han sido presentados y su candidatura aceptada. Se trata del doctor Santiago Grisolia, un enzimólogo casado con una norteamericana y profesor en Kansas, y el conocido líder obrero Marcelino Camacho. La candidatura del doctor Grisolia —aspirante a los premios de Medicina y Química— la han presentado, al parecer, universitarios de Madrid, Italia, Rumania, Inglaterra, Alemania Federal, Francia, Méjico y Estados Unidos. El doctor Grisolia es valenciano y tiene cincuenta años. La candidatura del señor Camacho ha sido presentada, al parecer, por las tres centrales sindicales italianas, las mismas que hicieron la presentación del padre Xirinachs. El señor Camacho es fresador metalúrgico, tiene cincuenta y siete años, dos hijos y bastantes años de cárcel, donde sigue tras el proceso “1.001”, si bien su condena fue notablemente rebajada por el Tribunal Supremo. Su propuesta es para el Premio Nobel de la Paz, igual que el sacerdote catalán.»

També a la secció de «Cataluña. Actualidad», d'Adolf C. Barricart, a «Sábado Gráfico» 12-4-75, sota una foto meva contrastada, sense grisos, de quan la vaga de fam de vint-i-un dies a Santa Maria del Camí, hi ha una notícia anunciant la «Comissió pro Nobel de la Pau-Xirinachs», formada per set institu-

cions catalanes, i afegeix: «*Recordamos que el candidato permanece en la cárcel de Carabanchel, donde se halla cumpliendo condena, tras haberse negado a contestar en castellano a las preguntas que se le hicieron en un juicio*». — Als navarresos i a mi ens ha vingut a veure Joaquim Ruiz-Giménez, fill. La visita, intervinguda, amb la presència de don Lucas. El visitant no ha pogut dir res. Sembla que duia coses importants. M'ha dit que ha sortit la meva candidatura a «Cambio 16». Li he explicat els avatars de l'escrit meu al TOP. M'ha dit «Si molt convé, em presento ací amb un notari per aixecar acta». A ell, els funcionaris li acabaven de dir que l'escrit ja estava cursat. S'ha quedat sobtat. També s'ha interessat pel meu llibre *Subjecte*. Ha quedat per veure's amb els navarresos, quan surtin la setmana entrant, per explicar-los el que no ha pogut explicar ací. Jo em quedaré amb les ganes. — Abans d'ahir van morir dos presos malalts nous, a l'hospital; un de cirrosi i l'altre de càncer.

20 d'abril de 1975. Diumenge. Un company de presó ha obtingut, per a mi, el «Cambio 16», 21-4-75, i me l'ha deixat llegir. Cinc planes. Cinc candidats espanyols a premis Nobel d'enguany. Casualitat?, diu el redactor. Grisolí (Química i Medicina), Trueta (Medicina), Cela (Literatura), Marcellí Camacho i jo (Pau). Un article molt ben redactat, ens considera a tots molt aptes. Tracta de parlar amb tots cinc. Només els ha fallat el contacte amb mi. Tanmateix, presenten una llarga acumulació de dades referents a mi. Pregunta als uns sobre els altres. Cela se sent còmode amb Trueta i amb mi, calla a Grisolí i a Camacho. Aquest em considera «un lluitador per la pau». La biografia de Camacho és impressionant. Comprenc que sigui un líder i un símbol. Ell encarna la classe obrera espanyola en lluita per la

seva emancipació. Si li donessin el premi de la Pau a ell i a mi no, estaria molt satisfet; només em dolria que no quedaria premiada la lluita popular contra l'opressió nacional. Si ens el donessin *ex aequo*, jo quedaria molt honorat, i el premi molt millorat, perquè ell representa millor que jo aquest poble explotat sense l'alliberament del qual no pot haver-hi pau de debò. I si no ens el donen, a cap dels dos, és més. Preguntada la comissió sueca per «Cambio 16» respon que el secret sobre les candidatures és reglamentari. — En el llarg tros referent a mi, a part d'algunes inexactituds (fa vint anys que sóc sacerdot i no dotze, la meua vaga de silenci és amb els representants de l'autoritat, no amb el poble, ni amb la família, etc.), parla d'escrits biogràfics meus que s'escampen per camins clandestins. Ells diuen «sense Base, impossibilitada de sortir per causa de la censura. I parlen de la mitificació de la meua persona. Fet que tracten amb tota delicadesa, amb un respecte crític especialíssim, que és d'agrair. Tanmateix, aquest fet no deixa d'ésser un problema greu per a mi. Quan els meus amics, deu fer uns tres anys, tot preveient el futur, em preguntaren què opinava del liderisme i si jo acceptaria el paper de líder, els vaig contestar que no m'agradava el liderisme i que no desitjava fer aquest paper. Però els vaig dir, «si és eficaç per la lluita, no el refuso». De fet, el meu paper no és de líder, és més aviat de símbol, de signe, de bandera. És un paper molt *sui generis*, difícil de comprendre. La bandera no mana. El líder, sí. Certament, una senyera té un poder de convocatòria, té un magnetisme que provoca col·laboracions i fins donació total d'un mateix. «Quan sigui exaltat sobre

la terra, tot ho atrauré a mi.» Ara, la senyera no reclama res de si mateixa. La senyera és passiva, tot i que provoca tempestats al seu entorn. El signe social té la força que els homes, la societat, el poble o els líders li vulguin donar. El signe social està format d'elements senzills, pobres, no valuosos. No acumula sobre si mateix riquesa, poder. Potser l'única cosa que acumula és glòria. I encara, aquella glòria que el poble li vulgui concedir. La senyera és només el suport, la dipositària, de l'honor, de la dignitat, del respecte que un poble es té a si mateix. Tot i que honorem la senyera, en realitat només honorem el nostre propi honor i dignifiquem la nostra pròpia dignitat. Una senyera és només el mirall d'un poble. I l'única cosa que cal és que sigui neta; que el mirall no tingui taca. Que com a mirall no es vegi. El secret d'un mirall és que s'esborri al màxim. *El mirall perfecte és la negació del mirall.* I atès que els pobres i oprimits d'aquest món «encara» sentim necessitat d'emmirallar-nos per poder prendre consciència de nosaltres mateixos i de la nostra pròpia dignitat, tan vilipendiada i trepitjada, i atès que sense jo cercar-ho, el poble català, primer, i a poc a poc els pobles oprimits del darrer estat feixista del món em van triant per fer-los de senyera, de mirall, la meva missió és d'anar-me negant cada vegada més profundament perquè el poble es trobi ell mateix, recuperi la seva identitat per obra d'un mite que avui es diu Xirinacs. Xirinacs només és el nom del marc del mirall. De marcs, n'hi poden haver a milers de diferents. Els miralls són tots iguals... si són nets. La imatge que s'hi pinta dins és sempre diferent, com diferents i variats són els pobles de la terra. Senyera de pobles! Mirall de l'home! No vull que mai el marc s'endugui un borrall de glòria. Com més senzillet és el marc, millor... I si un dia el meu poble català o els pobles oprimits d'Espanya o l'home proletari del

món recuperen definitivament llur identitat, s'alçaran, prendran possessió de si mateixos i de llur propi destí i oblidaran miralls i senyeres per sempre més. Serà la fi dels mites!

22 d'abril de 1975. Dimarts. Va passar el dia 5, sant de la Vicenta, i passa avui, que és el seu aniversari, en silenci. Ni una trista carteta per fer-la feliç. Ella que s'ho mereix tot, ella que m'està fent feliç contínuament, a mi! Quantes coses et dec! Jo sempre m'emporto la fama i tu sempre t'emportes la feina! Perpètuament eclipsada en una societat que té una idea estereotipada de l'amor i que anatematitza tota altra idea. Caminem junts des de fa gairebé quinze anys, units d'una forma, en el fons, meravellosa, feta de creació i llibertat i tanmateix contínuament emmascarada per la vergonya en una societat calculadora, contractual, gelosa, estreta de pit. Ets la meva companya de lluita, entregada, generosa. T'he fet passar per les més grans privacions durant anys interminables i mai no has estat un obstacle per a les meves empreses idealistes. Potser has carregat amb els aspectes més durs i menys gratificadors de les nostres campanyes. Ets la meitat de mi, però com que no duus el meu nom, sovint davant dels altres restes en el no-res. Sovint no ets ningú. Jo sé l'amargor d'aquesta falsa posició teva davant del públic, i si no cregués que es tracta d'una concessió a la galeria, m'hauria plagut tractar de resoldre-la. Però cal canviar tota l'Església i tota la societat perquè l'amor sigui reconegut en la seva senzilla originalitat permanent. Avui no et puc felicitar amb la meva presència física, però et duc al cor, al centre del cor. De tu he après moltes coses que mai no hauria après. Amb tu he fet moltes coses que mai no hauria fet. I ara et dic que sóc molt feliç d'haver-te robat el cor i que me l'hagis robat tu a mi. Dubto

que mai ningú pugui desfer la nostra unió, símbol i encarnació de l'amor gratuït, lliure, nou, fidel, valent, obert, joiós... — El xicot que estava gravíssim del cor i que havien enviat d'urgència a l'Hospital Francisco Franco, ja ha tornat. Allà un policia el va estar provocant fins que el va lligar al llit, emmanillat. El xicot, desesperat, va aconseguir l'ordre dels metges perquè el tornessin ací. Està sense operar. Si no es mor, serà un miracle. — Avui fa un mes que morí la meva germana. D'una banda, això i petits disgustos i tensions amb els companys de presó i amb els funcionaris em mantenen en un estat una mica deprimat. Em fa mal al cor. La tristesa posa la seva petja en el meu interior. Tots aquests dies plou i plou, sense parar. El ventre continua desarreglat. D'altra banda, el record de Maria Lourdes em fa prendre consciència de la vida, de la vàlua esplèndida del moment present.

23 d'abril de 1975. Dimecres. Ahir, els d'ETA van matar un policia. Algú diu que avui Ràdio Nacional, en el «parte» de dos quarts de tres de la tarda ha clamat contra el terrorisme; ha dit que malgrat el document sobre la reconciliació —que acaba de sortir— no hi ha reconciliació possible; que no hi haurà perdó. Qui ha de perdonar a qui? — Avui és Sant Jordi, patró de la meva pàtria, a la qual cada dia que passa enyoro més. Vaig pensant en el medalló que hi ha damunt la porta vella del Palau de la Generalitat, en les roses, en la Diada del Llibre. ¿Primavera per a Catalunya? A la Teresa Pàmies, l'autora de *Testament a Praga*, li han segrestat el seu darrer llibre *Dona de pres*. — També penso en el petit nebot Jordi, orfe de mare, amb el pare adolorit, amb la meva mare fent-li de mare... Tu seràs valent i faràs front a la vida adversa i venceràs el drac! — Aquests dies he anat avançant en la datació dels llibres bíblics.

He acabat Cròniques, Esdres, Nehemies, Tobies, Judit, Ester i el primer i segon llibre dels Macabeus. Demà començaré els llibres sapiencials. També vaig fent fitxes per a l'arxiu polític-econòmic. I mantenenim llargues converses teològiques amb els navarresos, que marxaran aviat.

24 d'abril de 1975. Dijous. Corre la nova que la policia ha matat un jove d'ETA i n'ha ferit un altre. L'espiral de la violència. La «vendetta» mafiosa. L'Estat rebaixat a venjances de barriada? ¿O una policia «siciliana» que s'escapa del control de l'Estat? — Aquest matí m'han cridat al despatx del cap de serveis. N'era don Manuel. Estava assegut en el seu seient. També hi havia un altre funcionari, don Rafael, que romania dret. Allí m'esperava, també dret, Marcellí Camacho. Ha vingut a revisió mèdica i ha demanat al cap de serveis permís per a veure'm. Li ho ha concedit, però a peu dret, en presència dels dos funcionaris i amb presses. Ens hem abraçat. M'he interessat per la seva salut. Li he expressat la meva alegria per la seva candidatura al Premi Nobel de la Pau. «És per a mi un honor», li he dit. «I li agraeixo les paraules referents a mi, que he llegit a "Cambio 16".» L'home estava satisfet: «M'han presentat les tres sindicals italianes», ha dit. «Sí —he fet jo—; si et premien, premiaran la classe obrera.» El cap de serveis ha intervingut: «A vostè, sí que el premiaran —es referia a mi—, a ell no». Jo m'he quedat amb ganes de dir-li: «Per què?». Però no dic res als funcionaris, i he callat. En canvi he dit a en Marcellí: «És molt més probable que et premiïn a tu. Ets més conegut fora d'Espanya». Hem parlat tranquil·lament de «Cambio 16», tot i que està prohibit en aquest hospital. Després ell ha encetat el tema de la situació política. Carles Arias Navarro, amb el Ministre de l'Exèrcit, està decidit a implantar la suc-

cessió de Joan Carles, com a rei, en vida de Franco, i ho volen fer aviat. Així que aviat al carrer! — Intervé el cap de serveis: «Vostè sí que anirà al carrer —per Marcellí—, ell no, perquè ha renunciat a l'indult». En Marcellí no ho sabia. Ha dit que l'indult ha estat novament aturat per la imminència —segons ell— de la coronació de Joan Carles. Aleshores donaran amnistia i, per tant, tots al carrer. «Això s'acaba», ha dit. Els funcionaris escoltaven en silenci. Aquest darrer temps estan molt amables. En conjunt es flaira a l'aire la feblesa del sistema. Tanmateix jo escolto en Marcellí mig amb fe, mig amb escepticisme. Pot ésser com ell diu i pot allargar-se la cosa anys. Aquests presos de la provincial de Carabanchel s'autosugestionen molt. Viuen molts polítics junts i qualsevol rumor es multiplica per cent. — Es feia tard i s'ha acabat l'entrevista. M'ha donat records dels polítics de la tercera galeria. Jo també des d'ací. Una abraçada. Ell ha marxat. Jo he restat feliç d'haver-lo vist, com sempre, tan viu, tan optimista. — Després ha vingut la carta de Vicenta, datada del 22 d'abril, diada del seu aniversari. Em felicita per Sant Jordi amb una cinta de senyera catalana i els pètals d'una rosa. Ha rebut noves de Nikola. Li arribà la meva felicitació. — Em promet per a quan surti un pastís per a mi sol! Ha llegit «Cambio 16». «Seria bo —diu— que enguany el premi caigués a Carabanchel, cosa molt probable, perquè són dos.» Em diu que vessa de treball i que té moltes coses per explicar. Que ja escriurà més.

25 d'abril de 1975. Divendres. Com que és molt probable que demà vinguin els de casa a veure'm, aprofito per posar alguns encàrrecs ací i així descarregar la curta estona de la visita:

1. Em van demanar presos polítics i no polítics necessitats d'ajuda:

a) César Fernández Fernández.
Hospital Penitenciario de Carabanchel-Madrid.

Cinquanta-tres anys d'edat. Ell, la seva dona, el seu fill i la seva filla, tots quatre processats. Ell és minaire d'Astúries; silicòtic en tercer grau i tuberculós. Compleix condemna per actuació política amb els miners d'Astúries i està implicat, sense haver-hi intervingut, en el procés del carrer del Correo, de Madrid. El tingueren disset dies a comisaria en interrogatori. Sortí quasi boig. Ha passat per una gravíssima depressió. Ha estat a punt de suïcidar-se. Ara està molt millor, però necessita ajuda i suport moral.

b) Ignacio Lozano López.
Hospital Penitenciario de Carabanchel-Madrid.

Trenta-set anys d'edat. Natural de Madrid. Pres comú.

Empresonat als dinou anys per un furt insignificant, ha conservat durant l'empresonament la seva dignitat de pres. Ha protestat quan ha calgut. L'han volgut humiliar i corrompre. L'han volgut provocar. Ha passat pels pitjors penals d'Espanya: Cartagena, Ocaña, Puerto de Santa María. L'han processat moltes vegades per negar-se a obeir coses indignes. Ha intentat escapar-se. Porta divuit anys a la presó. Sembla que ja fa anys que li tocava estar al carrer, però algun funcionari cometé alguna irregularitat en el seu cas i ara no ho vol reconèixer ningú. Li falta poc temps per acabar. Necessita ajuda material i sobretot necessita creure en algú. Val molt. Pinta quadres. Se'l podria ajudar comprant-li algun quadre.

2. M'ha escrit Olga Xirinacs, carrer d'August 13, 2.º-2.ª, Tarragona.
Caldria escriure-li. Dir-li que he rebut la seva carta. Comunicar-li l'adreça exacta de la presó. La té equivocada i la carta ha donat moltes voltes.
Ací els agrada: Apartat de Correus 27.031, Carabanchel-Madrid.
Em sembla que pot servir per fer propaganda a Tarragona; és molt influent i hi té molt interès. Se li podria enviar informació i llibres.
3. Demà surten quatre sacerdots navarresos, després d'haver complert tres mesos d'arrest substitutiu de multes per homilies. En concret: Miquel M.ª Andueza Artanga, caputxí,
Casas Laínez, calle Lapúrbide, 10-4.º-A-212845;
Parroquia San Cosme y San Damián-211594, Pamplona;
escriurà, i enviarà papers; més endavant us vindrà a visitar i es presta per fer de centre de propaganda a Navarra, si se li envia informació, etc. També vol visitar Agustí de Semir per diferents afers de l'hospital Penitenciari i per si pot trobar algú que defensi el cas d'un gravíssim malalt del cor que té perill de morir-se per desatenció.
4. Donar molts records a en Josep Ricart Oller i dir-li que avisi a Mn. Josep Bardés que he rebut la seva carta. Molt content! Fins demà!!

28 d'abril de 1975. Dilluns. Abans d'ahir van sortir a la llibertat els quatre sacerdots navarresos, després de tres mesos (noranta dies) d'arrest substitutiu de multes per homilies. Una seixantena de persones, entre navarresos, guipuscoans, biscaïns i madrilenys, tota una manifestació! Segons diu don Miquel hi havia màquines de fotografiar i de filmar (s'ha corregut, sense confirmació, que fins van dete-

nir algú perquè filmava) i que hi havia Nikola Tellería. Jo no el vaig veure, per la finestra. Vaig veure en Patxi Altuna i em va semblar veure l'Àngel Unanue. On he vist en Nikola és a «Sábado Gráfico». Un reportatge de dues planes, amb grans fotografies d'abraçades en sortir de la presó, i una entrevista en l'estil directe i contundent de Nikola. — A les deu, van venir la meva mare i Vicenta. La mare, molt decaiguda. L'ha afectat molt la mort de la filla. Ferma d'esperit, però envellida de cos. Com sempre, s'ha quedat dos dies. Les he vistes, el primer dia, per comunicació normal, gairebé durant hora i mitja —bona mesura—; en canvi, el segon dia, per comunicació extraordinària (per jutges), obtinguda per la mare, però de la mínima duració —vint minuts—. Hi havia massa visites esperant. És molt el sacrifici que fan de venir a veure'm. Sacrifici econòmic i cansament físic. Però m'animen tant! Abans d'ahir em van dir tantes coses que vaig passar tota la resta del dia en els núvols. Mentre jo, ací, vaig minvant, a fora, les coses van creixent, prenent dimensions desconunals. M'han pogut passar un *Subjecte*. A part del goig de veure's en lletra impresa i de poder observar la força acurada reproducció dels meus esquemes, he pogut llegir el pròleg de Josep Dalmau, molt interessant, malgrat tingui alguna inexactitud. Em coneix més a mi que el llibre que prologa. Del llibre, ha copsat el missatge de fons, però se li escapa una mica el pla general. Però és un pròleg fet amb amor. Li estic molt agraït. Afirmo que tinc, en el llibre, tres dimensions: científica, política i religiosa. La tercera, només implícita. Jo crec que és tan explícita com les altres dues; el que passa és que no està formulada amb la nomenclatura tradicional. Ell, a part, hi veu una dimensió subjectiva que relaciona amb la religió (jo crec que és religió) i una dimensió oriental (que jo també crec que és plenament re-

ligiosa, en el sentit ampli i milloratiu del mot «religió»). I àdhuc la part científica i la part política crec que no són tractades al marge de l'aspecte religiós. Jo diria que no és fonamentalment un llibre científic ni polític, sinó religiós. El que és polític i científic són les dades i el llenguatge, però no la dinàmica que mou tot el procés de l'electró a la Comunitat Humana en equilibri. — De part d'en Dalmau les dues visitants m'han encarregat un parell de treballs que m'han deixat aixafat: en primer lloc, un *Manifest de la reconciliació dins de l'Església* per a lliurar al Papa i per a estudiar en reunions eclesials en el país i en la reunió internacional de Roma; en segon lloc, unes memòries de la meua vida. Les dues coses de gran responsabilitat. Les dues em plauen, però m'ha de costar molt. Simultàniament haig d'anar avançant en el treball de la Bíblia —incommensurable—, en el fitxer de periòdics —incommensurable—, en la confecció d'aquest diari, en les relacions amb els presos polítics i comuns. M'han explicat les peripècies de l'acte de la presentació del meu llibre *Subjecte* amb ocasió de la Diada del Llibre. De primer, els negaren el permís del Govern Civil; després, rectificaren i els el concediren; més tard, reberen una telefonada anònima amb amenaça d'explosió de tres còctels Molotov si es feia l'acte. En Pere Prat, director d'Editorial Claret, fou valent. Telefonà al Govern civil demanant protecció. El Govern civil el remeté a la «Jefatura Superior de Policia». Aquesta el remeté al Quarter de districte i, finalment, aquest envià una parella de la policia armada per fer la guàrdia a la porta de la Sala Claret. A baix, al carrer, hi havia un gran poster, amb la portada del llibre. S'han tirat tres mil exemplars (ja venuts), i tres mil més. L'edició castellana està en *pour parleurs* entre «Sígueme» de Salamanca i «La Vanguardia» de Barcelona. De «21 dies de fam» es féu un tiratge de mil

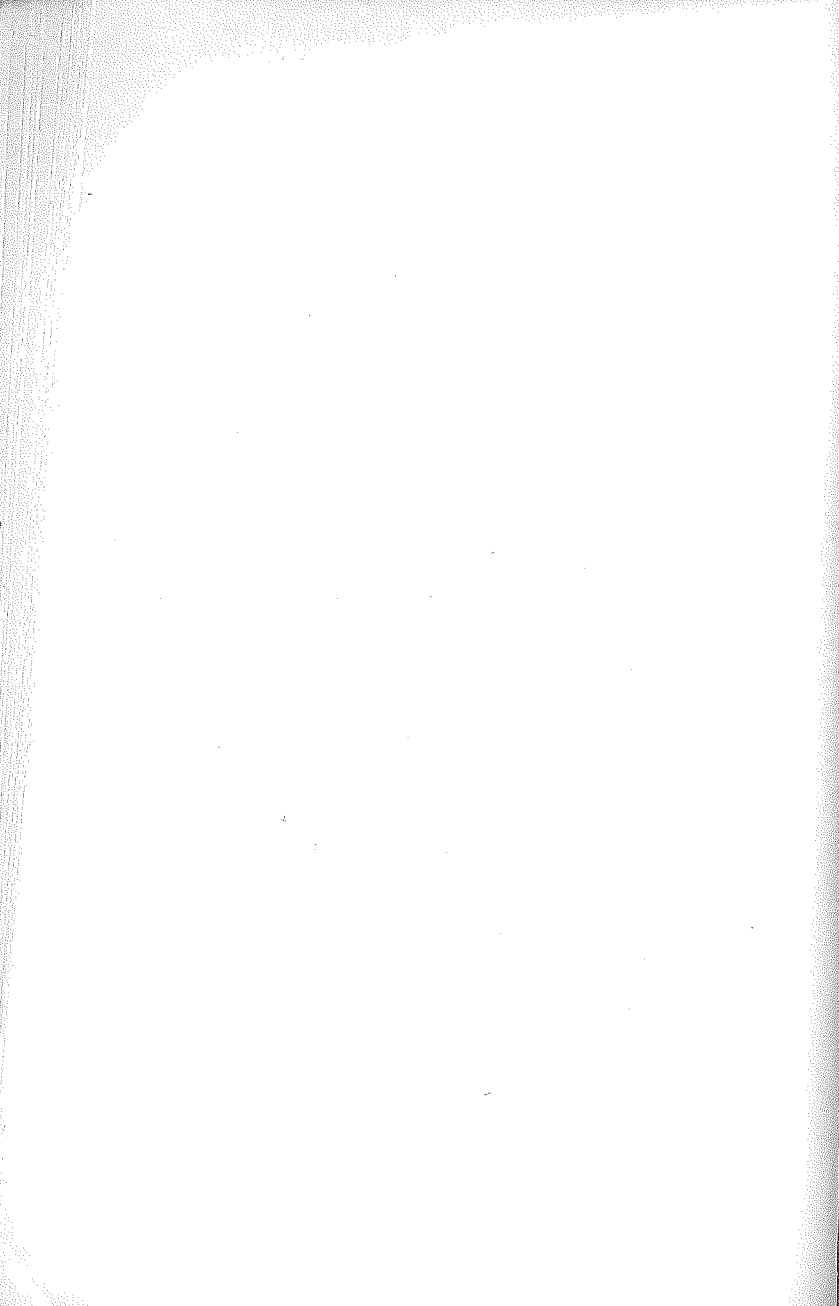
cinc-cents exemplars ja exhaurit, i ara un altre de tres mil. Volem —per a «La Vanguardia»— que les memòries siguin de l'estil de «21 dies de fam», cosa difícil, perquè una cosa és redactar lliurement, de cara a la clandestinitat, i una altra pensant en la censura per a una edició pública.

Avui m'he posat a la feina i he escrit *Jesús, reconciliació dels seus amics*. (Manifest senzill sobre la reconciliació dins de l'Església-1975, any de la reconciliació). Un foli per davant i per darrera. Ho faig així: abans d'ahir, em van encarregar tres coses: un manifest curt i una explanació més llarga, urgents, i unes memòries meves, no urgents. Des d'abans d'ahir he començat per la primera feina. O bé estirat al llit o bé passejant, passo la feina a l'inconscient, com qui tira l'arròs a l'olla i la tapa. A nivell conscient només hi ha el problema. La raó dona voltes de forma desordenada i espontània a la problemàtica del tema com a tal. Aquesta vegada, a més, vaig tenir la sort de poder parlar-ne amb un pres comú molt amic meu: Ignasi Lozano. Tota aquesta fase, sense recerca de solucions, de respostes. Durant aquests dos dies jo sentia bullir l'olla de l'inconscient en forma de sensacions afectives especialíssimes, barreja de plaer i dolor, de pesantor i exaltació. Ahir a la nit, l'alambí ja va començar a degotar resultats: la imatge nuclear de Jesús fixa el terme o punt de referència de la reconciliació més enllà de tots els qui estem a l'Església, més enllà de les nostres diferències. Sense ell, la nostra reconciliació és impossible. Si estem units perquè som els seus amics, la primera cosa és reconciliar-nos amb ell. Per això sota el títol he posat, amb requadre, aquesta primera intuïció:

*Reconciliem-nos amb Jesús
i esclatarà, planera, la reconciliació dins de l'Església.*

Aquest migdia, després de dinar, ha sortit el manifest sencer. No em sol sortir res suau, ordenat. Em surt a glops, a estrebades. Unes coses cavalquen damunt d'altres. Però vaig escrivint de pressa, de pressa, amb una lletra pèssima, tal com va sortint tot, quasi automàticament. Les barbaritats més grosses, allò que hom no gosa dir, però que sempre es barreja entremig dels nostres pensaments més assenyats, tot, tot passa al paper.

Després, esgotada la font, quan l'inconscient calla, prenc un altre paper i recopio el text amb una mica més de bona lletra, amb una mica més d'ordre i correcció, però sense tocar res de fons. Així vaig escriure el manifest de refús a la illegalitat del Règim (Barceloneta, 1972), així la carta a Franco (Carabanchel, 1974) i així aquest manifest. — He parlat amb un pres —venedor de pisos de Sofico— que ha estat treballant d'impressor en el penal d'Alcalá de Henares. M'ha dit que allà imprimeixen uns fitxers on consta el nom dels alts càrrecs de l'administració espanyola. Més de nou mil. El fitxer està en renovació permanent. Cal subscriure's. Però està intervingut. Només es ven a alts càrrecs de forma controlada. En realitat hi ha dues edicions, una amb les adreces (segurament l'edició intervinguda) i una altra sense aquestes adreces (em penso que aquesta es podrà adquirir fàcilment). La referència que m'ha donat és: carrer de Magallanes, 8, Madrid. Fitxer FAC (fitxer alts càrrecs).

2 de maig de 1975. Divendres. Aquests dies he estat molt atrafegat preparant els escrits amb vista al manifest sobre la reconciliació dins de l'Església. La inspiració no ha faltat a la cita. Ara ja està tot acabat i lliurat, i n'he quedat satisfet. Ha sortit bé, segons el meu gust. És, tot plegat, per a mi, d'una tremenda responsabilitat i, un cop acabat, he restat descansat, però com si hagués bastit una piràmide d'Egipte. La gent es pensa que tot són flors i violes, que es tracta de dir allò que a un li passa pel cap. No. Cal donar cabuda en el propi cor a tota l'Església, apreciar-ho tot, viure-ho tot, dintre de les pròpies limitacions, pensar en tots els cristians, des de l'extrem més conservador fins al més progressiu. I dir en poques paraules allò que té prioritat enmig de tantes qüestions. És el resultat d'un difícil diàleg de «tota l'Església» amb aquest desgraciat. No sé si l'Església se sentirà compresa a més d'interpellada. — He fet un manifest curt i uns punts d'estudi més extensos. He tractat de precisar el nus del conflicte actual i de trobar la sortida realment resolutòria. He prescindit de diplomàcies. I he parlat al cor de l'Església. L'he encertat? Com respondrà? Sóc poc realista? Em sembla que no és la meva feina. La

mateixa realitat ja s'encarrega de frenar. ¿Per què haig d'usurpar-li jo aquesta funció? — L'u de maig ha estat molt mogut i fins i tot tràgic, amb morts ferits, malgrat que els diaris vulguin donar la impressió que no ha passat res. Ahir foren prohibides totes les visites al complex penitenciari de Carabanchel. Forts contingents de policia vigilaven tot el recinte. — Aquest matí ha marxat a la llibertat Felip Domingo Casas, el darrer sacerdot que m'acompanyava ací. Ahir, tots els polítics férem un berenar de comiat. Avui l'esperaven Joan Fernández Poncini, Marià Gamo i altres. Per la finestra, Marià Gamo m'ha avisat que acaben de detenir un altre sacerdot. El veurem aviat per ací? — El meu estat deficient de salut era degut sobretot a una grip subterrània que finalment ha surat amb la consabuda pansa. Aquests dies em trobo millor i s'han multiplicat les forces per treballar. Els dies anteriors estava molt deprimit i no sabia per què. Ho atribuïa al ventre. Però això del ventre no és greu.

4 de maig de 1975. Diumenge. Abans d'ahir vaig tenir carta de la mare. A Règim li digueren la data de la meua sortida. Li van dir que, fent el càlcul normal, seria el 22 de novembre de 1975, com jo pensava. Però, per no sé quins altres càlculs, resultava que sortiria el 6 d'octubre. Cinc mesets! La mare ja respira, comença a veure la fi. La vaig trobar atuïda els dies de la visita i pel que es pot veure en la carta es confirma la mateixa cosa. Jo no puc dir-li que no és cansi venint, perquè ho seguirà fent. Però sé que el viatge és llarg i cansat. M'imagino que sobretot la tornada. — Ahir, vingué el sacerdot que esperàvem. Julio Pérez Pinillos, incardinat a Palència, però amb domicili a Madrid, consiliari de la JOC, des de fa bastants anys. Ve sorprendentment serè després d'haver presenciats com atunyaven

obrers a la Direcció General de Seguretat. Molt simpàtic i d'estil directe i planer. Tanmateix, de moment, per a mi torna a ésser el turment de sempre. Ràpid, amb ritme boig de carrer, sense consciència encara que s'haurà d'avorrir molt per ací, em sotmet —una vegada més— a examen crític. Preguntes i preguntes sobre tercers, que exigeixen contestes curtes, cenyides, definitòries, com receptes de farmàcia. Definicions que, per a ell, més em defineixen a mi que a les terceres persones alludides. Tot ho remena. Fica la mà en els fitxers, en el fons del calaix de la tauleta de nit. Ho vol saber tot en un quart d'hora. Jutja ràpidament de tot. Vol dir missa en particular amb mi. Vol llibres per posar-se a estudiar. Ja ahir, al vespre —dissabte «la nit»—, quan tots eren a la tele ell «ja» estudiava. No escombrarà perquè vol estudiar, vol aprofitar des del primer minut. Una pila elèctrica, vomitada pel carrer en aquest estany tranquil. Com que m'ha vist tants llibres i fitxers es pensa que jo també visc en aquest defici de treball.

5 de maig de 1975. Dilluns. Ahir, a la tarda, em vaig passar tota la migdiada parlant amb Juli Pérez. Ens vam obrir bastant mútuament. Jo em pensava que seria un capellà-ORT més, i no. És consiliari de la JOC; encara no ha entrat en el marxisme, però mostra una gran identificació amb el món obrer i un autèntic compromís. Els dogmàtics d'ORT l'ataquen despietadament. L'acusen de reformista, etc. Ell tradueix ORT com Organització Revolucionària de Teòlegs. Està interessat pels no alineats de Catalunya. Troba a faltar una cosa equivalent a Madrid. Li he explicat com jo havia proposat a Gonçal Arias, fa uns tres anys, que ho intentés perquè feia molta falta. Ell diu que està força ben situat per aconseguir-ho. — Aquesta darrera setmana, després de la visita dels de casa, m'he concentrat a recuperar

la meua salut i ho estic atenyent. Calia vigilar el menjar, com em digué la mare, l'exercici físic, els nervis, la son, prendre una mica de distància respecte als altres... i està donant resultats. La millora de la salut ha augmentat la capacitat de treball i ha bandejat la depressió. Els dies 2 i 3 els vaig dedicar a fer un fitxer cronològic, el més complet possible, per a les Memòries que m'encarregaren. Una seixantena de fitxes. Ahir, vaig començar a escriure: quatre fulls. Avui n'he fet sis. Està clar que depèn de la inspiració. De moment va bé. A les hores de pati he meditat molt la forma d'enfocar-ho. Dubtes, dificultats. Ho he comentat amb l'amic Iñaki López Lozano. És un amic extraordinari. El dels divuit anys, ja acomplerts, de presó. M'ha regalat un quadre a l'oli fet per ell, un bodegó. El tinc penjat a la paret de la cella. Cada matí, en despertar, és la primera cosa que veig. Iñaki m'ha ajudat a plantejar bé les *Memòries*. A part de certes peculiaritats formals, he optat per defugir tota truculència de fons. «Que ragi com l'aigua clara.» Sóc així i prou. Aquesta norma —com sempre— segurament portarà complicacions a l'hora d'editar. Què hi farem!

Els polítics m'han ensenyat un reportatge que porta «Hechos y Dichos» sobre mi. Hi ha la meua cara feta a plumilla, força encertada, treta d'alguna foto. Una breu referència biogràfica amb la clara indicació de la meua oposició al Règim i amb el text de l'acceptació del Memorial Joan XXIII.

6 de maig de 1975. Dimarts. Matí: llarga i viva conversa amb en Juli Pérez Pinillos sobre la Bíblia. Interessadíssim. No he pogut treballar. A migdia, han arribat els sacerdots Antonio Quitián González, 46 anys, rector de la Parròquia de la Sagrada Família (Polígon de la Cartuja) de Granada, i el seu vicari, més jove, Angel Aguado Fajardo (adreça: Apartat

269, Granada —és un convent de monges—). Són dels tancats a la cúria episcopal. 500.000 i 400.000 pessetes de multa, respectivament, o bé tres mesos d'arrest substitutiu. Vénen cansats i ullerosos. Ens expliquen les peripècies. Els acusen de comunistes i de deixar l'església per a reunions de CC.OO. Ells ens ho neguen. Diuen que és totalment fals. Han lluitat valents al costat dels obrers. La policia els envoltà i no deixà passar ni aliments. El bisbe Benavent es posà de part dels obrers. Altres persones, en solidaritat es tancaren a Sant Isidre de Granada, entre els quals hi havia un jesuïta, també detingut (l'esperen ací), i foren desallotjats. Més tard també ho foren els de la cúria. Trempats i valents. Ells dos, junt amb en Juli (voluntari), estan en una habitació gran. — A l'hora de dinar, com un llampec, ha recorregut la presó la nova provinent d'un advocat de Matesa que el Tribunal ha rebut ordre de donar sentència el dia 8, perquè del 10 al 15 sortirà l'indult. Serà de tres anys. — Immediatament he temut per la meva renúncia encara empantanegada a la Direcció General de Justícia penitenciària. Tot seguit he anat a parlar amb el cap de serveis, don Manuel: «Vulgui transmetre al senyor Director de l'Hospital, perquè ell ho transmeti a la Direcció General de Justícia penitenciària, que avui fa un mes que els vaig lliurar un escrit per fer arribar al Tribunal, amb una còpia que se m'havia de retornar convenientment certificada. Ni l'escrit està en el Tribunal, ni la còpia certificada està en les meves mans. He reclamat als set dies, i als quinze dies. Ara, em veig obligat a amenaçar; esperaré fins el dia 10. Després o començaré una vaga de fam o faré venir el jutge de guàrdia». Don Manuel, molt eficient i democràtic, ho ha transmès al Director. Aquest ha respost que ho transmetria per telèfon a la tarda, a la Direcció General de Justícia penitenciària. — Aquesta tarda,

he pogut avançar la feina una mica. — He llegit «Cambio 16» on Nikola Tellería és entrevistat i respon amb la seva gràcia i caràcter típics.

7 de maig de 1975. Dimecres. Ahir, al Telediari hi hagué una espectacular informació policial sobre l'actuació repressiva al País Basc amb ocasió de l'estat d'excepció. Molt espectacular, poca cosa de fons. Causava la impressió que es volia justificar l'estat d'excepció i que es volia posar punt final aixecant-lo després de la traca de «troballes»: armes, multicopistes, dinamites, amagatalls, detencions. I, aquest matí, la ràdio ha anunciat que, ahir, a dos quarts d'onze de la nit, fou mort un altre guàrdia civil, des d'un cotxe MG, a Guernica. Tot l'edifici a terra! Els d'ETA estan exultants. El periòdic ho esmenta en un racó. El Telediari d'avui no n'ha dit res. Si volien aixecar l'excepció, ara se'ls ha esguerrat tot. ¿En resultarà afectat l'impossible induït de la Reconciliació (?) que s'augurava per al dia 10? ¿Haurà de venir el president Ford, dels Estats Units, en estat d'excepció? Això no té remei. El Telediari d'avui fa pena: bombes al Sàhara: Hassan II vol el Sàhara i les places del Nord del Marroc; Giscard d'Estaing el recolza. Li ven «Mirages». Itàlia posa dificultats als nostres veïns.

Aquest migdia, ha arribat el tercer sacerdot granadí, ja esperat, Josep Godoy López, el «Pope», jesuïta, de 41 anys (carrer de Bailén, 12, 3.º-A, Granada, 277542: Cooperativa de treball, per trobar-lo o cercar-lo). És no-violent. Ens havíem conegut a Montserrat. 400.000 pessetes de multa o bé tres mesos. — Aquesta tarda he començat per als tòxics un curset de Raja-Yoga. M'ho havien demanat tres o quatre. S'han ajuntat quinze o vint. Ho hem fet al pati, a la tarda. Cridàvem, evidentment, l'atenció. El cap de serveis, avui don Miguel, haurà patit de valent.

Déu vulgui que no prengui represàlies, enviant a alguns a la Provincial, com altres vegades ha fet. La reunió ha anat molt bé. Gent superficial d'aparença ha demostrat tenir un gran interès per les qüestions més profundes. Avui, ells han quedat contents de mi i jo d'ells. M'han dit que havia servit per a crear un bon ambient. — Aquests dies fa fred de valent, glaca a les nits i no hi ha calefacció. Això i les novetats (visites, curset, etc.) m'han impedit avui de treballar gens. Només he fet el diari, com sempre, i les fitxes extretes del periòdic del dia.

10 de maig de 1975. Dissabte. Abans d'ahir, van matar un policia a Bilbao. Ahir, hi va haver un dens tiroteig. El Telediari no en diu res. Sembla que com no saben com pair-ho, callen. Continuen les sessions, amb força públic i força participació, sobre Raja-Ioga. — També he tingut llargues xerrades amb els sacerdots granadins i el madrileny. Resulta que estan detinguts illegalment. Ahir al vespre s'extingia el marge de tres dies que té un jutge per detenir aquell a qui està instruint procés. Cap d'ells tres (els granadins) no està empresonat per arrest substitutiu de multa. Els ha vingut l'advocat i ho està gestionant. Potser els posaran al carrer. — Han canviat el Director general d'Institucions Penitenciàries. Han regulat la vaga obrera amb mil condicions. — Experimentalment, per al curs 75-76 es permet l'ensenyament de les llengües natives en el preescolar i en l'E.G.B. — Aquesta setmana ha estat un seguit d'accions (judicials) administratives contra les revistes anomenades polítiques. Ahir culminà amb el segrest de «Cambio 16». El ministre d'Informació cita a un partit clandestí que en el «Corriere de la Sera» declara que «tota la premsa espanyola està a la oposició». El ministre està indignat perquè aquests periòdics ataquen una Constitució i unes Institu-

cions votades en Referèndum nacional i aprovades per una majoria aclaparadora. — Escric aquestes ratlles a les deu del matí, tancat amb pany i clau, castigat a «celles» una vegada més. Des que he entrat en aquest hospital, fa cinc-cents vint dies, n'he passat cent onze castigat, tancat en celles: més de la cinquena part. Què ha passat ara? Després que ahir deixés avisats els companys, avui he hagut d'actuar, després d'esperar debades que la renúncia a l'indult arribi a la Sala del TOP i que una còpia degudament certificada em fos retornada. Aquesta mena d'accions, tot i que en aquest cas és una cosa menor, no resulten mai fàcils. Ahir vespre, aquesta nit i a primeres hores del matí, estava nerviós. Podia escollir entre cridar un jutge de guàrdia, cridar un notari i fer un «plante». La primera solució em costa, perquè és recabar ajut d'un representant de l'autoritat, i això va contra la meva vaga d'incomunicació. — Per la segona, l'advocat me l'oferí. L'he fet avisar perquè vingui quan vulgui amb el notari. Estic a l'espera. La tercera està a la meua mà. ¿Quina forma prendrà? Ahir se m'ocorregué de sobte: esperaré dins del despatx del cap de serveis, sense moure'm d'allí, fins que cursin l'escrit i em donin la còpia certificada. Avui, doncs, a les nou del matí, m'he presentat al despatx esmentat. Hi havia don Manuel, el cap de serveis sortint, que el dia sis rebé el meu avís admonitori, i don Miguel, el cap de serveis entrant. — Els he plantejat la qüestió. El primer molt serè i equànim. El segon tirant pilotes fora i dramatitzant: «A vostè sempre l'hem tractat extraordinàriament bé. És un desagraït!» He hagut de repetir l'eterna cançó: «No tinc cap queixa contra vostès. M'adreço a vostès només com a oïdes del Director general de presons». Ha marxat don Manuel a parlar amb el Director d'ací, don Vicente Yagüe. Finalment, ha tornat. De part del Director provisio-

nal, que faci una instància per fer venir un notari. Jo li he fet que em reservo aquesta acció per al moment oportú; que no faré cap instància més referent a aquest afer. Això és institucionalitzar la mandra de l'administració. Ells han dormit. Que ells es belluguin. Jo resto ací esperant. Han marxat de nou, ara, els dos cap de serveis. Mentre, don Lucas ha estat discutint, tot insinuant que jo atacava els responsables de la presó. Li he fet quatre crits: «Que l'administració es bellugui. Si vostès estan acostumats a esperar un mes com a mínim per cada gestió, jo no m'hi avinc. L'administració està al servei dels ciutadans i no a la inversa». Molt seriosos, oficialment, els dos cap de serveis han vingut a aconduir-me, amb totes les de la llei, per tancar-me a l'habitació. El legalista don Miguel s'ha posat la gorra de plat i tot. Mai no la duen posada. Es veu que no era la seva perquè li venia petita i li donava un posat grotesc. Jo no he ofert resistència. Mentre m'acompanyaven, don Manuel m'ha dit: «Vostè compregui que el Director s'ha avingut, cosa inaudita, a donar-li joc, com vostè vol, per ajudar-lo. Com vostè no vol escriure, i és necessari un escrit, ell el tanca i enviarà una comunicació explicant al Director general la seva actitud i els seus motius». Jo vaig pensant que és una espasa de dos talls. Sembla a favor meu, però també va contra mi.

Don Rafael, jove, que els acompanyava, no volia tancar la cella. M'ha preguntat de què es tractava. Li he explicat. I li he dit que, «si no tancava, tornaria» al despatx del cap de serveis. Finalment ha comprès i s'ha vist obligat a tancar. Un cop tancat, una gran pau m'ha envaït. Ves per on, tant de temps cercant, jo, aquesta situació, i defugint-la, ells, sempre, i avui, en un obrir i tancar d'ulls, s'han vist obligats a fer allò que volien evitar a tota costa. Després d'un passeig cella amunt i cella avall per recuperar

una serenor completa i profunda, m'he posat a escriure: «10 de maig de 1975, dissabte...». Però al cap de poca estona, ha vingut la reacció. La direcció havia estat sorpresa. Considerava que havia caigut en una trampa parada per mi, una trampa imprevista, i calia sortir-se'n a tot preu. M'han tret de la cella. Un altre cop al despatx del cap de serveis. Asssegut a la taula, don Vicente Yagüe, Director provisional de l'Hospital Penitenciari. Només parla ell. No deixa parlar. Fa preguntes i se les respon ell. Només li puc respondre a crits. M'ha llegit la comunicació (el «parte»): equànim, la pura realitat. Diu que vol ser just. Vol convèncer-me de dues coses. La primera és que faci una instància al Director General. M'hi nego. Un altre paper i a esperar un altre mes: no! La segona és que jo cessi en la meua actitud; ells no la consideraran rebellia i ja pressionaran per mitjà del «parte». Els responc —estan també presents els dos cap de serveis i l'administrador, don Amador— que poden enviar el «parte», però que jo mantindré la meua actitud «d'espera continuada», tant si és considerada indisciplina com si no. «Si els papers esperen illegalment un mes a la Direcció General, jo a partir d'ara també espero, encara que això sigui illegal». Exploten els nervis. Cridem. Després surt el mal d'estómac de don Vicente. Li demano excuses. I finalment don Amador, vermell de cara, quasi morat, em torna a aconduir oficialment a la cella. I ací ha acabat la meua relació. Ara he estat pensant i he comès un desencert. No està bé esperar dins del despatx. Els destorbo llur feina normal. El lloc adequat és la porta del despatx, a la part de fora. Així ho diré al funcionari, en la primera ocasió. Em ve al record, mentre, que, segons diu el diari, aquests dies tota l'escola Tramuntana, on treballava la germana Lourdes estimada i on treballa la mare, està en vaga de protesta

contra les desatencions de l'Ajuntament de Barcelona. Ells —pares, mestres, nens— m'animen en la meua desagradable situació. — A migdia, ha continuat la tempestat. Don Miguel em ve a cercar. — Hi ha Junta de Règim interior i em criden. A la Junta hi assisteixen el Director, el Sots-director (actualment tots dos càrrecs els ostenta don Vicente Yagüe), el Director-Metge (Dr. Salvany), l'Administrador (suposo que don Amador), el Capellà (don Evaristo), la Superiora de les monges i no sé qui més. És obligat d'escoltar a l'acusat abans d'imposar una sanció. Travesso les reixes, i don Miguel em duu davant la porta del lloc on es fa la Junta. Truca. Surt el Director, don Vicente, molt nerviós. Ens fa esperar un moment. No sé què passarà a dins, però al cap de quatre minuts torna a sortir, encara molt neguitós, i ens diu que no cal. Es torna a ficar a dins. Jo aprofito per dir a don Miguel que he reflexionat i que m'he equivocat de voler romandre dintre del despatx. Estic disposat a «esperar continuament» a la part de fora del despatx. Ell reconeix la inconveniència de la meua actitud anterior, però em diu que la nova actitud no arreglarà res. (Jo sé que el ver problema d'ells no és el despatx o el no despatx. És el veure's obligats a tancar-me a l'habitació, amb el possible escàndol.) Volen que esperi com fins ara sense fer res, tret de la consabuda nova instància. Don Miguel m'ha dit que, de totes formes, ho transmetria al Director. — Però la Junta ha continuat. Si algú ha cregut perillosa la meua presència a la Junta, altres hauran reclamat la necessitat d'interrogar-me d'alguna manera per complir el reglament. M'han enviat dos emissaris, els quals m'han tallat pel mig el dinar, que hom m'havia pujat a la cella. Eren el doctor Salvany i la Mare Superiora. Aquesta tenia les galtes extraordinàriament enceses. La discussió a la Junta havia estat

forta. Amb frases molt meloses, el doctor Salvany ha vingut a demanar-me que deposés la meva actitud. Tots dos han assegurat que l'únic motiu que els movia era evitar col·laborar en una sanció contra mi. Tots dos han callat hipòcritament el ver motiu: l'obligació d'escoltar-me abans de sancionarme. I m'han hagut d'escoltar, fe de Déu! Han marxat tots dos silenciosos. Si ells no volen moure un dit per fer veure als de dalt (Direcció General de Presons) llur equivocació i la raó dels de baix, jo no mouré un mil·límetre més la meva actitud. És bo de veure, tanmateix, com els afecta que jo no els culpi d'allò que és responsabilitat dels de més amunt. La sanció s'aplicarà amb tots els descomptes possibles, però s'haurà d'aplicar. No poden defugir la ratera on ells mateixos s'han ficat. Se'ls ha escapat que hi havia perill de general escàndol en el públic. Aquest és el punt que els cou. Però podien haver estat més astuts per no caure-hi. En tot això he trobat a faltar la presència de don Octavio. Quan arribi demà —li toca entrar de cap de serveis— s'estirarà els cabells, però ja estarà tot consumat i serà irreversible. Perquè, al cap d'una altra estona, ha vingut don Miguel a comunicar-me que la Junta havia determinat de moment tenir-me tancat deu dies, fins a la nova Junta del dia 20, si jo mantenia la meva actitud «d'espera continuada davant del despatx del cap de serveis». En la forma de parlar-me, mai no havia mostrat tanta amabilitat: «Jo sempre penso que les situacions més difícils —m'ha dit— se'ns presenten amb els presos que “no són delinqüents”.» Frase que fa de bon sentir. I una estona després, el funcionari de la nostra galeria, don Rafael, m'ha passat una carta de Vicenta, carta que m'ha vingut com una gràcia caiguda del cel en el moment més oportú. Sempre bones noves consoladores, fora d'unes imprevistes dificultats en la salut del seu fill

Saixa i unes altres dificultats de temps en l'estudi del rus. Quina activitat! Sembla una roda de focs d'artifici. Mentre hom està reduït a la privació de llibertat, altres, per ell, fan més del que poden fer. Descanseu, amics, i preneu cura de vosaltres també una mica, que jo sóc insaciable i sempre empenyeria més i més; però jo també puc esperar una mica. Enmig d'agudes contradiccions i abundosos consols, sense adonar-me'n, m'he trobat cantant:

*«Jo crec en vós, bon Déu, jo crec en vós;
vivent misteriós, ben a prop meu.»*

I mentre exultava la ment, el cos es desfeia en un atac de diarrea fulminant que m'ha deixat afeblit. Els ulls em couen. No tinc gana de fer res. Em temia que, com féu el gener, don Miguel em privaria de llibres, paper i bolígraf i ho tancaria tot a l'armari amb un cademat; però don Miguel, per primera vegada, està molt plaent. — Tot el dia he estat trist. Plovia, plovia. — En canvi, els ocellets estaven impertinents davant de la finestra, desafiant la pluja, esperant pa. Un, més contemplatiu, s'ha posat damunt del llum enreixat que il·lumina la muralla de nit, aixoplugat sota la caixa d'empuladures, mirant-me descaradament, mentre jo cantava cançons d'ocells («Txori Txiki berritxua», «...els ocellets cantant, a festejar-lo van amb sa veu...»). Li han agradat les cançons i fins que jo no he marxat de la finestra ell no ha abandonat el seu recer. També de l'altra banda de la porta m'han estat venint missatges muts —trucs i senyals— d'adhesió de companys de presó, sense parar.

11 de maig de 1975. Diumenge. Tancadet a la cambra, castigat el nen dolent. Em trobo una mica millor. Fa fred i el fred no em deixa treballar. Tanmateix he corregit tot el que he escrit i he fet dos fulls més. He arribat a l'acabament de la guerra (26-

1-39). — A migdia, en un moment en què el carceller ha badat i ha deixat la porta oberta, he sortit, he parlat amb els amics, que no són pocs i que m'encoratgen en tot moment, i he anat a muntar la guàrdia —l'espera continuada— davant del despatx del cap de serveis. Avui li toca a don Octavi, l'home més astut, que ha estat evitant, amb totes les seves argücies, des del febrer, que em tanquessin a l'habitació, per causa de la vaga d'incomunicació. Jo pensava que de bon matí em vindria a veure. Va dient a tot-hom que és el meu amic. Però no ha vingut. Tot i que l'esperava preparat. I... he anat jo a visitar-lo. Quan m'ha vist, ha tractat de dissimular l'enuig que li he causat. No volia veure'm. Però immediatament ha dibuixat una rialla de conveniències: «*Pase usted, hombre, pase*». «*No, no, ya espero aquí fuera.*» «*No, hombre, no, pase usted y siéntese.*» He passat i m'he assegut. «*Esta vez tiene usted toda la razón del mundo; sí, señor. Deberían haberle dicho algo de Dirección General. Por lo menos, deberían haberle devuelto la copia.*»

Aquesta era la pantalla parada per la seva intel·ligència per cobrir dues contrarietats: una, petita, haver-me escapat de la cella amb la conseqüència d'haver-se de relacionar amb mi, i l'altra, grossa, el fracàs de la seva campanya contra la meva incomunicació. Jo, fent el distret del que em deia, tot fent brometa, li dic: «*Don Octavio, finalmente esta vez le he ganado la partida. Me ha costado tres meses. Por suerte ayer no estaba usted para impedirlo. Le hice una combinación de rey (don Vicente) y alfil (don Miguel) y le llevé al jaque mate. Hoy juega usted; a ver cómo me saca de celdas esta vez, máxime teniendo yo toda la razón, como usted dice.*»

Emmurriat, no em respon. «*Es una broma*», li faig. Ell, nerviós de veure'm massa estona per on passaven tots els presos en aquella hora, m'allarga

el «Ya» del diumenge i endevino que vol que em retiri, tot i que no vol dir-ho explícitament. Me'n vaig a l'habitació i ell m'acompanya. Llança una mirada fulminant a don José Tovar, funcionari de la galeria. Aquest observa que la culpa no és d'ell. La porta està oberta i tancada ensems. Resulta que ells no ho saben, però el mànec està espatllat i es pot obrir i tancar amb el passador en posició de tancat. Em tanquen en el meu estimat silenci. Llegeixo el «Ya» i escric durant la tarda.

12 de maig de 1975. Dilluns. Entra de guàrdia don Manuel; és advocat, i és també el més senzillament eficaç. A les deu m'ha vingut a veure, darrera de don Norberto (el capellà). S'ha telefonat a Direcció General i han assegurat que el meu escrit està en el Tribunal, perquè Direcció General el rebé el 10 d'abril i el remeté al Tribunal el 12. «Paraula, que això és cert!» Jo, que sempre tinc un racó de mals pensaments, he pensat que ho han enviat avui amb data del 12 d'abril, perquè han vist que estaven en situació il·legal. Però he manifestat plena credulitat respecte al que em deia. («Vigileu, us envio com ovelles enmig de llops.») «Només que no li han fet arribar l'avís de recepció. Vostè pot fer una instància al Tribunal demanant aquest avís de recepció i nosaltres la cursarem immediatament.» «I de la còpia certificada, què hi ha?» «És veritat. No sé on deu parar. Ja ho esbrinaré.» «Bé. No s'estranyarà que mantingui la meva actitud de protesta, fins que no m'arribi l'avís de recepció. Ara la protesta ja no anirà adreçada a Direcció General, sinó al Tribunal.» Això ha tret de polleguera al pobre conciliador que és don Manuel. Però s'ha empassat el disgust i ha marxat dient: «Vaig a veure com està això». Als pocs minuts, em cridava el sots-director en funcions de Director, don Vicente Yagüe. M'ha tornat a repe-

tir el mateix. També ell s'oblidava de la còpia a requeriment meu. M'ha dit que me la tornaria certificada i m'ha demanat que, en l'espera de l'avís de recepció, deposés la meua actitud d'insubordinació. En compensació ell retiraria la sanció i no elevaria el «parte» contra mi a Direcció General. Totes les raons i contraraons eren falses. L'lur únic problema era que tenien ordres d'evitar tot càstig que pogués generar un escàndol a l'exterior. La meua posició era fortíssima i la seva feblíssima. A mi no m'importava gens ni mica que em tanquessin ni que em sancionessin, ni tan sols que fracassés l'arribada de l'escrit de renúncia al Tribunal. En darrer cas, si a mi em posaven al carrer, a conseqüència de l'indult, faria una «plantada» davant de la presó fins que la policia em tornés a detenir. Ells, en canvi, no poden castigar-me quasi bé amb res, perquè la renúncia abraça tots els avantatges. Només poden tancar-me i està ben vist que ho temen i ho eviten des del febrer per por de l'escàndol públic. Jo fort, ells febles... i he cedit. «Esperaré l'avís de recepció sense l'actitud de protesta.» Ells han respirat. M'han certificat no solament la còpia de l'escrit del mes passat, sinó també la còpia de la instància al Tribunal que he fet avui. Tot han estat facilitats. Ara veurem si respon el Tribunal. De seguida he baixat al pati i hem comentat, tots els companys plegats, els esdeveniments. — Aquesta tarda, he tingut una llarga conversa amb en Godoy, jesuïta de Granada, sobre vagues de fam. És un sacerdot molt ferm. — És bo, en vista de la imparcialitat, donar fe del que m'ha explicat don Manuel per convèncer-me de la bondat de fons de don Vicente, malgrat el seu caràcter brusc i autoritari.

Koldo Tellería, un polític de Bilbao, és hemofílic. Està ací perquè li arrenquin un queixal. Ací no li poden fer per manca de mitjans davant el perill

d'hemorràgia imparable. Cal fer-ho a la Clínica de la Pau. Però està a segon grau i per sortir cal protecció policial, i la Direcció General de Seguretat es nega a donar-la. Total, que no es pot operar. El Director, don Vicente volia elevar-lo a tercer grau per poder prescindir de la protecció oficial, però una sanció greu d'un any —només acomplerta en sis mesos— li ho impedeix. Caldria esperar sis mesos més. Aleshores ha fingit que el Koldo ha fet una acció sumament meritòria, li ha perdonat els sis mesos que restaven de sanció i l'ha ascendit a tercer grau. Ara el deixarà anar a operar-se sense custòdia, fiant-se de la seva paraula que tornarà a la presó sense fer-se escàpol. — Home desconcertant, aquest don Vicente Yagüe —com ho som tots els homes per dins—: fou Director de Zamora i l'hagueren de treure. Em sembla que ho fou quan hi era en Francesc Botey, que el dia abans de sortir a la llibertat li lliurà un estudi psicològic del seu caràcter, amb la conclusió de la seva inadaptació al càrrec de Director. També fou Director, no sé si de Terol o d'Alcalá de Henares, quan una formidable vaga de polítics aconseguí que el traguessin de Director per les seves arbitriarietats. Aquella vaga fou la que provocà l'intent, en solidaritat, de celebrar una missa a la Catedral de Barcelona l'estiu del 1973, quan jo estava amagat i se'm demanà que fos jo qui la celebrés. Davant d'aquests fracassos, don Vicente fou baixat de nivell i nomenat Administrador de l'Hospital. En la meua vaga de quaranta-dos dies fou ell qui em notificà que la Junta havia donat permís perquè vingués a veure'm la mare. Ara és Sots-director. Jubilat don Francisco, esperava heretar la Direcció, però han nomenat un altre, i ell està molt disgustat.

13 de maig de 1975. Dimarts. Han marxat en llibertat els tres sacerdots granadins. No venien per

multa, sinó per arrest preventiu. Estaven illegalment arrestats perquè les autoritats judicials no tenien permís del bisbat, el qual no l'ha donat. — A Las Palmas, l'autoritat governativa ha prohibit l'assemblea pastoral diocesana, presidida pel bisbe. Les tensions Església-Estat continuen amb gran virulència.

15 de maig de 1975. Dijous. Festa de Sant Isidre, patró de Madrid. — Fins i tot, ens posen una mitjana de cervesa per dinar. — El teló de fons és tràgic. Ahir, els diaris anaven plens de noves negres. Abans d'ahir, Cifra avisa que dues patrulles de la Policia Territorial del Sàhara han estat raptades per bandes desconegudes. Ahir, el Cap de Policia del Sàhara ho desmenteix. Avui, es reconeix que hi ha deu militars espanyols raptats i els saharians que els acompanyaven s'han passat a l'enemic. Ahir i els dies anteriors, s'explicava la reacció vandàlica dels «Guerrilleros de Cristo Rey» i de la policia paralela contra les accions d'ETA. Bombes, metrallament d'establiments comercials de parents de gent d'ETA. Ahir, tres sacerdots de Bilbao foren apallissats. Un, molt apallissat, de mitjana edat. Un, de setanta-dos anys, revestit per a dir missa, fou sorprès a la sagristia. Un agustí jove, a punt d'ésser matat, lluita entre la vida i la mort en un ronyó artificial. Aquest darrer fou torturat a la Jefatura de Policia. L'Assemblea Cristiana de Las Palmas prohibida pel Govern civil. Protesta enèrgica del Vaticà. Els sacerdots granadins alliberats ahir són detinguts avui altra vegada, en arribar a Granada, procedents de l'Hospital Penitenciari. El Congrés dels Estats Units i la OTAN posen condicions de canvi polític per pactar amb Espanya. La dreta es «bunkeritza»: el «Consejo nacional del Movimiento» vota la no afectació als quaranta designats per Franco de la Llei d'incompatibilitats, contra el parer del Govern aperturista d'Arias,

que assisteix a la votació adversa amb cares de punes agres. I, per acabar-ho d'adobar, ahir és mort un tinent de la Guàrdia Civil, un matrimoni basc i un dels dos amagats d'ETA a Guernica —l'altre escapà—. De l'ensurt d'una allau tan gran de noves pessimistes per al sistema, la Borsa baixa més d'un punt i els sollicitadíssims papers de la Telefònica, ahir, no els volgué ningú. — Els Estats Units estan bombardejant Cambotja. — Els jordans acumulen blindats davant d'Israel. — L'URSS ven encara més armament a Líbia que a Egipte.

Se m'acosta un pres amb qui mai no havia tingut cap conversa:

«Li puc parlar de tu?» «Si em parles de vostè, no sé amb qui parles.» «Volia dir-te que en el diari Pueblo, agència Cifra, ha sortit una nota sobre tu. A la província de Tarragona, la comissió Justícia i Pau ha recollit més de mil firmes que demanen la teva candidatura al Premi Nobel de la Pau. No et puc donar el retall ni el periòdic, perquè el funcionari que el tenia, sabent que diu això teu, no el vol deixar.» «Moltes gràcies. Mira, el meu camí, no es torçarà tant si em donen el Premi com si no me'l donen. No cerco el Premi. Tanmateix la seva concessió pot ajudar a aconseguir el que cerco. I, a més, sempre va bé estar informat de com van les coses. Jo sabia que a Tarragona hi ha gent que es belluga. Hi tinc uns parents llunyans molt eixerits que m'han escrit una vegada, fa poc.» I el confident espontani marxa sense voler dir el nom del funcionari. — Han marxat dos «tòxics» amics: Rodolf, a la Provincial, i Pep Rodríguez Alonso, a la llibertat.

18 de maig de 1975. Diumenge de Pentecosta. Aquests dies estic bastant concentrat en la redacció de les meves memòries. He acabat avui la primera part, la infància, fins els deu anys; quaranta fulls, en

esborrany. — Ahir va arribar un altre sacerdot basc, multat per una homilia del mes d'octubre; arrest d'un mes. Es diu Antxon Munduate Gabilondo. I és coadjutor de la parròquia d'Alaberga, a Rentería (Guipúscoa). — Avui, al vespre, ell, en Juli i jo hem tingut junts una celebració de la paraula, a l'entorn de l'evangeli de Joan. L'Esperit dóna el perdó i, per tant, la pau. El salm pasqual 118 i el parenostre recitat ensems en basc, en castellà i en català: el do de llengües!, reconciliació de pobles enfrontats. L'Esperit, la varietat de totes les gràcies i carismes en la unitat de l'amor. — En canvi, el director consulta al capellà major de les presons si podem celebrar misses domèstiques a les cel·les. El capellà consulta amb els bisbes de Madrid. «Que facin el que vulguin, però cal que sigui amb ornaments i tal com està manat per la legislació litúrgica» (!!)

— La setmana vinent segurament vindran els de casa. Quin greu em sap que hagin de gastar tants diners en viatges i que s'hagin de cansar tant, només per dues estonetes minses, per donar-me el consol de veure'ls, de sentir-los, de rebre noves engrescadores... Vull repetir-vos que si algun mes us convé de saltar-vos la cita, jo no us ho retreuré pas. Quantes vegades he pensat això! Però no sé si és perdre temps de tornar-ho a pensar. Tanmateix ja us heu imposat una bona obligació, i ben pesant!

20 de maig de 1975. Dimarts. La redacció de les memòries és d'una responsabilitat i d'una dificultat molt grans. És gairebé impossible fer públic allò que fou privat; a més, afecta la cosa a tanta gent! I toca tots els problemes de la vida. No és com escriure un llibre sobre un tema limitat. Ací un es va definint davant de tot. Mentre vaig avançant en la redacció, de tant en tant se'm fa com un cabdell, com un nus al cap. L'esforç d'entendre el meu procés real fa que

hi hagi moments en què el cap em balla de tantes coses concurrents. Veig gairebé impossible que surti un llibre curt. Serà gruixut. I un llibre gruixut és difícil. Perquè cal que tingui una dinàmica interna ben travada i lligada. Això exigeix tenir present el conjunt en cada capítol, en cada apartat. No avançar res, no oblidar res que sigui essencial. Jerarquitzar les dades. I això, amb cinc-cents (?) pàgines, és una obra que pesa sobre els nervis. Si no tingués pendent l'obra encara més gran del comentari bíblic, seria suportable. Però el record de l'obra bíblica a mig fer em resta forces per aquesta altra. — Ahir, no vaig poder dormir. No aconseguia frenar el meu cap. Cal, doncs, prendre-s'ho amb calma. Avui, no he escrit gens. Durant el matí, he reposat molt bé al pati, en silenci. — Però les coses s'han enredat per una altra banda. Un petit incident m'ha atrapat amb els nervis febles i m'ha tret de polleguera. És l'eterna qüestió de la vaga d'incomunicació. Al matí, don José Tovar —funcionari de planta— em volia lliurar una carta per correu certificat, vinguda d'Argentina. «Es tracta —m'ha dit— d'un Xirinacs que pregunta si és parent seu.» Calia firmar el llibre oficial, intern, de cartes certificades. — Conflictel! — Li he dit: «Ja sap que no firmo res». «No pateixi —m'ha dit molt atent—, la portaré a Règim i veurà com se soluciona. Suposo que la hi podré donar de seguida.» Però, a mitja tarda, s'ha presentat don Octavi (cap de serveis, avui i el que sempre em desbarata la vaga) amb un paper del Director en funcions, don Vicente Yagüe, que sempre s'enreda amb mi. Resulta que ha dut la qüestió a la Junta de Règim que, casualment, es tenia avui. I torna a discutir les coses que ja tots saben de sobres. Total: «Si vostè no vol firmar, tornarem la carta al destinatari i li direm que vostè “no la vol rebre”». Jo exploto davant de don Octavi, cridant: «Vostè sap de sobres i el Director també,

perquè ho he dit cent vegades, que ho vull rebre tot, paquets, diners, cartes. L'únic que no vull és tractar amb vostès! Si li volen dir la veritat, diguin-li que no me la poden donar perquè no firmo el llibre oficial, perquè estic incomunicat voluntàriament amb vostès, no amb ell».

El paper del Director continuava: «I espero que m'expliqui la seva negativa a firmar quan accepta altres comunicacions». «¿Quines altres comunicacions?», pregunto a don Octavi. «Per exemple, amb la seva família.» I torno a esclatar: «Vostès m'estan fent un xantatge. Jo vull comunicar amb tothom tret de les autoritats i vostès que les representen. I van dient a tothom que no vull parlar amb ningú. Un periodista de "Cambio 16" fou refusat i vostès li devien dir que jo no volia parlar amb ell, i així ha sortit a la revista». Ha marxat sense dir ni un mot més. Jo he tornat a copiar la instància del 31 de desembre de 1974, on explicava la vaga d'incomunicació i els motius, ben subratllat amb bolígraf vermell, i l'he entregat a don José Tovar, tot dient-li: «*Lea eso, déselo al Jefe de Servicios, que lo lea y lo dé al Director. Que éste lo lea y, si es necesario, para que se enteren los funcionarios de las otras guardias, clávenlo en el tablón de anuncios*». — He baixat al pati per asserenar-me i he tingut la desgràcia que se m'ajuntés un home desagradable que sempre m'està llepant i que, pel que fa i pel que diuen d'ell, sembla, de totes totes, que és un «chivato». He hagut de suportar totes les seves melositats, «Don Luis» per amunt i «Don Luis» per avall: «*Un amigo mío dice que si le dan el Premio Nobel, eso será la puntilla para el Régimen... Un Régimen fatal, que se está cayendo por todas partes, bla, bla, bla. Si me podría indicar algún libro de usted. Me gustaría mucho poderlo leer, bla, bla, bla. Me han dicho que sólo tiene editado en catalán, en francés y en inglés. ¿Es ver-*

dad? Don Vicente, se lo digo yo, es un hombre excelente, de un corazón buenísimo...». Em fa mandra escriure tot el que li he contestat. He aprofitat l'o-casió. Em feia la impressió que no parlava amb ell, sinó que estava parlant amb don Vicente. I li he dit tot el que volia dir-li. Almenys escoltava una mica, una mica més que don Vicente. No gaire: «*Por-que, sabe usted, en la cárcel nos explotan..., pero, créame, don Vicente es muy bueno..., trabajo doce horas diarias en el Psiquiátrico y pagan 150 pesetas al mes..., pero don Vicente es buenísimo...».* Sort que l'amic pintor Iñaki Lozano López m'ha rescatat. Acabava de pintar un quadre i me l'ha volgut en-senyar.

Aquesta nit, he decidit d'intentar escriure una carta a «Cambio 16». Ha estat idea dels polítics d'ETA. Si un és mandrós i deixa les coses sense aclarir, després no hi ha qui les arregli. — També he decidit aguditzar al máxim la incomunicació. Els retornaré els dos únics papers oficials que tinc en el meu poder: el resguard de la maleta i el full del peculi, on consten els meus diners. Des d'ara, no sola-ment no podré treure diners, sinó que ja no en po-dran entrar si no me'ls posson pel seu compte, a la meva esquena. Com que no podia treure diners, els sacerdots navarresos abans de marxar em donaren 1.500 pessetes perquè anés tirant en el mig any que em resta de presó. Sempre hi ha alguna despesa ine-vitable, com tallar-se els cabells, rentar alguna peça de roba difícil, comprar paper higiènic, sabó, bolí-grafs, etc. Doncs bé, també els retornaré les 1.500 pessetes en cartonets oficials (moneda interior de la presó). No vull res que sigui oficial. A veure si, fi-nalment, el Director *entén* el que estic fent. I ni una paraula més amb «ells». — Ja està escrita la carta susdita.

21 de maig de 1975. Dimecres. Els esdeveniments d'ahir han tornat a fer difícil la nit. Els nervis i l'aparell digestiu una mica alterats. M'estronquen la inspiració pel treball. Dedico de nou el matí a asseurem-me. Però és curiós que malgrat l'escorça del meu cos pateixi, el pinyol de l'esperit està serè, feliç. — El diari d'ahir esmenta la detenció de Carles Jiménez de Parga, dos sacerdots més i un seminarista, a propòsit d'una assemblea prohibida a Palomeras (Vallecas). També hi ha la detenció d'un sacerdot basc, acusat d'encobrir un militant d'ETA. I l'afer de l'assemblea cristiana de Las Palmas, també suspesa, es va complicant. Matons de dretes han robat exemplars abundants del Butlletí Oficial del Bisbat, de mans de monges i seglars, davant de la passivitat dels guàrdies del carrer. — Atac fulminant de diarrea. — Acaba d'arribar en Carles Jiménez de Parga: mig milió de multa o tres mesos d'arrest substitutiu. Com sempre, vessa simpatia. Em pregunta per la mare i per Vicenta. Conta, com anècdota certa del Consell de Ministres que, discutint la solució dels greus problemes del Sàhara i preguntat Franco, aquest respon que: «Esperin, que ho consultaré amb Muñoz Grandes». Es diu que la substitució és imminent, que el nou president de govern seria Manuel Díez-Alegría. Però el bunker del Ministeri de la Governació està duríssim.

22 de maig de 1975. Dijous. El poble, o l'organització, ha tornat a pagar el mig milió de pessetes per rescatar en Carles Jiménez de Parga i segurament 200.000 pessetes més per rescatar un obrer detingut amb ell i multat. Molts diners! En Juli Pérez Piniños resta una mica trist, però no diu res. Hem acomiadat en Carles. Com Marià Gamo i, en general, els del seu grup, molt abassegador, dogmàtic i anticarrillista. No deixa parlar ningú. Afalaga els altres,

però no els deixa desplegar-se. Ocupa tot el lloc. El pobre Munduate no ha pogut badar boca. En Juli, tampoc. I jo, si he parlat, és perquè m'he imposat barroerament. M'agrada aixafar quan aixafen. Jo també en sé, d'imposar-me. Finalment, ha marxat. En el punt del darrer comiat, jo no hi era. Ni he saludat els qui l'esperaven a fora. No val que siguis delicat amb ells i, després, ho aprofitin per pujar-se't al damunt. Madrilenyisme. — Aquestes observacions no fan minvar l'alt concepte que em mereix en Carles, com en Marià. La mateixa observació faria per en Josep Dalmau, ben català, i tanmateix me l'estimo molt. — M'he passat bona part del dia fent correccions d'errades del llibre *Subjecte*, tant per si cal una altra edició catalana com per si es fa traducció. — Cada vegada augmenten més els atacs que gent d'extrema dreta (polícia paralela, «guerrillers de Cristo Rey») i de la mateixa policia contra sacerdots, al País Basc. Hi ha un sacerdot que es debat entre la vida i la mort des de fa no sé quants dies; avui, avisa que n'han metrallat un altre. Tiraven a matar. La seva agilitat ho ha impedit. S'estan acabant les contemplacions. El sistema està crispadíssim. Les fallides del Sàhara! ETA! El boicot internacional! Tota la premsa demana descaradament el canvi. Es prepara per al 3 o 4 de juny una jornada de lluita obrera. S'anuncia, d'ací a dos mesos exactes, la successió de Franco. Els presos no parlen de res més. — He fet molta amistat amb Iñaki (Ignasi) Lozano López. Pinta a l'oli. M'ha regalat un bogegó que tinc adherit a la paret de la cella i m'alegra la vista. Aquests dies ha fet dos quadres: una reproducció personal del Crist de Dalí i una alegoria del Pare Etern amb Adam i Eva, tot en tons blaus. Ara n'està fent un altre. Insisteix en que el critiqui i li digui el meu parer. Jo des de fa dies li vaig llegint, traduïdes, les meves memòries. Ell també m'ajuda

amb la seva crítica. — Don Octavio ha intentat conversar amb mi i no ho ha aconseguit per falta de col·laboració meva. Als altres capellans, fent al·lusió a la meva entrega dels cartons-diners, els ha dit que m'he quedat pobre. Sembla que ja van entenent quina mena de vaga és la meva. Fins ara, l'actitud no era mantinguda d'una manera extrema. Tractava d'evitar-los totes les dificultats i frecs possibles. Però vist que això porta a equívocs i a que s'aprofitin de la meva flexibilitat, des d'ara, sense forçar res, no cedeixo ja ni un mil·límetre més. Ells em veuen en les més bones relacions amb tots els companys de presó i veuen, ensems, que no tinc cap tracte amb ells. La manca total de diners encara els ha fet pensar més.

23 de maig de 1975. Divendres. Demà veuré els de casa! Ja aquest vespre la parelleta inseparable haurà d'agafar el tren, sense poder prendre's ni una mica de repòs després del treball del dia, després del treball de tota la setmana. I, el dilluns, tornem-hi. Quin tremp! Funció pontifical. Funció de pont entre un pobre pres, que avui justament fa un any i mig que fou separat bruscament dels seus, arraconat, i tot un poble que l'estima i que és estimat per ell amb bogeria. Un poderós doll de vida flueix a una banda i a l'altra d'aquest pont. Fins a tal punt que les reixes de la presó i les distàncies de l'exili es fan fonedisses. Miracles d'un amor autèntic fet servei eficaç. Els companys, que saben el que em passa, m'envegen. Em veuen feliç i lliure, em veuen fort i recolzat, invulnerable, per obra vostra. Jo no sóc jo, sóc legió, mercès a aquest cordó umbilical que m'uneix a un poble despert, valent, insubornable. Presos i funcionaris estan meravellats del poder d'un poble unit recolzant a aquest petit representant seu per aquests verals de Carabanchel. Sense llepar a

ningú. Sense abaixar-se mai. Sense jugar influències. Amb tot l'honor i tota la dignitat intactes, tinc el màxim respecte i la màxima consideració, gràcies a vosaltres, emissàries, i gràcies a un poble que no abandona els seus fills! Ells pensen i, fins i tot, els més sincers diuen: «Quin poble serà aquest que té aitals representants!». La gent es va convencent de la necessitat d'estrènyer la solidaritat entre els individus, va comprenent que el que fa la força no és la personalitat individual ni l'esperit de competició, sinó la unió solidària, la comunió d'amor, la competició en el servei del comú, que jo minvi i que la comunitat arribi a maduresa. I que, si alguna vegada, el poble ha de menester la meva cara, el meu nom, com a signe sensible de la collectivitat, que mai no em passi pel cap de voler cobrar-ne interessos. Quin interès més gran que haver estat triat un individu —un granet de sorra insignificant— per significar un poble? Demà i demà passat, dos dies de solemne pontifical; cal preparar-los bé.

26 de maig de 1975. Dilluns. Ja han passat els dos dies de la visita mensual. Ha passat el nerviosisme d'unes transaccions sempre amenaçades per intervencions de conseqüències perilloses imprevisibles. Ja s'han encomanat tots els encàrrecs pendents. Ja he rebut la càrrega plúmbia de les noves extraordinàries i el contacte càlid dels estimats, amb el record entranyable dels amics. Tinc menjar en el pap per rumiar tot el mes. Al juny —diuen—, vindran abans —13 i 14?—. Malalties i cansament són la conseqüència de l'agitada vida de la llibertat. Pateixen, però viuen molt intensament. Aquesta campanya meua del refús del Règim, que està desembocant en la campanya pro Premi Nobel-Pau, està prenent una volada de bogeria. Esdeveniments grossos com bombes atòmiques em són dits pels foradets del locutori,

en un minut, en quinze paraules, com si es tractés de la cosa més banal. Gairebé ni arriben a fregar el meu tímpan: Cuixà, Avinyó, Montserrat, pòsters, llibres, Pax Christi internacional, premis internacionals, «sketchs» televisius, disc, comentaris a Noruega... No sé si arribo a fer-me càrrec ben bé del que està passant..., aquest globus que s'infla més i més. Em sento, des de les reixes de la presó, com distant, com posseït de la pau impertorbable de la Maria Lourdes morta. Estic mort i la meua vida està amagada en Jesús, en el pare, en la Maria Lourdes... Em sembla que són els altres, els de fora, els que realment viuen tot això. Jo els sóc com la pilota de futbol; l'alcen, la mouen, la juguen. La pilota no ofereix resistència. Està contenta. Es manté ben esfèrica i ben flexible perquè estima els equips que hi juguen. Tothom està pendent de la pilota, però en el fons la pilota és el que menys compta. I així cal que sigui. Jo sóc vent a pressió que tensa el cuir tenaç de la forma personal i la formació social que he rebut. Pilota perquè el poble jugui, es vigoritzi, frueixi. M'untan amb greix. M'anima la manxada de vent de cada visita. Adéu, visitants estimades!

Abans d'ahir, els grans processos del Règim es van bellugar. En el procés del carrer Correu: Mary-Luz Fernández i Genoveva Forest romanen sota la jurisdicció militar. César Fernández, que passa al TOP, torna a sumir-se en la depressió nerviosa; pateix terriblement per la filla. També es remou el procés Carrero Blanco. I s'anuncia el primer procés contra gent d'ETA acusada d'assassinats de guàrdies civils o policies. El primer judici d'aquesta mena és contra el «Tupa» (Josep Antón Garmendia Artola) i un company seu: per a tots dos, el fiscal demana pena de mort. El «Tupa» s'està al menjador davant meu. No sé si algú es pot imaginar quin efecte fa conviure, menjar, parlar amb un possible condem-

nat a mort. És un dels greus motius de nerviosisme per part meva. El «Tupa», molt valent. Té el cap travessat per una bala. Ha quedat fonament pertorbat, tant en la seva motilitat com en el seu psiquisme. Però comprèn la gravetat de l'acusació. M'ha demanat si puc fer de testimoni en el seu judici. Ho estic consultant. Per part meva, per tractar-se de perill de pena de mort, malgrat la vaga d'incomunicació amb les autoritats, he de fer una excepció. — Avui ja patia. Quinze dies sense resposta, després que el 12 de maig hagués sol·licitat al TOP avís de recepció del meu escrit del 6 d'abril. Volia tornar a fer la plantada. Sortosament, aquest migdia ha arribat resposta:

«TOP

22.5.75

Juzgado Or.
Público
Sumario
83-71
Rollo
83-71

En cumplimiento de lo acordado por este Tribunal, tengo el honor de dirigir a V.S. en la causa indicada al margen, seguida contra Luis María Xirinachs Damians, que se encuentra interno en el Hospital General Penitenciario de esta Capital por delito de propaganda ilegal.

TOP
Secretario
MADRID

Libro a V.S. la presente a fin de que se haga saber a dicho penado que, por resolución de esta fecha, se ha acordado no haber a proveer sobre el escrito presentado por el mismo con fecha 6 de abril último.

*Sírvase V.S. acusar recibo.
Dios guarde a V.S. muchos años.*

Madrid, 12 de Mayo de 1975.

EL SECRETARIO, firmado

Sr. Juez Municipal de Carabanchel-Madrid.

*Fecha de entrada en Juzgado Municipal n.º 28:
19 Mayo 1975.»*

Com es pot veure, la resolució és justament del 12 de maig, dia en què vaig demanar la certificació de recepció. Fins a aquell dia no havien resolt res, segurament perquè el meu paper del 6 d'abril encara no els havia arribat de la Direcció General, que el cursà aquell mateix 12 de maig, dilluns, en què em digueren, pressionats per la meua actitud, que ja estava cursat des de feia un mes.

28 de maig de 1975. Dimecres. S'enduen el «Tupa». El volen jutjar de pressa? Els pitjors auguris ronden pel nostre cap. No el veurem més? El fantasma de Puig Antich ens fa pensar que es farà un judici ràpid, condemna a mort i execució. Estem units tots els polítics després de dinar. El dinar ha transcorregut en un silenci total a la taula dels polítics. El «Tupa» ja havia marxat. Ningú no tenia ganes de dir res. Tots pensàvem la mateixa cosa. De la reunió ha sortit el següent document per escampar entre la gent del carrer i per fer arribar als presos polítics de les altres presons:

«A través de la premsa, els presos polítics interns a l'Hospital General Penitenciari de Carabanchel (Madrid), hem tingut coneixement de la petició fiscal de dues penes de mort, una per a Josep Antón Garmendia Artola (el «Tupa»), fins avui intern en aquest Hospital, i l'altra, per a Àngel Otaegui, intern en el penal de Burgos, en procés militar que se segueix contra ells.

Coneixem perfectament el greu estat en què resta Garmendia després que una bala li travessés els dos

lòbuls parietals dels cervell. Arribà a aquest Hospital en estat comatós, àdhuc segons testimoniatge dels mateixos funcionaris i personal clínic que el va atendre. Al cap d'un temps, sortí de l'estat de coma, però mantigué les seves facultats físiques greument alterades. No pot realitzar la coordinació dels seus moviments, no pot mantenir una conversa continuada i resta en silenci i amb la mirada fixa en l'interlocutor. En el temps d'aquest estat lamentable, que encara dura, han estat obtingudes les declaracions que la guàrdia civil, la brigada social i els jutges militars presenten com a seves.

Avui se l'han endut d'aquest hospital on, si bé no hi era sotmès a cap tractament de recuperació, podia gaudir, almenys, d'un mínim d'atencions assistencials.

Afirmem que no estigué ni està en condicions de fer declaracions amb valor jurídic i d'assistir amb responsabilitat davant d'un Consell de Guerra. Creiem que les inculpacions a l'altre processat, basades en suposades declaracions de Garmendia, per igual raó, tampoc no tenen valor jurídic.

Per tots aquests punts, fem pública la nostra més enèrgica protesta i la nostra decidida voluntat d'emprendre una vaga de fam en oposició a la celebració de l'esmentat Consell de Guerra. Aquesta vaga començarà el dia en què sapiguem la data de l'inici del Consell.

I invitem, d'una banda, els presos polítics de tot l'Estat espanyol i, de l'altra, els diferents pobles d'aquest Estat a sumar-se al nostre gest de condemna, en la mida i mode que creguin convenient.

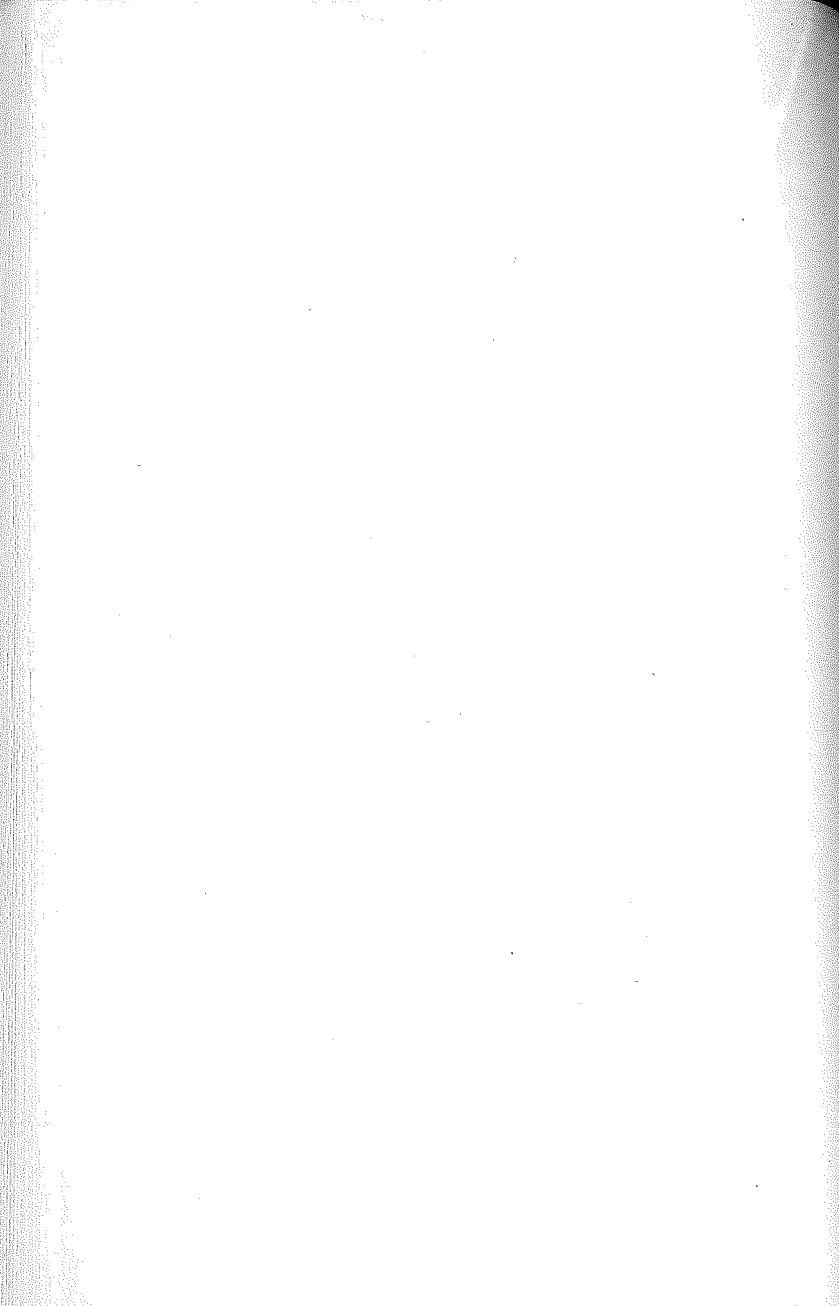
Els presos polítics de l'Hospital Penitenciari de Carabanchel.

Madrid, 28 de maig de 1975.»

Després de redactar aquest escrit ens hem quedat més tranquils. La sortida del text a fora ha estat bastant ràpida. Reconforta saber que el missatger també venia per demanar-nos la col·laboració en una campanya, ja en marxa a fora, en favor dels processats Garmendia-Otaegui. El poble no dorm!

31 de maig de 1975. Dissabte. De la presó provincial han vingut uns polítics per a visitar-se pel metge. Entre ells, Carles Álvarez, poeta, condemnat a quatre anys per fer campanya a favor del «1.001», ha demanat per mi. Estava eufòric. Precipitadament m'ha parlat de la medalla de la Comissió Internacional de la Pau. La d'or concedida a títol pòstum a l'Abat Escarré i una altra a mi, lliurades al P. Cassià Just i a la meva mare, a Barcelona, o Montserrat? Surt explicat a «Cambio 16» de la setmana passada. També han donat unes deu medalles més a diferents lluitadors espanyols, entre els quals es troben els processats en el «1.001». Aquesta tarda ha repetit la nova en Ruiz-Jiménez, fill. També n'han donat al seu pare. A Madrid, la cerimònia, molt emotiva, ha tingut lloc a casa del director de cinema Bardem. En Carles Álvarez creu que en el «Cambio 16» d'aquesta setmana en sortirà una referència àmplia. — Jo, aquests dies, he avançat una mica més les memòries (seixanta fulls); he xerrat a fons amb els sacerdots, he redactat un ampli report sobre els mesos en què el «Tupa» sojornà en aquest hospital i he seguit donant sessions de Raja-Ioga a un grup força assidu de «tòxics». També la feina de recuperació de l'Ignasi Lozano López va endavant. El que encara no s'arregla és el ventre. Està tot desgavellat. Si pogués separar el greix del menjar! Dies desapacibles. Aquesta nit, una sorollosa tempestat. — Ja tenim el Ford a Madrid després del seu fracàs d'introduir Espanya a la OTAN. Li han

tancat les portes: Noruega, Dinamarca, Holanda,
el Regne Unit i la República Federal d'Alemanya.
Tot un èxit! Ara ve a Espanya sense res a les mans
i amb la repulsa del seu propi país i del nostre.

2 de juny de 1975. Dilluns. Abans d'ahir arribà carta de Vicenta. L'operació «olis Iñaky» en marxa. Li ho he dit al noi i se n'ha alegrat. Està llegint acuradament *El miedo a la libertad*, d'Erich Fromm. Li fa impacte. També és el confident atent de les meves memòries. Va tan bé anar llegint-les a algun bon escoltador a mida que es van escrivint! També hi ha llum verda perquè jo faci de testimoni de la defensa en el judici militar que es prepara contra Garmendia (el «Tupa»). Ho havia sotmès a consulta i han respost que sí. Va contra la vaga d'incomunicació que duc des d'aquest any i contra la campanya de refús del Règim que duc des de fa anys, però hi ha en joc una vida humana, i en una causa justa: la repulsa contra una sistemàtica opressió nacional. L'amenaça de pena de mort —petició fiscal— és un motiu suficient per suspendre excepcionalment vagues i campanyes. — Ha mort, avui, Santiago Martín, el «Cheli», a la nostra galeria. Només tenia un tros d'un pulmó. S'ha passat la nit demanant un metge. No se l'ha sentit. No se l'ha atès. Els timbres d'alarma estan absurdament desconnectats. Per fer-se sentir, els malalts s'han d'alçar, arribar-se fins a la porta i colpejar-la amb totes les

forces per tal que els senti el funcionari de guàrdia, que pot estar endormiscat. En Santiago no podia de cap manera alçar-se del llit. El dia anterior havia estat a punt de morir, amb sèrum i oxigen. La nit anterior havia enganyat a més d'un metge. Tenia prohibit prendre tranquil·litzants i els havia aconseguit dels metges, ignorants del cas. Aquest xicot estava abans a l'Hospital Penitenciari de Tuberculosos Infecciosos (Fímics) de Carabanchel. És un lloc terrible, sense condicions ni atencions, on els presos saben que van a morir. Ell i dos més, desesperats, un dia fugiren. Un taxista els conduí a la policia i foren enxampats de nou. Ell fou portat a la nostra galeria. Estava totalment desesperat. Acarat irremissiblement a la mort. Escrivia una mena de diari sobre les barbaritats de la presó. Bé, ja ha mort! Volíem recuperar el seu diari. Ha estat la primera cosa que han amagat els funcionaris. Mort endebades... Qui estimava la teva vida, company?

3 de juny de 1975. Dimarts. Més dades sobre Santiago Martín. Un quart abans de morir, demanà l'oxigen. Li posà un estudiant d'ATS, que fa d'infermer i es diu Alcalde. Tub pel nas. Graduació amb el tub ja posat. Soroll que s'escapa el gas. Tres quilos per minut és el punt on el deixa fixat. Hi havia el capellà, don Norberto. Dues hores després, Norberto dirà a un altre: «Ha mort el Santiago. L'he trobat que s'havia tret el tub de l'oxigen». S'havia quedat sol? Moribund i sol? També s'ha sorprès una conversa entre el metge Medina i uns infermers:

«Ja està bé! M'han matat en Santiago Martín», fa el metge. «Ell és el que, d'un poc més, ens mata a nosaltres. Vam estar tres nits i tres dies vetllant-lo contínuament!»

A part de tot això, una altra dada curiosa. Aquest

mateix noi volia posar una denúncia quan estava a Fímics, perquè la feina que realitzaven a tallers podia constituir perill d'infectar la població civil. Per casualitat, s'ha trobat un rebut d'un altre reclús de Fímics on consta la concreta feina perillosa i també, de passada, el preu misèrrim que es paga als presos que treballen.

Avui, he rebut una carta del caputxí de Pamplona, firmada Josep M. Damians, i una carta de la mare. La família va fluixa de salut. La mare em fa tot de reflexions per la meua salut, les quals em sembla que més aviat van adreçades a la Direcció d'aquest Hospital-Presó. Ells, com si sentissin ploure. Els components de la família van tan justos de temps que, quan un es posa malalt, genera una distorsió a tots. S'han acabat els temps de la placidesa. Ara tothom va atabalat. La vida està ajustada com una màquina. Recordo el senyor Pere Carles, el qual, quan queia malalt, pagava el que fos i deia al metge que el guarís en vint-i-quatre hores. Igual com les reparacions del telèfon, de la persiana o de la calefacció. Tot ràpid, ràpid. Així també acabà la seva vida, molt ràpid. També em ve a la memòria allò que sempre deia l'oncle Evarist: «Només demano que les coses puguin anar una mica més a poc a poc». Amb els mitjans de comunicació que hi ha sembla que tots ens puguem exigir a tots d'estar ensems a tot arreu.

5 de juny de 1975. Dijous. Avui, ha marxat Txema Yarza cap a Burgos, a Judici Militar (sembla que intervingué en el segrest de Huarte). Ja té condemnes de més de cent anys. Ara, li'n demanen trenta més. També ha anat al TOP en César Fernández, a declarar sobre l'afer del carrer Correu. — Ahir, al matí, vaig estar parlant extensament amb l'Antxon Munduate, sobre nacionalisme-marxisme.

8 de juny de 1975. Diumenge. Ahir, a la tarda, ens arribà un nou sacerdot amb arrest substitutiu de multa, per dos mesos, en Erasm Atorrasagasti Arrieta, de quaranta-cinc anys, d'una parròquia del barri de l'Infern de Donosti. Explica coses terrorífiques del País Basc. Es mata a mans vessades. Ahir, al matí, en un afrontament ETA-Guàrdia Civil diu el diari que feriren alguns d'ETA. Tots escaparen, llevat d'un ferit. L'Erasm assegura que, en l'acció, moriren dos guàrdies civils. La premsa ho calla. — A l'estudiant d'Ondàrroa, el mataren a sang freda. — A l'alemanya aturada a l'autopista, li seccionaren la medulla amb un tret disparat quan el cotxe estava ben aturat. El matrimoni de Guernica, de més de cinquanta anys, matats a sang freda contra la paret de la cuina, etc. — Avui, els quatre sacerdots hem celebrat la litúrgia de la paraula entorn del capítol catorze de la carta als Romans. Molt viva aquesta celebració. — En Juli Pérez Pinillos, sabent que no tinc diners-cartons, m'ha comprat paper higiènic i sobres de carta, per si els he de menester. — Els divendres, vaig estar algunes hores amb Larrea, que encara està al llit; parlarem, llargament, a instàncies seves, de l'Assemblea de Catalunya, que li és desconeguda. — Se m'avisa que l'advocat Gil-Robles, antic cap de la CEDA, voldria saber quina mena de socialisme és de la meva devoció. Deu haver sentit una entrevista magnetofònica i deu haver vist unes fotos, tot plegat fet dins de la presó. Ell, amb en Ruiz-Jiménez, en Coll Alentorn, en Cañellas i altres, bascs, valencians, etc., s'han reunit a València i han unificat els cinc corrents que hi havia de Democràcia Cristiana a l'Estat espanyol. Hi assistien representants de la Democràcia Cristiana de l'estranger. Totes cinc branques són «externes» al Règim. Accepten la personalitat política de Catalunya i Euskadi. — D'altra banda, els socialistes del sud

d'Europa es declaren més a l'esquerra del socialisme pro-occidental del nord d'Europa, i propugnen la unió amb els comunistes. — A Catalunya, cicle de conferències de Trias Fargas (liberal), Cañellas (D.C.), Jordi Pujol (Socialisme, dreta escandinava), Pallach (Socialisme centre, PSOE?), Reventós (Socialisme esquerre, MSC?) i Solé Barberà (Comunista, PSUC), tots catalanistes. — Tothom prepara la successió de Franco. Franco, en aquesta darrera quinzena, ha actuat més que mai en públic. — Els rumors d'indult són insistents.

9 de juny de 1975. Dilluns. Ha caigut a les meves mans *El varón domado*, d'Esther Vilar, Ediciones Grijalbo, 1975, Barcelona. I l'he llegit tot en dues hores. Periodístic de forma. I molt interessant de fons. He après moltes coses per al meu govern particular, com per exemple: «L'home drogat per la necessitat d'elogi: l'elogiaddicte», «l'home amb por a la llibertat que cerca aixopluc i algú a qui adorar», etc. En el fons, és una forma original de presentar la doctrina marxista que l'amor d'home i dona està, en la nostra societat, radicalment condicionat pels diners. A primera vista, sembla que diu que l'home està supeditat a la dona, però en realitat diu que la dona està en una posició horriblement baixa.

11 de juny de 1975. Dimecres. Ahir, arribà Gregori de la presó de Carabanchel. Fa uns quinze dies que està pres. El detingueren poc abans de les jornades de lluita dels dies 4 i 5, després d'una acció de Comissions Obreres en uns cotxes. És de Vallecas (Madrid). Deixa dona i fills petits. Ve amb una cosa molt lletja a l'Hospital. Sembla despreniment de retina. Ningú no es mou. Pot perdre l'ull. Em venen ganes de plorar de ràbia. Li van dir que l'ocu-

lista no vindrà fins dissabte. La meva incomunicació se'm fa insuportable. Els altres capellans han pressionat. Sembla que l'oculista vindrà demà. — Han deixat anar a Alfons Sastre. — En canvi, s'han endut el «Tupa» de l'infermeria de Carabanchel a Burgos. ¿Voldran fer el judici malgrat les declaracions sobre el seu estat mental, tant de part del metge que l'operà com de part dels metges d'aquest Hospital? Semblava que al «Tanque» li anaven una mica bé les coses. La cama —vuit mesos enguixada i amb la ferida oberta— li fou operada (raspat d'os). S'estava recuperant de l'operació. La seva participació en el procés del carrer del Correu fou passada del Tribunal militar al TOP. Semblava que li disminuïen les acusacions. Doncs bé, avui s'han presentat uns jutges militars amb màquina d'escriure. L'han estat interrogant a porta tancada durant tres hores. I després, per acabar-ho d'adobar, l'han posat en una habitació individual i l'han tornat a incomunicar. Ja ho estigué quatre mesos seguits, al final de l'any passat.

En César Fernández, alliberat amb la seva dona de l'afer del carrer del Correu, que està complint dos anys de condemna per procés polític anterior, està molt malament una altra vegada. — Jo, fa vuit dies que tinc un fort refredat. Avui, he arribat al màxim. — Què hi farem, la vida és així. — Amb penes i treballs vaig escrivint les memòries. Passo la pàgina noranta de l'esborrany.

12 de juny de 1975. Dijous. La grip creix. M'ha sortit una erupció a la galta, sota l'ull dret. El nas raja, desfet. Ferides a la boca. Febre. Em quedo al llit fins a les deu del matí. I després m'abrigo bé i no em moc de l'habitació. — Aquesta tarda, en un escorcoll, don Miguel ha trobat a Larrea el llibre meu clandestí, *21 dies de fam*, i li ha requisat.

Crearà problemes? De seguida, Antxon Munduate s'ha ofert per presentar-lo com a seu, puix dissabte marxa. Jo no ho he permès. Potser àdhuc els farà bé a les «autoritats» d'anar llegint el llibret. — El pobre Gregori, visitat aquest matí per l'oftalmòleg, té realment despreniment de retina. No el proces-sen. Està en llibertat pel TOP. Però té arrest de dos mesos per una multa governativa de 300.000 pessetes. Està sumit en un mar de dubtes, si s'opera o no s'opera ací dins. Jo no sé què fer ni què dir. Penso que caldria recollir les pessetes i pagar la multa perquè s'operi fora. Això d'ací no té les mí-nimes garanties. Però, i si no poden pagar? Si s'ha d'operar ací, per no poder pagar, és bo d'espantar-lo? Ja ho està prou amb el que ha sentit aquests dies. Ulls esguerrats. Un mort operat de cataractes. Desatenció en el post-operatori. — Està deprimit. Els ulls sempre tapats i la immobilitat al llit hi col·laboren amb eficàcia. Un home endurit en una llarga lluita de molts anys, però això dels ulls —ell ho confessa així— li fa autèntica basarda... Jo, amb la comunicació, no puc demanar permís per pujar a veure'l. L'Iñaky ho ha fet per mi. És un amic de debò. En aquests darrers temps, és el millor amic que he trobat. He dosificat la confiança que anava dipositant en ell, i la prova sempre ha donat positiu. Té els nervis molt malmesos a causa dels divuit anys de presó, i la seva companyia de vegades em crispa els nervis. Però això només és la closca. El fons és finíssim. Ell, amb els seus fets, no amb paraules, demostra que està ple d'agraïment. Està illusionat amb el fet que els seus quadres vagin sortint. Ahir li va arribar un gir de 1.000 pessetes d'un tal Roca. No sap d'on ve. Em penso que deu ser l'ajuda de Barcelona. — Només he pogut escriure dos fulls. El «Tupa» no és a Burgos, sinó al Reformatori (galeria 6) de Carabanchel. Sembla signe que no el

jutjaran per ara. És possible, doncs, que s'allunyi la vaga de fam que tenim anunciada. — Per ací, per un tres i no res, esclaten baralles perilloses. Avui, després de sopar, s'han esbatussat dos amb ferotgia. Una sabata ha passat volant ran del meu cap.

Aquesta nit, ha mort en accident de tràfic Herro Tejedor, Ministre Secretari General del Movimiento. — Ens han arribat uns fulls clandestins sobre Euskadi durant l'estat d'excepció, que són terrorífics.

13 de juny de 1975. Divendres. Aquesta tarda, han aixecat la comunicació del «Tanque» Arruabarrena. L'interrogatori es referia a un atemptat ocorregut a Madrid, fa temps, a Capitania General. Ell no en sabia res. — Això ha permès de celebrar el comiat d'Antxon Munduate amb un berenar-sopar. Jo he begut Bitter-Kas —no n'havia begut mai— i m'ha mantingut desvetllat fins a les quatre de la matinada. Però ha anat bé. No m'he posat nerviós i he anat preparant les idees per la vinguda de la família, demà. — Aquest matí, m'he despertat amb la grip ben forta. No m'he alçat fins a les onze. Al vespre, semblava haver minvat. Durant el dia, he tingut febre. Potser el Bitter té quinina. A la nit, em sentia bé. Al llit, desvetllat, anava pensant com treballa la gent. Com es belluga el poble! Quina efervescència traspuen els periòdics. Després de quaranta anys dormint l'horrible ressaca d'una horrible guerra, ara sembla que de sobte tot entra de nou a la vida. Se'ns acosten moments molt seriosos.

14 de juny de 1975. Dissabte. Ha marxat Antxon Munduate. Esperava poder veure a fora a la meua família, però el tren s'ha retardat i ha arribat massa tard. Tanmateix ens han concedit una visita d'una hora i mitja ben esplèndida. Venien cansa-

des i desballestades. Amb molta son. Una vegada més han abocat el sac i m'han dit una pila de coses que seran digerides i rumiades durant un mes. El meu poble bull! És realment encoratjador. — Han fet l'exposició dels quadres de Iñaky. Ja porten bons diners per a ell. Han venut els millors. Agraden! Demanen més dades d'aquest noi: Ignasi Lozano López nasqué al barri de Vallecas de Madrid quan esclatà la guerra. El seu pare fou republicà. El barri era gairebé tot republicà. Els «nacionals» afusellaren son pare i bona part dels homes de Vallecas. La mare no pogué evitar que el fill, ressentit, es convertís en un pillet del carrer. Anà a raure a un hospici horrible de Pamplona, mentre la mare s'ajuntava amb un altre home. Als divuit anys, fou ficat a la presó per lladre. No és reincident. Si s'ha hagut de passar mitja vida —divuit anys— a la presó és a causa del seu temperament rebel. Ha intentat escapar-se moltes vegades. Ha escrit cartes als jutjats, protestant dels mals tractes, cartes que li han produït una cadena de processaments secundaris que han allargat la condemna. És un xicot que, a part del seu gust per la pintura, té molt cap; massa cap, donada la situació que li ha tocat de viure. — Sap que té molta capacitat i que les circumstàncies adverses li han impedit de desenrotllar-la. Això el fa patir. Ha llegit molt. Té un saber enciclopèdic extens. Mai s'ha deixat humiliar pels funcionaris ni s'ha avingut a servir-los de «chivato» per obtenir avantatges. Totes les referències que tinc d'altres presons confirmen això. És un polític inconscient i inaprofitat. La seva rebellia l'ha portat a duríssims i llarguíssims càstigs, soferts en la més negra soledat. Sumat el temps que ha passat castigat en cel·les, potser arriba als vuit anys. Això ha fet perillar la seva estabilitat mental. Està desequilibrat de nervis. Té com por de tenir èxit, qualsevol cosa

que li surt bé l'exalta excessivament. No té cap vici dels típics de presons, fora que fuma molt. Espera la llibertat com un boig. La privació sexual ha resultat insuportable. La mare el ve a veure, però ell no vol que ella el controlï en sortir. Té un germà casat que no l'ha ajudat. La mare voldria viure amb ell. Sembla que la mare no s'avé amb el germà, amb el qual ara viu. L'Ignasi no vol viure amb la mare. Ha patit moltíssim en tota la seva vida. Té por que ja no li resti temps per viure. Això li crearà encara més problemes quan surti que no pas els que ara té. Més difícil i necessari que ajudar-lo ara, en presó, serà ajudar-lo quan surti. El conec de fa més d'un any. Darrerament ha tingut més sort. En aquests darrers sis mesos, ha trobat un advocat de polítics que l'atén i es preocupa d'ell, i ara sembla que aconseguirà de dur-lo a un camp obert de treball per als dos anys escassos que li resten de condemna. També el visita l'assistent social Carme Martínez. I finalment ha trobat un padrinatge a Barcelona, àdhuc per donar sortida als seus quadres. Al Puerto de Santa Maria venia «pintura industrial» d'un pèssim gust per als marins ianquis (esclavitud al servei de la demanda). Ha estat llargs anys en els pitjors penals del Règim. Ha vist i sap coses terribles, de tots els colors. També en aquest darrer any s'ha introduït en el món dels presos polítics. Molt amic d'Emili Salinas. Ara ajuda els d'ETA, a un capellà pres, de Vallecas (JOC), i a tot el qui s'escau. Molt sensible per als problemes polítics, etc.

15 de juny de 1975. Diumenge. Estimades misatgeres, formidable cable coaxial Madrid-Barcelona, no sé com dir-vos com n'estic, de content, per les vostres visites. Veniu, beneïdes del Pare, perquè estava pres i em vinguéreu a visitar. Després de cada visita, deixeu un perfum que dura un mes sencer i

que embriaga l'ànim més que aquestes necessàries drogues de què contínuament estan parlant els «toxicòmans», companys de galeria. Jo tampoc, com ells, no sé parlar ni pensar de res més. Com si, a cada visita, portéssiu una bomba, curiosament preparada pel nostre estimat poble català, la qual en la seva explosió polvoritzés murs i xarxes de filferro, funcionaris i guàrdies amb llurs pistoles i fusells. A cada vinguda, tot ho renoveu amb els vostres presents, amb la vostra presència. Ara que, per raó de la vaga, no puc rebre paquets haig de dir que no els trobo pas a faltar. Cada vegada, em porteu un bon paquet de coses més alimentoses que la xocolata o la llangonissa. I a més de la gràcia de la vostra visita i del fet de poder-nos comunicar com qualsevol pres amb els seus familiars, en el meu cas s'ajunta el fet d'una causa i d'un destí meravellosos. Cal que us digui que sento ensems una gran distància de tot i una gran responsabilitat per tot. Us dic amb el cor a la mà que no he de menester l'enfilall d'elogis, bones noves i èxits que m'expliqueu a cada visita. Sense efusió de sang, no s'aconsegueix mai l'alliberament. Jo havia emprès el camí sense comptar amb aquests nombrosos consols. Més aviat, decidit a suportar tota mena de contradiccions i penalitats. I en aquesta mateixa línia em mantinc. Com a tota persona, m'agrada l'èxit, però no entrava com a partida necessària en els meus comptes. Potser en temps anteriors de la meua vida, sí. Però, ara, no. Des de Santa Maria del Camí, el meu recés triat voluntàriament, quan vaig decidir de posar-me en camí d'acció de cara al poble, ho vaig fer no per cercar el meu èxit, sinó la llibertat del poble. Fou un projecte de col·laboració gratuïta que està en ple desenvolupament. Les bones noves són, doncs, sempre una propina com a afalac per a mi. Si m'interesso és per saber de l'avenç de la

causa. Això sí que és important. L'aspecte de consol és ben acceptat, però sempre tenint present els milers d'oprimits en el treball, els milers de desgraciats, de torturats, de multats, d'exiliats, d'amagats, d'empresonats en condicions infinitament pitjors que la meua, d'afusellats, de caiguts en el camp de batalla en les batusses de cada dia. Aquell «Xirinaes a la horca» que ahir em vau ensenyar, el duc al cordes de Santa Maria del Camí. Si encara no ha esdevingut —i que mai no esdevingui!— és gràcia. Però també sento una gran responsabilitat. Sento com s'acumulen en la meua vida grans desigs i il·lusions del pare mort, de la mare de setanta anys, dels íntims, Vicenta i Saixa, dels germans, de la germana Maria Lourdes, que oferí la seva vida i la seva mort per la causa dels oprimits, de molts amics, del meu poble perseguit i dominat, dels explotats de l'Estat espanyol i de tots els pobles de la terra. Com un imant que concentra entre els seus pols les línies de força, que donen la volta a tot l'univers. En mi sembla com si es puguin anar fent realitat velles utopies. Jo no sento que en tingui cap mèrit, pel que fa al fet en si mateix. La meua feina és administrar aquest dipòsit que m'ha estat donat quan jo no el cercava, cabalment —jo crec— a causa de les meves limitacions, amb gran responsabilitat, amb esperit totalment obert, a la faç del món, admetent el consell, els suggeriments, la col·laboració de tots els afectats i interessats. Com un servei. A les ordres de la nova humanitat que malda per madurar. Sóc totalment vostre. No sóc meu. Sóc jo. Tinc una persona i una responsabilitat personal, però per a vosaltres, igual que vosaltres sou tots meus, ben meus, i us estrenyo i us abraço amb passió, com els braços de l'imant abracen i estrenyen les línies de força. Contínuament he de vigilar de no servir-me a mi. «Ai de vosaltres, pastors, que us

pastureu a vosaltres mateixos!» Cal que el camp de gravetat de la meua vida passi pel cor de tots els homes. No vull acumular, aturar i acabar en mi la força unida del poble. És una temptació gran d'aquells que, en un moment donat, estan ben situats per a servir-se'n. És penós assabentar-se que en alguns països socialistes el poble no té carn i la gent del partit sí, que el poble no té torres d'estiueig i els del partit sí, que el poble no té cotxe i els grans del partit colleccionen cotxes del darrer model «made in USA». També és trist que a l'Estat espanyol es mantinguin certes escissions i grups en l'oposició, tots amb programes semblants —malgrat estiguin enunciats amb paraules diferents— només perquè es tracta d'un acaparament d'àrees d'influència: «El poder per a mi». En canvi, se sap d'exemples a nivell personal i col·lectiu totalment oposats. Gent que, malgrat tenir posicions de poder, es passen la vida donant tot el que poden, segons les seves possibilitats, i rebent només el mínim que han de menester, segons les seves necessitats. Jo us demano que en mi no vegeu res més que un símbol apte per convocar la unió de les forces alliberadores del món, res més. Quan la llibertat és realitat, el símbol es llença al foc.

Malgrat les petites incomoditats de la presó i de la meua situació especial, sapiguen que sóc molt feliç i que estic orgullós de tots vosaltres. Les compensacions, les gratificacions que em dona la lluita superen amb escreix els inconvenients. Sóc un lluitador de molta sort, comparat amb molts altres. I sempre em pregunto si aquesta sort és deguda a que jugo massa fluix i els enemics opten per respectar-me, perquè els resulta més pràctic, o bé és deguda a que pertanyo a un poble que està resultant d'una noblesa tan exquisida que em té envoltat en una capa de cotó fluix perquè els meus peus no

ensopeguin en cap pedra, perquè cap dard traïdor no m'arribi al cor.

No sé si sou conscients de l'enorme força operativa que em dóna enfront de l'enemic el vostre suport generosíssim. ¿Quants lluitadors poden dir que tenen al seu darrera una Assemblea com la de Catalunya i el poble conscient sencer? No gosen, no, tocar-me un pèl del cap. Jo no sóc jo. Jo sóc tots vosaltres. Un Fuenteovejuna de milions d'homes! Per això, estic ple de joia davant l'anunci que el meu poble avança en la seva lluita, que es va a celebrar la segona sessió plenària de l'Assemblea de Catalunya, que se la considera internacionalment com la «plataforma» del poble català en lluita, que cerca la constitució d'un Consell Executiu responsable d'aquesta lluita, que s'associa a la lluita gegantina del poble euskaldun, etc.

¿Serem capaços d'interessar tot el poble adormit en la lluita pel seu alliberament? Quanta més base conscient i responsable tinguem, menys necessari serà el recurs a la violència i al terrorisme. Un poble unit, no disposat a servir, no pot continuar essent oprimat. L'opressor el deixa anar. Però en el nostre país, encara hi ha massa esquirols inconscients o conscients que fan el joc als mateixos opressors, seus i nostres. I, en lloc de barallar-nos tant entre faccions, cal que esmercem tots els esforços per despertar aquests esquirols. Catalunya, actualment, davant d'Espanya, és un autèntic exemple d'unió de les forces progressives. Enfortim aquesta unió i sobretot eixemplem la base popular. No perdem ocasió ni oportunitat de trucar a la porta de la responsabilitat del paísà distret o caragirat.

Fins aquell dia en què diguem: «Ara!», i baixem els braços, i tota la vida del país resti aturada fins que no arribi el canvi, la presa en les nostres mans dels nostres destins, la nostra vida nacional cap a

la comunitat fraternal dels homes de tota la terra.

No us rigueu massa dels somnis romàntics d'un pobre pres. Si, en la realitat, encara falten dies, la idea ja és en el meu front. Tant de bo que poguésser en tots els fronts el senyal dels homes lliures.

Jo, des d'ací, feble i impotent com estic, em sento fort i optimista amb la vostra força i el vostre optimisme. Falta poc!

«Central! Central! Ja s'ha acabat la conferència amb Barcelona. Quant val?»

«Oh, poca cosa! Només el viatge en tren de dues dones. Les seves despeses d'estada a Madrid. El no poder descansar després d'una setmana de treball per guanyar-se la vida. Els setanta anys d'una d'elles. I poca cosa més. Però, no pateixi. Em sembla que paguen des de Barcelona.»

«Gràcies.»

15 de juny de 1975. Diumenge. Han marxat els de casa deixant darrera seu una estela de dolçor. — L'Ignasi Lozano Pérez està fonament commogut i feliç. Havia dit, quan li vaig preguntar si volia ajuda: «Sí, necessito creure en algú». I ara creu. Primer, li van arribar 1.000 pessetes de la padrina de presó! Avui, li ha arribat la llista-catàleg, amb la valoració, i la nova que funciona l'exposició de les seves teles a Barcelona. La Vicenta i en Saixa s'han afanyat a impulsar-ho tot en tres setmanes, atrafegats com estan fins al capdamunt amb tantes altres coses. I sense deixar de guanyar-se la vida amb el seu treball. Avui, s'han endut dues teles més: 16 —«Mal sabor de boca» i 17— «Quijo-chi-minh», un parell d'estudis en blau. També avui li han arribat les primeres 4.000 pessetes, resultat de les primeres vendes. I finalment també avui ha rebut per correu un paquet de la padrina, amb menjar i un llibre sobre tècnica de pintura a l'oli. Li sembla que

li serà molt útil. La meva família li ha dipositat, a més, pastissos variats riquíssims, pastes seques, pernil, mel, codonyat, llapis per dibuixar i la propina suggerent d'un ram de clavells vermells. Els capellans, els polítics i l'Ignasi hem fet una magna celebració en l'habitació dels ferits que no es poden moure del llit. El Koldo ha guarnit l'habitació amb els clavells. Ell en duia un a la solapa. Tots molt contents. Als dos que estan al pis de dalt (Hospital), César i Goyo, els hem pujat un platet curull de dolços i pastes. El berenar-sopar ens ha tret la gana. Ningú no ha sopat. Però, com som bons xicots, hem baixat al menjador i hem fet acte de presència. El Koldo, bilbaí molt alegre, ha tingut la pensada de baixar amb el clavell al trau. — Avui, fins demà a dos quarts de deu, està de guàrdia don Miguel i de cap de galeria inferior don Israel.

16 de juny de 1975. Dilluns. Llamps i trons meteorològics a la nit i llamps i trons disciplinaris al matí. Don Miguel ha fet un «parte» escrit al Director, don Vicente Yagüe, contra el pobre Ignasi Lozano Pérez. Conseqüència: expulsat a la Provincial i, segurament, després a un Penal, amb pèrdua de la seva sortida imminent a un camp de treball, obert. L'ensorrament de tots els seus plans. L'acusen de parlar massa amb mi. De parlar massa amb els polítics. De rebre paquets a nom seu, però destinats a mi. De rebre diners també destinats a mi. Així, jo estic falsejant la meva vaga d'incomunicació. També és responsable d'uns clavells apareguts amb intenció subversiva. I també l'han acusat d'entrar el meu llibre *21 dies de fam*. — Pobre xicot!, tot li ha caigut al damunt. Li volen fer pagar tots els comptes pendents que tenen amb mi i que no poden saldar amb mi. Covards! Sempre rep el més feble. És cert que ahir coincidiren massa coses sobre

l'Iñaky. I la guàrdia de don Miguel! Aquest cap de serveis veu gegants on només hi ha molins de vent. — L'Ignasi ha vingut a dir-nos-ho, plenament convençut que havia de marxar. Llei carcerària inexorable. Ja havia comprat un cartó de tabac per als dies d'observació, tancats. — Li he dit que parlés amb el director.

«Ja ho tinc demanat. Però no hi ha res a fer. L'ordre de trasllat ja està cursada.»

«Tu exigeix de parlar amb ell abans. Si jo pogués hi aniria ara mateix.»

«No, tu no hi vagis.»

En Juli Pérez Pinillos, que l'acompanyava, diu:

«Si cal, ja hi anirem nosaltres.»

Resto sol al pati, donant voltes. El cor trist. Covards! Com s'aprofiten del feble! Al cap d'una estona se m'ha encès una idea al cap: «Si l'Ignasi és traslladat, començo immediatament una vaga de fam, com a protesta pel seu trasllat arbitrari». He pujat a dalt, a l'habitació dels polítics. Ells també estaven pensant una acció de protesta. Penso que els funcionaris ens vigilaven i han notat que ens concentrem per tramatar alguna cosa. Per unes injustícies en el règim interior de la presó de Saragossa, començà, la passada tardor, una vaga de polítics que afectà totes les presons. ¿Es voldrà fer responsable el senyor Vicente Yagüe de desencadenar per la seva imperícia una cosa semblant? Ell ja fou rebaixat de grau per imprudències en l'exercici del càrrec. Li estàvem preparant una acció que podia tenir conseqüències insospitades. En Juli ha anat a veure si ja havien traslladat l'Ignasi o no.

«Tot resolt! — ha tornat dient en Juli—. Es queda. Ha parlat amb don Vicente Yagüe i aquest li ha dit que es quedi, després que l'Ignasi li ha explicat tot com fou.»

«Jo no puc prohibir-li que parli amb en Xirinacs

—ha advertit don Vicente a l'Ignasi—, però ja sap què li pot passar.»

Em sembla que qui «ja sap què li pot passar» és el Director. De bona s'ha deslliurat. Aquesta vegada ha estat intelligent i ha evitat l'escàndol abans de desencadenar-lo. — Retorna la pau. — Don Israel, don Miguel i don Vicente junts: conjunció astral catastròfica. — Al vespre, he parlat amb l'Ignasi. Diu que estan enfadadíssims pel llibret *21 dies de fam*. Pensa que potser no han donat part a la Direcció General, perquè els acusarien a ells d'haver-lo deixat passar. I per això es vengen en ell. En Francesc de Sales (de Cruz Ibèrica), que fa de secretari, sembla que també l'ha llegit, perquè l'ha esmentat a l'Ignasi. A veure si voldrà atemptar contra mi! A l'Ignasi, don Miguel li ha escorcollat l'armari. No es creia que el paquet era per a ell. Li han preguntat qui era la senyora que li enviava. Ha respost que era la que s'encarregava de vendre els quadres. Avui, a la tarda, don Octavio li ha anat a revisar les pintures. Li posen tota mena de dificultats perquè pinti. Sembla que els faci enveja. Tant que baladrejen que a la presó es mira de promocionar el pres. A aquest, no paren de posar-li dificultats. Des d'ara, l'obliguen —en venjança perquè «no han pogut» expulsar-lo— a treballar les vuit hores, si vol aprofitar-se de la redempció pel treball. Li donen la feina més pesada. Salfumant i a netejar vàters. Ell tenia una cataracta en un ull. El metge que l'operà l'any passat li esguerrà l'ull. Li ha deixat gairebé tota la cataracta i li ha espatllat la pupilla. La nineta de l'ull és quasi doble de gran que el normal. Sempre té l'ull irritat i no hi veu gens. El metge no li vol reconèixer l'estat en què ha quedat perquè té por de les responsabilitats. Ara, el salfumant li acabarà d'espatllar l'ull, que ja ara el mortifica tot el dia. — I ¿sabeu quan li paguen al mes

per treballar vuit hores diàries? 100 pessetes! Fins fa poc li pagaven 50 pessetes i l'havien apujat (!) a 100. Ací qui cobra més, el cuiner, cobra 150 pessetes el mes. Els infermers, que van escarrassats dia i nit, cobren 100 pessetes el mes. Diuen que la llei mana pagar al pres que fa un ofici dintre de la presó 5.000 pessetes el mes. Però com que el pressupost no dóna per a més... en paguen 100. Això no treu que el rumor és que cada mes hi ha un superàvit de mig milió de pessetes.

A Josep M. Larrea el metge li ha receptat unes croses per començar a caminar. La monja Teresa ha dit que no. No hi ha pressupost. «Que esperi que un altre malalt que en té es recuperi i aleshores ja se li donaran aquelles.» Mentre, el noi ha de roman-dre al llit setmanes i setmanes. El rumor és que les monges s'enduen de l'Hospital maletes plenes de medicaments, per a on? ¿Per a ús dels seus altres convents? Per a revendre-les? El pobre Ignasi està una altra vegada ben desballestat. La feina llarga i pacient de recuperació de nervis en vista de la llibertat ha estat destruïda per la constellació de funcionaris conspicus: Israel-Miguel-Vicente, aixafaterrossos! Al noi se li han desvetllat els instints venjatius, adormits de feia temps. Vol matar, matar. — Jo, avui, sento com un ganivet clavat al cor. — Tot es va disparar ahir quan l'alegre Koldo baixà a sopar amb el clavell al trau. En sortit del menjador, don Israel l'obligà a treure's el clavell. Don Miguel anà, a la nit, a l'habitació dels polítics i veié els clavells penjats per les parets. No digué res, el molt covard; al contrari, féu comentaris jocosos, als bascs, del partit de Copa: Atlètic de Bilbao-Real Societat de Sant Sebastià. Al matí d'avui, en canvi, ha atacat a l'Ignasi —el feble—: «Com t'has anat a embolicar d'aquesta manera? Ets boig de lligar-te així amb els polítics. Ni capellans —nosaltres— ni

monges —l'assistent social— et podran salvar! Estàs perdut!» Una mala bèstia és aquest don Miguel. Després, en Francesc de Sales li ha dit que la festa d'ahir, amb clavells vermells, era per celebrar la mort del Ministre Herrero Tejedor. Quina mania persecutòria paranòica que tenen! Ni pensàvem en aquest pobre senyor! I si hagués estat així, per què no venien a renyar-nos a nosaltres? Covards! Covards! El Director Yagüe ha dit a l'Ignasi: «Jo no et puc prohibir que parlis amb en Xirinacs. Però ja pots endevinar què et passarà si ho fas». Hem parlat d'esquitllentes una mica. He procurat asseurenar-lo. Ell ara només pensa que l'advocat aconseguixi que el treguin a un camp de treball. Tem amb espant haver de tornar a un penal.

20 de juny de 1975. Divendres. Encara no ha marxat del tot la grip. Continua el refredat de nas. Allargo l'estona d'estar-me al llit. — A part d'això vaig avançant en la primera redacció de les memòries. Passo el full 112. — Aquest vespre, ens ha arribat un nou sacerdot, Jesús Zubillaga Zubillaga, del barri de Trintxerpe, de Pasajes (Guipúscoa). Domicili: Avinguda de Ulía, 5, 1er. esquerra. Per causa d'una homilia escrita li han posat tres mesos d'arrest substitutiu d'una multa de 500.000 pessetes. És coadjutor de la seva parròquia i arxiprest de la zona de Pasajes-Renteria per tres anys, ja en fa un i mig. — Don Joan de Borbón ha fet unes valentes declaracions: a) Franco no és la legalitat; b) la successió de Joan Carles s'ha fet sense consulta del pare i sense consulta lliure del poble, per tant és invàlida; c) Don Joan continua essent el dipositari de la legalitat monàrquica; d) a disposició del poble. La cosa ha resultat una bomba per al Règim. El govern li ha aconsellat que no trepitgi territori espanyol. Volen accelerar la coronació del fill i els

drets successius del nét Felip. Es parla d'ascendir Joan Carles a Capità general, per fer-lo, després, Cap dels exèrcits.

21 de juny de 1975. Dissabte. Els companys m'han felicitat pel meu sant. Durant tot el dia, han anat arribant felicitacions. Una tarja del Pare Almirall, Provincial dels Escolapis de Catalunya. Un telegrama molt expressiu de Vicenta i Saixa, i telegrames de Comissió Pro Nobel, Rosa, Comunitat Filipense, María Félix, Anna Maria Norte, Carme Valls i Aurora i Vicens. Al vespre, tots els polítics plegats, tret dels dos de l'Hospital, hem fet un berenar-sopar. — En César Fernández continua en un estat depressiu alarmant. Avui ni ha dinat ni ha sopat, i ningú no pren cura d'ell. Aquest xicot acabarà malament.

23 de juny de 1975. Dilluns. Encara han arribat dos telegrames més de felicitació del sant: Pax Christi de Barcelona i Pax Christi de Vic. A migdia, una afinada postal d'en Jordi Julià, amb una aquarella de la Rambla de les Flors; a més de felicitar-me, diu que el llibre *Subjecte* agrada i que en Santiago Jové està malalt. I una carta de la mare que des de fa un temps, quan m'escriu, aprofita per dir unes quantes coses d'esquitllada als responsables d'aquest Hospital-Presó. Comenta les meves notes sobre «desatencions hospitalàries»; està esborronada. Em felicita el sant i repeteix l'abundosa companyia que m'ha caigut del cel i que salta reixes i muralles. Sí, veritablement, em trobo des de fa temps en la companyia de tots els sants. Em fa relació de divuit adhesions d'entitats de Mataró. M'avisava que la propera visita serà, segurament, el 26 i 27 de juliol. La carta està datada del 17, i no ha arribat fins avui. L'operat de cataractes va decidir restar ací un cop operat, malgrat els suggeriments de treure'l. Va bé i està animat.

24 de juny de 1975. Dimarts. Ahir al vespre, a les onze, arribà un nou sacerdot; 100.000 pessetes de multa per una homilia a favor del seu arxiprest, en Zubillaga, que ja està amb nosaltres, o un mes d'arrest substitutiu. Es tracta de Frantseska Xabier Zipitria Urkizu, de vint-i-vuit anys, carrer de Martín Etxeberria, 11, Renteria (Guipúscoa) (Pares Caputxins) del mateix curs de l'Andueza. — A les deu del matí, el President del Govern Carlos Arias Navarro ens ha obsequiat amb un senyor discurs. Em plau de fer constar: a) ha promès, a termini fix, la regulació de la participació de les associacions en els propers processos electorals, fins i tot l'accés de les associacions als mitjans de comunicació; b) ha invitat tothom a entrar en l'associacionisme; només dues excepcions: c) aquells grups que atemptin contra la unitat de la pàtria, i d) el comunisme, en totes les seves formes. Invita, doncs, els Fraga, Ridruejo, Areilza, Garrigues, Trias Fargas, les democràcies cristianes, els Pujol, Tierno Galván, carlins socialitzants i socialismes de les diferents menes. I prou. Així, davant d'Europa queda força bé. Només exclou els comunistes. Altres països «democràtics» també ho han fet.

Europa s'està morint de ganes d'acceptar Espanya en el seu si (l'han convençuda els Estats Units). Sap que si Espanya liberalitza massa, anirà a raure en una «portugalització», i això, a l'Europa dels monopolis, no li interessa. Arias dirà a Europa: «Jo ja he obert la mà. Si no vénen els invitats, és culpa d'ells, no del Règim». Els socialdemòcrates alemanys, etc., pressionaran els socialistes PSOE espanyols. Els demòcrata cristians europeus pressionaran els espanyols. I l'esquerra espanyola, si el bunker no fa el ximple es partirà en dos: els col·laboradors d'Arias i els col·laboradors de Carrillo. Un socialisme minoritari, sintetitzant el socialisme «me-

diterrani» patrocinat per Mitterrand, que són: Partit Socialista Galleg, P.S.G.; Partit Socialista del País Valencià, P.S.P.V.; Reconstrucció Socialista, R.S.; Unió Sindical Obrera, U.S.O., i Moviment Socialista de Catalunya, units en la Conferència Socialista Ibèrica no pactaran amb Arias, sinó amb el bloc d'esquerra: PCE-PSUC-PTE-PC d'Euskadi, i d'extrema esquerra: ORT-MC-LCR-ML. La resta, si el bunker vol, anirà amb Arias i entrarà a Europa per la porta conservadora. Llàstima, Arias, que no has obert la porta a un sindicat de classe. Aquest serà potser el teu taló d'Aquiles. Potser tot seran paraules per enganyar un any més el poble. — Ha promès una llei sobre anticomunisme. Penso que serà la prohibició de qualsevol associació comunista. Així, quan Joan Carles esdevingui rei quedarà lligat per aquesta llei prèvia acceptada d'entrada. Obligat «per honor», com li ha dit Arias. Així s'evita que Joan Carles rellisqui a l'esquerra, com està fent Carles Hug. Avui és Sant Joan. Dedico un record molt especial a en Joan Farrés, que avui evocarà amb nostàlgia celebracions onomàstiques passades. Li desitjo aquella força d'esperit necessària per anar complint el propi destí en la vida amb dignitat. Que la vida passada, en comptes d'ésser un fre per la futura, sigui una reserva d'entusiasme d'on anar traient l'energia per construir un futur sempre progressiu. Com Joan el Baptista, «jo no sóc un profeta, jo no sóc el Messies... jo sóc el qui prepara el camí». I sóc el qui prepara al Senyor *un poble perfecte*. Amb la seva sollicitud envers el petit Jordi i amb la seva dedicació cordial a la tasca pedagògica, incansablement, prepara un poble perfecte. Endavant i que pugui heure el consol i l'amor que necessita la seva ànima. A la tarda, ha arribat una targeta de felicitació de Gaby i Carles Vicens, amb unes precioses fotos dels nebots, que van creixent com la pri-

mera que els acompanya. Els pares pateixen, els fills creixen. La llei dels vasos comunicants. Comunió entre adults plens de vida, que la van deixant a esquinçalls pels esbarzers de la vida, i infants famolencs de vida. Uns sembren tot plorant. Altres cullen tot rient. La vida no és nostra. Nosaltres som de la vida, afinadament justa, que treu d'uns per posar en altres. Vosaltres dos teniu la gentilesa d'oferir-me felicitacions i rialles de la vida nova, i silencieu les vostres preocupacions i dificultats. Desitjo que el vostre dolor us sigui, i sigui per als altres, ben fecund. — També ha arribat carta de Vicenta del 19 de juny. Escriu enmig del tràfec inaguantable d'una escola a fi de curs. Em ve a la memòria els sants Lluïsos dels escolapis. Quin turment aquells nervis de les darreries de l'any escolar! Amplia la felicitació telegramàtica. Transmet consells mèdics i felicitacions de l'exquisit doctor Gol. Diu que en Saixa millora i que ella farà un curset d'estiu de Rosa Sensat la primera quinzena de juliol. També anuncia una nova venda de quadres de Iñaky. Aquest està molt content i agraït. Ho aprofita molt. Pinta molt millor. Treballa de valent. És un bon amic de debò. Respecte a la probable distribució d'exemplars de *Sujeto* (castellans), crec que caldria enviar un exemplar a Leonard Láinez, un a Joaquim Ruiz (fill), un a Françoise Lecloux, un a Pepe Beunza, un a Vicenta Camacho, un a Lluís Zabalegui (carrer de Francisco Silvela, 57, 6è F, Madrid), un a Josep García Zarandieta (Avinguda de José Antonio, 16, 6.º Derecha, Murcia), i no cal dir als amics de parla castellana de Catalunya, com l'Àngel i una llista que ja deus tenir feta. Si els que t'he dit són molts, prescindeix dels dos darrers. Si en sobren, també es podrien enviar al P. Llanos i al Pare Díez-Alegría, del Pozo del Tío Raimundo, Vallecas (Madrid) i a Marià Gamó, Joan Ponçini, Sadurní García, Pau

Ruiz Peña i Felip Domingo (tots cinc formen grup a Madrid); a Miguel M. Andueza, Alexandre Aguirre, Bernat Maisterra i Josep M. Jiménez (tots quatre formen grup a Pamplona); i a Josep Miquel González Batiz i Àngel Unanue (grup Bilbao); Patxi Altuna, Antxon Munduate (grup San Sebastián); Josep Godoy López, Antoni Quitian i Àngel Aguado (Grup Granada). Del primer de cada grup ja tenim l'adreça.

26 de juny de 1975. Dijous. Aquesta nit, a les onze ha arribat un altre sacerdot de Euskadi, Joan Manuel Basurko Ulazia, de trenta-un anys, carrer de San Agustín. Motrico (Guipúscoa). Arrest d'un mes, substitutiu de multa de 100.000 pessetes per homilia. És un bon jugador de futbol. Ha estat per Latino Amèrica, especialment per Equador, i li ha robat el cor. Ara porta ja dos anys a la seva terra.

27 de juny de 1975. Divendres. Demà, marxa Juli Pérez Pinillos. Li he encarregat que obtingui com a obsequi l'Enciclopèdia del Cine, Editorial Labor, tres volums, per a Felip Polo Guerra, un pres d'ací, seriosament estudiós del cinema; que obtingui postal de la Sagrada Família per a Iñaky i que, quan vinguin la família, em porti un *Sujeto*, castellà. — Se'n va content. Molt interessat per l'experiència dels no-alineats de Catalunya. Ha resultat un xicot encantador, alegre, el més servicial de tots, treballador, agut, una mica despistadot, simpatiquíssim. Bon viatge! Aquesta tarda, per tal d'acomiar-lo, ens havíem reunit els sis sacerdots per celebrar la Paraula, però una conversa interessant ens ha ocupat el temps. Després amb els polítics hem fet una berenada.

28 de juny de 1975. Dissabte. Ha marxat en Juli.

Li ha tocat sortir essent cap de serveis don Miguel. L'ha estat escorcollant durant una hora. Mentre, els capellans esperaven en el corredor. Ha sortit don Miguel:

«Fa un bon sol al pati, i es pot prendre molt bé», indirecta perquè marxessin d'allí.

Els no han marxat. Al cap d'una estona ha tornat a passar. Un, en Atorrasagasti, ocupa el pas:

«Hauré de passar per sobre.»

«.....»

«Marxin al pati! Ací no es poden quedar!»

«I, qui és vostè, per manar-nos així!»

«Sóc el cap de serveis», l'home està acomplexat per la seva petita estatura; sempre li sembla que li falta presència per al càrrec que ocupa; res no l'ofèn tant com que es dubti del seu càrrec.

«Tinc entès que el cap de serveis porta una gorra de plat i vostè no la porta» fa en Atorrasagasti. És la pitjor cosa que se li podia dir. Ell sempre està fastiguejant amb punyetetes legalistes.

«Marxin immediatament! Els ho ordeno!»

Marxen tots. Ell està encegat d'ira. Acaba l'escorcoll del pobre Juli. Havia de sortir a les deu. Són les onze. Li ha trobat dos llibres que no havien passat censura. No ho sé del cert, però em penso que els hi ha requisats, perquè en Juli sortia fet una fúria. M'ha dit que si li donava la mà, la refusaria. I ha sortit cridant:

«Ací es persegueix la cultura. Els fa por la intel·ligència. Com més enzes, millor!»

Els crits se sentien de tot arreu. Don Miguel tenia la cara vermella al màxim. En Juli, ben alt, perquè ho sentissin els tòxics que hi hauria per allà, mentre marxava, anava cridant:

«No llegiu res! Us pot fet mal. Com més ases, millor!»

Don Miguel, amb la seva veueta, de natural prima i encara més aguditzada per la ira:

—«Calli, vostè. Massa bé que els he tractats!»

En Juli ha marxat entre llamps i trons. A fora, l'esperava una colla d'obriers molt simpàtics. No han vingut amb cotxe, perquè no en tenen. Per la finestra els hem saludat. Després, xino-xano, han marxat cap a l'estació d'Aluche a agafar el metro. Obrers tan senzills com en Juli!

29 de juny de 1975. Diumenge. Sant Pere. Ahir, en repartir la correspondència, don José Tovar m'entregà una carta, sense tancar —la goma estava intacta—, però amb el segell matat. Sense remetent. Firmada a mà per Víctor Rodríguez i escrita a màquina. Sembla un sacerdot que ha llegit «Cambio 16» i em renya perquè em dedico a la política. Em recomana que resi. Que doni bon exemple a la presó en comptes de fer pallassades. — Per molts indicis sembla una carta fingida, feta en realitat per la monja Teresa. — Ja fa dies que vaig escrivint que César Fernández està cada vegada més deprimat. Avui no ha dinat ni ha sopat. Tot el dia reclòs voluntàriament a la seva habitació. Aquesta nit, ha corregut la veu que havia intentat suïcidar-se. Hem pujat tres polítics d'una revolada a veure'l. En efecte, així és. Ell no ens ha volgut dir res. S'ha obert les venes del braç, darrera del colze. Ha estat tota l'estona amb els braços creuats, agafat per les mans. El cap caigut. Nerviosíssim. Taques de sang als peus. Què fer? El metge de guàrdia ja l'havia atès. El metge del pulmó, el doctor Medina, per animar-lo, ja fa dos dies que li administra largactil. Fa dues setmanes que jo aconsellava insistentment en Juli Pérez Pinillos perquè anés a parlar amb el psiquiatre que l'havia dut al principi, el doctor Pedraza. Però és tan despistat que ha marxat sense fer-ho.

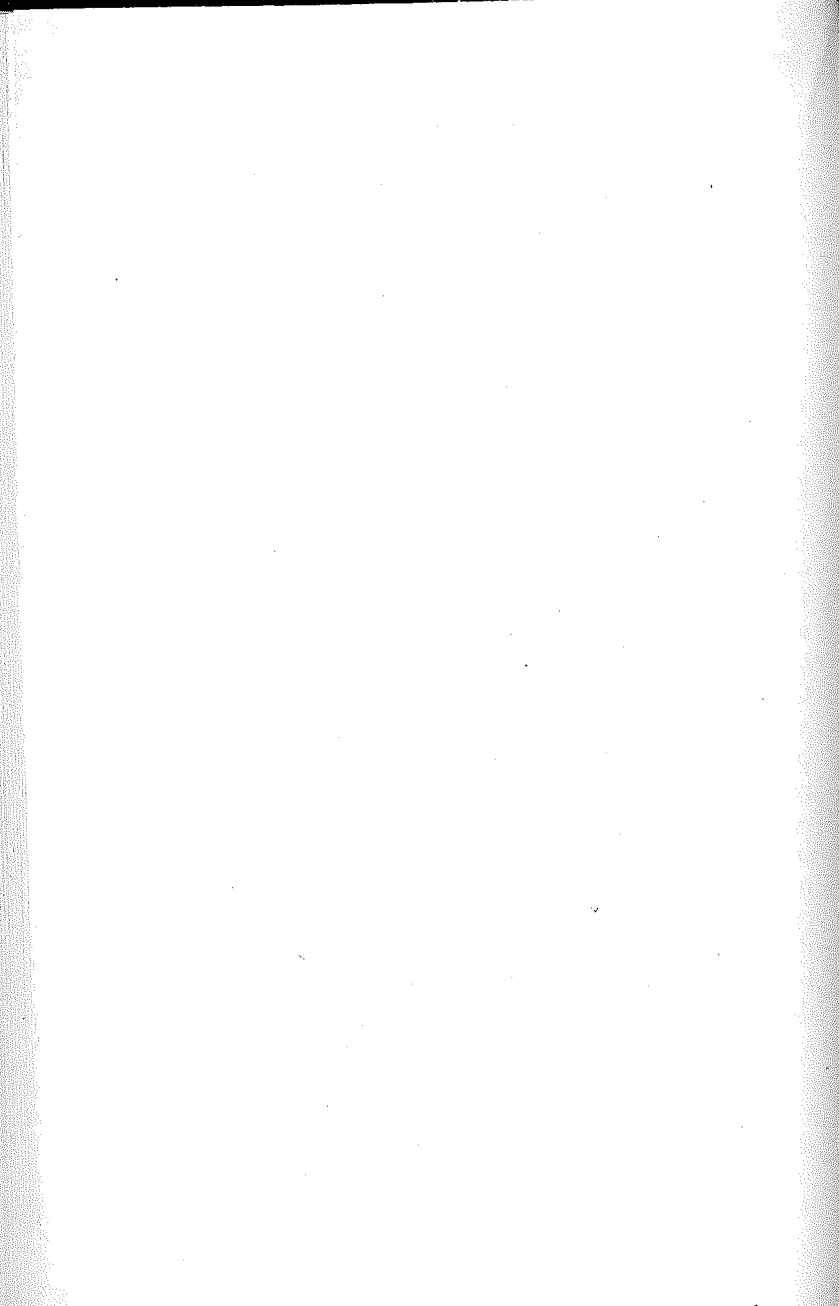
També els capellans actuals sembla que no acaben d'entendre què cal fer. Després d'insistir ha anat a parlar amb un funcionari qualsevol. No n'han tret res. M'ha promès que intentarà de parlar amb en Pedraza. — Jo no estic acostumat a fer treballar a d'altres en allò que jo no faig. Se'm fa insuportable. Em fico al llit fet un sac de nervis. Mal son. Tornarà aquesta nit a intentar el suïcidi? Sort que té un company, pres comú, que és una bellíssima persona i el vigila per humanitat... Els polítics d'ETA, que fa més temps que són ací i es fan més càrrec de la situació, estan impeditos, clavats al llit, enguixats, ferits, apedaçats. Els que estan pletòrics de salut són tots nou vinguts i estan en els núvols. Tampoc, em sembla, comprenen la meva vaga. Estic tip d'explicar-la. Sembla com si els molestés que jo mantingui aquesta posició. Com si la meva actitud fos una interpellació contra la seva. I pel fet d'ésser capellans, encara la cosa s'accentua més. En general, llur situació eclesial és diferent de la meva i es pensen, sense que jo vulgui donar-hi peu, que els la recrimino. Tot plegat interposa una certa fredor entre ells i jo. Sovint, em vénen ganes de tancar-me a l'habitació i no veure ni sentir res. Que còmode hauria estat per a mi que el Director m'hagués tancat des del principi de l'any en cella de càstig! D'una banda, cada vegada que en ve un de nou li haig d'explicar la meva situació, perquè els antics no tenen la delicadesa d'explicar-la-hi i d'estalviar-me a mi aquesta feina. I li he d'explicar davant dels altres, que posen una careta com dient: «Una altra vegada el "rotllo"». No puc deixar d'explicar-li, perquè altrament se li fa incomprendible que jo no actuï en certes situacions. D'altra banda, un cop explicada, no saben veure les conseqüències que se'n deriven. Quan les entenen, ja és hora de marxar. — És molt difícil encertar en una situació tan anòmala. Tanmateix, en el fons,

estic content. Faig el que sé i prou. — Avui, m'ha arribat un fulletó de Pax Christi sobre el memorial Joan XXIII-1974, amb *La Senyera de la Pau* en sis idiomes. La gentilesa d'un intermediari me l'ha fet arribar. Me l'han vista dos companys. Em fa vergonya ensenyar-los-la. Ells dos l'han llegida. No sé si per delicadesa o, al revés, per fredor, no m'han dit res ni l'han passada als altres. Ha anat a parar al fons d'una carpeta meva. — Continuo escrivint les Memòries. Ja passo el full 150. Les vaig llegint a Iñaky que me les critica. Jo li vaig criticant les seves pintures. Treballa de valent. És un company excel·lent. Malgrat el greu perill que corre que el re-enviïn a un penal, continua entestat a mantenir contacte amb mi. M'ha obtingut un tub de vitamina C, enormement necessària per a mi. — En Gregori, el de despreniment de retina, va molt millor. Està animat. Li destaparan els ulls d'ací a vuit dies.

30 de juny de 1975. Dilluns. He de dir de seguida que sembla que César Fernández s'ha recuperat una mica. Ha baixat a dinar al menjador. I un cop dit això, cal dir el que he investigat, tot i les dificultats que tinc per fer-ho. — Aquest xicot té, des que va passar disset dies en mans de la policia (brigada social), una tendència forta a estats psicològics de depressió i diverses vegades ha expressat desigs de suïcidi. Ja fa mesos, el Dr. Pedraza m'ho preguntà: «Vostè creu que pot arribar a suïcidar-se?» Jo li vaig dir que sí, i que en opinió meva li estava donant massa tranquil·litzants. Ell em respongué que ja li anaven traient medicació. I certament, a poc a poc, el César s'anà posant millor. Fins que el doctor Pedraza el va donar d'alta de psiquiatria i només restà el control de la silicosi en tercer grau, amb freqüents complicacions tuberculoses, sota control del doctor Medina. — Però en el darrer mes,

probablement perquè tem la pena de mort per la seva filla, María-Luz Fernández, en César ha tornat a recaure en la depressió. El doctor Pedraza, no sé perquè, no ha tornat a intervenir i està en mans d'un metge, el doctor Medina, que no sé si hi entén o no hi entén, si el vol guarir o el vol matar. Quan una persona està deprimida, jo entenc, cal donar-li estimulants, enfortidors, però no sedants o tranquil·litzants. Doncs bé, des de fa un mes, el doctor Medina, li recepta «Valium» que és un tranquil·litzant. És normal, doncs, que la depressió hagi anat augmentant. Però el nazi experimentador d'homes-cobaia no estava satisfet i, des de feia dos dies, en comptes de «Valium» li administrava «largactil» que segons m'han dit és encara un tranquil·litzant més enèrgic. És clar, l'ha empès químicament cap al suïcidi. L'infermer consultat m'ho ha reconegut: «Ha equivocat el tractament. Ho ha fet exactament al revés». Massa equivocacions i massa greus! — Per ací corren històries de terror dels altres dos hospitals que hi ha ací, a Carabanchel: fímics (infecciosos) i psiquiàtric (boigs). En aquest darrer, han suprimit les camises de força i els cops i bastonades per tenir quietes els boigs. Ara tot ho solucionen amb una injecció de largactil que, diuen, és capaç d'aturar un toro. Mantenen el boig en un ensopiment perpetu per mitjà de successives injeccions de largactil. — Pobre César, inermes davant d'aquests tripijocs criminals! I diuen que encara tingué sort. El tall que es féu a la vena amb un vidre no encertà de ple la vena. Altrament, segur que hauria mort. — Avui, he tornat a insistir als capellans que parlin amb el doctor Pedraza. No ho comprenc, però em sembla que no ho faran. — Escric aquestes coses amb la intenció que siguin llegides, «totes», per Agustí de Semir, per si es pogués emprendre alguna acció legal contra aquesta gent desaprensiva o, si

més no, es pogués fer una protesta o una campanya al nivell que fos, públic o clandestí. I cal dir que des de fa temps, només vaig fent constar allò que se'm travessa en el camí. No investigo a fons, perquè m'és gairebé impossible, sobretot el que passa en aquest hospital. Han vingut a veure en Zubillaga, del País Basc i li han preguntat si era cert que jo havia escrit una carta al Papa. La nova fou donada per Ràdio París. — M'ho ha preguntat i li he dit que sí, que es tractava d'un manifest sobre la Reconciliació dins de l'Església, en aquest any 1975. L'home estava com disgustat de no saber-ne res. «No els he pogut assegurar res», deia. Jo no he gosat respondre-li que fa un mes que estic tirant hams per llegir-los el Manifest i no sé si ells són sords o jo sóc mut. Li he dit que sóc tímid i que la cosa ja feia dos mesos que estava feta. — Tanmateix, avui a la migdiada, he traduït al castellà la versió reduïda i els l'he passada. Veurem com els cau. — Aquesta tarda, un nou polític d'Eta VI, Goicoechea, ha donat una conferència política a Zubillaga, Zipitria, Basurko i el Tanque. Jo he arribat quan acabava. He plantejat una correcció seriosa a les tesis leninistes sobre el problema de les nacionalitats. Els ha sorprès molt, especialment al trotskista, que es pensava que no es podia dir res més del que havia dit Lenin. Han promès que ho rumiarien. De fet, em sembla que resol una vella discrepància entre ETA V i ETA VI, que els té entrebancats. Tant de bo servís, encara que només fos una miqueta, per unir-los.

2 de juliol de 1975. Dimecres. Algú m'ha fet arribar, només per avui, el meu llibre *Sujeto*. Volia veure'l perquè no sabia quin títol li havien posat; finalment, veig que han deixat el mateix. En el subtítol han traduït «A prop de» per «A propósito de». Tampoc no sabia quina Editorial l'havia editat; Sígueme, de Salamanca. No han posat la meua introducció ni han corregit les moltes errades de la catalana. No han posat traduïts els esquemes, els quals apareixen en català. I han substituït l'índex detallat per un índex resumit. Tanmateix, el llibre, en l'edició castellana, formalment fa més goig que en la catalana. Avui, se m'ha ocorregut que el títol més adient per aquest llibre és, sense dubte: *L'home subjecte*, i seria feliç que en possibles noves edicions o traduccions constés així. L'he deixat fullejar als companys polítics. En Bazurko quasi se l'ha llegit tot i, fins i tot l'ha estat discutint amb intervencions d'en Larrea. Dintre hi havia fullets d'adhesió al Nobel-Pau, de la concessió del Memorial Joan XXIII i una biografia meua reduïda. A aquests bascs els hauria fet molta gràcia veure el meu text de l'acceptació del Memorial escrit en basc. M'havien dit que corria una cartolina en català, basc, gallec i castellà. Però ací

no hi era. — Els sacerdots m'han demanat el text de la meva carta a Franco. Els l'he donat i els ha agradat molt. Més que el Manifest reduït sobre la Reconciliació dins de l'Església. Demà els donaré el Manifest ampliat que avui he acabat de posar en net i de traduir. — He acabat, a les Memòries, l'etapa dels estudis eclesiàstics. Aquest vespre un grup de «tòxics» m'ha demanat de fer un nou curset de ioga. L'hem començat. L'Iñaky va obrint camins nous en la seva pintura. Tota la presó està pendent del que fa i del que no fa. Ha fet comprar més pintures. Li ha costat el doble —2.000 pessetes— del que li costava abans. S'han apujat. — A Felip Polo Guerra se li fa la boca aigua tot esperant l'«Enciclopedia del cine». Pensa dedicar tot l'estiu a estudiar-la, si li arriba. — He llegit les valentes conclusions de Justícia i Pau espanyola. He vist que Félix Martí els féu una conferència. El diari en donava un resum. Interessat en el resum del diari, hi trobava a faltar una al·lusió a les diferents nacions incloses per força a l'Estat espanyol. — Si tingués temps, després de les discussions d'aquests dies, m'agradaria escriure un treball sobre «la qüestió nacional», però ara no puc.

4 de juliol de 1975. Divendres. Ahir, a la tarda, arribà un nou capellà, Manuel Ramos Sánchez, de trenta anys, carrer de Revoltosa, 34, 1er. esquerra, Madrid (31), telf. 203.64.99. Pertany al poble de Vallecas i s'està amb en Carles Jiménez de Parga. Li han posat arrest substitutiu de dos mesos per 300.000 pessetes de multa. Coneix molt bé a M. Gamo, Fernández, Pau Ruiz Peña, Sadurní García, Felip Domingo; com a nova, ens diu que el príncep Joan Carles està pràcticament segrestat en el seu palau. — En Manuel assisteix a les converses sobre ioga, que continuen endavant amb més assiduitat

que mai. A Carles Jiménez de Parga li diuen «el Papà». I ho deu ser, perquè el seu paternalisme, que ja vaig deixar ressenyat del dia que darrerament passà en aquesta presó també es fa notar en el caràcter de Manuel Ramos: el típic noi jove, obligat a viure a l'ombra d'una personalitat forta, a la qual aprecia, amb la qual no vol topar, però que li impedeix desenrotllar la pròpia personalitat. Ell em tracta a mi —a qui considera «ídem de ídem»— igual que deu tractar en Carles. Moltes falagueries i lloances, però en el fons un prendre distàncies per poder ésser ell. Té tot al dret a ésser ell i jo no li ho impediré pas. Espero que els afalacs acabaran aviat. Em molesta molt. Són fornits de bona fe, però no són necessaris ací per a la seva protecció. — He estat tres dies esperant parlar amb el doctor Pedraza sobre el gravíssim cas de César Fernández, el qual continua estant en perill constant de suïcidi. No ha vingut. Els capellans no es mouen. Continuen sense fer-se'n càrrec. I, perquè es tracta d'un afer de vida o mort, he decidit de trencar la comunicació (la vaga) i parlar amb algun metge. Només ha estat possible de parlar amb el criminòleg. Li he explicat perquè trencava la vaga. Ho ha entès molt bé i fins ho ha agraït de cor. Jo dubtava de parlar-li enfadat o suau. He optat per reprimir una rabior quasi imparable que em rosega les entranyes. Potser ell no té cap culpa. Li he parlat amb tota suavitat, però sense callar res de les coses gravíssimes que passen en aquest Hospital. Li he parlat de la fatal equivocació (?) del largactil. Ell ha tractat de portar la conversa endavant, passant de pressa per aquest fet. Li he parlat del Carles De Madrid Valbuena, que morí de depressió i inanició. Ho sabia tot. Sabia fil per randa tot l'historial del César, tot i que ell mai no ha estat el seu metge. Finalment, m'ha dit que farà el possible, que se'n fa càrrec. El doctor Pedraza

no ha vingut, perquè l'han operat de pròstata. Caldria que vingués a vigilar en César algun metge del psiquiàtric. M'ha promès que ell parlaria amb en César per sondejar-lo. No sé si arribarà a res eficaç. En qualsevol moment, em temo assabentar-me de la mort d'en César, com la dels altres que l'han precedit, per deixadesa d'aquest Hospital. — Ara, vull parlar d'un altre tema, amb una mica d'extensió. He criticat una altra vegada els capellans per la seva falta de sollicitud envers els problemes d'aquest Hospital, àdhuc per comprendre la meva situació. Tanmateix la meva crítica és injusta. Ells vénen per poc temps, vénen amb el cap ple de llurs problemes exteriors, pensen sortir aviat i viuen plens de projectes de futur. Els més voluntariosos aprofiten el temps de presó per estudiar. Els altres parlen amb un o altre per espigolar anecdotari que, en sortir, explicaran amb fruïció. Si entenen algun problema, fan el que saben per resoldre'l o per ajudar. S'engresquen entre ells i, sense voler, s'aparten de la gent. Tenen moltes visites, molts paquets. Viuen en un estat d'exaltació idealitzat. És la primera vegada que estan a la presó. També cal afegir que, d'una banda, la primera impressió d'aquest Hospital és que sembla un hotel de tres estrelles. Cal passar-hi un temps per veure totes les barbaritats. Estan molt ben encobertes. Ningú no se les creu fins que les veu. I àdhuc quan les veu no les creu. És una institució «model», muntada per enganyar. Allò que és corrupte només ho veuen en César, el «Tanque» i Larrea, dos ferits de bala d'ETA, els quals ja hi porten temps, i jo. I, d'altra banda, com que tota la població de toxicòmans i de malalts sempre està canviant, les barbaritats passen molt més desapercebudes. Manca l'interessat o l'assabentat, i tot cau en l'oblit. Tot això és més que altra cosa una interpretació-excusa per als capellans multats, passa-

volants. Sí, jutgen massa ràpidament, se'n burlen, i augmenten així, sense adonar-se'n, el sofriment dels qui fa temps que són ací; inconscientment, a vegades endevinen el que fa patir, i ho compensen com poden. Però, ara, voldria parlar d'una altra cosa: el meu estat de salut. Estic pitjor que mai. Acabo de passar un dia sense poder escriure ni llegir el diari. No he baixat tampoc a la TV a veure el Telediari, cosa que faig indefectiblement cada vespre. Passo gairebé tot el temps estirat al llit. Vull deixar per escrit constància del que em passa, perquè per això s'escriu un diari, per indicar la veritat de cada dia i perquè així em desfogo una mica. Però vull que resti ben clara una cosa: no escric això per entristir-vos ni perquè feu res per a palliar la meva situació actual, la qual és una conseqüència directa de la meva estada en presó, plenament voluntària, de la meva vaga de fam del gener passat, plenament voluntària, i de la vaga d'incomunicació amb les autoritats. Queda clar? No puc desfer amb trampetes allò que he assumit voluntàriament davant de tothom per aconseguir una reconciliació. Dit això, ara passo a explicar la meva situació, tal com la veig. A la vaga de fam de quaranta-dos dies, l'any passat, vaig tenir la sort que el doctor Castellón obtingués una recuperació equilibrada i, a més, em va receptar un conjunt de vitamines que em deixaren com nou. Aquesta vegada, fruit de la imperícia d'un metge i de la vaga d'incomunicació, la recuperació de la darrera vaga de trenta-un dies ha resultat desgraciada. Tot aquest Any Sant de 1975 m'he trobat malament. El recordaré, aquest Any Sant; certament. Fa poc —després de cinc mesos—, amb tota la bona fe de Vicenta, em transmeté el diagnòstic a distància i els consells del doctor Gol. Tant el diagnòstic com els consells, els trobo encertadíssims. Però, ai las!; no es poden complir: pateixo avitami-

nosi i calen vitamines, en píndoles o en fruita, verdures, amanides, llet, etc. Quan al menú normal hi ha alguna cosa d'aquestes, me n'aprofito tot el que puc. Però n'hi ha poques vegades i en mal estat: tomàquets podrits, fruita verda o passada, etc. Després de molt insistir, aparegué l'amanida en el menú de tant en tant, però en mal estat i a costa de la desaparició de la fruita. Gairebé tothom la deixa. No es veu llet enlloc. El vas del matí no se sap què és. Podria fer-me un menú a base de comprar per encàrrec de l'economat, però he tornat tots els diners voluntàriament i no puc fer-ho. La Vicenta em passà, sota mà, 1.000 pessetes, però no he volgut fer-les servir. És trampa. De sobretaula, tots prenen a la cafeteria: cafè, cafè amb llet, llet, te, camamilla. Jo no prenc res, perquè a vegades alguns no entenen que no col·labori econòmicament al fons comú per pagar aquestes despeses. Si, almenys, algú dels qui ho comprenen sortís en la meua defensa i imposés el criteri; però no surt ningú decidit. No acaben de fer-se'n càrrec. I jo no sé explicar-ho millor. Cada vegada que ho he intentat, he vist que no ho entenen. He hagut d'explicar la mateixa cosa diverses vegades a les mateixes persones i no ho han entès. Uns quants ho han arribat a entendre els darrers dies, abans de marxar: «T'enviarem des de Pamplona un paquet a nom d'un altre». No m'agrada la trampa i, tot i enviar el paquet, no ha servit de res. El destinatari ha cregut que el paquet era per a ell o per a tots, no per a mi. Alguna insinuació meua de quedar-me un pot de llet condensada ha estat mal vista. És normal. La tendència no és de repartir, sinó de consumir-ho tots plegats en berenars. Però el mal estat del meu aparell digestiu no tolera berenars a mitja tarda. Si alguna vegada em passen fruita, és perquè se'ls ha fet malbé. M'han donat quantitat de bosses amb fruita passada que

només ha servit per fer-me vomitar. Alguna vegada la fruita era bona. Els he dit: «Gràcies. M'anirà molt bé. Necessito vitamines». I se n'han burlat: «Sempre amb la mania de les vitamines», sense saber res. Com els parlo sovint de menjar! Un d'ells, seguint el meu consell, deixà de baixar al menjador. S'ha fet el seu menú: fruita, dels paquets que rep, i llet que compra a l'economat: «Mentre tingui fruita i llet puc anar tirant estupendament». Es reserva la fruita bona que li arriba en els paquets; la passada, me la dona a mi: «A aquest li agrada tot». A un infermer amic li vaig dir que mirés si em trobava algunes vitamines: «Ja ho miraré.» No ha trobat res. L'únic que ha trobat quelcom és l'Iñaky. Li tinc confiança, tot i que ell no pot fer gaire cosa. I precisament ell és el que m'ha obtingut un flascó de vitamina C. Als metges no els puc dir res. Des del gener, tots els mesos he estat refredat i engripat. Ara estic fatal. Tinc febre. El nas em raja a raig fet des de fa dos dies, més que el mes passat. Torno a tenir la pell de les fosses nassals i de la faringe com cremada. Se'm pelen els dits de les mans. Torna a caure la pell. Sensació de deixadesa general. No puc treballar gens. Si em quedo a l'habitació començo a estornudar, com feia el papà, fins a quedar desfet. Si surto de l'habitació m'empaita la gent, amb la seva xaranga, exigint de mi el que ara no puc donar. Hi ha tanta gent estranya en aquest Hospital. Un et ve amb una consulta jurídica, un altre necessita amistat, un altre vol que li redactis una instància, algun polític vol discutir que si allò que si allò altre, cadascú amb les seves dèries. Fujo del pati i em refugio de nou a l'habitació. Altres estan pitjor. No tenen lloc de refugi. Aquests dies, han desinfectat la casa. El desinfectant m'ha atacat encara més el nas i la gola. El pobre Iñaky és perseguit. Tant les autoritats com els presos «qualificats» (llegeixi's

«enxufats») li tenen una enveja feroç, perquè cada vegada pinta millor i ven els quadres. Li posen tota mena de dificultats. Van demanar que pintés temes socials. No pot ser. El Director vol censurar rigorosament la sortida dels seus quadres, i aquests socials no passarien i forçarien el retorn de l'Iñaky a un penal. Represàlies (després diuen a bombo i platerets que la missió de la presó és promocionar el pres). Es veu obligat a pintar als urinaris. Els «enxufats», envejosos, l'escarneixen: «En comptes d'un pintor retratista ets un pintor *retretista*». No té lloc on penjar les teles a l'oli perquè se li assequin. Tothom se'l treu del damunt. Les autoritats no li volen cedir cap racó dels molts buits que hi ha per ací. Un company que, mesos enrera, li tenia els quadres a la seva habitació particular, li féu veure que no els volia: li produïa alèrgia al nas la forta olor de les pintures tendres. Jo no vaig poder negar-me. Les pintures s'assequen, doncs, a la meua habitació. No sé si tinc alèrgia a la pintura d'oli o no. Només sé que tinc les pintures des de fa dos mesos i em raja el nas també des de fa dos mesos, gairebé sense parar. Ell, l'Iñaky, ho veu. Insinua de no pujar les pintures. Però, quina alternativa té? Caldria abandonar la pintura. Ho insinua sense convicció. Jo sempre li dic: «Puja, puja les pintures. Potser l'oli de llinosa acabarà guarint-me el nas». Ahir, estava jo tan malament que em va parlar de pujar dues pintures i no les vaig anar a buscar. Em vaig ficar al llit abans d'hora. No sé on ni com les deu tenir. Aquest migdia hauré d'agafar-les.

6 de juliol de 1975. Diumenge. Continuo amb el tema que vaig deixar penjat. Ja tinc les pintures a l'habitació: quatre de semiseques i dues de tendres. Ahir vaig passar gairebé tot el dia al llit. Només em vaig alçar per dinar i sopar. Temo que, sense

permís del metge, sigui un problema pujar el menjar a la cella. L'Erasm es va ficar al llit per tot el dia. Estava engripadíssim. Va fer dieta. Al vespre, ja es trobava millor. Jo en canvi encara he empitjorat. Ell, sense entendre els problemes que jo tinc, em diu: «Per què et mous del llit? Tu ets un malalt». Què més voldria jo que ficar-me al llit i posar-me bo! Finalment, avui he decidit de quedar-me tot el dia al llit. Fa quatre dies que em raja el nas sense parar i tinc febre. Els estornuts em deixen baldat. M'he passat les nits sense dormir. Batallant amb la respiració i els mocs. Això no pot ser. Ahir vaig demanar amb confiança a un infermer quelcom per la nit. Em donà dos grams de vitamina C, quatre pastilles anti-gripals, ignoro de quina composició, i, com un favor, dues capsuletes de vitamina A. No me'n pot donar més perquè són per un altre malalt. Em vaig prendre tot això. De moment no vaig notar res de millora. — Avui, en veure'm al llit, la gent s'ha mogut. He refusat el metge i la monja, i això ha donat motiu d'explicació a fons de la meva situació. L'infermer (tòxic) del pis ho ha comprès: «¡Estamos contigo!». Ha anat a cercar medicaments. No n'ha trobat fins a les tres de la tarda! (Dos grams de vitamina C i quatre antigripals.) Mentre, els capellans s'han abocat: una taronjada de taronges autèntiques, al matí. També un d'ells m'ha cedit el seu tub de «Calmante vitaminado» (aspirina més cafeïna més vitamina B1). He pres dues pastilles i li he tornat. Ell l'ha de menester. A migdia, un vas de llet calenta; a mitja tarda, un suc de llimona autèntic. Al vespre, un altre vas de llet calenta. — Els tòxics, després de moltes dificultats, m'han pujat dinar i sopar. Menjo poc, però a gust. El metge, aquests dies, sortosament funcionava bé. El caputxí Zipitria, un argent viu, ha aconseguit que vagi a veure'm el millor infermer, un xicot excellent, un

àngel d'aquest Hospital deixat de la mà de Déu. M'ha pres la temperatura: 37,4. Demà, repetir tractament, si persisteix la febre: antibiòtic sota la seva responsabilitat. A darrera hora del vespre, ve un paquetet de l'Iñaky. Pateix per mi. El paquetet contenia quatre píndoles anticongestives, dos grams de vitamina C i tres caramels per endolcir la vida. — Aquesta tarda, ha vingut a l'habitació un xicot català, de Calafell, que està mig boig. Té dinou anys de presó. Volia que li fes una instància per a demanar indult particular. S'ha fumat dos cigars. Li he ofert cendrer, però no hi ha hagut forma. El fum, amb el meu estat m'ofegava. Li he pregat que deixés de fumar, però als cinc minuts ha tornat a fumar. Es queixava que l'habitació feia una pudor insuportable de pintura: «Li diré a l'Iñaky que s'emporti els quadres; això no et pot fer bé». «No li diguis res.» «Que els posi en una altra banda.» «No li deixen posar-los enlloc.» — Alguns capellans, els més antics, em sembla que ja entenen què passa.

7 de juliol de 1975. Dilluns. Aquesta nit, ha començat la tos i la faringitis a l'engròs, però en canvi ha baixat moltíssim el doll de l'aixeta del nas. Quin descans! La grip baixa del cap al coll. He restat tot el dia al llit, prenent antigripals i vitamina C. Els capellans i polítics no han deixat d'ajudar-me i de visitar-me. Fruita. Suc de taronja. En canvi, l'infermer Juli s'ha oblidat de baixar a prendre'm la temperatura.

8 de juliol de 1975. Dimarts. M'alço del llit per fer vida normal. He dormit millor. Encara em raja una mica el nas i tinc molta tos. La pell de les fosses nassals, de la boca i de la cavitat faríngea està com cremada. Que estrany!; una altra vegada com en la vaga de fam de febrer. M'arriben noves, a través de

Josué, del cafeter Juli Cano Sánchez. Vol anar a Barcelona a veure l'advocat, i demana carta de recomanació i noves addicionals de l'Hospital, a més d'interessar-se per aquell malalt del cor, gravíssim, Francesc López Navarro, que encara està sense operar i ja ha tingut una altra hemorràgia dels pulmons. Josué m'ha ensenyat un número de «Fuerza Nueva», en el qual es carrega com a govern clandestí català a l'Òmnium Cultural i a mi com a promogut al Nobel de la Pau, després d'exposar el meu ideari, «totalmente separatista», extret de *21 dies de fam.* — Una altra nova. En César Fernández ha estat traslladat a l'Hospital Psiquiàtric perquè només allí hi ha metges psiquiatres adients per vigilar-lo. Allí estigué la seva dona. Les referències són molt dolentes. Ella, però, se'n sortí bé.

9 de juliol de 1975. Dimecres. Rectificació: A finals de maig o primers de juny vaig deixar constància de la mort d'un tuberculós, escapat de l'Hospital Penitenciari de fímics (contagiosos). El nom no era exacte. El seu nom és: Santiago Sánchez Bearlegui. Jo posava Santiago Martín(ez). — Estat meu de salut: continuo carregat de pit, mucositats denses, tos. Encara no he reempres el treball. No tinc esma. — Dels companys, a vegades, comprensió i ajuda (em porten fruita), a vegades, impertinència i incomprensió. ¿Per què m'han de tenir tanta prevenció? S'imaginem que jo els retrec, amb la meua vida, alguna cosa de la seva? Com que entre ells s'estan mortificant tot el dia per tenir-se a ratlla, perquè sempre es fiquen l'un al terreny de l'altre, suposen que jo també, amb més motius, els atacaria i es volen guarir en salut. Això pels bascs. El madrieny, avesat a suportar «personalitats», al revés, m'escolta amb massa devoció i afalac. També això em desplaui. Ai, quan trobarem aquell punt de «viure i

deixar viure»! En Basurko, el més obert dels bascs, m'ha deixat llegir un originalíssim llibre de l'escultor Jordi d'Oteiza: *Quousque tandem...! Ensayo de interpretación estética vasca*, 3.ª edició. Editorial Txertva. San Sebastián, 1975.

- A1 Aurinyacienc Art espacial (Lascaux)
Solutrenc. Socialització d'aquest art inconclús.
- A2 Magdalanenc Art temporal (Altamira)
- B1 Azilienc Socialització d'aquest art inconclús.
- B2 Neolític Art buit-zero (cromlech basc microlític). Totalitat.
- Història. Anima basca sense art, unida a la naturalesa. Socialització.

Llei dels camins del llenguatge a l'art.

Parteix d'un zero buidor i acaba en un zero plenitud. En A, el contemplador és passiu i l'obra d'art és activa.

En B, el contemplador és actiu i l'obra d'art és passiva.

En B, l'espai buit artístic defineix l'espai religiós (comunicació amb l'univers).

Ell ja ho insinua i jo ho he experimentat; per via oriental s'arriba a la mateixa conclusió que ell ha trobat en l'antigor per via basca. Quina serenitat més profunda dóna aquest llibre a qui el copsa! M'hauria plagut passar unes hores sota un pi parlant, sense propòsit, amb aquest Jordi d'Oteiza, que deu passar de la setantena i viu retirat en un «caserio» a Alzuga (Navarra).

11 de juliol de 1975. Divendres. La grip continua una mica millor. Però encara abunden els mocs i la tos. De moment, no ha marxat. Dos companys sacer-

dots han estat atacats, tan fortament com jo, de la mateixa passa de grip. Això ha normalitzat el meu estat. Ara se'n fan més càrrec. Es veu que fins ara jo no podia estar malalt: «Fent com fas ioga i totes aquestes coses, ¿com és que tu estàs malalt i nosaltres no?». Ara ja callen i no fan preguntes com aquesta. La gent vol miracles. Estava massa ben acostumada a que jo anés fent vagues de fam com si res. Aquella meravella havia esdevingut la norma. Ací, els qui fa temps que són a presó estan tots desgavellats. Jo no. Jo no podria desgavellar-me. Reconec que he contribuït, jo mateix, a la formació de la llegenda. Recordo les antigues Actes dels Màrtirs. Déu els anava salvant miraculosament de tots els turments. Això es trobava la mar de normal. I, de sobte, la paciència de l'emperador romà s'acabava i tots els màrtirs que no podien morir amb res morien d'un cop de destrat al coll. El lector quedava com desencantat, estafat. ¿Déu no podia res contra les destrats romanes? Ara, ací passa una cosa semblant. El ioga no pot res contra la destrat. La gent no pensa que el ioga, que l'equilibri i control exigeixen un ambient, unes condicions, una alimentació, un horari, etc. I que tot això és negat en una presó. Vaig resistir bé quaranta-dos dies de fam perquè hi arribava des de deu anys de vida equilibrada i harmònica. Després no he resistit bé trenta-un dies de fam perquè anaven precedits d'un any de vida deficient i desharmònica. El nostre cos pertany a aquest món. I si el tros de món on està el nostre cos va malament, és impossible a la llarga que el cos esquivi la desharmònia regnant. Com tothom, tard o d'hora, un acaba presoner de la misèria corporal que l'envolta. Ací hi ha gent amb diners —per exemple, el famós Alonso Fariñas, de l'oli de Redondela— que es fa portar de fora tot el que menja; tot cuinat a fora. Hi ha qui té un vas especial a la cafeteria o

al menjador, per por de contagis. Hi ha qui es manté sempre distanciat dels presos per evitar contactes. Els funcionaris diuen que la presó és la «universitat del crim». — I ací estem en el capítol més pregon. No solament està en perill el cos; també ho està l'esperit. ¿No clamava Jesús, ofegat en el dolor i en la persecució hostil: «Déu meu, Déu meu, ¿per què m'has abandonat?». Ningú, sotmès a persecució, no es pot considerar una roca incommovible. El cos i l'esperit estan molt lligats. Comprenc que molts d'aquests capellans visquin una mica esverats. Sobretot aquells que han caigut en presó per primera vegada. Prou feina tenen a asserenar llur propi esperit. No tenen massa temps de pensar en els problemes dels altres. A més a més..., la llegenda de la meua vida treu estabilitat. «Qui es pensava que un xicot, que en els seus escrits i en les seves cartes es fica amb tothom, tracta a Franco de tu, etc., etc., podia necessitar ajuda, condol i suport contra la seva feblesa? Si ens interpella a tots! Si és "el perfecte"! Més aviat genera en nosaltres una hostilitat sorda, una mena d'inclinació a combatre'l, a destruir aquesta integritat ofensiva. ¿Vols dir que és tan perfecte? Vols dir que no hi ha trampa? Nosaltres no ataquem tan fort al Règim perquè no som prou forts. No ens sentim sense pecats. Si ell no té pecat, si se sent prou fort per atacar com ataca, que aguanti les conseqüències». Pensaments inconscients que menen conductes.

No, no! No sóc una roca. No sóc perfecte. M'esteufent un xantatge. Les febleses no excusen les febleses. Si jo sóc un homicida, això no és excusa perquè tu siguis un homicida. I, menys encara, les febleses particulars no poden excusar les injustícies collectives. Déu no triava els seus enviats entre els més sants. Les traïcions de Pere no són obstacle al seu servei eclesial. Al revés. Només l'humiliat inte-

riorment està a punt per fer un servei públic sense orgull. La força del Senyor es perfecciona en la feblesa. Mai no he dit: «Sigueu perfectes, com jo sóc perfecte». Portem l'Esperit en vasos d'argila. — Dit en un llenguatge menys bíblic, més del gust actual, més marxista: No estic fent moralismes. El canvi de la conducta individual —inclosa la del militant revolucionari— depèn, avui dia sobretot, del canvi col·lectiu, del canvi de les estructures. La meva lluita no és moralista, és social, és còsmica.

De Catalunya, en canvi, només m'arriba conhort. De moment, sembla que m'han comprès. No sé si és una cosa general o és efecte de les «transportistes» que cada mes em vénen a veure, un cordó umbilical que ens lliga a la pràctica. Saben que sóc feble. M'animen com a un nen petit. Mai no m'han exigit cap miracle. Això és cert pel que fa a l'Assemblea de Catalunya. Mai no m'han instrumentat. I consti que s'hi prestava. Se m'ha respectat del tot. Saben que les meves accions no són meves. Sóc un diapasó obligat a vibrar per ressonància segons les realitats de la meva pàtria. Mal ofici, aquest de diapasó! S'ha donat el cas de trencar-se el diapasó per causa de la intensitat de les vibracions induïdes. Gairebé diria que la gent del meu poble em té llàstima: «Ves quin ofici ha anat a triar! Si més no, ajudem-lo a que no es trenqui». I m'heu envaït de consols, d'adhesions, d'ajuda, com a cap altre pres de «Sefharad». És mercès a això que no m'he trencat mai del tot. El ioga i els altres trucs i argúcies resten petits al costat de la vostra comprensió. Si estic una mica baldat de salut, paciència; és una mínima contrapartida i, sobretot, és el testimoniatge que sóc un home qualsevol, fet de carn i ossos, subjecte a les misèries humanes com qualsevol fill del poble. I penseu que allò que més coratge em dóna contínuament, no són els consols, sinó l'aprofitament de

les meves accions per les finalitats de la vida de la meua pàtria. Jo ofereixo. Qui no troba utilitat política a les meves accions, les deixa. Però molts, molts hi han trobat utilitat política i les han fetes servir. Això és el meu consol més gran. I sé que els serveix perquè tots vosaltres heu fet amb mi allò que es fa amb un bon diapasó: li heu posat a sota una gran caixa de ressonància que amplifica al màxim la vibració. L'eina dóna el to de Catalunya i la caixa l'expandeix per tot el món. Què més es podia esperar? Si l'eina pateix de tant vibrar, ¿això quina importància té? El que té importància és que la meua terra ha trobat el seu to i està vibrant amb tota intensitat, i que la voluntat del meu poble és que el seu to de llibertat en la corresponsabilitat ressoni per tota la terra. De tota manera, per tal que el servei no s'estronqui sense necessitat, vetllo per recuperar la salut, en la mesura que és possible. — Ahir, va venir a l'habitació un funcionari de Règim de la presó amb un paper oficial del Tribunal d'Ordre Públic, on se'm notifica que acabo la meua condemna exactament el 6 d'octubre d'enguany. Jo ho sabia, però sempre imposa la comunicació oficial. Com que es tractava d'una comunicació oficial m'he negat a firmar. Tanmateix això no representa cap obstacle a la meua sortida. M'han avisat amb tres mesos d'anticipació sense demanar-ho. A d'altres —Nikola Telleria— no els volien avisar ni una setmana abans, després de mil insistències! Sembla com si estiguessin tips de mi. Si sabessin! Si els companys que em feliciten per la meua propera llibertat sabessin! Quan en dies passats tothom parlava d'indult, jo els escoltava distant —«per a mi, no hi haurà indult»— tot i que procurava alegrar-me amb tots. Ara em torna a passar el mateix. Si sabessin el que m'espera en sortir de la presó, potser em donarien el condol, en comptes de felicitar-me. La gent valora les meves

accions quan passen. Jo les he de tragar a coll temps i temps abans, amb l'agreujaent que no sé com aniran les coses, tot suportant una imaginació que sempre pensa allò que és pitjor. Vaig estar tres anys tement i esperant el dia de la meua detenció, després d'haver desafiat tantes vegades el TOP. La passada vaga de trenta-un dies la vaig tragar sis mesos damunt del cor. Ara, des del maig, tragino un altre pes. També sis mesos, fins a octubre. De moment no puc dir res més.

12 de juliol de 1975. Dissabte. Vaig escriure una carta al Director de «Fuerza Nueva» en resposta a la referència que aquesta revista feia de mi. Hi havia un «transportista» voluntari. Però no m'he decidit a enviar-la. Queda entre els meus papers. — El dimecres, dia 9, m'arribà un paperet que deia així: *«6 de julio de 1975. Amigo Xirinachs: Esta nota es para pedirle que, en la medida de lo posible, eche usted una mano a César Fernández, cuyo reciente intento de suicidio nos ha impresionado profundamente. Todas las infamias que venimos soportando desde hace ya casi diez meses han quebrado los nervios de varias de las víctimas; así los de este hombre digno y ejemplar que se llama César Fernández. Acudo a usted porque le estimo —sin conocerle, por el eco y la resonancia moral de sus dignas acciones— y porque, de algún modo, está cerca (o, por lo menos más cerca que yo) de nuestro querido César Fernández. Envié hace meses, desde la prisión, mi testimonio por su Premio Nobel de la Paz. Nada me parecería más justo. Le abraza su amigo. — Alfonso Sastre»*. ¿Què puc fer jo ara, quan se l'han endut al sinistre Hospital psiquiàtric? No hi ha cosa pitjor per a un presoner que caure en mans d'un enemic que és, a més a més, manipulador de la ment humana. És quelcom que horroritza. César hi ha caigut.

14 de juliol de 1975. Dilluns. Continuo amb la grip mal curada. Tos, cap carregat, nas carregat. Potser, com diu la mare en la carta, no me la trauré del damunt fins que no surti. De tota manera, aquests darrers dies ha arribat als companys una allau de fruita. Per mor que no es passi, tots en mengem molta. I ho noto. Més ànims i optimisme. Potser el relatiu pessimisme de les notes dels darrers dies es deu a l'avitaminosi. Fa tres dies que hem reemprès amb els «tòxics» i en Manuel Ramos Sánchez el curset de ioga. Va bé, la gent està engrescada. Practiquen. Bon senyal. — Fa una calor que ofega tota possibilitat de treball. Les Memòries avancen a poc a poquet. He dubtat si fer un llibre petit o un llibre llarg. També si és millor salvar un cert atractiu novellístic o millor salvar l'arxiu biogràfic. Com sempre he optat pel camí difícil i costerut. He pensat que no es treu res d'agradar al públic si li fas trampa. Sempre s'està a temps d'extreure, de l'abundós material, una novel·leta simpàtica. I així he optat pel llibre llarg i la intenció biogràfica completa en els trets fonamentals. Es comprèn, doncs, que en el full 187 de l'esborrany encara estigui descrivint l'ordenació sacerdotal de l'any 1955, als vint-i-dos anys d'edat. Estic a mig camí de la meva vida. Però és molt probable que la segona meitat estigui molt més plena d'esdeveniments.

Aquest matí, m'ha vingut a veure el doctor Luis Castellón. L'he rebut a tall d'amic, que és com ell se m'ha presentat. Venia a agrair-me el llibre *Subjecte* que li vaig fer enviar. Realment estava agraït. M'ha dit que el detall l'ha «touché». Ha llegit el llibre de pressa. Vol llegir-lo més a poc a poc. Un dia vindrà perquè li expliqui alguns termes difícils dels esquemes publicats en català. S'ha excusat: «Tinc diccionaris d'anglès, alemany, francès, italià..., però no en tinc cap de català. Moltes parau-

les ja les vaig traient, com "sobreres" —deia somrient—. Però en algunes m'entrebanco». Jo li he dit que l'editor castellà ha tingut mandra de cercar un dibuixant que repetís els esquemes amb les paraules en castellà. M'ha respost que els esquemes en català, tal com els vaig fer, tenen el seu encant. Jo li he respost que és un encant críptic. El seu agraïment, també li he dit, no és tan gran com el meu. Ell féu molt per mi sense deure'm res. Jo li he donat un llibre i li devia molt. Tot i que les comparances són odioses, he comparat l'encert de la recuperació de la vaga de fam de quaranta-dos dies de l'any 1974, sota el seu guiatge, i el desastre de la de trenta-un dies d'enguany, sota el guiatge del doctor Salvany. La diferència i les conseqüències són massa acusades per a poder-les excusar.

16 de juliol de 1975. Dimecres. Ahir, Sant Enric i, avui, la Mare de Déu del Carme. Sempre inseparables en la ment dels fills. Festa del pare i la mare! Festa única de dos dies! Separat del pare per la seva mort, separat de la mare per la presó i l'exili. Separat inevitablement de tots dos pel transcurs de les generacions. Pont entre dues concepcions de la família radicalment diferents: la monogàmica estreta, que ha estat en vigència durant cinc mil anys, i la lliure, que fou al principi i que es prepara en els nostres temps en vista del futur. Dues immenses eres es donen la mà en les nostres generacions. Em sento entre els fills de la llei i entre els pares de la llibertat. Cert que encara no hi som, en la llibertat, però pertot arreu n'esclata l'anunci proper. Fill d'un pare i d'una mare clàssics. I d'una mare que, clàssicament, ha volgut romandre en la seva viduïtat, fidel a la memòria del pare difunt. I d'una mare que, per aquesta raó, ha mantingut en els fills la imatge dels progenitors inseparats. Si les noves ge-

neracions critiquen el model per estret, en el cas dels meus pares no podran negar que el que ha faltat en varietat de models ha restat compensat amb escreix per dos valors inapreciables. Un valor, el secundari, és la riquesa d'aquests dos models: Tant el pare com la mare inclouen dintre seu diverses personalitats en una. I no solament per la riquesa de qualitats, sinó també per llurs variacions al llarg de la seva vida. Dues vides riques, polifacètiques, polivalents. Dues vides plenes, madurades, obertes als esdeveniments i a la història, dues vides inquietes, àvides d'integrar en llur si les novetats descobertes en el camí de cada dia. Si es diu que sant Benet tenia l'esperit de tots els sants, jo dic que els meus pares tenen l'esperit de molts homes. Però hi ha un altre valor que és primari: llur amor. I no idealitzo pel fet de tractar-se dels meus pares. Els fills tenen més ulls del que sembla a primera vista. Els fills saben moltes més coses de les que semblen saber. Els fills sotmeten els pares a una crítica implacable. Si més no, jo així ho he fet. No sóc cec per a llurs defectes, com penso que ells no ho han estat per als meus. Però un immens amor entre ells i amb els fills cobreix la multitud dels pecats. Després de mil vicissituds, després de canvis, contradiccions i antagonismes, encara avui aquest amor roman intacte, sempre despert, sempre amatent a les sorpreses que amaga la vida, sempre creador, sempre nou, com és l'amor. ¿Podeu imaginar quina sort té aquell que, enmig de les dificultats de la vida, sempre ha pogut comptar amb aquest amor? I cal afegir que en aquestes festes el «deu» és dels fills i l'«haver» és dels pares. Jo sento que he rebut d'ells molt més que no pas he donat. No puc fer comptes. Mai no podré pagar el saldo negatiu. Ni potser cal pagar-los-el. Els pares no estimen de debò, si comuten el cobrament a llarg termini de llur inversió. La vida va

endavant. Els pares són per als fills i els fills no són per als pares, sinó per als néts. L'amor dels meus pares, abundós, generosíssim, m'incita a estimar més tothom, a aconseguir millor la meua tasca en la vida, a vessar més i més amor al meu voltant. L'amor dels meus pares em fa sentir més i més pare de tots aquells homes que, per les injustícies de la nostra societat, han estat mantinguts en la immaduresa. Això no és paternalisme. Amb els madurs, tracte d'igual a igual. Amb els immadurs, però, cal un tracte autèntic de pare a fill; això és amor, si duu a la maduració de l'endarrerit. Els meus pares —mirada de conjunt llur actuació— ens han portat, als fills, a maduresa. Ara ens toca a nosaltres portar a maduresa a d'altres, siguin o no siguin fills nostres segons la carn i la sang. Però aquest encoratjament no és suficient. Jo sento per als pares un immens agraïment. Un reconeixement que allò que mai no podré pagar és valuosíssim. I l'agraïment em converteix en un home senzill i humil. Dec tant del que tinc! I mai no podré pagar-ho! Estic obligat a comunicar sense gasiveria allò que he après sense mèrit meu. I així la cadena d'amor de les generacions s'estreny, perquè tots depenem dels anteriors i ens devem als posteriors. Les generacions es trenquen per falta d'amor i s'estrenyen fortament quan tots sabem rebre allò que ens cal sense pagar a qui en té, i sabem donar allò que tenim sense cobrar a qui no en té. Mareta, el pare pot reposar tranquil, i tu, malgrat que no vulguis reposar encara, tingues el repòs que dóna al cor l'obra ben feta.

22 de juliol de 1975. Dimarts. De salut, millor. El refredat resta somort. Els companys estan més al cas. Han passat més dies i van penetrant en els entrellats de la presó. Cada dia baixen fruita per dinar i sopar. N'han rebuda i n'estan rebent a cabassos.

Al «Cambio 16» d'aquesta setmana surt destacat que Willy Brandt recolza la meua candidatura al Nobel-Pau, com també, sembla, el Parlament noruec. Segurament és obra de Jordi Tell, arquitecte català, diplomàtic de la República a Noruega, on resideix. Els polítics i sacerdots presos s'han sentit colpits. Ara em tracten d'una altra manera. Potser més «reverent», menys franca. Augmenten les deferències, les audiències, les consultes. Se'm tracta una mica com una autoritat. Els ho he dit; ells miren d'evitar-ho. Avui, ha marxat a la llibertat Xavier Zipitria. Ahir, férem un sopar de comiat. És un caputxí despert que, en fer-se adult, ha sabut conservar totes les gràcies de la infància. Tant de bo que no les perdi mai! El curset de ioga m'està deparant una felicitat imprevista. De tots els que he fet a la presó és el que m'està sortint millor. Les autoritats han prohibit fer-lo a les habitacions. Cal fer-lo, doncs, sempre al pati. Però la mesura ha resultat contraproductent per a les autoritats i positiva per a nosaltres. D'una banda, a les set de la tarda, a l'aire lliure s'està però que molt bé, asseguts a terra, veient caure el sol del firmament. En segon lloc, la reunió a la vista de tothom és un acte de propaganda continuat: tota la presó sap què es fa. La gent es meravella que aguanti tant. Potser ja portem més de quinze sessions. Dissimuladament porten el compte de l'assistència. Fins fa poc, només assistien «tòxics». La gent contava i feia comentaris: «Els dotze apòstols»; «avui, tretze»... Els funcionaris, inquiets, surten a vigilar, però no gosen intervenir. Després s'han anat afegint presos comuns. N'hi ha un de molt constant, acusat de dos homicidis —amb perill de dues penes de mort i amb un intent greu de suïcidi—, que segueix activíssimament. Ell, com els altres, s'ha copiat tots els programes, esquemes i dibuixos, i practica les diferents posicions i els exercicis de tota

mena. Ara ja vénen sacerdots i altres polítics. Allò que m'enamora i que aconpleix un vell desig meu és el posar-se assegut a terra, en qualsevol cantonada, i donar regalada a qualsevol transeünt que la desitgi aquella saviesa que he après gratuïtament. Tot lliure: qui vulgui venir, que vingui; qui vulgui marxar, que marxi. Alguns són constants des del principi. Altres han abandonat. Alguns han arribat al mig. Altres han vingut, han marxat i han tornat. Cadascú a l'aire de la seva vida. No hi ha quotes, ni exàmens, ni es passa llista. No hi ha censura, ni controls. La llibertat! Aquest vespre, ha succeït un episodi curiós. Don Víctor és un funcionari fredament legalista. Sempre, és l'únic, pendent de complir el reglament, àdhuc en allò que ha caigut en desuetud. Només ell escorcolla cada dia a tres presos de la seva planta, triats a l'atzar. Abans que soni el timbre de retirada, ell ja pica de mans. Excés de zel. Ara fa de cap de serveis suplent perquè el titular pugui fer vacances. I cada vegada que li toca a ell, ens talla un bon tros del telediari, per enviar-nos a dormir. Fa tres dies, ja vam protestar. Com una vegada anterior, es va excusar a l'habitació dels capellans, als quals jo havia induït a la protesta. A mi no em digué res per causa de la vaga d'incomunicació. Avui, s'ha tornat a repetir l'incident. A la meitat del telediari, ha fet el senyal de retirada, des del pis del mig. Tothom s'ha alçat de la televisió (pis de baix), tot remugant, i ha marxat. En Picazo, pres que és cap del menjador, ha apagat el televisor. Jo he romàs assegut davant del televisor. Tothom ha marxat del menjador. Només restaven un funcionari vell, responsable de la planta inferior, i Picazo. Jo em temia un cop de geni del funcionari. Per la vaga d'incomunicació, jo no podia explicar-li res. En Picazo m'ha tret de dificultats:

«No esperis, que avui no deixen veure la pel·lícula.»

«Ja ho sé. Però tinc entès que tenim permís per veure sencer el telediari, i cada dia que toca a don Víctor, ens en talla un bon tros.»

El funcionari, que escoltava la conversa, ha sortit per on menys jo esperava:

«Picazo, encengui-li el televisor i que pugui veure el final del telediari.»

En Picazo ha obert. I vet ací que m'he quedat tranquil·lament veient el telediari, tot per a mi sol. Em venien ganes d'esclafir a riure. Estaven donant unes coses del Joan Carles (sis anys de jurar la successió) que no m'interessaven gens. Però els principis són els principis. En Picazo també s'ha assegut. Al cap de poc, han retornat alguns altres del pis de baix. La presó ha quedat en suspens. A dalt, esperaven la meva pujada per tocar a recompte general, i picaven de mans reclamant la meva pujada. El funcionari de baix ha pujat disparat a explicar a don Víctor el que passava. Don Víctor ha quedat confús. Ha donat la culpa al funcionari jove de la planta del mig: «¿Per què sempre avisa que s'ha acabat el telediari quan encara no s'ha acabat?». Finalment, el telediari ha tocat la seva fi; m'he alçat, i en Picazo ha tancat la tele. En passar pel costat del funcionari vell, li he fet la bona nit, com a detall d'apreci. A dalt m'he topat de cara amb don Víctor que venia d'escriu el seu subaltern. No m'ha dit res. S'ha ficat al seu despatx. El subaltern estava ben enfadat, després d'emportar-se els crits. Ningú no m'ha dit res. I jo, al llit; muts i a la gàbia.

26 de juliol de 1975. Dissabte. És l'onomàstica de la meva germana Anna Maria. En la darrera visita de la mare, a través d'ella em demanà que li escrivís «Com concebria la vida contemplativa per a ella».

Avui, després d'una setmana de pensar-hi, li ho he escrit. Deu folis amb lletra petita i un gran esforç de condensació, altrament m'hauria sortit un altre llibre. El que dic en aquests folis és tan seriós i de tanta responsabilitat, al meu entendre, que he decidit no donar-hi curs sense deixar-ho reposar un temps llarg, potser tres mesos. Ho sento, perquè volia que fos la meva felicitació. Li arribarà tres mesos retardada.

27 de juliol de 1975. Diumenge. Ha vingut a veure'm l'advocat Ruiz-Giménez, fill. Com sempre, en aquests darrers temps, la visita és intervinguda amb un funcionari clavat al meu costat. I per mala sort com quasi sempre, don Lucas que no bada ni un segon. Venia de molt bon humor.

«He rebut de la teva mare, amb una carta seva molt atenta, el teu llibre *Subjecte*. És molt complicat!»

«Només puc publicar coses complicades. Les coses clares i senzilles no les puc publicar. No me les deixen publicar. Tinc quatre llibres aturats. Només pot sortir un llibre si no s'entén.»

Don Lucas no sap quina cara posar. Ruiz-Giménez m'explica que no sé quin grup de publicacions de llibres l'han visitat de cara a això, i que ha estat molt interessant. Però no en trec gens l'aigua clara. Em fa ganyotes com dient que no pot parlar amb més detall davant del funcionari. M'ha semblat entendre que volen publicar —són estrangers— tot allò que ací no deixen publicar. Li dic que ja m'han avisat els del TOP de la meva sortida, i que l'han cursada amb tres mesos d'anticipació.

«Estan tins de tu. Ja et voldrien fora.»

Don Lucas no sap quina cara posar.

«Ah! No has llegit el que diu de tu la premsa?»

«Si no ho he llegit... m'ho van dient.»

«Tens el premi Nobel damunt!»

«Jo no el cerco. La cosa va per fora.»

«Millor, millor, tu quiet; però imagina't que te'l donen. No veus que a "ells" no els convé que estiguis a la presó. Els diputats noruecs venint a la presó de Carabanchel a lliurar-te el premi! O potser el mateix rei Olaf, amb el seu gran cotxe aparcats ací, a la plaça.»

En Ruiz-Giménez realment estava engrescat. Don Lucas suava.

29 de juliol de 1975. Dimarts. Han passat el 18 i el 25 de juliol, festes de dimensió política dins del Règim espanyol. Ni s'ha esmentat l'esperat indult de l'Any Sant. Ara ve la calma estival. Els pobres presos s'enfonsen en la nostàlgia i la tristesa. Llargs dies de calor sufocant. Tres hores, després de dinar, i deu hores, a la nit; en total més de mig dia tancat a la cella i, per tant, sense ventilació de cap mena. Calor, calor. I el pres pensa: «Els altres se'n van de vacances, a refrescar-se a la muntanya o al mar; dos o tres mesos de distracció, de veure paisatges i ciutats. Els passaran volant. ¿Què són dos o tres mesos per a un estiuejant? En canvi, per a nosaltres és exactament al revés. Es fan llargs, llarguíssims, interminables. Tot sempre igual, la calor. Ni tan sols el missatge, sempre repetit, d'un indult per a tal o qual dia. Fins a l'octubre no cal fer-se il·lusions. Cal digerir l'estiu dia a dia, tal com és, sense evasions». Realment, el temps de fora és tan diferent del temps de dins! Hi ha presos als quals un dia més de presó els pot matar o els pot deixar tarats, físicament o mentalment, per tota la vida. Distingeixo de seguida els «grans presos» dels petits; aquells que porten deu, quinze anys de presó, els grans païdors de temps, que compten el temps per anys. Estan buits per dintre. Fan com un so estrany, com el dring d'un

gran cantir buit, quan cau la primera aigua. Sonen a buit. La presó, en els cinc primers anys, els ha trencat totalment per dins. Després, han vomitat tota la trencadissa, la desferra interior. Ara, són fantasmes buits per dins. Fer que les parets apergamina-des tornin a generar carn i vísceres cap a dins és una feina gairebé impossible.

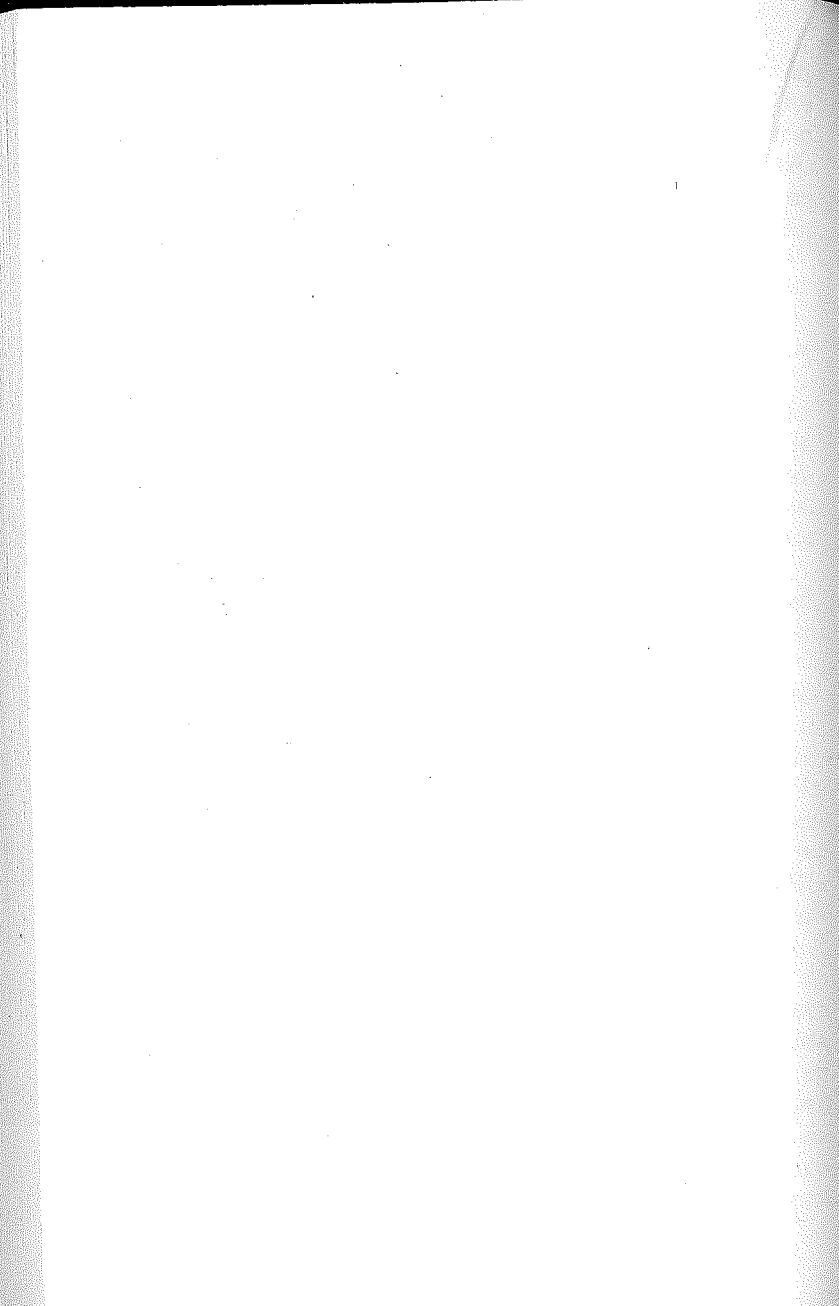
Aquesta tarda he tingut una visita ensem amb atractiva i inquietant. M'ha vingut a veure Antoni Iglesias Díaz de Collantes (carrer de Río Ulla, 8, 1.º-D, Madrid-17 tel. 4085613), psicòleg i educador a la Central d'observació de Carabanchel, sota les ordres del doctor Lluís Castellón. Venia a tall d'amic, enviat per Carmel Lacaci, company de presó dels primers temps, que està en llibertat provisional, pendent de judici. Em duu l'adreça de Carmel (Pasaje Robledo de Chavela, Madrid-2). Diu que em recorda molt. Té un llibre meu, *L'Antiedipo*; em sembla que també una llibreta meua «que és mística». S'ofereix a demanar-li aquestes dues coses i portar-me-les. Potser àdhuc ens aconseguirà una entrevista. Sembla que Lacaci li ha parlat molt de mi i, com és psicòleg, veig que vol estudiar-me directament. És jove. En tota la visita pesa, com a teló de fons, la candidatura del Nobel. I això és l'inquietant. M'ha entrat la sospita que venia de part de les autoritats, camufladament, per sondejar les meves inclinacions polítiques i les repercussions d'una possible concessió del Premi Nobel. Adhuc ha tingut la barra, en un quasi desconegut, de preguntar-me què faria si se'm concedia el Nobel. Li he dit que d'això no n'he parlat amb ningú. Tota l'estona feia relliscar la conversa a temes polítics. Hem parlat dues hores. He sortit suat. Com sempre, després d'una llarga estona de conversa, no m'he estat de dir-li que, com a funcionari de presons que guarda presos polítics i no protesta de llur detenció, el considero un enemic del poble i un col-

laborador directe de la repressió del Règim. Ha buscat mil justificacions, però no s'ha enfadat gens. Massa paciència! Tanmateix no és que la situació m'hagi resultat massa difícil. Tinc tan poques coses per amagar! Ell mateix m'ha dit que llegí la meua carta a Franco, enganxada a la paret de la Universitat de Madrid. Molt interessat en l'anarquisme. Ha parlat massa bé de Pons Llobet i, en general, del grup de Puig Antich. Ell s'ha presentat com a «anarquistoide» preocupat pels corrents contra-culturals. Coneix Marcuse i Reich. La seva vocació que el justifica és que, a presons, al marge de les obligacions, ajuda molt a recuperar-se els presos comuns i, des de la Central d'Observació, tots els presos que cal classificar i enviar als penals, després de les condemnes. Parla molt malament del cos de funcionaris i àdhuc del doctor Castellón. El considera un fals.

Aquests dies, la classe de ioga esclata en plenitud. Pràcticament hem acabat el darrer curset. La gent altament engrescada. Practiquen a fons.

Els capellans i polítics, com ja fa dos o més mesos que són ací, ja entren en la problemàtica de la presó. A mi, gairebé em mimen: em passen fruita, galetes, melmelada. Massa i tot. Ara comprenen la meua situació. — De salut, estic millor. Encara s'arrossega el refredat, però més somort. L'Iñaky m'ha obtingut un flascó de càpsules de vitamines B1-B6-B12. Els amics de Madrid sovint ens obsequien amb melons, síndries. Estic, doncs, «revitaminitzant-me»! Aquesta tarda he rebut carta de Vicenta i fotos de Saixa. Que boniques! I, quina illusió veure la caseta més somniada (un any i vuit mesos) que viscuda (dos mesos). La vaig deixar sense decorar. Ara, en magnífica coloració i en delicats grisos, es veuen quadres, un pàmpol pel llum del menjador, unes estovalles super-modernes, un estereofònic a la llibreria. Les lletres de Vicenta, tan exactes. Sempre acom-

pleix els encàrrecs ràpids i bé. La nomenarem Secretària d'Honor. No sé si ho fa perquè em coneix o perquè ella és així: però m'agrada molt i em satisfà extraordinàriament la feina feta. Més que les paraules afectuoses o que els elogis. El millor premi és la satisfacció que les coses van endavant.

4 d'agost de 1975. Dilluns. En aquesta darrera setmana han passat tantes coses que no m'ha vagat d'escriure el diari. Potser el fet que ha trasbalsat més els meus hàbits de presó ha estat la vinguda massiva de capellans de Madrid, amb multes:

- Santiago del Pino Fernández (Moratalaz) (supleix Marià Gamo)
- Josep Manuel Calzada, jesuïta (treballa a Justícia i Pau)
- Juli Lois Fernández, galleg (Vallecas). Conegueren la mare i la Vicenta quan la vaga de quarantados dies.
- Joan Carmelo García Blázquez, ex dominic (Vallecas)
- Emilià Camacho Blázquez (Vicálvaro). Un conegut indirecte a través dels de la ZYX.
- Francesc-Xavier Iturgaiz Belcos, assumpcionista (Vallecas).

Tots ells multats de fa quasi dos anys per una concentració al Seminari de Madrid (després de la de la Nunciatura, en solidaritat amb Zamora). Trempadíssims. Conèixer-los i «pair-los» ha representat llargues hores de conversa. Ahir vam celebrar tots ple-gats l'eucaristia a la capella, prèvia l'«expulsió» de

tot rastre de funcionaris, monges... Ens pensàvem que no ens ho permetrien, però les autoritats es van plegar sense resistència. També des d'ahir tornem a participar en la neteja de la planta, per ajudar als «tòxics», que en tenen un feix. Aquest matí hem enviat un telegrama urgent al cardenal Tarancón, en nom dels deu sacerdots que estem ací, demanant-li una entrevista. La direcció de la presó està esverada. Em tornà a venir a veure el doctor Lluís Castillón. De part de la mare em portava vitamines. Ja les estic prenent. També m'assegurà que havia recomanat César Fernández a tres metges de l'Hospital Psiquiàtric. — A la Provincial hi ha mala maror. El Director persegueix els polítics. Ramiro Martín està castigat, incomunicat. Ha vingut Enrique Muñoz (?), amb un lumbago fortíssim; està espantat, perquè també a ell li cerquen raons. D'ací l'han retornat allà amb uns calmants. També d'allà ha vingut un jove «trotsko», en vaga de fam. Els acusen d'intent de fuga. Ací ha plegat de la vaga. Mentre, a fora, van caient els més importants lluitadors d'ETA i guàrdies civils i taxistes. Intent de fuga massiva de Segòvia. Ha arribat, custodiat amb quaranta policies, Eguía, ferit en un braç, detingut a Madrid. Un company seu (la TV digué que s'havia suïcidat) fou clarament abatut amb les metralletes sense fer servir, ell, cap arma, segons testimoniatge d'un periodista d'«Informaciones». Ací, a Eguía li han alçat, absurd!, la incomunicació. Els d'ETA han pogut parlar amb ell tot i que encara està sota control policíac i no ha passat a mans de jutges. — També avui ha ingressat Duran (processat militar, per l'atemptat Carrero, i pel TOP, per l'afer Correo). Té hemorràgies en el vitri de l'ull i flebitis periocular. Un ull el té molt malament. L'altre, ara, se li comença a complicar. Els rumors diuen que n'hi han d'extirpar un per salvar-li l'altre. Ell diu que si el te-

nen a una clínica exterior li salvaran els dos. El jutge militar s'hi avé, el del TOP s'hi oposa. Espera la visita del seu advocat Carvajal. He fet avisar a l'Alfons Sastre perquè se n'ocupi. — Aquest vespre, hem fet un berenar-sopar de comiat perquè demà marxa a la llibertat Erasme Atorrasagasti.

6 d'agost de 1975. Dimecres. Compleixo quaranta-tres anys de vida. Ho hem celebrat amb els companys, tots molt contents. Abunda l'humor. A migdia, han arribat les dues cartes esperades. puntuàlissimament. D'un dels sobres han sortit clavellines de bosc, un dibuix infantil i una serena postal de Campelles, tota nevada, amb el Taga i el Sant Amanç al fons, separats pel coll de Jou i el poblet de Bruguera. Com conec i com estimo aqueixes contrades de la Catalunya heroica!: i el bruixot de Campelles, els adoradors del Sol d'Ogassa i la Serra Cavallera, el contemplatiu Sant Amanç, l'abadessa de Sant Joan, el monestir de Ripoll. les facècies del Comte Arnau i, una mica més enllà, després de La Cubil, del Pedra Picada, del Coma Armada. de Mongrony, de Gombreny i de l'ascensió als Rasos de Tubau. veig, arraulit sota l'espessor de la muntanya de la Creu, el meu estimat Sant Jaume de Frontanyà. Darrera de la postal, les paraules de felicitació de Vicenta, que està amb Saixa vivint un naisatge que porto al cor. L'altra carta, de la mare. Carregada d'intenció: unió total i totalment lliure amb el fill! I preocupació pels detalls de la vida concreta.

L'«Església popular», i els amics de Madrid, vetllen perquè tot el grup estiguem ben proveïts de fruita i amanida i fins, sovint, de pastissos i gelats. El que no és cert és que no toqui el sol a la cella. Des de migdia. hi bat despietadament fins que es non al vespre. Durant la tarda, l'habitació és un forn. El matí en canvi és bo.

18 d'agost de 1975. Dilluns. Dotze dies han passat des de la meva darrera nota escrita en aquest diari. Han passat moltes coses. No he escrit res perquè he estat concentrat, com absorbit, en una feina que m'ha reclamat tots els sentits: la redacció del discurs d'acceptació del Premi Nobel de la Pau..., per si me'l donen. M'ho han demanat els meus amics. Semblarà petulància i fatuïtat escriure un discurs d'un premi no concedit. És igual, que sembli el que vulgui! Els amics creuen possible el Premi, creuen possible que jo no pugui anar a rebre'l, creuen que, si me'l donen, l'ocasió de parlar davant una audiència tan universal no pot ésser desaprofitada. Total que, després de gestar-lo temps i temps, després de patir com dolors de part, finalment ja està escrit i passat a net. La responsabilitat d'aquest escrit m'ha aclaparat de tal forma que fa un mes que no escric res en el treball de les Memòries. Es tracta d'una ocasió única, d'una responsabilitat d'abast universal. He acabat. Tanmateix les circumstàncies m'han ajudat. Perquè durant aquests dies han tingut lloc esdeveniments especials que han trencat la monotonia de la presó. Abans d'explicar-los, deixo constància que han arribat un telegrama de Vicenta i Saixa, de felicitació pel meu aniversari, una altra carta i postals i una bellíssima foto d'una colla d'infants, dels mateixos. Les postals van a parar al pintor Iñaky per tal que s'inspiri. Ell continua pintant. Cada vegada m'agrada més i ell està més animat. És un autèntic company. Em va obtenint vitamines amb una sollicitud de mare. — S'han endut a Josep M. Yarza i a Josep M. Larrea. I ha vingut, per vaga de fam ja acabada, un tal Domingo, «trosko» de la provincial, acusat en fals d'intent de fuga. — També ha arribat un altre capellà multat per la tancada al Seminari, de fa dos anys: Pere M. Aguirre Lupiola (Derio-Bilbao). Abans d'ahir va marxar un pres de

delicte comú, bon company: Ramon Echeverria (Logroño). Falten set setmanes per a la meva sortida. Ningú no es pot imaginar com em pesa l'immediat futur. Sóc covard. Tinc por. Els advocats madrilenys avisen que s'ha format com un grup terrorista de dretes que es dedica a agafar militants d'esquerra i a torturar-los. Ja ho ha fet amb quatre (un del PCE, un jove comunista, un trosc i un frap). Però tothom està d'acord que, a la meva sortida, tinc més força que mai i cal aprofitar-la. El que no sé és si els que em recomanen que l'aprofiti pensen el risc que corro i la responsabilitat que ells contrauen de recomanar-me altres coses. Un candidat al Premi Nobel, oportunament mort per no se sap qui a qualsevol cantonada de Madrid és una cosa facilíssima. S'està una mica més segur a la presó. Les responsabilitats del cap de serveis, etc., si em passava qualsevol cosa, són grans. Això em fa recordar que algun capellà diu que convindria que, a l'hora de decidir el Premi Nobel, jo estigués en presó. Però, com? Accepto suggeriments. No em vénen. Sol, davant d'un laberint. Algú diu que és un suïcidi posar-se al carrer sense protecció. Però, com protegir-me? Algú més maquiavèlic suggereix que els amics, d'amagat, fingeixin donar-me una bona pallissa, perquè passi a un hospital, a cobert d'autèntiques agressions, i que es digui a la premsa que he estat agredit per l'extrema dreta. Que bona! No és que estigui molt capficat. Senzillament, penso. De salut, inesperadament, fa deu dies vaig tenir una altra «cremada» de la pell de boca i gola, però darrerament em trobo força normal. Els complexos vitamínics i la fruita abundosa dels companys han fet el seu efecte. S'han acabat els refredats. Amb els capellans estem tenint un curset de ioga amb força pràctica. La nova exterior més important: La detenció d'una colla de militars. La majoria són d'Estat Major i, sembla,

de l'«escola» de Manuel Díez-Alegría. Continuen les agressions d'ETA i FRAP. I sembla imminent un judici militar contra cinc del FRAP, amb alguna pena de mort. Se'n demanen cinc. Se celebren intenses consultes entre els polítics del carrer i entre els de les presons. Què fer? Una altra vaga de fam? El procés està aturat. Arias Navarro trontolla. ¿Es propiciarà l'execució d'algun del FRAP per afermar Arias Navarro davant de la dreta vociferant?

Bé, ara passo a mencionar l'esdeveniment principal, ací dins.

El 4 d'agost, s'intentà enviar un telegrama al cardenal Tarancón demanant-li una visita urgent als sacerdots presos ací. El Director, Francesc Tercero, posà dificultats. Es negocià. El Director es posà tossut. Vingué el bisbe auxiliar Iniesta. El Director volgué arreglar-ho amb ell, sense cedir en res. Iniesta no s'avingué a les trapelleries del Director. De tota manera, Iniesta avisà de tot el cardenal, estiuejant a Villarreal.

El dia 7, al matí, una comissió de sacerdots avisa el Director que, si a migdia no s'ha cursat oficialment el telegrama, començarem un «plante» que consistirà en no baixar a menjar al menjador. No es tracta de vaga de fam. Caldrà que ens pugin el menjar a l'habitació. Avisem els amics «tòxics», puix els toca la feina de fer de cambrers. Ells comprenen la nostra posició i ens animen. No hi ha resposta. Arriba migdia i restem tots a les habitacions. La gent, vist que la Direcció no es preocupa de pujar-nos el menjar, menja dels paquets. Jo no menjo absolutament res. Vull que em pugin el menjar. A l'inici de la migdiada, ve el Director en persona. Ens reuneix a tots en una habitació de sacerdots. Ens fa un llarg discurs molt enraonat. Reconeix que s'ha equivocat. Tenim dret a enviar el telegrama. Però no es farà per una raó misteriosa que no pot dir.

Ens demana que deposem la nostra actitud i que una altra vegada les coses aniran millor. Jo callo. No puc parlar. Ell marxa. Discussió general. Ell ha reconegut el seu error. Però no l'ha rectificat, a més, ens amenaça: si, seguint la nostra consciència en defensa d'uns principis, fem el «plante», hi haurà sancions. Decidim fer-li una contraproposta: farem un «plante» de dos dies. Ell ens pot castigar tancant-nos i incomunicant-nos els dos dies, però res més. Res de sancions posteriors. Els comissionats li ho comuniquen. No hi ha resposta clara: «Depèn del que digui la Junta, la qual es reuneix el dia 11». Total, que encetem oficialment el «plante». Jo, amb gestos de la mà a la boca, reclamo el dinar. Els funcionaris (don Manuel, don Zoilo i un altre) se'n riuen. Estic indignat. «Ja pot esperar a l'hora de sopar.» Ens tanquen a tots en habitacions separades. Això produeix un rebombori general. I comença el gran silenci. Quina pau després de tant de soroll! Sempre em torna a sortir la soterrada vocació cartoixana. La cella petita; el silenci reial; la soledat. Aquesta vegada m'han deixat llibres, papers, bolígraf. Acabaré el discurs del Nobel. Aprofitaré l'ocasió. I sí. Mans a l'obra. En els cinc dies de tancament he fet l'esberrany. Han estat dies verament difícils, però sublims. He patit i he fruit potser com mai. Tots els més greus problemes i les més grans il·lusions de la humanitat s'estaven damunt de la petita taula de la cella. Hi havia moments en què em calia alçar-me i recórrer la cella en quatre gambades, comptades una i una altra vegada, per esbravar una excessiva concentració d'una mena d'estat exaltat. Hi havia moments en què una serenor maiestuosa es possessionava de mi, em prenia i em feia planar damunt de tota la geografia i de tota la història dels homes. Mai no havia viscut tant en tan poc lloc. Tancat, s'esdevenia d'ésser lliure per anto-

nomàsia. No sé si aquest discurs servirà de res. No sé si arribarà a veure la llum. Però ja existeix, si més no, en mi. Vaig fer l'esborrany en els cinc dies. Fent i desfent. Redactant i corregint. Sense contemplacions. Sense distraccions. No sé perquè serà, però fins ara, sempre que l'autoritat em castiga em fa més bé que mal. Cada càstig ha estat l'oportunitat de realitzar alguna cosa important, desitjada llargament. Moltes gràcies! Ells no ho saben. Ells es pensen que m'han fet mal, i m'han fet bé. — Tanmateix, de cara a l'autoritat, estic fonament enfadat. Primer, per la privació del telegrama. Segon, per la privació del dinar del dia 7. En tercer lloc, arribà el dissabte, dia 9, i, com havíem convingut, tots avisàrem que plegàvem el «plante». La resposta fou decepcionant: «Hauran de romandre tancats fins el dilluns, en espera del que decideixi la Junta que es reuneix aquell dia». Dos dies més! Homes tractats com gossos! Jo estava indignat. El Director era un cínic. La culpa era únicament d'ell i ens ho feia pagar a nosaltres. Val a dir-ho, els amics de fora treballaren la premsa —el «Ya»— de Madrid a fons. El carrer n'anava ple. Es publicava tot, fil per randa. El Director estava esverat. ¿Com es podien filtrar tants detalls? El dissabte, dia 9, es presentà, directament vingut de Castelló, el doctor Vicens Enrique i Tarancón, esverat. Si ell no venia, se li alçaven els cristians populars de Madrid. El Director es veié obligat a permetre l'entrevista. A Jesús Zubillaga i a mi no ens hi deixaren assistir. L'Estat encara viu abans del Vaticà II i no accepta el càrrec de President de la Conferència Episcopal espanyola. I com que no és el nostre bisbe, no podem parlar amb ell. L'entrevista, segons em digueren després, fou molt seriosa. La telefonada prèvia al Sots-secretari de Justícia, per obtenir el permís, fou molt tensa. El Director, faltant escandalosa-

ment al respecte, entrà i sortí moltes vegades. El Cardenal reconegué la seva equivocació de permetre el procés de Manuel i de no venir a veure'l. Prometé rectificar.

El diumenge, només permeteren que diguéssim missa cada un en particular! Tots ens hi negàrem sense haver-nos posat d'acord.

Jo, en la meva soledat, vaig estar meditant el seguit d'equivocacions del Director, les seves arbitrarietats, i vaig decidir endurir la meva vaga d'incomunicació i fer un contra-càstig per compensar les arbitrarietats.

El dilluns, dia 11, hi havia Junta. Primer, passà l'administrador a demanar informació. Tothom informà en contra del Director, excepte jo que em vaig negar a dir res. Després, passà la Superiora de les monges. Em donà records dels sacerdots multats de Granada, que havien passat per ací. En un moment de feblesa, vaig explotar i vaig deixar anar davant de la monja tots els motius de queixa que tenia contra el Director pel fet del telegrama. Li vaig fer veure que ell confonia autoritat amb arbitrarietat. I li vaig anunciar que, d'aquestes arbitrarietats, se'n seguirien conseqüències. Que si ell tenia el seu punt d'honor, jo també.

Aquell dia, després de dinar, passaren el paper oficial en què ens comunicaven que la Junta ens castigava cinc dies per una falta greu de «plante», dies que expiraven aquella mateixa tarda.

Acabada la incomunicació, ens reunírem molt contents tots els sacerdots i ens explicàrem mútuament les experiències.

Molt probablement, el Director havia rebut una reprimenda dels seus superiors per la manca de seny d'haver provocat un escàndol tan gros a la premsa.

Jo, al vespre, a l'hora de sopar, nerviós, vaig encetar el meu contra-càstig. Vaig agafar els dos plats

meus, un cop servits, i els coberts. Em vaig alçar de la taula i, passant davant dels funcionaris, sense demanar permís, vaig pujar a l'habitació; em vaig crospar la teca i vaig tornar a baixar per deixar al seu lloc els plats i els coberts. Mentrestant, el cap de serveis, don Octavio, assabentat del fet, havia baixat al menjador i, xiuxiuejant a cau d'orella, alligona els funcionaris perquè no em fessin cap cas.

Jo vaig témer que la cosa passaria totalment desapercibuda i seria ineficaç. Els sacerdots, una mica neguitosos, miraven l'experiment amb interrogant. L'endemà, dia 12, pensava jo que el cap de serveis, don Miguel, crearia el conflicte. Passava jo amb els plats davant del seu despatx. Ell hi era, acompanyat d'altres funcionaris. En veure'm passar, cridà: «Padre Xirinachs!». Jo no li vaig fer cas. Un funcionari em digué: «Don Miguel lo llama». Jo vaig continuar fins a la cella com si res. Ell restava malparat davant dels seus subalterns, però es contení. L'endemà, al matí, em va veure, dissimuladament, quan jo fregava els corredors amb ganes. Al cap d'una estona, em cridà: «Lluís Maria, faci el favor de venir un moment». Mai no m'havia cridat pel nom. La mà li tremolava; a l'extrem, una carta de Vicenta. Me la donà. No diguérem res més. Don Manuel, en la guàrdia del dia 13, es féu fonedís. Estava avergonyit del que havia fet el Director amb nosaltres. Per atzar, a migdia es topà amb mi, quan jo portava els plats cap a l'habitació. Girà el cap i no em digué res. En el dinar del dia 14, vaig passar amb els plats davant de don Octavio, acompanyat de funcionaris. Era un desafiament davant dels subalterns. No digué res, però immediatament vingué a la cella. Jo no em vaig alçar. Vaig seguir menjant com si no hagués entrat. I em digué:

«No es pensi que això pot durar indefinidament. Ja està bé el que fa!»

Jo, amb els dits, em vaig agafar els llavis en senyal que no podia parlar. Ell restava incòmode. No sabia com continuar.

«Si demà hi torna, li tancarem l'habitació i no hi podrà entrar.»

Jo, mut. Ell marxà.

A la tarda del dia 13, el Director cridà tots els sacerdots: «Però que no vingui en Xirinacs». Expressament, jo no. Jo em vaig alegrar. No volia parlar amb ell per la vaga, ni escoltar-lo, perquè, a la darrera reunió, ens havia pres el pèl. La conversa durà una hora. Quan tornaren, tots em miraven amb uns ulls especials. «Aquest Xirinacs!», deien, tot movent el cap. Havien estat parlant tota l'estona de mi. El Director, preocupat per la meva indisciplina, que creava problemes greus. No ho diuen, però de fet, es veu que «no poden» tancar-me; ho deuen tenir prohibit. I, segons ells, provocho divisió entre els funcionaris. Uns volen castigar-me, altres recomanen de no fer-me cas. També té por que, si el funcionari em priva la sortida del menjador, la gent se solidaritzi amb mi i es provoqui un motí. El Director vol fer servir els sacerdots d'intermediaris perquè em convencin que plegui i que vulgui parlar amb ell. Té por de demanar-m'ho directament i que jo li digui que no. Així ho fa mitjançant els serveis dels sacerdots. Els proposà d'oferir-me una conversa amb ell el dissabte dia 16. Els sacerdots, molt violents, em digueren, una i altra vegada, que no són mandataris del Director; que jo faci amb tota llibertat el que vulgui. Han parlat molt bé al Director de mi. En la conversa amb els sacerdots, decideixo que sortiré del menjador un dia més fins a igualar els dies d'incomunicació, i prou. La conversa amb el Director, suprimida, per raó de la vaga d'incomunicació. Qui sigui cridat a explicar-ho al Director li dirà que no és per motius carcelaris, sinó per

pledejar a favor de l'amnistia. El dia 14, dijous, al migdia, es presenta al menjador don Miguel, amb la gorra d'uniforme. La pren quan vol donar un cop d'autoritat. Ens sembla que em vol parar, quan surti amb els plats cap a la cella. Tots els sacerdots em demanen que desisteixi. Només es tracta de cedir en un menjar, el darrer. Diuen que és millor privar-lo del gest de donar el cop d'autoritat. Jo no ho veig, això. Crec que cal complir allò que s'havia acordat. Però ja he fet moltes vegades la meva. Aquesta vegada he cedit —en el fons, disgustat— a les pressions dels companys. Així ha acabat el contra-càstig.

El dia 16, dissabte, fou cridat a parlar amb el Director en Manuel Ramos. Transmeté la meva negativa al diàleg. Explicà el motiu. Féu el meu panegíric davant del Director. Finalment, sembla que les coses han tornat a la calma.

En aquests darrers dies, he passat a net el discurs del Nobel. Acabada aquesta feina m'he sentit com alliberat d'un gran pes. Ara reposo. I escric el diari endarrerit. Continua el curset de ioga per als sacerdots i polítics que es van afegint. A les set del vespre, al pati, hem encetat una mena d'Ateneu, obert per a tothom que vulgui. Els temes són lliures i els pot proposar qualsevol. Parla tothom. Als funcionaris no els agrada. Estan neguitosos. Treuen el cap. Miren fixament. Però marxen sense gosar prohibir-ho. La mena informal del planteig és la seva millor defensa. Molts diuen que és la millor estona de la presó i l'esperen tot el dia. Hi assisteix un home que té tres peticions de pena de mort i està segur que el mataran. Assistí al curset de ioga anterior. Ha passat de «mort a vida». Té illusió i està recuperant l'ànim meravellosament. Els «tòxics» estan llegint el meu llibre *Subjecte* i estan copiant els esquemes, que després discutim i aprofundim.

Avui, ha vingut un sacerdot nou, jesuïta, Joan Francesc Herrero García, de trenta-un anys, company d'en Calzada. Ahir, pogué comunicar amb alguns sacerdots en Marià Gamo. Els ha dit que preparen a fora, a Madrid, per a l'octubre, el relleu de la campanya per al meu premi Nobel.

Per mitjà d'un capellà que sortí, he enviat un telegrama a Joan i Maruja Farrés pel seu casament de demà passat. Que siguin ben feliços!

20 d'agost de 1975. Dimecres. He rebut carta de la mare. M'avisava dels quaranta-sis anys de la Maria Lourdes i em prega que me'n recordi. El dia 17 vaig recordar que era alguna festa familiar, però no vaig saber precisar quina. Avui que en Joan i la Maruja es casen, ho tinc present tot plegat. A la Maruja, a qui ja estimo sense conèixer, li desitjo molta felicitat amb en Joan, amb en Jordi i amb tots els fills que puguin venir, i li desitjo també que, al costat de les seves qualitats personals, sigui l'hereva de la primera esposa de Joan i de la primera mare d'en Jordi, sense nostàlgies, sense obsessions, joiosament. Uns sembren, uns altres cullen; llei de vida. Em plau extraordinàriament la disposició de la mare Carme davant de la història familiar que segueix el seu curs endavant, cada vegada més rica, més plena de les vides meravelloses que van restant endarrera, en el fons, en el cor d'aquesta història, sempre humilment, silenciosament, desinteressadament operants des del passat en el present, en el futur. També estic content per haver pogut enviar un telegrama a la festa d'avui. A la carta, m'asseguren que vindran a veure'm el 23 o 24 d'aquest mes.

Ja han marxat Calzada, Lois, Iturgaiz i Camacho. De salut, estic molt millor. Sembla que s'ha establitzat l'equilibri físic.

Noves molt insistents avisen de la imminència

dels judicis, amb peticions de pena de mort, de Garmendia i Otaegui o del FRAP. Es parla molt de vagues de fam. Una vegada més apareix la clàssica divisió: ORT-MC-ETA V-LCR, sí. FRAP-PCE-PTE, no. Què fer?

Abunden els rumors polítics de tota mena: llei anti-terrorisme, canvi de cap de govern, entrada del nou rei, tomb a la dreta, tomb a l'esquerra.

21 d'agost de 1975. Dijous. Han cridat Manuel Ramos, del TOP, a declarar, i sembla que, a causa de la rectificació del Cardenal, li sobreseuran el seu procés. Fèlix Eguia, en canvi, ha rebut acte de processament del jutge militar de Bilbao per la mort del policia Morán. Això suposarà petició de pena de mort. Impressiona parlar i acompanyar un possible sentenciat a mort. Ha vingut Albert Iniesta, bisbe auxiliar de Madrid, a veure els seus capellans. Els ha dit que em voldria conèixer: «Vull conèixer el Xiri». És potser el bisbe més compromés amb el poble, a Madrid.

24 d'agost de 1975.

Mc 8, 31-33.

25 d'agost de 1975. Dilluns. En el diari d'ahir: «Burgos, 23 (Logos). — La Segunda Sección del Estado Mayor de la Capitanía General de la VI Región Militar ha facilitado la siguiente nota: "El próximo día 28, a las ocho horas, en el acuartelamiento del Regimiento de Artillería n.º 63, en Castrillo del Val, será vista y fallada, en Consejo de Guerra ordinario, la causa instruida contra los procesados José Antonio Garmendia Artola i Ángel Otaegui Echeverría, por el presunto delito de terrorismo. La audiencia será pública, con las limitaciones de asis-

tencia que impone la capacitat del local en que se celebrarà la vista".» Només faltava això.

Havia restat deprimat per les especials circumstàncies de la visita d'aquest mes i, al damunt, una possible nova vaga de fam!

Aquest mes, el nou Director, segurament enfadat per tots els incidents dels darrers dies, agreujats pel recurs que els sacerdots han elevat al Director general de presons contra la sanció imposada per ell, ha negat vilment a la mare el petit goig de la comunicació especial. Quina culpa té ella dels problemes del Director? Pobre senyor, ho està fent pèssimament malament. Esperit rancuniós i estret. S'ha equivocat ell i ho fa pagar als altres. Les dues visitants han marxat tristes i jo he restat també trist, per això i per altres coses... el futur incert! La mare, gairebé sense gosar dir-m'ho ha fet al·lusió a la difícil celebració dels seus setanta anys (24 d'octubre de 1975). Ha fet: «No es fan gaires vegades els setanta anys. Els germans estaran tristos, si no es pot celebrar...». Total, que es comencen a acumular nuvolades. Però cal fer el cor fort, perquè tot això no és res comparat amb la situació general del país. S'acosten dies foscos. La nova llei d'antiterrorisme sumeix tot l'Estat en una situació d'excepció que durarà dos anys. És això l'any de la reconciliació? El govern bé prou que lluita per dissimular el mal efecte d'aquesta llei, però no ho aconsegueix. A la «Hoja del lunes», el Ministre de Justícia anuncia el «possible» indult. Es donarà de seguida que es clarifiqui la situació política (???). Afectarà tothom, llevat dels terroristes. Tot això ho diu per palliar, amb una promesa, el desastre d'una realitat. Ho diu per dividir els presos: no terroristes *versus* terroristes. Comença a sonar en els llavis dels presos nerviosos: «La culpa que no ens donin l'indult la tenen els d'ETA i els del FRAP». Així, aviat tindrem

unes quantes penes de mort! Per què, si no, el ministre «diu» i no «dóna» l'indult? Jo he fet córrer entre els presos que el ministre s'està burlant dels presos des de fa molt de temps. Els està posant nerviosos. Ningú no parla d'altra cosa. Per què parla tant de donar l'indult, i no el dóna? Si no el pot donar, que calli. A la Provincial de Carabanchel, les coses han arribat a llur límit. Els rumors diuen que ha esclatat una mena de motí que ha afectat tots els presos. Avui, a migdia, a totes les galeries, la gent ha volcat per terra les olles del menjar protestant per la mala qualitat. A crits, han arribat fins a demanar el cap del Director, el qual, com és palès, també ho està fent força malament. Els funcionaris s'han esverat, s'han retirat precipitadament de totes les galeries cap al centre de l'estrella. Han tancat totes les galeries, però no han pogut tancar més; els presos ho han impedit. Aleshores, els presos de la galeria oberta han envaït el centre, i els funcionaris, espantats, han reculat i han sortit fora de la presó, i l'han tancada per fora. Els presos de la galeria oberta han obert les altres galeries i tota la població penal de la Provincial de Carabanchel s'ha fet mestressa de la presó interior. A corre-cuita, els funcionaris han telefonat a la Direcció General de Seguretat i s'han presentat amb molt soroll de sirenes tres-cents policies armats en dos autocars i deu jeeps. Han envoltat la presó i han parlamentat amb els de dins amb megàfons. S'hi han estat quatre hores, des de les dues de la tarda. No sabem com ha acabat la cosa.

Un altre tema: abans d'ahir, la policia portà de la Direcció General de Seguretat un polític trotskys-ta totalment destrossat a cops en els interrogatoris. Tenia la cara i el cos ple de sang, hematomes, el fetge desfet, la pressió sanguínia a 2,5!, mig cos insensible. Se'ns moria. El mateix capellà don Nor-

berto ho ha reconegut. Els metges d'ací no es volgueren fer càrrec del cas. D'ací se l'endugueren a la Clínica de la Paz. Què haurà passat?

I bé, la cosa que ara ens inquieta es el processament de Garmendia i Otaegui. Ací es discuteix molt quan, com i qui farà vaga de fam. Hem preguntat a l'exterior com es planteja la lluita. És especialment penosa aquesta discussió per la presència de Fèlix Eguía, amb el braç trencat, i una molt possible pena de mort suspesa damunt del seu cap. Les febleses que ell pot veure en la gent, pensa que potser encara seran més pronunciades quan li arribi el seu torn. Pobre xicot, s'horroritza dels dubtes i vacil·lacions: «En comptes de començar ara, podríem començar quan es dicti sentència». Ell, que procura callar per no influir, salta incontenible: «I si en quaranta-vuit hores l'executen?» La gent diu que no, que caldrà l'aprovació del Suprem militar i que la cosa potser trigarà un mes. Segurament tenen raó, però, i si no la tenen? Fèlix calla. De fet, aquesta vaga de fam és una acció conjunta, i nosaltres, els pocs presos polítics d'aquest Hospital, no tenim pes per decidir. Farem el que faci tothom. L'advocat Bandrés, que defensa a Garmendia, vingué ahir a veure al Tanque (Arruabarrena) i a Eguía. Els digué que veu gairebé segures les dues penes de mort. Diu que l'extrema dreta demana caps. També diu que a la Provincial començarà demà la vaga de fam i durarà vint dies. No precisa quins grups polítics hi participen. Avui, a la nit, la BBC de Londres ha anunciat que Bandrés assegura que hi haurà penes de mort. I Ràdio París ha anunciat que la vaga de fam de Carabanchel començarà el dia 29, divendres, dia del judici; també diu que si hi ha sentències de mort, els presos de Carabanchel farem trenta dies de vaga de fam i, en-sembla, vaga d'incomunicació amb els funcionaris.

Veig que s'estén el meu sistema! El vaig proposar a Carabanchel l'estiu passat, quan es preparava la vaga general de presos polítics que tingué lloc a la tardor, i aleshores no en feren cas. Ara sí. Aquesta incidència meva fa que jo encara perilli més. Què hi farem! Aquesta vaga de fam ve a complicar encara més la meva sortida i la vinguda de la família pel setembre, fixada per els dies 13 i 14. Tot està fosc i difícil. Aquests dies, tothom està nerviós. Cal asserenar-se. Esperem noves del carrer i de les altres presons. De moment, sembla que no començarem abans del divendres. Carmel García marxa el divendres a la llibertat. El jesuïta marxarà el dimarts. Manuel marxarà el 12 de setembre i Santiago del Pino a finals de setembre (29?). Els malalts, Tanque, Koldo Tellería, Eguía i Duran, poc podran fer. Jesús Zubillaga, que també marxa a mig setembre, ha tingut un còlic molt fort i està malament de salut. Jo també tinc molta mandra de fer una altra vaga de fam. Aquests dies no tinc esma per treballar. Ho sento, però els meus nervis no donen més de si. Procuo descansar, passejar i tractar d'asserenar-me. En realitat, estic serè, però sense esma per treballar. Escriure aquest diari se'm fa una muntanya. He llegit el número de maig de 1975 de «Pastoral Misionera» dedicat a l'Assemblea cristiana de Vallecas, que els capellans presos madrilenys m'han regalat. Molt interessant, molt valent, molt intel·ligent!

28 d'agost de 1975. Dijous. He rebut carta de la germana carmelita Montserrat. Amb molta gràcia, em diu que està passant per l'etapa de la vida que es diu el climateri o la menopausa i que potser jo també. Que això porta unes pertorbacions i és un pas a la fase final de la vida, més serena i més madura. No sé si el trontoll en la meua salut fou

la menopausa o una manca de vitamines. El cert és que em torno a trobar fantàsticament bé. I falta que em farà per als esdeveniments que s'acosten!

Ha arribat un altre sacerdot, amb quinze dies d'arrest, per la famosa reunió del Seminari de Madrid de fa dos anys. Es tracta d'Argimiro Alaez García, de trenta-sis anys, oblat de Maria Immaculada, Generalíssim, 45, Madrid-23 (Pozuelo de Alarcón). He llegit *Teología en broma y en serio*, de José María Díez Alegría, i estic llegint *Francesco*, de Josep Maria Ballarín.

I entrem en les coses més importants. En el diari d'ahir, que he pogut llegir, hi ha el text íntegre del Decret-Llei de Prevenció del Terrorisme. L'hem llegit tots els polítics. Ha causat fonda sensació. Potser és la pitjor llei que ha vomitat aquest Règim. No solament és una duríssima llei contra un terrorisme, les causes del qual ni s'analitzen, ni menys encara, s'ataquen, sinó que, a més a més, és una llei que decreta l'estat d'excepció amb la suspensió de drets fonamentals (escorcoll lliure de les cases, retenció per la policia) durant dos anys (!), és una llei que emmordassa la premsa, a la qual sotmet a una censura fa temps superada, és una llei que coacciona la independència del poder judicial i la defensa per part dels advocats i és una llei que persegueix, al marge del terrorisme, totes les organitzacions, grups i ideologies il·legals, tret del socialisme. En concret, desqualifica el comunisme, l'anarquisme i el separatisme, malgrat no tinguin cap relació amb el terrorisme. És un atac frontal a l'oposició. Gravíssim!

Pel juliol de 1971, a causa de la nova Llei d'Ordre Públic, vaig encetar la meva vaga de no cooperació amb el Règim espanyol actual. ¿Què hauré de fer ara, davant d'aquest nou monstre, encara pitjor que l'anterior? Hipòcritament, s'han fet declaracions minimitzant el decret: «Tot espanyol patriota i hon-

rat no té res a témer. Al contrari, la llei el protegeix. Com protegeix el desenrotllament polític en vista d'una més gran participació». Llevat d'entrar en vaga de fam i d'endurir la meua vaga d'incomunicació, fins a transformar-la obertament en una vaga d'indisciplina o desobediència cívica, jo ja no sé què més fer! La resposta adequada seria agafar la metralleta i llançar-se a la guerrilla, al terrorisme, a l'estil del sacerdot colombià Camil Torres... Ací la gent està esvalotada. El Règim es passa de ratlla. Tots els policies que ens guarden van amb metralletes i cent-vint bales, sempre apuntant a la gent o a nosaltres. Aquests joves policies sembla que rebenten de goig amb aquesta joguina a les mans. El sacerdot que ha vingut avui ha vist a Jefatura de Policia que la policia està preparada especialment per demà, dia 29, per a una situació d'emergència. Què passarà, demà? Grans nuvolades a l'horitzó. Jo he estat patint intensament tots aquests dies per uns documents meus molt importants, que no han pogut sortir en el moment oportú. Temo que no puguin sortir o que els atrapin. La vigilància es va posant cada dia més fèrria. El Director sembla boig. La nova llei, diu ell, el pot processar per negligència si no estreny al màxim les mesures de vigilància, i s'ha posat a vigilar com una fera. Pobre Any de la Reconciliació, on has anat a parar?

També ha arribat un polític, molt jove, de la presó de Lleida, per operar-se de l'oïda; de moment, només sé que es diu Brauli.

L'altre esdeveniment important d'avui es el judici de Garmendia (el «Tupa»), company nostre durant molts mesos, i Otaegui, a Burgos. Diuen que hi han assistit bastants representants estrangers de premsa i juristes. La vista ha estat ràpida com un llampec. S'havia acabat al migdia. I la sentència? Hem estat pendents de la Ràdio Nacional i del

Telediari de Televisió, de dos quarts de deu de la nit. No han dit res. Suposem que l'alerta de la policia és perquè hi haurà, segurament, penes de mort, i la policia es tem una reacció airada del poble, semblant a la que esclatà quan el famós procés de Burgos, a la tardor de 1970. Aquesta vegada serà molt més difícil. La gent encara està de vacances. I la nova Llei de Terrorisme inclou tota acció o manifestació de suport als terroristes o d'atac a les accions policials o jurídiques en contra dels terroristes. Tanmateix, segons les ràdios estrangeres, Euskadi ja està alçada. A les presons d'Euskadi ja hi ha tres-cents presos polítics en vaga de fam. Fins la Televisió ha reconegut aquesta nit disturbis laborals al País Basc.

Una altra cosa que ha enterbolit la situació és que estem com incomunicats, perquè inexplicablement ningú no ens ve a veure i a respondre'ns les preguntes que tenim formulades: Quan ha de començar la vaga de fam?, quants dies cal que duri?, quins partits s'hi han adherit i quins no?, quin motiu es dona? Ens arriben rumors contradictoris de la Provincial de Carabanchel. Ara, algú diu que no hi hagué motí. Que la vinguda de la força pública fou deguda al fet que, a fora, grups d'extrema dreta van voler assaltar la presó per matar (?) els polítics allí detinguts (!). Finalment aquest vespre hem decidit començar la nostra vaga de fam i ja no hem sopat. Potser alguns malalts l'acabaran aviat, segons exigeixi llur malaltia. De moment, volen entrar. En resta fora Carmel García García, que surt demà a la llibertat. Ell avisarà al carrer la nostra entrada en vaga. Els periòdics no han posat ni una petita nota de les vagues de fam d'altres presos. Només tenim noves per la ràdio estrangera. Sembla que la primera en entrar fou Saragossa, on han entrat vuit presos. Segòvia amb tots: setanta-set. Zamora, amb

els capellans. Carabanchel (Provincial), uns setanta. Al Nord, ja ho he dit: tres-cents. La vaga més grossa de presos polítics, d'aquest Règim! La vaga de la tardor passada n'aplegà uns cent cinquanta. Resulta que aquesta vaga, pel fet de protestar de l'acció judicial contra uns terroristes, és delictiva, segons la nova Llei de Terrorisme. Així, a més de les sancions disciplinàries internes de la presó, ens pot caure de sis a dotze anys, multa de 50.000 a 500.000 pessetes i inhabilitació per a càrrecs públics i per a la docència pública i privada. Davant d'aquest fet brutal, se'ns ha ocorregut una estratagema: no anunciarem a la presó la nostra vaga, baixarem al menjador i farem vida normal, mentre les nostres forces ens ho permetin. Al menjador no menjarem, al·legant no tenir gana. No ens mourem d'ací: «No tinc gana». No menjar quan no es té gana, suposo, per ara, no és cap delictes. Així ho hem fet ja, avui, al vespre, a l'hora de sopar. Els funcionaris encara no s'han adonat que ja fem vaga. Quant durarà, això? Ens tancaran o no? Faran la vista grossa?

Al vespre, ha vingut l'advocat de Manuel Ramos. De moment, processen en Manuel. El Jutge instructor ja ha passat els papers al Jutjat número 1 del TOP. De moment, no té llibertat provisional. Està neguitós, però molt ferm. És molt responsable. El seu és un judici absurd. L'acusen de connivència amb el FRAP, i dóna la casualitat que no pot veure al FRAP. Un desori! L'advocat ha dit que, en la vaga de fam de presos polítics, han entrat tots tret del FRAP i del PCE. Els advocats de Madrid s'han reunit i han fet un document amb moltes firmes contra la pena de mort.

I heus-me ací, una altra vegada, submergit en una vaga de fam. La sisena! Em feia molta mandra. La darrera fou molt desgraciada i se'm fa molt costeruda una nova vaga. Però és la primera que faig

junt amb els altres, i això em dóna alegria. Estic una mica tip de fer coses jo sol. Ara som molts. És una llàstima que no siguem tots. A mi em sembla que, tractant-se d'una quasi certa sentència de pena de mort, cal fer la vaga sigui com sigui. I ací estic. Abans de començar, els companys m'han demanat consells pràctics i els hi he donat. És curiós, els polítics no capellans, com em passà també la tardor passada, pregunten si és bo o no masturbar-se, durant la vaga. Els he dit que jo no m'he masturbat mai en cap vaga i ho considero un bon consell per mantenir el tremp dels nervis. Escolten molt! Parlem també de les obsessions psicològiques i del control del desig de menjar.

Si no ens tanquen, la cosa es podrà portar millor. Els rumors assenyalen un mínim de vint dies o, si més no, fins al Consell de Ministres del 12 de setembre. Altres rumors diuen que, si es confirma la pena de mort, caldrà allargar la vaga a trenta dies. Jo pateixo per aquest complicadíssim final meu de presó. La família volia venir el 13 i 14 de setembre. Em podrà veure? M'hauran tancat? Com estaré de forces per la sortida? Què faré després?...

31 d'agost de 1975. Diumenge. La vista del judici de Garmendia i Otaegui acaba el mateix dia que començà, i a migdia. Fou rapidíssima. Es confirma que només pogueren assistir-hi quatre estrangers (un jurista?). La majoria restà a fora. Falta d'espai! Divendres 29, surt a la llibertat Carmel García. També aquest dia pot sortir el paquetet amb els meus escrits més importants. Quin descans! La sentència es dóna al migdia. Una pena de mort per a cadascú. Els advocats tenen tres dies (fins al dia 1 de setembre) per apellar al Tribunal Suprem de Justícia Militar. I aquest té deu dies (fins a l'11 de setembre) per respondre. El 12 de setembre el Consell de Mi-

nistres ha de donar l'«enterado», si es confirmen les penes de mort. O indult de Franco. Alguns presos comuns somien que el dia 2 hi haurà indult per als dos condemnats a mort i per a tots els presos, a causa de l'Any Sant.

De l'estranger (BBC i Ràdio París) plouen noves: els laboristes anglesos, «Amnesty International», el Cardenal Enrique i Tarancón han enviat telegrams demanant l'indult. Manifestacions a Düsseldorf, a Londres, a Baiona, aturs laborals a Guipúscoa i a Biscàia; trets i quatre ferits a Donosti i Zarauz; les vagues de fam dels presos polítics, etc. Els mitjans de comunicació «nacionals» callen com uns muts. La més estricta censura. Només ahir els diaris van posar la sentència i la ràdio la va dir. La TV, no. En canvi féu un llarg i repugnant reportatge a favor de la Llei de Terrorisme.

Continuem la nostra vaga de fam. Els malaltets ja mengem. Els hem convençut. Ara estem en vaga cinc. Un marxa demà a la llibertat. Un altre es troba malament. Som al tercer dia. Jo vaig trampejant. Em trobo millor que no pas en la desgraciada vaga del gener passat. Però se'm fa molt costa amunt. De moment, continuem baixant al menjador a l'hora dels àpats i també al pati. És un desgast, com també el romandre tot el dia alçats. Però tot plegat resulta molt més distret i es passa millor que no pas tancats. Podem parlar, escriure, llegir i, si hi ha esma —no n'hi ha—, treballar. Jo, el primer dia, encara vaig escombrar els corredors. Ara, ja no. Don Octavio, cap de serveis, el divendres ja es va adonar que fèiem vaga de fam, però no digué res. Ahir, don Miguel també se n'adonà, o li digueren, i cridà Manuel Ramos:

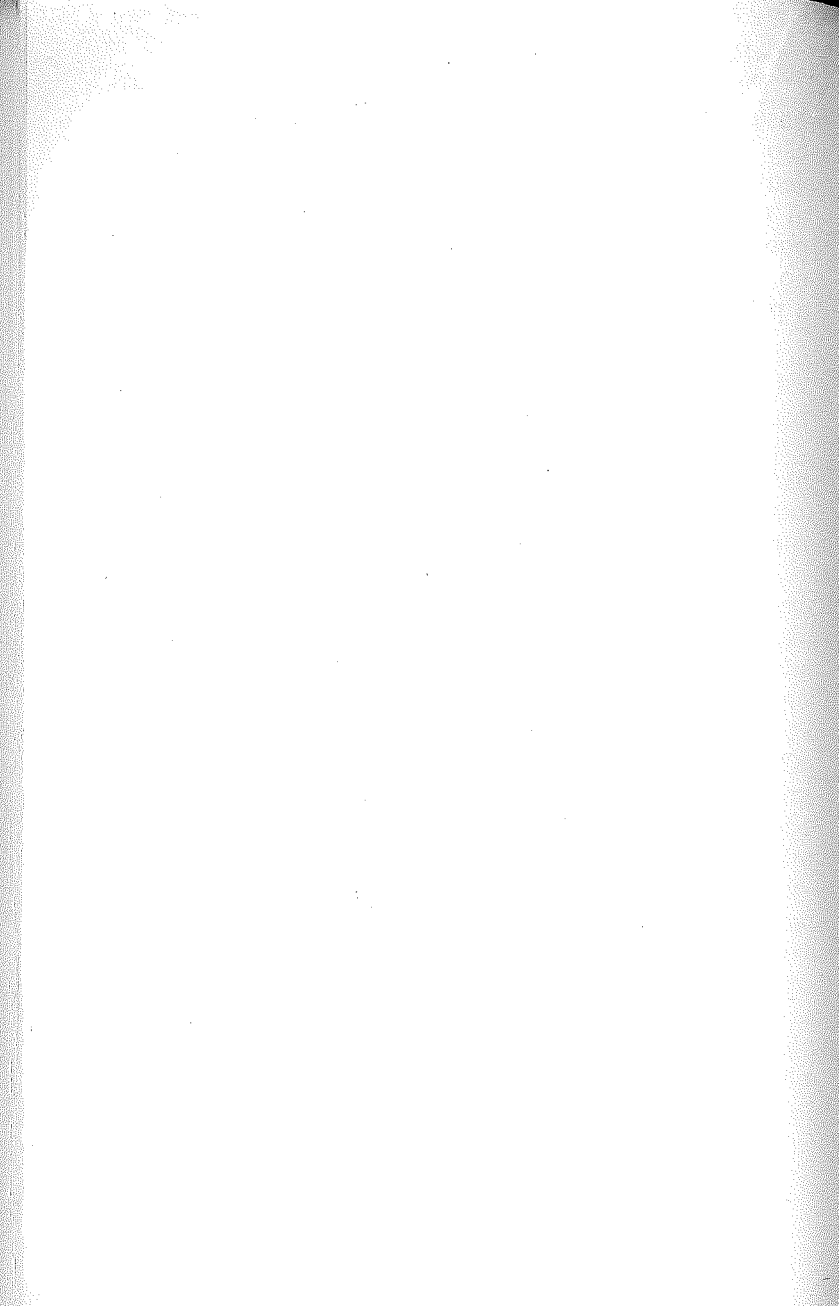
«Per què no mengem?»

«És que estem desganats.»

«I, per què?»

«Home, miri, un no sap. Potser la presó...»

Però no han gosat tancar-nos a la cella. No tenen base legal. Si un no menja perquè no té gana no fa cap delicta, ni exterior ni interior, de la presó. Ja veurem més tard, si continuem i no podem baixar al menjador. Se'ls presentarà un problema de responsabilitat mèdica. Perquè em sembla que, si més no, fins el 12 de setembre estarem penjats d'un fil a propòsit de les penes de mort.

1 de setembre de 1975. Dilluns. Ahir, al matí, plegà un altre de la vaga de fam; al vespre, plegà també un altre i, aquest matí, ha marxat a la llibertat el Paco, jesuïta, que, per consegüent, també ha plegat. A mí, se m'ha indicat que plegui, si hem de fer les coses de conjunt. Em costa molt. Tinc pendents en el cor les penes de mort indecises. Tanmateix, jo estic fluix i ja se'm tornen a esblanqueir i pelar les genives, el paladar... Estic compromès a una acció difícil en sortir de la presó per l'octubre. Em calen totes les forces i no en tinc gaires. Així que decideixo plegar i avui començo a menjar. En resta un, que vol continuar per motius personals. Un xicot molt ferm, que porta la vaga molt bé, tot i que és la primera de la seva vida. He volgut acabar abans que l'últim per «desaparèixer una mica».

3 de setembre de 1975. Dimecres. A l'exterior, el món bull. Al voltant de les penes de mort, la gent reacciona fort, a dins d'Espanya i a fora, malgrat el període estival. Han portat dotze presos polítics de Segòvia al Puerto de Santa María. És part del càstig per l'intent de fuga frustrat. Els altres de Segòvia fan vaga ferotge de fam i set. A Euskadi

grans manifestacions, ferits, un mort (ORT? MC?); aturs laborals, tancament de comerços, especialment a Guipúscoa. També arriba que hi ha molt moviment a Barcelona. A l'estranger: Oporto, Londres, París, Amsterdam, Düsseldorf, Bonn. Telegrames. Han atrapat els executius del FRAP del darrer atemptat de Madrid. Dins de la presó, petits problemes, que tanmateix treballen els nostres nervis. Ahir, al matí, plegà el darrer sacerdot que feia encara vaga de fam. Aquesta vaga de fam nostra m'ha fet patir. Que diferent és anar sol o anar de conjunt! Jo crec que ha estat una greu equivocació fer-la tan curta. El cas és massa seriós per fer només tres dies de vaga de fam. Molta gent està jugant molt fort, aquesta vegada. Fins els del PCE, sempre tards a entrar, aquesta vegada han entrat en vaga de fam a totes les presons. Tothom ha entrat declaradament, desafiant l'article 10è de la nova Llei de Terrorisme, que ja els ha estat fregat pels nassos a la Provincial de Carabanchel per part de les autoritats i, segons el qual, poden ésser condemnats de sis mesos a sis anys, multes de 50.000 a 500.000 pessetes d'inhabilitació per càrrecs públics i docents, pel «delicte» de combatre l'acció judicial amb manifestacions en contra. Tot plegat, massa seriós perquè només hagin fet tres o quatre dies. Però aquesta vegada no he volgut distingir-me. Tots som grandets i sabem el què fem.

Ahir, un incident. Continuen les vacances dels funcionaris. La guàrdia d'ahir fou totalment atípica. De cap de serveis: Don Amador. De cap de la nostra galeria: Don Israel. Aquest és un home famós per la seva duresa. És petulant i fanfarró. Tracta sempre els homes com si fossin coses. Quan jo portava menjar a aquell Carles La Madrid, que morí d'inanició, em prohibí passar. Li vaig cridar: «Vostè només serveix per a prohibir. No sap fer res més». Aquests

dies, en represàlia que el Director no donà permís a la meua mare per la comunicació extraordinària a què té dret, sempre he passat els recomptes en habitacions dels companys. Els funcionaris —segurament aconsellats pel Director— fan la vista grossa. Però avui, a migdia, estava jo a la cella dels capellans Jesús Zubillaga i Manolo Ramos i, en passar el recompte don Israel, m'ha fet: «*Usted, vaya a su cuarto*». Jo no m'he mogut: «*¿No se quiere ir?*»... I ha marxat. Davant dels «tòxics» que l'acompanyaven, ha dit després: «*De esto, daré parte al Director*». I els «tòxics» s'han afanyat a dir-m'ho. El que ha fet ha estat dir-ho al cap de serveis, don Amador. En baixar a dinar, don Amador —molt vermell, com sempre— m'ha cridat al seu despatx: «*Hombre, no me haga usted esas cosas. Ya sabe que yo siempre he procurado tratarlo bien. Además, hoy había un lio, faltaban dos alcohólicos, y usted fuera de la habitación. Es bien poca cosa la que le pido: que se esté en su habitación en el momento del recuento. ¿Lo hará así, no?*». Jo romanc plantat i mut. No dic res. Ell, confús, fa: «*Bueno, bueno, váyase*». Marxo sense haver promès res. Al vespre, repetiré l'operació. De tota manera, els enfrontaments mai no m'han estat plaents. No dino a gust. Se'm posa un nus de nervis a la boca de l'estómac. Tota la tarda estic nerviós. La cosa es pot encendre de nou. La imaginació pensa mil eventualitats. Arriba el vespre. Estic a la cella del «Tupa» i de Koldo. Passa el recompte don Israel. Arriba a la nostra. Ens compta impassible, i marxa. En baixar al menjador a sopar, el cap de serveis no em diu res. Ha optat per callar. De moment, afer resolt. Hi haurà venjança? A Koldo, l'Israel també li té molta malícia, des que li va resistir quan l'obligà a treure's un clavell vermell, que portava al trau de la solapa, aquell dia que la mare introduí un ram de clavells

vermells, fa dos o tres mesos. Doncs, sembla que, la nit passada, mentre érem al cine de TV, l'Israel ha robat uns dibuixos afilligranats de Koldo, quan no hi havia ningú a la galeria. Vil venjança! Koldo ha protestat avui davant del cap de serveis, don Manuel.

5 de setembre de 1975. Divendres. D'aquests dies passats de vaga de fam, he restat un altre cop una mica destemprat, cansament nerviós, males digestions. La vaga general de presos polítics —BBC diu que arriben a quatre-cents— i l'incertesa de les penes de mort són també un motiu de neguit. Sembla que també jutjaran aviat als del FRAP. Tot plegat, sembla que es tracta de petició de pena de mort per a deu persones. La premsa està que bull. Els obrers, al nord, lluiten de valent. L'estranger també respon molt bé. Penso que la tàctica del govern serà de dilatar el «suspense», a fi de trencar la lluita per cansament. Contínuament hi ha noves detencions.

La «tele» va dir que també és candidat al Nòbel-Pau 1975 l'Urho Kekkonen, cap d'Estat de Finlàndia, a causa de la Conferència de la Pau europea, celebrada a Helsinki. Fins ara, mai no s'ha concedit a un finlandès, malgrat que Finlàndia pertany a l'òrbita escandinava (un a Dinamarca, quatre a Suècia, dos a Noruega).

Dins de la presó: llargues i profundes converses amb els capellans. I un altre tema: les misèries carceràries. Tot i que he estat un autèntic privilegiat, en viure aquests dos anys a l'Hospital Penitenciari, una de les coses que l'ha fet més difícil és, d'una banda, les misèries horribles d'un hospital de presos, que manta vegada he explicat, i, d'una altra, les misèries també horribles que els malalts expliquen dels penals d'on venen. Contínuament es renova la

gent que ve a curar-se. Les informacions de les diferents presons estan, doncs, al dia. De vegades caic en la temptació de restar tancat a la cella per no assabentar-me de les misèries. En els darrers vuit dies, han arribat sis xicots del penal d'Ocaña amb un dit tallat. Dos d'ells, ja és la segona vegada que se'l tallen. Ho fan per fugir de l'infern d'Ocaña i cobrar una quantitat insignificant de la Seguretat Social per l'«accident de treball». S'ho fan amb una serra mecànica circular de fuster. Amb aquest sol detall, hom ja es pot imaginar com és Ocaña. Allà tothom té ganivet amagat per defensar-se dels companys. La Superioritat no deixa gairebé tenir diners als presos. I se'ls roben els uns als altres. També hi ha préstecs clandestins al 20 % d'interès!... Pateixen tant de fred, a l'hivern, que els penellons, a més a més de sortir a les mans, als peus i a les orelles, també surten als ulls. El menjar és pèssim. Els cops amb gomes a l'ordre del dia. Mesos i anys tancats en cel·les de càstig: allà dins, sense res, tot cobert de rajola blanca de València; dia i nit, el llum encès; en surten cecs. La gent, tuberculosa. El metge no fa cas a res. Ací, els que vénen d'Ocaña, tots fan cara de morts. Per què continuar? Tinc els budells fets un nus amb aquesta macabra parada de dits tallats com si fossin llonganisses. Altres se'ls esclafen amb un martell. El Director d'ací, en comptes de denunciar el penal d'Ocaña (Toledo) se'n riu. Als que vénen amb el dit escapat, els diu: «*Los de la falange*».

Segons les noves de les ràdios estrangeres, pràcticament tots els presos polítics estan en vaga de fam, tret dels del FRAP. Jo estic avergonyit. Si vaig deixar la vaga per solidaritat amb el grup de l'Hospital, ara em sembla que deixar-la és insolidaritat amb els presos polítics de tot Espanya. Sembla com si no vulgui anar amb ells. I estan en joc dues penes

de mort! La gota d'aigua que ha fet vessar el vas ha estat la nova que àdhuc els presos malalts de l'infermeria de Carabanchel han entrat en vaga. M'he decidit, doncs, a recomençar-la ara mateix. Ho he comunicat als altres de la millor forma possible, per no coaccionar-los. La meva salut no és pas tan dolenta com això. Espero no morir-me, d'aquesta.

12 de setembre de 1975. Divendres. Demà vénen a veure'm els de casa. La visita del setembre. Els havia dit que, com surto el 6 d'octubre, no calia fer aquesta visita. Però ells no han volgut cedir. Bé prou endevinen ells quant m'ajuden aquestes visites mensuals. És un deure que s'autoimposaren des de l'inici i, puntualment, durant aquests dos anys, l'han acomplert sense falla. Avui, han sortit de Barcelona amb un 4-L prestat per les monges filipenses, on treballa la Vicenta, per poder recollir tots els meus llibres, carpetes, fitxers. També, a aquestes monges, els estic agrait. Condueix en Saixa. ¿El podré veure demà, per la finestrella? Quines ganes tinc de tornar a casa, de trobar-me amb els meus, després de dos anys de bandejament! Però encara la torna serà llarga. Encara el futur és incert. Encara cal aprofitar el final d'aquest —fins ara, per a Espanya— estèril Any Sant. Cal donar les darreres batalles que jo puc donar abans de retirar-me a reposar una mica a la meva pàtria. Cabalment, ahir fou l'11 de setembre, dos-cents seixanta-un anys d'opressió de la meva pàtria! Quin dia podrà tornar a ser mestressa dels seus destins, en harmoniosa col·laboració amb els destins de les altres nacions?

22 de setembre de 1975. Dilluns. Han passat molts dies sense escriure res. El dia 12 volia escriure llarg, però se'm va acabar l'esma. Volia escriure molts detalls sobre la darrera vaga de fam en què

em trobava submergit, però no estava d'humor. I fins avui no ha retornat l'humor. Vaig concentrar les meves exígies forces per als dies 13 i 14 de la visita familiar. Venien tan espantats que em calgué esforçar-me en mostrar un posat optimista. La vaga tingué dos temps: del 28 al 30 d'agost i del 5 al 15 de setembre. Total, dues setmanes. Els tres primers dies foren dolents, com la vaga de primer d'any. En canvi, els onze dies darrers anàrem una mica millor. Tanmateix, tornà a aparèixer l'escorbut en genives i paladar. La recuperació ha estat difícil. Sobretot, un problema continuat de diarrea em manté molt afeblit. M'ho prenc amb calma. Fins avui no he fet res, només reposar, passejar i llegir una mica: «El rojo y el negro», de Stendhal, i els periòdics. Als problemes fisiològics cal afegir-ne d'altres psicològics, principalment l'horrible sopa de penes de mort en què estem submergits aquests dies. Ja van dictades onze penes de mort. La presència constant de Fèlix Eguía, que indubtablement també serà sentenciat a mort, el fet de veure'l tot el dia amb el colze destrossat —encara l'han d'operar—, veure'l deprimat, amb la pena de mort gravitant-li damunt del cor, fa que se'm regirin els budells i la diarrea s'aguditzi. Noves caigudes. Detencions. Tortures. Suïcidis. Declaracions, contra-declaracions. Oportunismes... També ací tenim un pres comú per al qual demanen quatre penes de mort. Ha intentat suïcidarse manta vegada. Begué lleixiu. Té l'estómac desfet. L'han operat. Sembla un mort vivent. Fredament diu que l'executaran amb els polítics condemnats a mort, com ocorregué amb en Salvador Puig Antich. Hi ha dos comuns més condemnats a mort a Barcelona. Ell diu: «Tres comuns i uns quants polítics». Aquest xicot sempre tingué la vida d'esquena. Ara, per primera vegada, ha trobat uns quants homes que l'estimen. Ara, vol viure. Ara, el

mataran. Un altre horrible capítol és Ocaña. Continuen venint nois amb el dit tallat expressament per fugir d'aquell infern. Al cap de pocs dies, després d'unes poques cures, els retornen —desesperats— al penal d'Ocaña. I moltes altres coses internes que no acabaria mai d'explicar. Potser les coses més interessants resten en el silenci. Cal mirar molt de no comprometre ningú. De vegades, en aquests dies finals de la meua presó, em vénen ganes de no moure'm de l'habitació en tot el dia. Cada vegada que surto, un o altre se m'acosta a explicar-me desgràcies i misèries. I els meus budells no ho resisteixen. La gent sap que marxo aviat i es fa l'efecte que si pengen llur propi sac de gemecs en el meu pal, me'l podré endur fora i resoldre'l. Inconscientment, ofeguen la que ells es pensen que és la meua felicitat de sortir sota un munt de queixes i de desgràcies. I d'altra banda no veig gens clara la meua sortida. És un altre aspecte causant de nerviosisme. Però no ho puc explicar a ningú. Haig de fer veure que la sortida em fa feliç. Així ho volen ells. I a tot això, cal afegir la impressionant inestabilitat política, social i econòmica del país. Es parla àdhuc d'un intent d'una bandera de Guàrdia Civil de Leganés d'entrar a la presó de Carabanchel a executar els polítics per la seva pròpia mà.

Sembla que gairebé tota l'oposició destina el dia 24, demà passat, a una jornada de lluita. El 26 és consell resolutiu de ministres. Què decidirà sobre les penes de mort? A l'estranger continuen les manifestacions contra Espanya tots els dies. Es parla d'esdeveniments a primers d'octubre. Indult? Successió? La Pilar Franco deixa anar la data del 12 d'octubre com a molt important. Altres parlen de successió per a l'abril de 1976. Tot són miratges. Com cada any per aquest temps. El meu deixeble dels escolapis (Diputació 277), Marc Palmés, ha

estat el defensor del Txiqui, a Barcelona. Companys de presó m'avisen que, tant a la premsa («Informaciones») com a ràdio BBC, es parla de l'adhesió de no sé quants poetes catalans a la meva candidatura del Nobel-Pau 1975. Sembla que la decisió serà a final de mes i la nominació pública a primers d'octubre. Probabilitats, poques. Hi ha cinquanta candidats, entre els quals el President de Finlàndia, Kekkonen, se'n porta la batuta.

Durant la vaga de fam, els capellans (només en resten dos: Manuel Ramos i Santiago del Pino) i els polítics s'han portat extraordinàriament amb mi. M'han ajudat tot el que han pogut. Igualment en la recuperació. — Vaig plegar la vaga de fam quan vaig rebre noves fefaents que, a les altres presons, els presos polítics també havien plegat. Aquesta vaga de fam, tot i el silenci de la premsa a causa de la censura oficial, ha estat la més reeixida de totes fins ara; ha aplegat el màxim de grups polítics d'oposició al Règim. Cada vegada hi ha més solidaritat i més unió en la lluita antifeixista. Sembla que, al carrer, la Junta Democràtica i la Convergència Democràtica també estan convergint. Quan arribarà l'hora de la unió? Als presos polítics vaguistes de fam els han amenaçat a diferents presons amb aplicar-los procés judicial (TOP), amb penes de sis mesos a sis anys per donar suport al terrorisme. Ja veurem si es passa d'amenaçes. Ara les autoritats penitenciàries discuteixen si els sancionen amb quaranta o vuitanta dies d'incomunicació en cel·les de càstig, per la falta disciplinària. — A mi no em passarà res de res. La meua vaga d'incomunicació amb les autoritats ha fet que la vaga de fam no fos declarada. Així, doncs, no tenen base legal per sancionar-me. La meua situació ha resultat divertida. D'una banda, no feia vaga oficialment; d'altra banda, tant el cap de serveis com el mateix Director

de la presó sabien al minut el meu estat. No baixava al menjador, ni a res. Pràcticament he estat sempre al llit. El Director obligà el metge en cap que em vingués a visitar. Ell em demanà de prendre'm el pols. Li ho vaig negar. Acabada la vaga va tornar a venir per cerciorar-se'n. En la visita de la família, enmig de la vaga, el Director em féu preguntar si estava amb forces per anar al locutori. En resum, la vaga era un secret a veus. Però acabada la vaga no hi ha hagut sanció de cap mena. Una ganga! La visita de la família fou molt bona per a mi i m'animaren molt; però, suposo, bastant desanimadora per als visitants. Marxaren preocupats. He procurat, en acabar la vaga, de fer-los avisar immediatament. A la visita vingueren amb un cotxe de les monges filipenses de Barcelona; conduït pel Saixa. Així es pogueren endur tot el meu «paquetam»: llibres, carpetes de papers, fitxes... Quin descans quan ja tot estigué a fora. La preparació dels paquets —tot i que els amics m'ajudaren molt— fou dura per a mi. Em deixà marejat com una sopa per tot el dia. Per la finestra vaig poder esguardar el Saixa llargament. Com parlen les mirades!

Els processos militars contra l'ETA i el FRAP han estat catastròfics. Una vergonya davant els pocs observadors internacionals. Supressió de testimonis, manca o trampeig de proves, indefensió, dificultats als advocats, aplicació retroactiva de la Llei contra el Terrorisme. En suma, és el descrèdit més gran. Sembla que els militars demòcrates criden contra l'abús dels Tribunals Militars per delictes polítics. El mateix TOP està en contra de la Llei de Terrorisme i els rumors diuen que la llei aprovada és un retoc endurit del que aprovà el Consell de Ministres en el Pazo de Meiràs. Sembla que els ministres estan indignats pels canvis introduïts extralegalment després de l'aprovació a l'esmentat con-

sell de ministres. De tot arreu plouen peticions de gràcia d'indult per als condemnats a mort.

23 de setembre de 1975. Dimarts. Fa dos o tres dies caigueren destacats membres d'ETA a Madrid, Barcelona i Bilbao, entre els quals: Múgica Arregui («Ezquerria»). El nostre company Fèlix Eguía («Felipe»), quan se n'assabentà, posà una cara molt llarga: «Eestic perdut —digué—. Saben massa coses. Ho diran tot»... Les tortures!... Des d'aquell dia, perdé la presència d'ànim que sempre havia tingut. Se'l veia profundament deprimat, tot i que maldava per dissimular-ho. No dormia. I allò que temia fou realitat. Ahir, a la tarda, amb un desplegament formidable de força, la policia se l'endugué a la Direcció General de Seguretat, per interrogar-lo. Una vegada més, l'angúnia se'm va posar al ventre. I m'agafà una nova solemne diarrea, com si m'estiguessin interrogant a mi. El pobre marxà amb el braç trencat. Avui, l'havien d'operar, després d'esperar una colla interminable de dies. No han respectat res. Des d'ahir és fora. L'esperàvem a sopar i res. Quan tornarà? Un infermer amic s'ha entossudit que la millor manera d'atacar la meua diarrea pertinaç és amb una dosi d'un gram d'estreptomicina. A mi m'ha semblat una mala cosa, però no m'he sabut negar i l'he pres. Algú diu que perdré tota la flora intestinal. Ja veurem.

En altres presons on hi ha més presos polítics i la gent és més decidida, se sol fer alguna protesta seriosa per l'excarceració d'un pres polític. Ací ningú no decideix res. Jo aniria com una fera a protestar al cap de serveis o al Director, però la meua maleïda vaga d'incomunicació m'ho impedeix. Eestic furiós. — En canvi, tothom parla —clàssics rumors— que el dia 12 d'octubre entrarà de rei Joan Carles i donarà indult de penes de mort i indult general de

presos. — Avui, tothom neteja. Demà és la Mare de Déu de la Mercè, patrona de Barcelona i patrona de les presons. Han pintat tota la presó de cap a cap. Aquesta nit fan la ridícula entrega d'uns cobrellits nous. Són només per demà. Demà vindrà algun alt jerarca, potser el Ministre de Justícia. Veurà els cobrellits llampants i, al vespre, ens els tornaran a treure fins l'any que ve. Com l'any passat. — Estic llegint *Camilo Torres. El cura que morí en las guerrillas*. Editorial Nova Terra. Al principi era fluix. Ara, estic al mig, ja té molta qualitat.

El món està encès contra Espanya. Tothom pressiona. Som l'espectacle del món. On anirem a parar? Tot el dia he estat tristíssim pensant en el calvari que deu estar passant Fèlix Eguía, i tants d'altres, a la Direcció General de Seguretat. En tot el dia no ha tornat. Endebades he procurat distreure-me'n. — Demà, diuen, hi ha convocada una jornada de lluita, de protesta contra el Règim, per part de les classes populars.

27 de setembre de 1975. Dissabte. Ahir, al matí, marxà a la llibertat, després d'haver complert arrest de dos mesos, Santiago del Pino, sacerdot de Moralaz (Madrid). Em va dir que telefonaria a casa. A migdia, arribà carta de Vicenta, com sempre curulla de bones noves. Veu la meva sortida a l'abast de la mà. Només falten deu dies. — En Fèlix Eguía encara està excarcerat, en mans de la policia. El deuen estar tustant fort perquè aquests dies van sortint als diaris moltes acusacions, gravíssimes, relacionades amb ell. Té segura pena de mort. — La cosa que més ànsia ens fa passar és el consell de ministres resolutiu. Tot el món està pendent de les onze penes de mort d'aquests darrers dies. Des de les peticions de clemència més respectuoses fins als actes més violents de protesta, tot passant per

boicots de tota mena, una allau de dificultats s'abat sobre les representacions d'Espanya a l'estranger. Els cops plouen de totes bandes. D'on vénen els cops més forts és del veí Portugal. Els condemnats són: dos d'ETA (Garmendia i Otaegui), a Burgos; tres de FRAP i després cinc (tres nois i dues noies) més del FRAP, a Madrid, i un d'ETA (el Txiki) a Barcelona. A la tarda d'ahir començaren a escampar-se fatídiques noves: «Durant la migdiada han arribat cotxes militars a la presó provincial de Carabanchel. A Carabanchel han fet quedar totes les tres guàrdies de funcionaris. Segurament, cap a les cinc de la tarda, els militars que han estat vistos han comunicat oficialment la pena de mort als interessats. Es parla de quatre condemnats a mort. Tenen dotze hores per davant. És a dir, que els executaran a la matinada (les cinc o les sis del dissabte 27). Tot són rumors no confirmats. Fa una setmana van córrer rumors semblants. Ara la gent no sap si creure-s'ho o no creure-s'ho. Tanmateix els funcionaris nostres han manat tancar les finestres que donen al pati de la Provincial. Les ràdios estrangeres, aquests darrers dies, parlen d'una escissió al Govern. Enfadats alguns ministres perquè la Llei contra el Terrorisme fou endurida per gent d'extrema dreta (illegalment) després d'aprovada pel consell de ministres al Pazo de Meiràs, ara sembla que no volen acceptar cap pena de mort. Els noms dels ministres contestataris sembla que són: Fernández Sordo (Relacions Sindicals), Ferran Suárez (Trellat), Cortina Mauri (Afers Exteriors), Cerón Ayuso (Comerç) i el d'Informació i Turisme. — Jo passo la tarda taciturn. Estic molt preocupat. El fantasma de les penes de mort gravita pesadament damunt del meu cor. Què fer? Aquest final de condemna se'm fa ben difícil i entrebancat. La diarrea no acaba d'abandonar-me. D'una banda, les penes

de mort. D'altra, tothom parla que el dia 12 d'octubre entra el rei Joan Carles amb un gros indult o una amnistia. La Policia i la Guàrdia Civil estan més furioses que mai. Tenen set de sang. La guàrdia civil amenaça —si no hi ha penes de mort— amb matar alguns líders de l'oposició que tenen en llistes negres. — Arriba l'hora del telediari, després de sopar. Tota la presó està pendent del televisor. El locutor comença amb una sèrie de disposicions anodines del consell de ministres. De sobte, amb un llenguatge eixut com un tronc vell d'olivera, el locutor, amb uns ulls esverats, anuncia quatre penes de mort i set gràcies d'indult. Ho diu tan sec i tan ràpid que gairebé no podem fer-nos cabal dels noms. Sembla que els condemnats a mort són Otaegui (Burgos), Txiqui (Barcelona) i dos del FRAP de Madrid, els noms dels quals no vaig poder captar. A la sala la gent s'ha quedat sense alè. De seguida el ministre d'Informació parla dels atemptats contra Espanya a l'estranger. Parla de llegenda negra (no contra el Règim, sinó contra el poble espanyol des de fa quatre segles), però «Cabalgamos...». En Manolo Ramos no pot resistir més. S'alça indignat i marxa a la seva habitació i es fica al llit. A mi també m'han tocat la fibra. El cap em dóna voltes. Continuo assegut però agafo un posat estrany. Mil idees em bullen al cervell. Miro el públic de la presó. Em vénen ganes de posar-me dret i fer una arenga. L'Iñaki, que està darrera meu, veu el meu posat i endevina el meu estat interior agitat: «Calma —em diu a cau d'orella— tu no ho pots arreglar tot». Ara la televisió es distreu en mil foteses. La nova ha durat quatre o cinc segons i prou. Veig en Franco saludant festosament els tendres nens de l'operació Plus Ultra. Que tendre és aquest home que morirà com sempre ha viscut, com un vampir, bevent sang! Continuar assegut a la ca-

dira requereix una força de voluntat gegantina. Jo ja tinc una idea al cap. La faré?, no la faré? — Acat el telediari, cal pujar a les celles a fer el darrer recompte i des de dos quarts de deu es tanquen les habitacions fins a les vuit del matí següent. La gent puja les escales discutint: «¿Quantes sentències definitives han dit?». — Jo arribo davant el despatx del cap de serveis (don Amador) i m'assec al banc. Passen el recompte i el funcionari del meu pis em veu al banc —no li surten els comptes per la meva absència— i em repta: «Què fa vostè ací? Apa, vagi a l'habitació». Jo no li responc. Surt el cap de serveis. D'una llambregada endevina la meva resistència. Fa marxar l'altre funcionari. Em vol fer entrar al seu despatx. Jo no obeeixo. Em diu que em retiri a la meva habitació. No em moc. Allò s'omple de funcionaris que van tancant les tres reixes successives del corredor. Insinuen al cap de serveis de forçar-me a retirar-me. Ell diu que no. Està neguitós. Tots s'adrecen a mi: «No faci tonteries. Tampoc arreglarà res. Nosaltres no en tenim la culpa. No ens creï complicacions». Es torna a acostar el cap de serveis: «Digui'm en dues paraules el motiu pel qual fa això». Jo no li responc res. Finalment decideix anar a consultar el Director. Mentre ell és fora, don Israel em vol convertir: «Vostè és sacerdot. Hauria de pensar una mica. Jo sóc cristià! No veig bé això que vostè fa». Arriba el cap de serveis: «De part del Director que si vol passar la nit despert per resar pels condemnats a mort que ja ho pot fer, però dins de la seva habitació». Allà, davant del despatx, no hi pot restar ningú. Dintre d'uns minuts vol saber la resposta. Jo no em moc. El cap de serveis està molt nerviós: «Vinga, ajudi'ns una mica». I fica el seu braç sota l'aixella del meu. Un altre funcionari em pren per l'altra aixella. Jo no ajudo gens, ni tampoc ofereixo resistència. Em fan

relliscar del banc, però no fan prou força per sostenir-me i caic assegut a terra. «Deixi, deixi —diu el cap de serveis a l'altre funcionari— tornem-lo a posar al banc.» Jo li dic: «No li crearé cap dificultat. M'estaré ací aquesta nit i demà quan toquin a despertar ja em retiraré a l'habitació». Al cap de serveis li sembla que això pot ser una solució i vola a explicar-ho al Director. Aquest es presenta. No accepta la meua solució: «Pot quedar-se a resar, però a la seva habitació. Restar ací és fer un espectacle». Jo li dic: «No és cap espectacle, perquè durant la nit tots estan tancats a l'habitació». I pensava dintre meu: «Només és un espectacle per a vosaltres, els funcionaris panxacontents, que tanqueu els ulls davant de totes les injustícies que constantment passen davant vostre, per cobrar el vostre sou». Mentre penso això, el Director em diu: «Sí que és un espectacle davant dels funcionaris». Li responc: «Si això és un petit espectacle, vull aquest petit espectacle». Ell perd els estreps. Mana que em portin a una cella de càstig. El cap de serveis em diu: «Vostè ofereix resistència». Jo li dic: «Ni resistència, ni ajuda. Joestic aquí. No els ajudaré gens. Si volen transportar-me, facin-ho. Peso 75 quilos». I sí, sí. A una ordre del Director —a tots ens repugnava el quadre— quatre funcionaris, dos pels braços i dos per les cames se m'endugueren a la cella de càstig. Mentre em transportaven com un sac de patates, em vingueren unes ganes irresistibles de plorar... la dignitat humana!... on és? Però ho feren bé, amb delicadesa, com qui porta una càrrega sagrada, mig avergonyits. Jo anava totalment relaxat, com un cos jacent. El pensament volava als quatre defensors del poble que, morts a la matinada, serien transportats inerts a pes de braços, com ara jo, cap al seu descans definitiu. Com Jesús descendit de la creu. Ara em depositen damunt del llit. De seguida m'as-

sec. El Director ordena que m'escorcollin a fons. Tenen por que aquesta nit jo em vulgui suïcidar. I tanquen la porta.

Una vegada més, en aquesta inacabable lluita, romanc sol, tancat, incomunicat. Ara, sense res. Sense sabó, sense tovallola, sense pasta de dents, sense paper higiènic, sense un llibre, ni un bolígraf, ni pijama, ni un mocador per netejar-me les ulle-res ni un trist vas per beure aigua. Sol amb mi mateix. Amb un jersei prim que no resistirà el fred de la matinada. I què? Uns metres més enllà dos xicots del FRAP ja fa cinc hores que estan tancats a les celles de la mort. I dos d'ETA també igual, un a Burgos i l'altre a Barcelona, segons jo suposo.

Ningú, fora dels funcionaris i el «cabo de galería», sap el que m'ha passat. Sí. M'estaré tota la nit en vetlla. Vull vetllar aquestes horribles execucions. No és una actitud religiosa. És una exigència d'honor personal. Potser no ho sabrà ningú. Però jo sí. Sóc jo qui necessita aquesta actitud. Quatre «defensors del poble», moriran per haver matat als «defensors de quatre rics». Mort covarda la d'uns policies i uns guàrdies civils que defensen a quatre rics. Mort valenta la d'aquests quatre xicots d'ETA i FRAP que defensen milions d'esclafats del poble. Que vagin pensant els guàrdies civils, els policies, els funcionaris de presons si val més defensar quatre rics amb els quals no tenen res a veure, o si val més defensar el poble amb el qual tant tenen a veure. — Jo no moriré amb els quatre valents, però passaré íntegra aquesta llur darrera nit vetllant amb ells i em faré hereu de llur immens amor al poble. No sé si llur política és encertada o equivocada, però el meu instint em diu que llur vida no és equivocada. Han fet «tot» el que han sabut per defensar la majoria del poble. Ho han arriscat «tot», i ho han donat «tot», sense cobrar cap victò-

ria. Model irresistible. Els funcionaris ho han llegit al meu rostre. Tota la gravetat del moment s'hi reflectia. Ells baixaven els ulls avergonyits.

Un cop tancat, m'he apartat del llit. He passat les deu hores, des de dos quarts de deu del vespre fins a dos quarts de vuit del matí passejant o assegut al tamboret de fusta. A les dotze, ha entrat don Amador, tot suau, a oferir-se. M'ha dit si volia cafè! Ho he refusat tot. Aproximadament cada hora m'han estat vigilant per l'espill de la porta.

28 de setembre de 1975. Diumenge. (Continuo la narració de la matinada del dissabte). — Com explicaria les hores de silenci d'aquella nit? Les deu, les onze, les dotze, la una, les dues, les tres, les quatre, les cinc. Caldrà que també sapiguem deixar coses en el silenci. Només diré que la soledat i el silenci desperts en les hores greus són un bé immens per a la persona. — Després de les cinc i fins a les set, un batibull sorprenent de jeeps de policia, de cangurs, d'autocars blindats, de sirenes, de llums blaves giratòries i llampegants. Mai no hauria pensat que calguessin tantes coses per matar dues persones. Durant algunes hores vaig esperar sentir l'espetic dels trets —es deia que en comptes del garrot vil els afusellarien—. No vaig sentir res. Suposo que ja són morts, però no em consta. — A dos quarts de vuit aparegueren davant la porta de la presó una trentena de persones. Llur aspecte impressionava. La policia, abundantíssima, els obligava a callar. No se sentia ni una mosca. Devien ser els familiars que venien a esperar veure sortir les despulles dels dos executats. El gris de l'aurora donava al quadre un aspecte desolador. El fred, la son i el cansament deguts a la vigília i a l'emoció em glaçaven el cor. Sortí la comitiva de jeeps i de cangurs (deu jeeps i tres cangurs). La gent, a conti-

nuació, es dispersà en un silenci total. Els policies del carrer i els de la muralla llüen llargs estoigs negres amb abundants càrregues per a les metralletes, penjant de la corretja del cinturó... Funcionaris, policies, guàrdies civils... les mans del Dictador... assedegats de sang... S'obre la porta. Entra el cap de serveis, don Amador: «Suposo que deu voler sortir d'ací». «Quines coses de preguntar! Que potser hi he vingut per gust?» «Bé, bé, vostè ja sap que tot això no és culpa nostra.» «Com, que no és culpa vostra? També la culpa és vostra! Per 25.000 pesetes al mes sou capaços de vendre-us l'ànima al diable.» Marxa, crec, enfadadíssim. Continuo passejant en el curt espai fins a dos quarts de nou. Ara tot ha tornat al silenci. Aquest matí de dissabte tot sembla mort. «Porque el Cristo de mi tierra es tierra/ cuajarones de sangre que le caen,/ cuajada sangre negra / Oh Cristo antecristiano y postcristiano / Cristo de mi tierra...» (Miquel de Unamuno). La terra d'Espanya jau morta, mentre el crit de la tortura interminable, el crit del terrorisme oficial de sempre, el crit de la vida acorralada retruny incansable a les parets de les comissaries, dels quarters de la Guàrdia Civil, de les celles de càstig de les presons. «¡Hijos de puta!, ¡hijos de puta!, ¡hijos de puta!, ¡ay!, ¡ay!, ¡ay!» La gran majoria del poble resta emmordassada, castigada, exiliada, expremuda; detencions, més detencions, interrogatoris, multes, processos, insults, amenaces, cops, sentències, anys i anys de presó, humiliacions, enviliments, suborns, calúmnies, aïllaments, censura, treballs forçats, extorsions, explotació de la feblesa del pres, «*el Ministro de justicia ha manifestado que estudiará el indulto con mucho cariño*», «*el Cardenal Tarancón ha declarado a familiares acongojados de presos que el indulto vendrá no tan tarde como algunos temen ni tan pronto como algunos desean*».

Mentre, un pres orina sang, altre escup sang, altre, deprimit, intenta el suïcidi i s'obre les venes del braç, i l'aplaquen amb dosis massives del largactil embrutidor.

A dos quarts de nou prenc el cafè amb llet matinal calentó i em fico al llit vestit i tot. Dormida superficial i turbulenta fins a migdia. Em pensava que em treurien de la cella de càstig al matí, però no. Després de dinar —el funcionari es cerciora que no faig vaga de fam (don Lucas)— em porten els meus estris de rentar-me: tovallola, sabó, pasta de dents. Al vespre, vénen llibres, paper i bolígraf, el pijama, paper higiènic, i els companys m'envien llet i un tall de pastís de poma. Estaré, de moment, castigat fins al dia 1 d'octubre, que hi ha Junta de Règim Intern. Quatre dies i mig, si més no, d'incomunicació! Malgrat això «via satèl·lit» m'arriben noves exteriors: l'ambaixada d'Espanya a Portugal, incendiada. Disturbis a França, Brusselles, Alemanya, Roma, La Haia. Noruega i Holanda estudien de retirar l'ambaixador. Espanya, en represàlia contra Portugal, nega tota operació de canvi. Ha tornat Fèlix Eguía, torturat (cops al cap i a l'espina i altres barbaritats). Està demacrat...

I ja som a diumenge. He dormit millor. Ja estic més descansat i normalitzat, però no suporto ni veure els funcionaris. Estic llegint el llibre d'Alfons Carles Comín *Fe en la tierra* (Desclée de Brouwer, Bilbao, 1975) i m'ajuda molt. I escric aquest diari des de la meva cartoixa. Cella de càstig, cartoixa meva, tantes vegades desitjada durant la meva joventesa i ara, ja adult, t'has convertit en una presència obsessiva! Què haig de fer per fugir de la teva succió inevitable? Com Caribdis, una i una altra vegada m'engoleixes sense que jo sàpiga com esquivar-te. Incomunicat a l'Hospital Clínic de Barcelona (1971). Incomunicat dues vegades a la Jefatura

Superior de Policia de Girona (1972). Incomunicat a la Jefatura Superior de Policia de Barcelona, tres vegades (1969, 1973). Incomunicat a la Presó de Zamora (1972). Incomunicat a la Presó Model de Barcelona (1973). Incomunicat a la presó de Carabanchel (Madrid), cinc vegades (1973-1975).

Avui, «via satèl·lit», arriben noves importants. Portugal, Gran Bretanya, Holanda, Noruega i les dues Alemanyes han retirat llurs ambaixadors d'Espanya. Espanya, en represàlia, també ha retirat els seus d'aquests països. Holanda recomana als holandesos de no visitar Espanya. L'opinió mundial vilipendiada pel caprici del Dictador espanyol. Deu mil parisencs vetllen tota la nit de les execucions als Camps Elisis. Vagues serioses a Euskadi. La Policia demana executar els dos del FRAP i la Guàrdia Civil demanà executar els dos d'ETA. Se'ls concedí la satisfacció de llur set de sang (vampirs!) en ple segle XX a la vista de tot el món. El Txiki morí cantant l'himne d'Euskadi i es negà a que li tapesin els ulls. Quin consol, aquestes noves tan oportunes per a aquest pobre incomunicat! Per damunt dels alts interessos dels «grossos» dels països capitalistes, encara se sent bategar el cor sensibilíssim dels pobles que saben entendre quan mor algun dels «seus». Quina companyia més confortant enmig de la meva llarga soledat! — Ha vingut el cap de serveis d'avui —don Octavio— intentant dir-me paraules pacificadores. Silenci total per part meva. Ha marxat d'una revolada, disgustat. — Tota la tarda de diumenge plena de buidor. — Dos quarts de deu del vespre; fa dos dies del meu tancament; sembla una eternitat.

29 de setembre de 1975. Dilluns. Els angelets, «via satèl·lit», han estat especialment prolífics: tres comunicacions! A més a més, algun periòdic. Així

m'he assabentat que els executats foren cinc i no quatre i els indultats foren sis i no set. Els executats: Un (Eguía) de Burgos; un del Goloso 1er; dos del Goloso 2on i un (Txiki) de Barcelona. També he sabut que els tres del FRAP de Madrid no foren afusellats a Carabanchel, sinó en un Polígon de Tret, de la Policia. Els tres furgons envoltats de 14 jeeps duïen cada un dels sentenciats. La gent que esperava a fora eren periodistes. Algun familiar i advocat passà la nit amb ells. Els de Madrid foren executats cap a les nou del matí. El boicot diplomàtic internacional es va agreujant. Es convoca una jornada mundial antiespanyola per al dia 2 d'octubre. Fins el Papa ha desaconsellat l'anada a Roma de la missió espanyola presidida per Oriol i Urquijo amb motiu de la canonització del Beat Maciàs. El President de Mèxic vol un boicot polític i econòmic contra Espanya, des de l'ONU. Malgrat els desmentits oficials, sembla que uns quants ministres volen dimitir. Sembla que avui s'ha reunit el consell de ministres amb caràcter anormal d'urgència. — Avui fa vint-i-nou anys que la religió establerta em «succionà» (vocació) de casa meua i em féu entrar als escolapis (Calassanciats d'Alella: 29 de setembre de 1946). Vaig romandre-hi disset anys. En tenia catorze quan vaig marxar de casa. — Avui fa dotze anys que vaig marxar de l'Escola Pia per seguir el camí que a mi em semblava que Déu volia: el 29 de setembre de 1963 vaig sortir del Col·legi de les Escoles Pies de Sant Antoni (Ronda de Sant Pau, 80, Barcelona) i vaig anar a la parròquia de Balsareny (Bisbat de Solsona) a fer de coadjutor. — Avui falta una setmana per acabar la meua estada a la presó, de gairebé dos anys. La preocupació del què faré immediatament quan surti fa pesants aquests darrers dies, que haurien d'ésser dies de goig. També els fa difícils veure la gent que deixo ací dintre...

En la meva soledat puc anar pensant el sentit i significat de totes aquestes efemèrides. — Es va fent fosc. Els llums de la muralla ja són encesos. Els seus raigs projecten tota la nit la silueta de les reixes a les parets de la cella. Tota la nit tinc, així, present que sóc en presó. A qualsevol hora que em desperti veig el dibuix oblic, esbiaixat, de la quadrícula de ferro que em separa de la vida comuna dels homes. Uns metres més enllà, el carrer —la Avenida de los Poblados— trafica indiferent amb els seus cotxes, els seus camions, els seus autobusos, la gent que va a peu. I, a l'altra banda, ara es veuen les masses negres dels pins que envolten la Clínica Mental del Doctor Ezquerdo. A les garites, els guàrdies mantenen les metralletes apuntant a tota hora la gent del carrer, un dit permanent en el gallet. Són les nou del vespre. Fa tres dies, a aquesta hora, la televisió anunciava les condemnes definitives a mort. Bona nit.

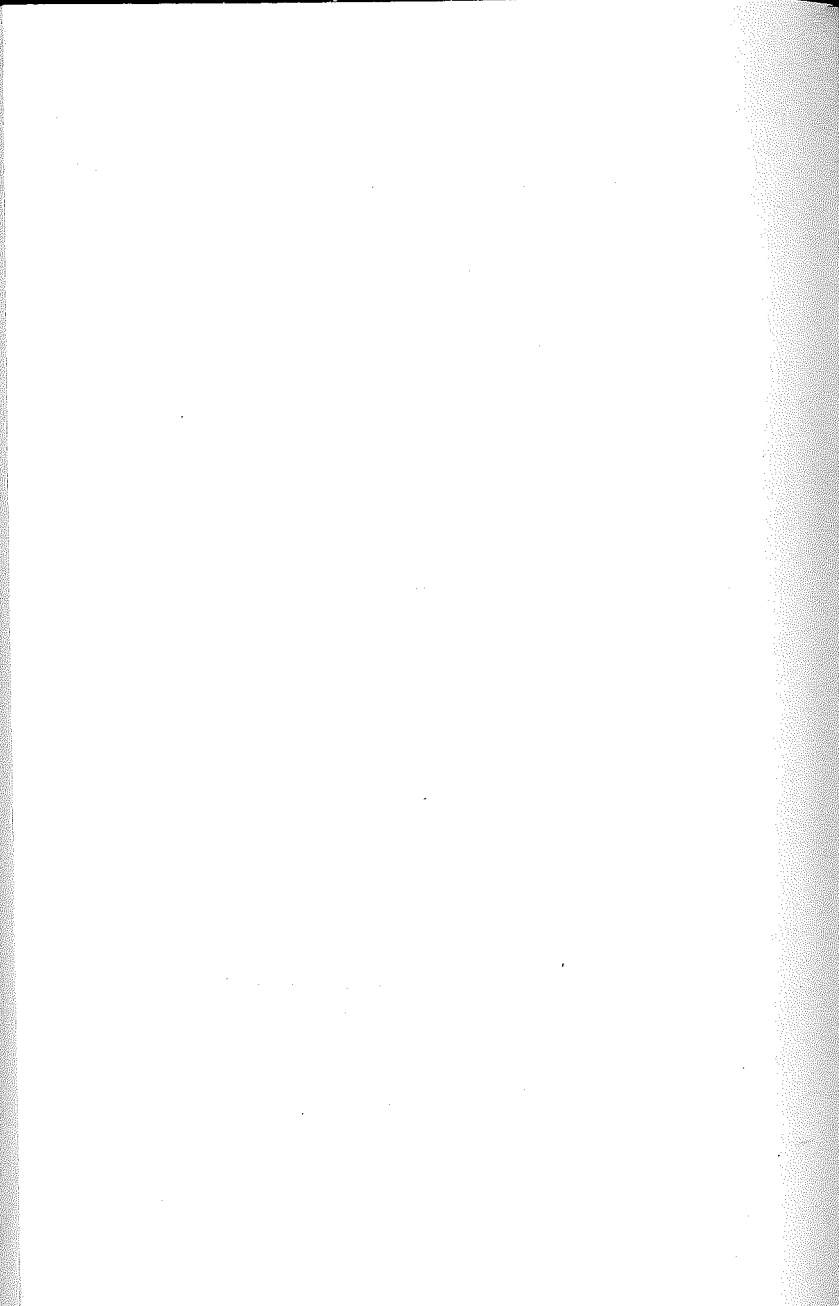
*«Porquoi, pourquoi, pourquoi, Seigneur,
pourquoi, Seigneur, qui fis le monde
pourquoi, tu fis la nuit si longue
si longue, si longue, si longue pour moi?»*

(Aimé Duval)

30 de setembre de 1975. Dimarts. Ha tornat a arribar la vesprada, després d'un dia lentíssim. «En la vostra paciència posseireu les vostres ànimes.» Ha acabat el quart dia d'incomunicació. S'enceta el cinquè. La presó dins de la presó. Si em porto més malament, m'hauran de tancar dins del wàter! Demà és el dia de la Junta de Règim. M'enviaran, com sempre, un emissari per complir l'expedient que mana «escoltar l'acusat», em castigaran a quatre dies de reclusió, que ja estan complerts i em deixa-

ran sortir. Això és el que volen fer ells. I jo, què vull fer? Ho he pensat bastant. No sé si faré el que he pensat. Sóc covard. Sempre tinc una por cerval abans de fer allò que veig que haig de fer. A més a més em fa por de fer teatre. M'agradaria tant passar desapercebut! Bé, el que faré ja ho explicaré quan ho hagi fet. Si puc. — La «via satèl·lit» puntual ha arribat aquest matí. Sembla que decreix el furor anti-espanyol i comença la reacció espanyolista com al procés de Burgos. Els grans de les nacions (Alemanya, el Papa...) comencen a excusar-se amb el Govern espanyol. Aquesta nit, el President Arias parla als espanyols. Demà, a dos quarts d'una, García-Lomas, batlle de Madrid, convoca una magna concentració d'afirmació espanyola a la Plaça d'Orient. — Mentre, se sap que la caiguda dels màxims dirigents d'ETA dels darrers mesos és deguda a un infiltrat de la policia que ha rebut en paga 50 milions de pessetes. Encara, a hores d'ara, ningú no sap on és Múgica Arregui (Ezkerra) detingut ja fa molts dies. L'advocat Bandrés es torna boig fent indagacions. Es poden endevinar les tortures que estarà patint. En canvi, el traïdor no ha estat detingut i ha desaparegut amb els diners de la traïció. — Durant aquests dies d'incomunicació ja vaig dir que estava llegint el llibre *Fe en la tierra*, d'Alfons Carles Comín. Aquesta lectura ha fet que no em sentís gens sol. Al contrari, poques vegades m'he sentit més ben acompanyat. De la mateixa edat que jo, amb una trajectòria espiritual bastant semblant en les línies fonamentals, he pogut veure reflectits en un altre els problemes de fe que m'han perseguit tota la vida. Com li agraeixo les seves ratlles! Com he vibrat davant les seves experiències de presó, davant les seves dificultats amb la jerarquia, davant del seu descobriment del marxisme i de les tensions entre fe i marxisme! Recordo que l'any passat, pot-

ser quan estava escrivint el seu llibre, va llegir el manuscrit del meu llibre *Subjecte*. Va fer-me dir que li havia agradat molt, que estava d'acord en tot i que faria el possible perquè s'edités. Jo avui, gairebé acabada la lectura del seu llibre, també he de dir que m'ha agradat moltíssim, que estic d'acord en tot, que m'ha fet una companyia inapreciable a la meva cella de càstig i que espero l'acabament per veure si planteja la solució de l'antinòmia que representa «la demarcació ineludible, en el terreny teòric, entre cristianisme i socialisme marxista, donat el nivell en què es troba avui la consciència històrica» (p. 226). — Aquest íntim enteniment amb en Comín és per a mi d'especial interès i em dóna gran alegria, perquè en temps anteriors m'havia semblat que es trobava distanciat de mi. En concret, en els seus darrers temps de Nova Terra, ell i en Verdura no em miraven gaire bé, quan em vaig presentar per dues vegades al Premi Carles Cardó (1967 «*La Via-Iniciació cristiana*, finalista), (1968 *Secularització i Cristianisme*, premiat). — Es comprèn llur animadversió perquè ells ja eren marxistes i jo encara no. — Ens tornarem a trobar a Lió, a propòsit de la reunió internacional de cristians per la revolució, el novembre de 1973. Ell tenia de mi un clixé preconcebut de vaguista de fam no-violent. També aquells dies guardà les distàncies. No tenia ell obligació d'endevinar els meus avenços interiors, encara poc exterioritzats. — Ara puc dir que recomano aquest llibre de Comín a tots els cristians verament preocupats per les qüestions socials, que caldria que fossin tots els cristians.

1 d'octubre de 1975. Dimecres. A cinc dies de la meva sortida de la presó encara estic castigat en celles, incomunicat. Esperava que la Junta de Règim, que es reunia avui, decidís alguna cosa. Però es veu que greus esdeveniments han impedit la celebració de la Junta i jo he restat oblidat en aquest recambró de cinc metres quadrats, que tinc, per cert, ben apamats amb les meves cames llargarudes, que els abasten amb cinc gambades. Ara escric a les nou del vespre, quan ja fa cinc dies del meu tancament. Però, què són cinc dies d'aïllament per protestar per la mort de cinc persones! Cinc dies per cinc vides, com es poden comparar? L'habitació està plena de brutícia. Vaig demanar al pres encarregat una escombria i una baieta. Però no vénen. La pols s'acumula als racons. El borrhissol el llenço per la finestrella. — El fet greu alludit m'ha arribat, de moment, tot confús. Poc abans de dinar han donat un permís extraordinari a Manolo Ramos per venir a parlar amb mi. Mig ofegat m'ha dit que per ací a prop, a Aluche, han matat alguns policies armats; també ha mort un dels dos policies ferits en un atracament a la Seguretat Social de Barcelona (22 milions de pessetes —Residència «Francisco Fran-

co»— pagament de nòmnes). La policia ha perdut la serenitat. Uns quants, amagats en un camió de fruita, han burlat la guàrdia d'entrada de la presó de Carabanchel amb ànim de matar els presos polítics d'ETA i de FRAP que hi ha ací. Sortosament, la guàrdia interior els ha barrat el pas. Es diu que en l'aldarull ha mort una dona (que estava de visita?). Han tret els guàrdies invasors de la Policia armada i s'ha reforçat la vigilància a l'entorn de tota la presó i l'hospital. No deixen estacionar-se ningú. Ens han manat de tancar totes les finestres, no fos cas que algun policia invasor ens disparés des del carrer. Els funcionaris estan esveradíssims. Aquesta tarda hi havia policia patrullant per entremig dels pins que hi ha a l'altra banda de la carretera. Hi han estat fins a les sis de la tarda. El problema es complicava perquè aquest migdia, a dos quarts d'una, ha tingut lloc la concentració espanyolista a la Plaça d'Orient. I era de témer que d'aquesta manifestació sortís la gent encara més exaltada. Però des del meu recambró, aquesta tarda no s'ha vist res. Ni ningú s'ha recordat d'alliberar aquest pobre reclús dintre de la reclusió. — A l'estranger, i a la península, tot continua igualment encès. El discurs del President Arias, d'ahir al vespre, a dos quarts de deu, segons en Manolo, fou fatal. Totalment desconsiderat envers Europa i reafirmatiu del franquisme. Encara s'hauran caldejat més els ànims per a la gran manifestació exterior contra Espanya que hi ha convocada per a demà. No pot donar-se un panorama més incert davant de la meva sortida al carrer el dia 6. Què faré? Jo esperava d'un moment a l'altre noves agressions a policies. Ja les tenim. L'espiral de la violència. El bunker es tanca. L'«aperturisme» s'ofega i la joventut de l'oposició perd la paciència i ataca aquest grup obsessivament immobilista que són les ultra-

dretes i els nuclis principals de la Policia i la Guàrdia Civil. Fins el diari «Pueblo» canvia la jaqueta i clama per una renovació urgent. Tota l'oposició espanyola i estrangera s'està aprofitant a fons de la desestabilització del Règim. Però, sincerament, qui l'ha provocat? ETA i FRAP. Ens agradi o no, són ells els únics que estan donant el «copet de gràcia» que necessita el Règim per esfondrar-se. Els altres ens fem un fart de criticar la violència i d'atacar el terrorisme, però bé prou sabem aprofitar-nos de violents i terroristes! Que els altres ens treguin les castanyes del foc, que es juguin la pell, que després nosaltres ja ens menjarem les castanyes quan estiguin tebones! I si ningú les treu, menjarem castanyes carbonitzades. No trobareu pas a la meva boca un sol mot de condemnació d'ETA i FRAP. Jo no formo amb ells, però si més no tinc el mínim de dignitat de callar. I penso molt i em torturo per trobar la forma d'ésser tan eficaç com ells per camins no-violents. Si algun dia arribo a convèncer-me que la no-violència és ineficaç, em veureu amb la metrallera a la mà. Abans cal cremar tots els cartutxos de la no-violència. I si alguna cosa s'ha aconseguit per aquest camí, tot i que resulta força imponderable, és gràcies al suport dels meus actes que han realitzat tants amics meus. Ells han sabut crear un estat d'opinió, sobretot a l'estranger, d'oposició al Règim per l'expandiment de la meva actitud de refús total al Règim. Via indirecta de pressió moral, política, diplomàtica, econòmica, etc. Tot ajuda. Per la via directa mai no he aconseguit res. Aquest Règim hipòcrita que critica el camí del terrorisme, ¿és que alguna vegada ha fet cas a qualsevol altre camí? Si llibertats, per mitjans terroristes, no poden ésser concedides, ¿per què no les concedeixen quan les demano jo, i tants altres, per mitjans no violents? Pel camí de la petició i del sofriment d'un

mateix, aquest Règim mai no ha fet cas de res. El seu atac al terrorisme és, doncs, pura hipocresia d'un Règim que sempre ha viscut assegut damunt del terror que ell mai no ha cessat de produir. Per què ara em tenen a mi cinc dies tancat amb pany i clau? Per voler fer una vetlla pacífica davant del despatx del cap de serveis la nit de l'afusellament dels cinc condemnats, només a la vista dels funcionaris. ¿On s'ha vist mai un signe d'elegància del Règim? — Són tres quarts de deu. Se senten crits i veus per la banda de l'entrada de la presó. «¡Alto!, ¡alto!, ¡alto!» Què està passant? Tres guàrdies amb les metralletes a punt de disparar passen corrent pel lloc de pas de la guàrdia, entre la muralla i la xarxa de filferro (més interior). Al cap d'una estona retornen sense córrer. Què ha passat? A un quart d'onze tornen els crits a fora. Mentre, a dintre, fan el darrer recompte del dia i tanquen la gent a l'habitació. Quant a mi, ni s'han dignat obrir per comptar-me. Ja saben que sóc dins de la gàbia. També al passadís sento crits. Sembla que els funcionaris criden fort i no sé el perquè. Què està passant? Qualsevol soroll estrany esmola els nervis i els posa tensos. Aquests darrers dies hi ha hagut diverses amenaces de la força pública d'entrar a les presons i matar tots els presos polítics. Des de la petita habitació tancada tot sembla sospitós. No hi ha persona més desarmada i més feble que una persona desinformada, incomunicada. Malgrat que la «via satèl·lit» ha funcionat meravellosament bé, hom voldria saber a què atènyer-se minut a minut. La imaginació és boja, i quan un pobre incomunicat sent crits al corredor ja es pensa que ha entrat la policia i que el vénen a matar. Malgrat un cert dramatisme del moment, estic serè i tranquil. Si vinguessin a matar-me, benvinguda sigui la mort. Ara són dos quarts d'onze, l'hora del canvi de guàrdia a les

garites de la muralla (canvia cada hora i mitja). Apago el llum i miro per una escletxa del finestró. Passa la nova guàrdia aparentment tranquil·la. No deu passar res d'anormal...

2 d'octubre de 1975. Dijous. A les tres de la matinada, uns crits estentoris que han durat mitja hora i han provocat amenaces de guàrdies, cops i corredisses, que ens han fet tornar a imaginar que s'esdevenien coses greus. Després, al matí, hem esbrinat que es tractava d'un accés de fúria d'un boig de l'hospital. — A les nou, el cap de serveis, don Octavio, sense més cerimònia, m'ha obert la porta i m'ha comunicat que podia tornar a la meva habitació. Ha afegit, com un gran favor (!): «No li han posat cap sanció». Jo he estat a punt d'explotar: «¿No és cap sanció tenir-me sis dies tancat en una gàbia?». Però ha marxat a temps. He anat a la meva habitació. He escombrat i he fregat el terra amb sabó. Ha quedat lluent com un mirall. He esmorzat i he baixat al pati, després d'anar a veure els companys del pis. L'acollida, extraordinària. Hi ha un company nou, d'ETA, vingut de la Provincial, a qui ja vaig conèixer pel desembre passat a propòsit de la vinguda dels vaguistes de fam d'aquells dies. — La situació política és tensíssima. Ahir tarda no permeteren a ningú la sortida al pati, per mor d'un atac dels mateixos policies. El boicot i la jornada de lluita contra el Règim Espanyol a tot Europa, avui i demà, ja estan decretats. Cap ambaixador del Mercat Comú no fou present en la recepció a Franco al Palau d'Orient. — A la tarda, arriba un altre sacerdot multat per homilia amb 100.000 pessetes o un mes de presó. Es tracta d'Àngel Domínguez Palacios, de quaranta anys, de la Parròquia de Sant Diego, d'Alcalà d'Henares (domicili: carrer Diego de Urbina, 6, 1G-8890727). Explica el molt rigor que hi

ha a Direcció General de Seguretat. El cap de serveis d'avui, don Miguel, ha arribat de vacances d'un mes. Es fa l'ignorant de totes les coses que han passat a fora i dins de la presó. Cerca ponts d'amistat. Saluda tothom. Jo, després dels greus esdeveniments últims, he tallat el més mínim gest de contacte amb tots els funcionaris. Ell, tot cercant establir contacte amb mi, m'ha fet avisar que anés a veure'l, perquè tenia una carta per a mi. No hi he anat. En pujar del pati, la carta estava a la punta de la taula del funcionari de la galeria. M'ha dit: «Ací té una carta». L'he agafada sense dir res i me n'he anat. Era de Vicenta, amb les taxes i avisos sobre els quadres de l'Iñaky, amb l'anunci de la «darrera» vinguda a Madrid, el 5 i 6 d'octubre i amb la constatació d'un fort refredat. Tant vetllar per mi! I ella no descansa mai prou. — Al vespre, un basc que ha tingut visita de l'advocat assegura que a Euskadi estan segurs que em donaran el Premi Nobel. Ahir, per Ràdio París digueren que jo sortia de la presó el dia 6 d'octubre i —no sé d'on s'ho inventarien— que això era degut a un avançament de la meva sortida per al 20, gràcies a l'obtenció d'un indult particular. Falòrnies! Res d'indult! Aquesta nit Ràdio París —sempre segons un pres intermediari— diu que el Consell d'Europa també ha recomanat la meva candidatura.

5 d'octubre de 1975. Diumenge. Demà, al matí, a dos quarts de nou acaba la meva condemna i sortiré al carrer. Avui és, doncs, el darrer dia d'aquest llarg diari de presó. No ha estat un diari profund, ni literari. Només unes notes breus, dia a dia, que reflecteixen la vida prima, quotidiana, aquest cúmulo de petites sorpreses, d'avorriments, d'interrogants, de dubtes, de contradiccions, de grandeses i febleses pròpies de la vida immediata, mancada de distància, orba de dimensions, puntillista. Potser han

restat al tinter les coses més importants, perquè, per prudència, m'he vist obligat a no esmentar res que pogués comprometre a terceres persones. Així, moltes coses, potser les més belles, restaran oblidades. No es pot perdre de vista que la història la fan les masses anònimes. — Tinc, puntuals, la mare i la Vicenta ací. A elles dues, la medalla del màxim honor. Han complert tots els mesos, àdhuc aquest curt Octubre, sense faltar ni un, com unes campiones. — Elles m'aconsellen per a demà serenitat i tranquil·litat. Em diuen que dec estar trist d'abandonar els companys. I ho endevinen. Tan bell que hauria estat de sortir tots plegats amb una bona amnistia i un bon indult! No ha estat possible malgrat tots els esforços. Ells resten, jo surto. N'hem parlat entre tots. Aquests darrers dies tots es prodiguen en atencions a mi, tant polítics, com «tòxics», com comuns. Alguns afinen molt. No acabaria mai les anècdotes de condemnats a mort, de malalts incurables, de sentenciats a molts anys... La presó tal volta és el lloc de la societat on es concentra major misèria. Els presos són com un vaixell horroritzat que s'està enfonsant. La misèria ho va engolint tot. Els que entren per poca cosa es van contagiant i quan surten, no sé per què, però aviat tornen a caure. És un enorme terbolí que produeix com un vertígen fascinant. Li agafes amor a la gran desgràcia. Si et vols salvar has de ser un perfecte egoista, tancar els ulls, les oïdes, esquivar situacions amb tacte subtil, distanciar-te, endurir-te. Si tens una taula de salvació per a tu, cal que l'amaguis, cal que nedis lluny dels altres. Si te la veuen, cent mans s'hi agafaran desesperades i els cent, amb tu, anireu a parar a l'abisme... Demà, a les vuit del matí, marxa un gran egoista, salvat de la desgràcia. Traïdor als companys?... Marxarà lluny... ¿podrà oblidar els crits dels que s'ofeguen irremissiblement

sense esperança?... Ha passat pel mar de la mort i se n'ha escapat a empentes desconsiderades..., ha descendit als inferns i, en comptes d'alliberar-ne els captius..., ha retornat al món dels vius ell sol... Salvi's qui pugui!... I qui no, que es condemni. Dels grans culpables no n'hi ha cap a la presó, tots estan asseguts a les millors poltrones de la vida. Els presos, tant polítics com comuns, només són unes víctimes... Al diable les víctimes! *Vae victis!* A l'abisme, els febles!

Jo, fort, m'he salvat de moment.

¿Què hauré de fer amb la meua llibertat, nova de trinca?

FI DEL «DIARI DE PRESÓ»

Carabanchel 6 d'octubre de 1975

ÍNDEX

Nota editorial	7
4 de febrer de 1975	9
1 de març de 1975	75
1 d'abril de 1975	117
2 de maig de 1975	147
2 de juny de 1975	181
2 de juliol de 1975	213
4 d'agost de 1975	243
1 de setembre de 1975	269
1 d'octubre de 1975	295

noves actituds

al compàs del país real

títols publicats

1. **LES TERCERES VIES A EUROPA**
Anton Cañellas, Josep Solé Barberà, Josep Pallach, Joan Reventós, Ramon Trias Fargas, Jordi Pujol
El llibre que recull les famoses conferències de la primavera de 1975. La nova època de la vida política catalana.
2. **SI VAS A PARÍS, PAPA...**
Teresa Pàmies
El maig francès del 68, sota una perspectiva catalana i actual.
3. **ENTRE EL TORB I LA GESTAPO, 2a. edició**
Francesc Viadiu
Una participació, gairebé desconeguda, dels catalans en la lluita contra el nazisme i el feixisme.
4. **LA DEMOCRÀCIA, PER FER QUÈ?, 2a. edició**
Josep Pallach
Una via catalana al socialisme democràtic.
5. **APÒSTOLS I MERCADERS, 2a. edició**
Seixanta anys de lluita social a Catalunya
Pere Foix
Presentació de Manuel Serra i Moret
La vida i l'acció dels grans sindicalistes d'ahir: Peiró, Pestaña, El Noi del Sucre...
6. **UNA POLÍTICA PER CATALUNYA, 2a. edició**
Jordi Pujol
L'alternativa democràtica tal com la presenta un dels líders més destacats de la política catalana actual.

7. **L'ESPECTACLE OBSESSIU** (Diari de presó, I/1974)

2a. edició

Lluís M. Xirinacs

El pres —el polític i el comú— macat de tanta brega al carrer, a les comissaries, als jutjats de guàrdia..., vist des de l'altra banda del mur de la presó.

8. **ENTRO EN EL GRAN BUIT** (Diari de presó, II/1975)

Lluís M. Xirinacs

És el segon volum d'un diari que des de Carabanchel, entre marginats, esdevé l'espill on un país i una època mostren la seva imatge més real.

alguns èxits d'altres colleccions del catàleg de Nova Terra

SECULARITZACIÓ I CRISTIANISME

Lluís M. Xirinacs

EL PRIMER «1r. de maig» A CATALUNYA

Joaquim Ferrer

LAYRET (1880-1920)

Joaquim Ferrer

PEDRA DE TOC

Maria Aurèlia Capmany

PEDRA DE TOC/2

Maria Aurèlia Capmany

EL CONGRÉS DE SANTS

Manuel Lladonosa

LA LLENGUA DEL POBLE

Modest Rexach

LES ESCOLES POPULARS, AHIR I AVUI

Joaquim Ventalló

L'AUTOGESTIÓ A L'ESCOLA

Joaquim Franch

**LA POLEMICA DE 1928 ENTORN A L'ANARQUISME
A CATALUNYA**

Albert Balcells

EL PROBLEMA AGRARI A CATALUNYA

Albert Balcells

LA CATALUNYA POBRA

Miralles, Miró, Serra

LA BATALLA DE L'EBRE
Estanislau Torres

LA LLEI DE L'AMOR UNIVERSAL
Albert Bonet

ELS PRIMERS MOVIMENTS SOCIALS A CATALUNYA
Josep M. Vilà

EL MOVIMENT OBRER A CATALUNYA (1840-1843)
Josep M. Ollé

LA CENDRA
Guillem Viladot

SERVITUD
Joan Puig i Ferrer

LLUÍS M. XIRINACS

l'home que trobareu davant de la presó de Barcelona,
cada dia, fins que l'amnistia no sigui un fet,
ens obre, amb aquest diari personal,
la visió del món que resta a l'altra banda del mur:
l'espectacle obsessiu del pres —el polític i el comú—
macat de tanta brega al carrer,
a les comissaries, als jutjats de guàrdia...
"Jesús m'empeny contra els Herodes i els Caïms
del meu segle i de la meva terra", ha dit.
I aquesta lluita per la pau
li ha franquejat les portes de la presó...
abans que les del Nobel,
que el poble de Catalunya
reclama clamorosament per la seva tasca.

ENTRO EN EL GRAN BUIT

és el segon volum d'un diari
que des de Carabanchel, entre marginats,
esdevé l'espill on un país i una època
mostren la seva imatge més real.
El *gran buit* de Xirinacs
—les seves vagues de fam—
no és buidor sinó presència.
És una anormalitat aparent
que denuncia la falsa normalitat
d'una situació opressiva.
És convocatòria a la lluita
per la llibertat.

nova terra

**NOVES
ACTITUDS**
